Ephemerides sacrarum disciplinarum Facultatis Theologicae-Philosophicae in Universitate Vytauti Magni

S O T E R

Religijos mokslų žurnalas

TURINYS

XVI metai **1939** **(28)**

Leidžia V. D. Universiteto Teologijos-Filosofijos Fakultetas

Teol.-Filosofijos Fakulteto leidiniai

I. Knygos

1. P. Malakauskis, Moterystės teisės[2], Kaunas 1932, 511, 4 lt.
2. P. Būčys, Teologijos enciklopedijos kursas, Marijampolė 1925 (nebėra).
3. J. Eretas, Henrich Seuse, Kaunas 1929, 64, 0,50 lt.
4. J. Eretas, Meister Eckehart, Kaunas 1930, 146, 1 lt.
5. J. Eretas, Jonas Tauleris, Kaunas 1930, 128, 1 lt.
6. J. Grinius, O. V. Milašius — poetas, Kaunas 1930, 196, 2 lt.
7. Pr. Kuraitis, Pagrindiniai gnoseologijos klausimai, Kaunas 1930, 104, 1 lt.
8. P. Malakauskis, Viešosios bažnytinės teisės, Kaunas 1931, 268, 0,50 lt.
9. Ant. Maliauskis, Teodiceja, Kaunas 1931, 180, 2 lt.
10. J. Eretas, Vokiečių literatūros istorija, Kaunas 1931, I 250, 3 lt.
11. Pr. Venckus, Fundamentalinės teologijos paskaitos, Kaunas 1932, 40, 0,50 lt. (įvadas); Kaunas 1931, 1 dal. 192, 2 lt.; Kaunas 1935, 4 dal. 84, 1 lt.
12. Pr. Kuraitis, Ontologija, Kaunas 1931, I 207, 2 lt.; Kunas 1933, II 168, 2 lt.
13. P. Malakauskis, Bažnytinių teisių šaltiniai, Kaunas 1931, 117, 1 lt.
14. P. Malakauskis, Bažnytinė cenzūra ir draudžiamosios knygos, Kaunas 1931, 30, 0,50 lt.
15. J. Grinius, Putino lirika, Kaunas 1932, 108, 1 lt.
16. P. Malakauskis, Bažnytinės teisės (įvadas), Kaunas 1932, 120, 1 lt.
17. J. Eretas, Goethe, Kaunas 1933, 286, 3 lt.
18. P. Malakauskis, Baudžiamosios teisės[2], Kaunas 1934, 335, 3 lt.
19. P. Malakauskis, Prigimtinė teisė[2], Kaunas 1936, 168, 1,50 lt.
20. Z. Ivinskis, Lietuvos prekyba su Prūsais, Kaunas 1934, I 208, 3 lt.
21. St. Šalkauskis, Bendrieji pedagogikos pagrindai[2], Kaunas 1935, 53, 0,50 lt.
22. St. Gruodis, Negimusios gyvybės panaikinimas, Kaunas 1935, 130, 1 lt.
23. Ant. Maliauskis, Etika, Kaunas 1935, I dal. 192, 2 lt.
24. Ant. Maceina, Kultūros filosofijos įvadas, Kaunas 1936, 224, 2 lt.
25. J. Ambrazevičius, Vaižgantas, Kaunas 1936, 192, 2 lt.
26. P. Malakauskis, Dvi numirusių vietos — kapinės ir krematorija, Kaunas 1936, 54, 0,25 lt.
27. P. Malakauskis, Laidojimas, Kaunas 1937, 104, 0,50 lt.
28. P. Malakauskis, Bažnytinės asmeninės teisės, Kaunas 1939, I 149, 0,50 lt.
29. J. Totoraitis, Sūduvos Suvalkijos istorija, Kaunas 1938, 702, 15 lt.
30. J. Grinius, Grožis ir menas, Kaunas 1938, 352 (37 iliustracijos), 8 lt.
31. Ant. Maceina, Pedagogikos istorija, Kaunas 1939, I 392.

Ephemerides sacrarum disciplinarum Facultatis Theologicae-Philosophicae in Universitate Vytauti Magni

SOTER

Religijos mokslų žurnalas

XVI metai **1939** **(28)**

Leidžia V. D. Universiteto Teologijos-Filosofijos Fakultetas

DR. P. MALAKAUSKIS

Vyskupai

(De episcopis)

1. *Apibrėžimas ir padalinimas*

1. Vyskupas[1]) vadinasi dvasiškis, kuris turi vyskupo šventimus ir, apskritai, jurisdikciją valdyti kurią vyskupiją. Tas apibrėžimas paremtas taip šventimų, taip jurisdikcijos hierarchija.

Kan. 329, § 1 vyskupas šiaip apibrėžtas: „Vyskupai yra apaštalų įpėdiniai ir Dievo įsakymų skiriami tam tikroms bažnyčioms valdyti paprastąja valdžia, prižiūrint šv. tėvui". Tame apibrėžime pažymėta vyskupo prigimtis, kilmė, valdžia ir priklausomybė šv. tėvo.

2. Vyskupai šiaip skirstomi:

1) R e z i d e n c i n i a i arba d i e c e z i n i a i ir t i t u l i n i a i. Pirmieji yra tie, kurie valdo vyskupiją. Antrieji nevaldo vyskupijų ir net negali vartoti valdžios savo vyskupijoje, kurios nė apimte neapima (kan. 348, § 1).

2) S u f r a g a n a i ir n e p r i k l a u s o m i (exempti) — pagal tai,

---

1) Žodis „vyskupas" yra padarytas iš „episcopus", kuris yra sulotynintas iš graikų kalbos „episcopos".

Vyskupas etimologiškai reiškia inspektorių, prefektą, pirmininką.

Vyskupas pr. Kr. senų senovėje religinėje ir civilinėje srityse reiškė kurį nors pareigūną tokių viešų pareigų, su kuriomis buvo susieta jurisdikcija. Romėnų teisėse vyskupas vadinosi toks pareigūnas, kuris iš pareigų imdavo ar gaudavo nuolatines bei patvarias įplaukas (L. 18, *de muneribus et honoribus).* Krikščionių tikyboje vyskupu pavadintas diecezijų arba vyskupijų tvarkytojas, valdytojas. Vyskupai skyrėsi nuo kunigų ir pirmųjų pareigos buvo vyresnės už antrųjų. Tik pirmaisiais krikščionių amžiais vyskupas dažnai vadindavosi ir „presbyter" (kunigas). Taip pat kunigai ir net dijakonai kartais vadinosi vyskupai. Bet tai tebuvo „vyskupas" plačiąja prasme ir reiškė tokį dvasiškį, kuris buvo paskirtas kuriai nors bažnyčiai. Nuo III amž. vyskupas bereiškia vyskupą tikrąja prasme. Be to, vyskupai ilgainiui praminti įvairiais kitais vardais, k. a. „apostoli, principes, praesules, antistites, dioecesani, ordinarii, pastores" ir kt. Iš tų pavadinimų kai kurie net šiandien tebevartojami, pvz., „ordinarius loci".

Kodekse I. C. „episcopus" be restrikcijos tereiškia rezidencinį vyskupą.

kieno priklauso, būtent, arkivyskupo metropolito ar betarpiškai Apaštališkojo Sosto.

3) Bendradarbiai (coadiutores) ir padėjėjai (auxiliares). Pirmieji, įprastai, skiriami padėti diecezinìam vyskupui su įpėdinio teise (cum iure successionis) ir kartais priskiriami prie vyskupo sosto (kan. 350, § 2). Antrieji skiriami padėti kuriam vyskupui arba skiriami vyskupui pačiam be įpėdinio teisės (kan. 350, § 3).

2. *Istorija*

Nuo senų senovės, nuo pat pirmųjų krikščionių amžių egzistuoja vyskupai. Jie buvo skiriami atskiroms vyskupijoms, po vieną vyskupą kiekvienai vyskupijai. Vyskupai net šventinami buvo atskiroms bažnyčioms.

Sergantiems, negalintiems ir pasenusiems vyskupams nuo III amž. buvo skiriami antri vyskupai, padėjėjai (coadiutores). Jie padėdavo vyskupui iki gyvos jo galvos ir t. t. Nuo VIII amž. skiriami vyskupai bendradarbiai su įpėdinio teise.

Didžiosiose vyskupijose, be vyriausio ir miestų vyskupo, seniai (269 m.) pradėta skirti provincinius, kaimo vyskupus. Jie lotyniškai vadinosi „episcopi rurales" ir iš graikų kalbos „chorepiscopi". Jie priklausydavo vyriausio vyskupo. Frigijos Laodicejos sus. (343-381) kan. 57 uždraudė chorepiskopus ir jų vietoje įsakė skirti vizitatorius (kunigus). Bet kadangi šis draudimas tebuvo dalinių teisių, tai ne visur teprigijo, ir chorepiscopai vėl paplito Rytų Bažnyčioje. Jų teisės platokai nupasakotos daugelyje IV amž. bažnytinių susirinkimų[2]). Jie buvo lyg dekanai, daugelis jų buvo vyskupai ir kai kur jie turėjo atskiras teritorijas bei tikrą vyskupo jurisdikciją.

Vakarų Bažnyčioje chorepiscopų nebuvo iki VIII amž. Jų vietoje buvo provinciniai tikri ir atskiri vyskupai. VIII amž. chorepiskopai gimė Galijoje.

X amž. chorepiscopai mažne visur atšaukti[3]) ir jų vietą užėmė arkidijakonai (kunigai), arkikunigai ir dekanai su administracine valdžia, ir labiausiai didesnėse vyskupijose „vicarii in pontificalibus" ir vyskupai padėjėjai (auxiliares) arba sufraganai su vyskupo šventimų valdžia.

Tituliniai vyskupai gimė VIII amž. Jie seniau vadinosi „episcopi in

---

2) Pvz.: conc. Ancyr. (314), c. 13; conc. Neocaesaren. (314-325), c. 14; conc. Antiochen. (341), c. 10, ir conc. Sardicen. (343), c. 6.

3) Chorepiscopai tik Hibernijoje (šiandieninėje Irlandijoje) užsiliko iki XIII amž.

partibus infidelium". Tą pavadinimą atšaukė Propagandos Kongregacija 1882 m. vas. mėn. 27 dien.

Tituliniai vyskupai, arba „episcopi in partibus infidelium" kilo iš tų vyskupų, kurie anais laikais buvo nekrikščionių išvyti iš savo vyskupijų. Jų skaičius pagausėjo, kai po nepasisekusių kryžiaus karų magometonys pašalino per kryžiaus karus paskirtus vyskupus. Seniau nekrikščionių kraštuose įkurtų ir dabar iš tiesų nebeegzistuojančių šiandien yra 490 vyskupijų ir 120 arkivyskupijų[4]). Joms paskirti vyskupai (respektyviai arkivyskupai) ir vadinasi tituliniai.

Seniau buvo dar vienuolynų vyskupai. Jie priklausydavo abatų jurisdikcijai ir dažniausiai atlikinėdavo tik šventimų pareigas. Vienuolynų vyskupai IX amž. kai kur visai išnyko ir kitur jų pareigos susietos su abatų valdžia. Iš čia kilo prelatai nullius.

3. *Kilmė, prigimtis, priklausomybė šv. tėvo ir kt.*

1. Vyskupai in genere yra Dievo teisių kilmės. Vadinasi, Kristus bendrai įsakė skirti vyskupus su paprastąja bažnytine jurisdikcija[5]). Todėl šv. tėvas negali neskirti vyskupų ir negali skirti vyskupų tik su įgaliota jurisdikcija ar taip susiaurinti jų valdžios, jog vyskupo nebebūtų galima vadinti „pastor".

Kristus vis dėlto nieko nepasakė apie vyskupus in specie: smulkiau nedeterminavo vyskupų valdžios, neįkūrė vyskupijų ir t. t. Tai padarė pati Bažnyčia. Todėl vyskupai in specie yra bažnytinių teisių padaras.

2. Kan. 329, § 1 vyskupai yra apaštalų įpėdiniai. Ši įpėdinystė suprantama tik paprastosios apaštalų jurisdikcijos — jurisdikcijos apaštalų, kaipo vyskupų, atsieit, vyskupystės arba episkopato, kurį sudarė vyskupo šventimai ir teisė valdyti vyskupiją. Atbulai, vyskupai nėra apaštalų apaštalato įpėdiniai. O apaštalatą sudarė nepaprastoji valdžia, galios, jurisdikcijos prerogatyvos, k. a. visur kurti bažnyčias ir vyskupijas, skirti vyskupus ir t. t.

3. Vyskupų šventimai ir jurisdikcija yra skirtingi nuo kunigų šventimų ir valdžios, ir aukštesni už kunigų šventimus ir valdžią. Be to, rezidencinių vyskupų pareigos yra dvasinės, ne kokios nors tik administracinės bažnytinių turtų ir t. t.[6])

---

[4]) Annuario Pontificio, 1938, 811.

[5]) Luk. 4, 13; Mat. 18, 18; Jon. 20, 22; 1 Petr. 5, 2; Tit. 1, 5; 1 Tim. 4, 4; Apd. 14, 22; 20, 28; Conc. Trident., sess. XXIII, *de ordine*, can. 6, 8; can. 108, § 3; 329, § 1.

[6]) Conc. Trident., sess. XXIII, *de ordine*, c. 4, can. 6-8.

4. Rezidencinių vykupų jurisdikcija yra paprastoji (kan. 329, § 1) ir kan. 334, § 1: „Rezidenciniai vyskupai yra paprastieji ir betarpiški vyskupijų ganytojai". Paprastoji jurisdikcija ir paprastieji ganytojai — rezidencinių vyskupų valdžia yra susieta su pačiomis jų pareigomis. Tik šv. tėvas jiems duoda daug ir įgaliotų galių. Betarpiški ganytojai — vyskupams ganytojams nereikia jokių tarpininkų tarp jų ir diecezięčių.

Vyskupai paprastąją jurisdikciją gauna betarpiškai iš šv. tėvo ir tik tarpiškai, per šv. tėvą iš Dievo. Tai įvyksta, duodant šv. tėvui kanoninę misiją vyskupui[7]). Už tai kalba štai kas:

1) Šv. tėvas, turėdamas vyriausią, visišką, visuotinę ir aktyviai bei pasyviai betarpišką jurisdikciją, gali ir kam kitam suteikti jurisdikciją, nes iš potencijos trumpiausias kelias į veiksmą. Taip, šv. tėvas iš tiesų duoda vyskupams jurisdikciją net konsekruotiems vyskupams ir apaštališkiesiems vikarams, apaštališkiesiems ir kapituliniams vikarams, kurie dažniausiai nėra vyskupai.

2) Rezidencinio vyskupo paskyrimo rašte sakoma: „Providemus ecclesiae... et praeficimus eum in Patrem et Pastorem ac Episcopum eiusdem ecclesiae, committentes ei administrationem in spiritualibus et temporalibus". O praeficere kaip tik reiškia suteikti valdžią.

5. Vyskupai priklauso šv. tėvo ir valdo vyskupijas, prižiūrint šv. tėvui (kan. 329, § 1). Priklauso dėl to, kad savo valdžią gauna iš šv. tėvo, ir to dalyko reikalauja reikalas išlaikyti Bažnyčios vienodumą.

4. *Paskyrimas*

1. Į paskyrimą vyskupo įeina kandidato pažymėjimas, kanoninis paskyrimas ir pareigų apėmimas arba intronizacija. Pirmieji du veiksmai kartais eina skyrium ir kartais atliekami kartu, kaip ir kitas bažnytines pareigas paskiriant. Tretysis veiksmas tetaikomas rezidenciniam vyskupui.

2. Pirmuosius vyskupus paskyrė pats Kristus. Tai apaštalai[8]).

Apaštalai taip pat skyrė vyskupus. Pvz., visi jie Matą išrinko Judos vietoje, šv. Petras ir Povilas Jokūbą Teisingąjį paskyrė Jeruzalės vysku-

---

[7]) S. Ioannes Chryzostomus, In ultimum caput Ioannis; S. Thomas Aqu., Contra gentiles, IV c. 76; Benedictus XIV, De synodo dioecesana, I c. 4 n. 2; I. B. Ferreres, Institutiones canonicae, I n. 641-642; Claeys Bouuaert et G. Simenon, Manuale iuris canonici[2], n. 468; Fr. Wernz-Vidal P., Ius canonicum, II n. 579; F. M. Cappello, Summa iuris canonici, n. 368; G. Cocchi, Commentarium in Codicem Iuris Canonici, III[3] n. 249.

[8]) Mat. 28, 18-20.

pu ir šv. Povilas šv. Titą paskyrė Kretos vyskupu ir šv. Timotieju — Efezo vyskupu[9]).

Apaštalai net išleido vyskupų skyrimo įstatymą. Juo vyskupai skiria savo įpėdinius, sutinkant Bažnyčiai[10]). Tik žmonės teliudydavo vyskupo kandidato dorą ir vertumą vyskupo pareigų.

II-III amž. vyskupus renka provincijos vyskupai, kunigai ir pasaulininkai. Paskutiniųjų dalyvavimas buvo toks pat, koks buvo ir I amž. Išrinktąjį tvirtino provincijos vyskupai.

IV amž. vyskupus renka dvasiškiai, miesčionys ir kai kurie kiti pasaulininkai (curia, honorati). Bet tikrai terinkdavo dvasiškiai. Kiti pareikšdavo savo sutikimą ar norus ir t. t. Abejojant rinkimų teisėtumu, dalyką spręsdavo imperatorius. Išrinktąjį tirdavo metropolitas ir provincijos vyskupai ir tvirtindavo provincijos metropolitas.

IV amž. (o gal net truputį anksčiau) žmonės daugelyje vietų įgijo labai plačią vyskupų rinkimų teisę — teisę net balsuoti vyskupų rinkimuose drauge su dvasiškiais ar bent reikalauti ką rinkti. Bet dėl to dalyko dažnai tekdavo gailėtis, nes iš to kilo daug nesusipratimų, intrygų ir sumišimų.

IV amž. vyskupų rinkimų sistema ilgokai egzistavo. Ją sugriovė pasauliniai valdovai, karaliai.

Pasauliniai valdovai labai seniai kėsinosi kištis į vyskupų rinkimus. Pirmasis toks pavyzdys — imp. Konstantinas Did. Antijochijos vyskupo kandidatais pasiūlė du kunigus. Imp. Konstancijus net pats katalikų vyskupais paskyrė arijonis. Kai vėlesniais laikais vyskupai tapo pasauliniais didžiavaldomis ir senatoriais, karaliai dar labiau kišosi į jų rinkimus. Daug pasaulinių valdovų, pvz., Ispanijos karalius (VII amž.), net gavo įvairių vyskupo skyrimo teisių — teisę skirti, prezentuoti, nominuoti ir t. t.

IX-X amž. karaliai glemžte paglemžė žmonių teisę dalyvauti rinkimuose vyskupų. Paskiau jie išstūmė ir dvasiškius. Tada karaliai ima piktanaudoti — neretai už pinigus davinėjo vyskupų sostus. Įsivyravo simonija. Be to, imta galvoti, kad vyskupai visą savo valdžią gauną iš karalių. Tai kilo iš to, kad vyskupai iš karalių gaudavo feodalinius turtus. Paskutinieji buvo perduodami investitūros būdu, vartojant simbolinius ženklus, būtent, įteikiant vyskupo pastoralą ir žiedą. Ši klaida ir vadinosi investitūra. Prieš kalbamąją simoniją ir investitūrą protestavo šv. tėvas ir su ta negerove labiausiai smarkiai kariavo Grigalius VII. Kova traukėsi iki Wormso konkordato (1022 m. rugs. mėn. 23 dien.).

---

9) Tit. 1, 5; 1 Tim. 4, 4; Apd. 15; 22.

10) S. Clemens, ep. ad. Corinthios, c. 44.

Paskiau vyskupus rinkti pavesta katedrų kapituloms. Išrinktąjį tvirtino arkivyskupas metropolitas. Iš pradžių ši sistema gerai užsirekomendavo. Bet XV amž. kapitulose dėl vyskupų rinkimų ima virti kivirčai, nesusipratimai, intrygos. Tai nekartą baigdavosi dvejais rinkimais. Į tą negerovę įsikišo net pasaulinė valdžia. Reikėjo gydyti ligą. Todėl atšaukta kapitulų teisė rinkti vyskupus. Išimtis — Vokietija ir vienas kitas kraštas. Nuo šiol vyskupus skiria ar bent tvirtina šv. tėvas. Ta sistema vis dėlto neilgai gryna teišliko. Mat, karaliai ir pasauliniai valdovai vienas po kito išgavo vyskupų nominacijos ar prezentacijos teisę. Tokią teisę, be kitų, gavo Lenkijos - Lietuvos kar. Kazimieras Jogelaitis (1440-1492). Nominuotus tvirtino ir prezentuotus vyskupais skyrė šv. tėvas. Ir vėl paplūdo piktanaudojimai.

Nuo XIX amž. prasideda mūsų laikų vyskupų skyrimo sistemos. Jos vystėsi, kaitaliojosi ir tobulėjo iki pat Kodekso I. C.

Skyrium apie vyskupų skyrimą Lietuvoje.

Iš pradžių Lietuvos vyskupus skyrė šv. tėvas. Nuo 1398 m. Lietuvos vyskupo kandidatą pristato karalius, jį išrenka katedros kapitula ir išrinktąjį skiria šv. tėvas.[11]) Nuo Kazimiero Jogelaičio buvo laikomasi aukščiau minėtosios vyskupų nominacijos privilegijos. To paties buvo laikomasi, kai Lietuva pateko į Rusijos jungą — vyskupus nominavo caras ir šv. tėvas skyrė. Tik nominuotasis turėjo pats pasirūpinti kanoniniu šv. tėvo paskyrimu. Rusijos 1847 m. rugp. mėn. 3 dien. konkordate, art. XII pasakyta, jog visos Rusijos vyskupus ir jų padėjėjus skiriąs caras ir Apaštališkasis Sostas, o kanoninę jų instituciją suteikiąs šv tėvas. Tai iš tiesų buvo daroma labai savotiškai. Pirmiausia, vidaus reikalų ministerija privačiai siųsdavo Apaštališkajam Sostui keletą vyskupų kandidatų (įprastai 2-3). Apaštališkasis Sostas taip pat privačiai atsakydavo, ar sutinkąs ar ne su kandidatais. Neigiamu atveju vidaus reikalų ministerija iš naujo siųsdavo kitus kandidatus iki teigiamo Šv. Sosto atsakymo. Paskutiniuoju atveju vidaus reikalų ministerija kreipdavosi į carą, ar jis nieko priešingo neturįs prieš Apaštališkojo Sosto priimtus vyskupo kandidatus. Bet ką čia caras begalėjo turėti?! — vargu be jo žinios visa buvo daroma. Paskiau rusų vyriausybė oficijaliai siųsdavo pirmiau privačiai priimtus vyskupų kandidatus Apaštališkajam Sostui. Tada šv. tėvas vieną iš kandidatų paskirdavo vyskupu.

Parašius Apaštališkajam Sostui vyskupo paskyrimo bulas, Rusijos vyriausybė nusiųsdavo Apaštališkajam Sostui vad. „communem servitionem", arba tam tikrą mokestį: skiriant vyskupą — 5.000 lir. ir skiriant

---

[11]) Ant. Alekna-Stakauskas J., Katalikų Bažnyčia Lietuvoje, Kaunas 1936, 54-55.

arkivyskupą metropolitą — 6.000 lir. Tada buvo išsiunčiamos paskyrimo bulos. Gavus jas Rusijos vyriausybei, caras paskirtajam vyskupui siųsdavo „ukazą“, kuriame, be kitko, taip buvo išsireiškiama: „Povelevaem Vam byt episkopom“. Bet šiame rašte nė žodžio nebūdavo prisimenama apie šv. tėvo paskyrimą. Be to, vidaus reikalų ministerija paskirtajam vyskupui siųsdavo savo raštą ir caro dovanas: vyskupo pastoralą, žiedą, mitrą ir 1.000 rubl. Tada vyskupas turėdavo prisiekti carui, ir jau galėdavo šventintis.

Kalbamoji vyskupų skyrimo sistema Rusijoje tvėrė iki carato išgriovimo (1917 m.), nes Kerenskis leido katalikų Bažnyčiai laisvai tvarkytis.[12]) Lietuvoje ji savaime išnyko, mūsų tėvynei atskilus nuo Rusijos. Mat, tada Lietuvai savaime pasibaigė Rusijos 1847 m. konkordatas.[13]) Tada vyskupų skyrimo teisė, žinoma, grįžo į bendrąsias vėžes: vyskupus galėjo laisvai skirti šv. tėvas.

Vyskupų skyrimo sistemą Lietuvoje pertvarkė Lietuvos konkordatas (1927), str. XI.

3. Bendrąja norma bet kurių vyskupų asmenį pažymėti ar paskirti yra šv. tėvo dalykas (kan. 329, § 2, plg. 332, § 1). Kiti tai daryti tegali, leidus šv. tėvui. Tai rinkimai, pristatymas, nominacija, siūlymas ir kt. (kan. 329, § 3; 331, § 2; 332, § 1). Tik kan. 329, § 3: „Jei kuriai kolegijai suteikta teisė rinkti vyskupą, tai tebūna laikomasi kan. 321“, būtent, rinkimų tikrumui reikia absoliutinės balsų daugumos, neskaitant netikrų balsų.

Kanoniškai arba tikrai ir galutinai paskirti vyskupą tegali šv. tėvas. Tai jo vieno valdžia ir teisė. Todėl kan. 332, § 1 ir pasakyta: „Bet kuriam skiriamam, net valstybės išrinktam, pristatytam ar pažymėtam vyskupui reikalinga kanoninio paskyrimo, kuriuo tas asmuo padaromas vakuojančios vyskupijos vyskupas ir kurį suteikia tik šv. tėvas“.

In specie, vyskupų skyrimo sistemos yra šios:

1) Laisvas paskyrimas. Čia šv. tėvas ir vyskupo kandidatą pats parenka, ir vyskupą laisvai paskiria. Tai bendra ir visuotinių teisių norma (kan. 329, § 1; 332, § 1).

2) Atsiklausimas. Šia sistema šv. tėvas, skirdamas arkivyskupus metropolitus, arkivyskupus, diecezinius vyskupus ir, įprastai, vyskupus bendradarbius su įpėdinio teise, atsiklausia valstybės vyriausybę, ar ji jokio politinio priekaišto neturinti prieš vyskupo kandidatą. Tai

---

12) Die Lage der katholischen Kirche in Russland: „Germania“ (Beilage), 383 (1918).

13) P. Malakauskis, Konkordatai ir Lietuvos konkordatas, Kaunas 1928, 12; Viešosios bažnytinės teisės, Kaunas 1931, nr. 133.

yra Latvijoje[13]), Lenkijoje[14]), Lietuvoje[15]), Italijoje[16]), Rumunijoje[17]) ir t. t.

3) Katedrų kapitulų rinkimai. Tai yra Šveicarijos S. Galli, Guri ir Bazelio vyskupijose ir iš dalies Prūsuose[18]).

4) Prezentacija ir nominacija. Ta sistema karaliai ar pasauliniai valdovai prezentuoja bei nominuoja vyskupus. Šios sistemos besilaikoma visai nedaug vietų, pvz., Lotyniškoje Amerikoje (ir tai ne visur).

5) Siūlymas (commendatio). Čia bažnytinės provincijos vyskupai, katedros kapitulos ar kiti dvasiškiai renka ir siunčia vyskupo kandidatus (įprastai tris) Apaštališkajam Sostui. Iš jų šv. tėvas skiria vyskupą. Taip yra, pvz., Š. Amerikos J. Valstybėse[19]), Kanadoje[20]), Anglijoje, Škotijoje[21]), Belgijoje, Olandijoje, Brazilijoje[22]) ir Meksikoje[23]).

4. Vyskupu paskirti tegalima kanoniškai tinkamą asmenį. Pamatas yra tas, kad kiekvienoms bažnytinėms pareigoms skiriamas turi būti tinkamas asmuo ir vyskupo pareigos yra labai svarbios. Vyskupo asmens kanoninis tinkamumas turi būti sužinotas ar konstatuotas jau prieš paskiriant vyskupą. Tai savaime aišku. Be to, vyskupo tinkamumas konstatuotinas tam tikromis Apaštališkojo Sosto normomis. Tokias normas kai kuriems kraštams, palyginti, neseniai išleido Konsistorinė Kongregacija (1910 m. liep. mėn. 18 dien. ir 1919 m. kovo mėn. 19 dien.).

Vyskupo kandidato tinkamumą sprendžia šiaip jau Konsistorinė Kongregacija, Propagandos Kongregacija misijų kraštuose ir Nepaprastųjų Bažnytinių Reikalų Kongregacija, kai reikalas susiduria su kuria valstybe.

Vyskupo kandidato tyrimo procese įsakyta laikytis griežčiausios paslapties — paslapties S. Officii. Už jos sulaužymą išleistos didžiausios

---

13) Latvijos konkordatas (1922), nr. IV.

14) Lenkijos konkordatas (1925), art. XI.

15) Lietuvos konkordatas (1927), str. XI.

16) Italijos arba Laterano konkordatas (1929), art. 19.

17) Rumunijos konkordatas (1929), art. V.

18) Prūsų konkordatu (1929), art. 6 katedros kapitula ir Prūsų vyskupai siūlo vyskupo kandidatus Apaštališkajam Sostui. Iš tų kandidatų Apaštališkasis Sostas išrenka tris asmenis, iš kurių kapitula išrenka vyskupą ir atsiklausia Prūsų vyriausybę, ar ji nieko neturinti prieš išrinktąjį. Todėl Prūsų vyskupų skyrimo sistema yra iš dalies katedros kapitulų rinkimų ir iš dalies pasiūlymo.

19) S. C. Consist., 25 iul. 1916.

20) S. C. Consist., 19 mart. 1919.

21) S. C. Consist., 30 nov. 1920.

22) S. C. Consist., 19 mart. 1921.

23) S. C. Consist., 30 apr. 1921.

bausmės, pvz., įvykio ekskomunika, specijaliausiai rezervuota Apaštališkajam Sostui[24]).

Kan. 331: „§ 1. Tinkamas yra štai koks asmuo:

1°. Gimęs iš teisėtos moterystės, bet ne legitimuotas, net sueinant į moterystę". Paskutinysis dalykas, pasakytinas ir apie tą asmenį, kuris kunigas įšvęstas su dispensa nuo neteisėtumo, nes ši dispensa teduodama kunigų šventimams ir jos neminima mūsų kanone.

„2°. Bent trijų dešimčių metų amžiaus;

3°. Bent penkerių metų kunigas;

4°. Gero elgimosi, pamaldus, uolus sielų bičiulis, išmintingas ir turįs kitas ypatybes, reikalingas skiriamai vyskupijai valdyti;

5°. Turįs teologijos ar bažnytinių teisių daktaro ar bent licencijato laipsnį, gautą kuriame Šv. Sosto patvirtintame universitete ar institute, ar bent tų mokslų tikras žinovas; o vienuolis turi turėti savo aukštesnių vyresniųjų panašų laipsnį ar bent tikro žinojimo liudijimą.

§ 2. Kalbėtąsias ypatybes taip pat turi turėti išrinktas, prezentuotas ar bet kuriuo kitu būdu pažymėtas tų, kurie turi Šv. Sosto privilegiją rinkti, prezentuoti ar pažymėti asmenį.

§ 3. Nutarti bet kieno tinkamumą tėra Apaštališkojo Sosto dalykas", būtent, tos kongregacijos, kuri tiria visą dalyką, apie ką kalbėta aukščiau.

5. Paskirtas vyskupas, įprastai, paskelbiamas vad. šv. tėvo konsistorijoje. Tai vadinasi prekonizacija.

Rezidencinio vyskupo paskyrimas pranešamas bulomis paskirtajam, arkivyskupui metropolitui, vyskupijos dvasiškiams ir žmonėms.

6. Vyskupas turi prieš kanoninį paskyrimą padaryti štai ką (kan. 332, § 2, plg. 1406-1408):

1) Padaryti vad. tikybos išpažinimą (professionem fidei) prie Apaštališkojo Sosto įgaliotinio. Tai padaryti tegalima pačiam. Atbulai, tikybos išpažinimo negalima padaryti per kitą, įgaliotinį.

2) Prisiekti ištikimybę Apaštališkajam Sostui pagal Pontificale Rom., tit. *De consecratione electi in episcopum.*

Kanoniškai paskirtas vyskupas, net kardinolas, turi per tris mėnesius įsišventinti vyskupas (kan. 333). Terminas eina nuo apaštališkojo paskyrimo rašto gavimo. Kas, teisėtai nesukliudytas, neįsišvęstų vyskupas, tas nustotų savo įplaukų, ir paskutiniosios sugrąžintinos katedros kapitulos kasai. Jei kas, teisėtai nesukliudytas, dar kitus tris mėnesius neįsišvęstų, tai pačiu įvykiu nustotų vyskupystės (kan. 2398).

---

24) S. C. S. Officii, 30 mart. 1910; 5 iul. 1910; 28 apr. 1911; 25 iul. 1916; S. C. Consist., 25 apr. 1917.

Vyskupą įšvęsti tegali šv. tėvas ir jo įgaliotinis (kan. 953). Kas be specijalaus šv. tėvo mandato įsišvęstų vyskupas ar įšvęstų vyskupą, tas nusikalstų ir pačiu įvykiu užsitrauktų suspensos bausmę (kan. 2370).

Be to,kanoniškai paskirtas vyskupas per keturis mėnesius nuo paskyrimo rašto gavimo turi išvykti į savo vyskupiją (kan. 333). Tik kardinolams, Romos apylinkių vyskupams, taikomas kan. 238, § 2.

Lietuvos konkordato Nr. XII:

„Aukščiau minėti vyskupai (arkivyskupas metropolitas, dieceziniai vyskupai ir vyskupas bendradarbis su įpėdinio teise) prieš pradėdami eiti savo pareigas duos Respublikos Prezidentui ištikimumo priesaiką" tam tikra formule — „Les Ordinaires ci-dessus, avant d'assumer leurs fonctions prêteront, entre les mains du Président de la République, un serment de fidélité".

7. Kanoniškai paskirtas rezidencinis vyskupas įgyja ius in re. Bet jis iki vyskupijos apėmimo arba instaliacijos vis dėlto negali nei pats, nei per kitą jokiu titulu valdyti vyskupijos ir net kištis į vyskupijos valdymo reikalus. Tik jei paskirtas vyskupas paskiriant buvo vyskupijos kapitulinis vikaras, oficijolas ar ekonomas, tai gali šias pareigas eiti net iki instaliacijos (kan. 334, § 2).

Aktuali rezidencinio vyskupo valdžia prasideda, kanoniškai apėmus vyskupiją.

Vyskupija savotiškai apimama. Esminis vyskupijos apėmimo dalykas yra rezidencinio vyskupo paties ar jo prokuratoriaus vyskupo paskyrimo rašto parodymas pačioje vyskupijoje katedros kapitulai. Čia turi dalyvauti kapitulos sekretorius ar vyskupijos kancleris ir parašyti protokolą (kan. 334, § 3). Išimtis — Apaštališkojo Sosto dispensa.

5. *Teisės*

1. Rezidencinio vyskupo teisės (iura episcopalia) vadinasi vyskupo valdžia, galios ir privilegijos.

2. Vyskupo teisės skirstomos:

1) Šventimų ir jurisdikcijos.

2) Paprastosios ir įgaliotos.

3) Bendrosios ir specijalinės.

4) Stačiai teisės ir privilegijos.

5) Įstatymų leidyba, teismas ir verčiamoji valdžia.

3. Šventimų valdžia administruojami sakramentai ir sakramentalijos, ir atliekamos kitos liturginės vyskupo funkcijos. Tai galia teikti sutvirtinimo sakramentą (potestas confirmandi), teikti dvasiškių šventimus (potestas ordinandi) ir konsekruoti daiktus bei vietas (potestas conse-

crandi). Pirmąją ir antrąją valdžią vyskupai turi Dievo teisėmis[25]), o trečiąją — bažnytinėmis teisėmis.

In specie, vyskupai gali laikyti bei atlikti kunigų ir kitų šventimų religines funkcijas. Bet jiems net rezervuota daug atskirų šventimų funkcijų, k. a. pašvęsti altorių ir bažnyčią, ir, apskritai, benediktuoti su šv. aliejais ir laikyti pontifikalines funkcijas (exercere pontificalia). Apie paskutiniąsias kan. 337 štai kas pasakyta: „§ 1. Vyskupas gali atlikti pontifikalines funkcijas visoje vyskupijoje, neišskiriant nė nepriklausomų vietų; tik jis to dalyko daryti negali svetimoje vyskupijoj be įsakmaus ar bent protingai spėjamo vietinio ordinaro sutikimo ir nepriklausomoje bažnyčioje be vienuolių vyresniojo sutikimo. — § 2. Atlikti pontifikalines funkcijas teisėse reiškia atlikti tas šventas funkcijas, kurioms liturginiais įstatymais reikalinga pontifikalinių insignijų, t. y. pastoralo ir mitros. — § 3. Vyskupas, leisdamas savo teritorijoje atlikti pontifikalines funkcijas, gali taip pat vartoti vyskupo sostą su baldakimu“.

4. Kurią jurisdikciją turi rezidenciniai vyskupai, bendrai pasakyta kan. 335, § 1: „Jie turi teisę ir priedermę tvarkyti dvasinius ir pasaulinius vyskupijos reikalus ir tai įstatymų leidžiamąja, teisiamąja ir verčiamąja valdžia šventų kanonų norma“.

Smulkiau kalbant, rezidencinių vyskupų jurisdikcijos objektas yra:

1) Magisterija arba teisė mokyti tikėjimo ir dorovės dalykų. Čion įeina:

a) Katalikų tikybos propaganda ir saugojimas. Be kitko, vyskupo dalykas yra saugoti tikinčiuosius nuo Bažnyčios pasmerktų doktrinų ir budėti, kad piktanaudojimai neįsiskverbtų į bažnytinę disciplіną, labiausiai sakramentų ir sakramentalijų administravimą, Dievo ir šventųjų kultą, Dievo žodžio skelbimą, šventas relikvijas ir pamaldžius palikimus (kan. 336, § 2). Be to, vyskupai turi žiūrėti, kad būtų laikomasi bažnytinių įstatymų (kan. 336, § 1); turi rūpintis, kad būtų išsaugotas dvasiškių ir tikinčiųjų tikėjimo ir doros skaistumas (kan. 336, § 2). Galop, vyskupai cenzūruoja dvasinius rašinius, uždraudžia blogus rašinius ir t. t.

Vyskupai vis dėlto negali išspręsti dogmatinių ginčų.

b) Skelbimas Dievo žodžio arba pamokslų sakymas. Todėl vyskupų yra dalykas duoti vad. kanoninę misiją pamokslams sakyti vyskupijoje, katekizuoti vaikus ir kt. (kan. 336, § 3, plg. 1327). Be to, vyskupai turi rūpintis, kad tikintiesiems, labiausiai vaikams ir nemokytiems būtų duodamas krikščionių mokslo maistas (kan. 336, § 2).

c) Tikybos mokymas ir tikybinis bei moralinis auklėjimas. Todėl

---

[25]) Plg. conc. Trident., sess. XXIII, *de ordine*, can. 7.

vyskupai turi rūpintis, kad vaikai ir jaunuoliai mokyklose būtų mokomi ir auklėjami pagal katalikų tikybos principus (kan. 336, § 2). Vyskupų dalykas yra taip pat tvarkyti religinį ir moralinį auklėjimą ir laikyti bei tvarkyti kunigų seminarijas.

2) Valdymas — valdymas vyskupijų dvasiškių ir tikinčiųjų. Be to, diecezinio vyskupo dalykas yra kurti, panaikinti, tvarkyti daugelį bažnytinių pareigų ir beneficijų, ir skirti jų pareigūnus. Galop, diecezinis vyskupas šaukia diecezinį sinodą ir kunigų konferencijas, tvarko dvasines draugijas bei diecezinių teisių vienuolynus ir t. t.

3) Bažnytinių turtų administravimas. Čion įeina net labdarybės palikimų vykdymo priežiūra.

5. Rezidenciniai vyskupai savo jurisdikcijos srityje gali leisti įstatymus ir nagrinėti bylas ir turi verčiamąją valdžią.

Ir tai:

1) Rezidenciniai vyskupai turi įstatymų leidybą. Ja vyskupai gali leisti diecezinius įstatymus ir davinėti juridinius įsakymus patys ir dieceziniame sinode. Tai jie gali daryti greta visuotinių teisių ir pagal tas teises. Plačiausia vyskupo įstatymų leidybos dirva yra smulkiau determinuoti bendro ar bendresnio pobūdžio visuotinius įstatymus būdo, meto ir kitais atžvilgiais. Išimtis — šv. tėvui rezervuotieji dalykai, pvz., moterystės kliūtys ir ireguliaritatės.

Kan. 335, § 2: „Vyskupų įstatymai paskelbti tuoj saisto, nebent kas kita pasakyta; o paskelbimo būdą nutaria vyskupas".

Atbulai, vyskupai negali išleisti įstatymo ir duoti įsakymo prieš visuotines ir aukštesnio vyresniojo teises. Jie taip pat negali paliesti rezervuotų atvejų. Todėl vyskupai negali uždrausti to, kas visuotiniais ar aukštesnio vyresniojo įstatymais įsakmiai leista[26]), ir leisti daryti to, kas visuotinėmis ar aukštesnio vyresniojo teisėmis uždrausta. Tai savaime aišku. Taip pat jie negali pakeisti ką tik kalbėtųjų teisių.

Rezidenciniai vyskupai gali dispensuoti nuo savo įstatymų ir įsakymų. Atbulai, nuo visuotinių teisių ir aukštesnių vyresniųjų įstatymų dispensuoti savaime negali. Tai jie daryti tegali teisių pažymėtais atvejais kan. 81 ir 291, § 2 norma (kan. 336, § 1).

2) Rezidenciniai vyskupai turi teisiamąją valdžią. Jie gali nagrinėti pirmojoje instancijoje visas bažnytines bylas. Išimtis — rezervuotosios bylos. Pavyzdžiu gali eiti kanonizacijos ir valstybės vyriausių vadovų bylos.

3) Rezidenciniai vyskupai turi verčiamąją valdžią (potestatem

---

26) Plg. S. C. C., 19 febr. 1921.

coactivam). Todėl jie gali, be kitko, bausti visuotinėmis ir diecezinėmis baudžiamosiomis teisėmis. Tik turi laikytis baudžiamojo visuotinių teisių proceso.

Pažymėtina dar tai, kad dieceziniai vyskupai gali atleisti savo bausmes. Be to, jie teisių pažymėtais atvejais gali atleisti daug ir visuotinių teisių bausmių, pvz., kan. 2237, § 1 — viešais atvejais nemaža įvykio bausmių ir kan. 2237, § 2 — slaptais atvejais įvykio bausmes, išskyrus specijaliausiai Apaštališkajam Sostui rezervuotus atvejus.

6. Specijalinės rezidencinio vyskupo teisės ir privilegijos yra šios:

1) Kan. 347: „Vyskupas savo teritorijoje turi precedencijos teisę prieš visus arkivyskupus ir vyskupus, išskyrus kardinolus, šv. tėvo legatus ir savo metropolitą; svetimoje teritorijoje laikytinasi kan. 106 normų", t. y. bendrųjų precedencijos normų. Bet pritinką užleisti pirmesnę vietą vyskupui svečiui ir galima užleisti savo sostą kitam vyskupui[27]).

2) Tituluojami „Excellentia Reverendissima".[28])

3) Kan. 349: „§ 1. Nuo autentinio sužinojimo kanoninio paskyrimo rezidenciniai ir tituliniai vyskupai:

1°. Be kitų privilegijų, įvardytų kituose tituluose, turi kan. 239, § 1 (šias nr. 2-13) privilegijas".

a) Celebruoti ant portatilio ne tik gyvenamajame savo name, bet ir kur kitur vyskupas gyvena, ir leisti prie savęs laikyti kitas mišias.

b) Celebruoti jūroje, laikantis įsakytų sąlygų.

c) Laikyti mišias bet kurioje bažnyčioje ir koplyčioje pagal savo kalendorių.

d) Nuolat naudotis asmeniniu privilegijuotu altoriumi.

e) Gauti savo koplyčiose tuos atlaidus, kuriems gauti įsakyta vizituoti kurią nors iš tiesų vyskupo gyvenamosios vietos bažnyčią ar viešą koplyčią. Ta privilegija gali naudotis taip pat vyskupo namiškiai.

f) Visur laiminti žmones. Tik Romoje tai daryti tegali bažnyčiose, pamaldžiose vietose ir tikinčiųjų susirinkimuose.

g) Pasirinkti sau ir savo namiškiams kunigą nuodėmklausį, kuris, neturėdamas jurisdikcijos, ją gauna pačiomis teisėmis, ir šis nuodėmklausis gali atleisti visas nuodėmes ir cenzūras, net bet kam rezervuotas, išskyrus Apaštališkajam Sostui specijaliausiai rezervuotas ir už Officii Kongregacijos sekreto sulaužymą.

i) Visur sakyti Dievo žodį, įsakmiai ar bent spėjamai sutinkant vietiniam ordinarui.

27) S. R. C., 12 iun. 1899; 26 nov. 1919
28) S. C. Caeremonial., decr. 31 dec. 1930.

k) Laikyti ir kitam leisti prie savęs laikyti vienerias mišias Didįjį Ketvirtadienį ir trejas mišias Kalėdų naktį, kai to daryti pats neturi katedroje.

l) Bažnyčios specijaliai įsakytomis apeigomis visur benediktuoti su visais Apaštališkojo Sosto įprastais atlaidais rožančius ir į juos panašius daiktus (aliasque coronas precorias), kryželius, medalikus, statulas, Apaštališkojo Sosto patvirtintus škaplierius ir juos uždėti be priedermės, įtraukti į brolijos narių sąrašus. Bet jei kurioms benedikcijoms nėra įsakyta specijalinių apeigų, tai benediktuoti vyskupai gali vien kryžiaus ženklu ir nereikia vartoti bendros benedikcijos formulės[29]). Bet kalbamaisiais dalykais negalima nuolat (habitualiter) ir atskirais atvejais (per modum actus) įgalioti kunigų[30]), ir ši galia nepriklauso generaliniam vikarui[31]).

m) Bažnyčios įsakytomis apeigomis įsteigti bažnyčiose ir net privatinėse koplyčiose bei kitose pamaldžiose vietose kryžiaus kelio stacijas su visais įprastais atlaidais, ir su stacijų atlaidais benediktuoti krucifikso paveikslus tiems tikintiesiems, kurie dėl ligos ar kurios kitos teisėtos priežasties negali eiti stacijų. Bet šiais dalykais taip pat negalima įgalioti kunigų[32]), kaip aukščiau.

„2°. Turi teisę dėvėti vyskupo įsignijomis liturginių įstatymų norma". Tai vyskupo kryžius, fioletinė kepuraitė, žiedas, pastoralas, mitra ir specijaliniai drabužiai[33]).

„§ 2. O nuo apėmimo posesijos rezidenciniai vyskupai, be to, turi teisę:

1°. Imti beneficijos įplaukas" ir reikalauti beneficijų vad. katedrinio arba sinodinio mokesčio vyskupo katedros pagarbai (kan. 1054), seminarinio mokesčio (kan. 1355), labdarybės subsidijos (kan. 1505) ir t. t.

„2°. Suteikti penkių dešimčių dienų atlaidus savo jurisdikcijos vietose", net nepriklausomiems vienuoliams savo vyskupijoje jų bažnyčiose[34]), ir per Valykas ir pasirinktą kurią kitą dieną per iškilmes suteikti apaštališkąjį palaiminimą su visuotiniais atlaidais (kan. 914).

„3°. Pastatyti visose savo diecezijos bažnyčiose sostą su baldakimu".

---

29) Pontificia Commissio ad Codicis canones authentice interpretandos, 12 mart. 1929.

30) S. Poenit., 18 iul. 1919. 10 nov. 1926; S. R. C., 8 maii 1925.

31) S. Poenit., 10 nov. 1926.

32) S. Poenit., 18 iul. 1919; 10 nov. 1926.

33) S. R. C., 26 nov. 1919.

34) Pontificia Commissio ad Codicis canones authentice interpretandos, 6 dec. 1930.

Be to, Telšių diecezinis sinodas (1935):

Str. 34: „Fideles et praecipue sacerdotes, qui in ordinatione promissionem emittunt, Episcopo debent reverentiam et obsequium et oboedientiam, gratum animum ostendere, leve facere quantum fas est gravissimum onus, eius praeceptis annuendo et opera fovendo, arctissimo subiectionis et dilectionis foedere servato; super omnia autem pro eo Deum precari, ut auxiliis supernis eum copiose prosequatur. Haec officia erga Episcopum sacerdotes populum doceant verbis et exemplo, praecipue autem Pastoralis Visitationis occasione".

Str. 35: „Die anniversaria tum electionis tum eiusdem consecrationis in Ecclesia Cathedrali missa iuxta rubricas canatur; collectam, nisi rubrica obstet, Sacerdotes addant. Post Missam pro gratiarum actione hymnus „Te Deum" cum versiculis et oratione pro Episcopo cantetur. — Fideles benedictionem ab eo excipiant, annulum osculentur, cui venerationis actui quinquaginta dierum indulgentia applicatur".

Str. 36: „Quotiescumque Nos in aliqua paroecia vel pago reperiamur non privatim, sed facta praemonitione, aut per paroecias et pagos transire Nobis contingat, campanae pulsentur. — In aliqua publica Ecclesia vel etiam semipublico oratorio Nobis celebrantibus, duo adsint cappellani adsistentes".

Str. 37: „Dominica antecedente solemnitatibus Resurectionis D. N. J. C. et S. Antonii fideles tum de sacris a Nobis pontificaliter agendis, tum de Benedictione papali cum indulgentia plenaria, ut moris est, a Nobis iis solemnitatibus in Cathedrali impertienda praemoneantur et invitentur, ut magna copia ac devote iis intersint".

Str. 38: „De missa solemniter a Nobis celebranda semper praemoneantur fideles in ecclesia, ubi celebrabimus, dominica antecedenti".

Str. 39: „Nostrae litterae pastorales populo a Parochis et sacerdotibus legantur atque explicentur (sunt enim Nostri episcopalis magisterii actus) in omnibus ecclesiis etiam filialibus et in institutis, in festo de praecepto post earum publicationem, nisi aliter indicentur".

Str. 40: „Ingredientibus Nobis in ecclesiam parochialem clerus, qui obviam exit, veste chorali cuique propria paratus esse debet; pariter vestitus Nos abeuntes ex ecclesia comitetur".

6. *Rezidencinio vyskupo priedemmės*

1. Svarbiausios rezidencinio vyskupo priedermės yra penkios: rezidencija, laikymas mišių pro populo, pranešimas Apaštališkajam Sostui, aplankymas šv. Petro ir Povilo karsto ir lankymas vyskupijos.

2. Rezidencija vadinasi priedermė nuolat gyventi pareigų vietoje toms pareigoms eiti.

Rezidencija skirstoma:

1) Materijalinė ir formalinė. Pirmoji yra gyvenimas pareigų vietoje. Antroji yra gyvenimas pareigų vietoje ir ėjimas savo pareigų.

2) Tikra — kai fiziškai ir tikrai gyvenama pareigų vietoje, ir fiktyvi — kai kas tik teisėmis laikomas gyvenančiu pareigų vietoje.

3) Absoliutinė ir sąlyginė — pagal tai, ar reikalaujama asmeninės rezidencijos, ar pareigas eiti galima per kitą už atlyginimą ir t. t.

Kan. 338, § 1: „Nors vyskupai turi padėjėją (coadiutorem), turi patys reziduoti vyskupijoje". Tuo kanonu įsakoma vyskupų formalinė, tikra ir absoliutinė rezidencija.

Šiaip jau užtenka gyventi bet kur vyskupijos teritorijoje. Bet tai paskučiausias reikalavimas. Vyskupo tikra gyvenamoji vieta — prie katedros, vyskupo namuose, rūmuose. Svarbesniu bažnytiniu metu net įsakmiai ir specijaliai įsakyta reziduoti prie katedros. Tai kan. 338, § 3 atvejai, būtent: „Tebūna prie katedros Advente, Gavėnioje, per Kalėdas, Velykas, Sekmines ir Dievo Kūną, nebent būtų didelė ir skubi priežastis".

Vyskupas iš diecezijos išvykti tegali šiais atvejais (kan. 338, § 2):

1) Reikale aplankyti šv. Petro ir Povilo karstą.

2) Reikale dalyvauti visuotiniame, plenariniame ir provinciniame susirinkime.

3) Reikiant eiti kurias realines vyskupo valstybines pareigas, pvz., dalyvauti parlamente. Atbulai, čion neįeina asmeninės kurios valstybinės vyskupo pareigos[35]).

4) Dėl teisingos ir protingos priežasties (aequa de causa). Ji gali būti net nedidelė, pvz., poilsis ir rekreacija. Juo labiau teisinga priežastimi gali eiti „caritas christiana, urgens necesitas, debita obedientia et evidens Ecclesiae vel reipublicae utilitas"[36]).

Dėl teisingos ir protingos priežasties galima „nebūti namie per metus du ar ilgiausiai tris mėnesius be pertraukos ar su pertraukomis, jei tik jų (vyskupų) nebuvimas kaip nors nepakenktų vyskupijai: tik kalbamojo meto negalima sujungti su nebuvimu namie paskyrimo proga, aplankant šventųjų karstą ir dalyvaujant susirinkimuose, ir su kitų metų atostogomis".

Kan. 338, § 4: „Jei jie (vyskupai) neteisėtai nebūna vyskupijoje ilgiau per šešis mėnesius, tai turi pranešti Apaštališkajam Sostui apie vyskupą metropolitas kan. 274, nr. 4 norma, ir apie metropolitą seniausias reziduojąs sufraganas".

Be to, kan. 238, § 1 neteisėtai nereziduojąs vyskupas pačiu įvykiu nu-

35) Plg. Urbanus VIII, const. „Sancta Synodus", 12 dec. 1634.

36) Plg. conc. Trident., sess. XIII, *de ref.*, c. 1.

stoja proporcingai nebuvimui vyskupijoje savo įplaukų, kurias turi atiduoti katedros kasai, labdarybės įstaigai ar beturčiams[37]). Šis kanonas saisto ir vyskupus dėl to, kad yra bendras benefijatų kanonas ir vyskupai šiuo atžvilgiu nekur nėra išimti. Be to, kalbamajam dalykui nekliudo nė tai, kad kan. 2381, § 1 kitų dvasiškių nustotos įplaukos atiduotinos, be kitko, vietiniam ordinarui. Dalykas yra tas, kad šios įplaukos atiduodamos ne ordinarui pačiam, bet ordinaras turi jas perduoti arba vėl atiduoti bažnyčiai, labdarybės įstaigai ar beturčiams. Jis čia tėra tarpininkas. Pačiam jam nusikaltus, tarpininko nėra, bet nustotieji dalykai stačiai atiduotini, kam reikia.

3. Rezidenciniai vyskupai turi laikyti mišias už savo diecezięčius, arba „pro popolo" (kan. 339). Ta priedermė in genere yra net Dievo teisių ir tik detaliau determinuota bažntinių teisių[38]).

Vyskupai mišias pro populo turi laikyti, kai tik kanoniškai apima diecezija. Nuo šios priedermės negali pateisinti nei įplaukų mažumas, nei vyskupo neturėjimas iš ko gyventi, nei kita kuri nors priežastis, nes yra susieta su pačiomis pareigomis. Negalint jos įvykdyti, galima tik kreiptis į Apaštališkąjį Sostą redukcijos. Bet tai teduodama dėl didžiausios priežasties[39]).

Mišias pro popolo reikia laikyti kiekvieną sekmadienį, visuotinėmis teisėmis įsakytais šventadieniais ir atšauktais šventadieniais pagal šv. tėvo Urbono VIII švenčių katalogą[40]), kurį 1919 m. gruod. mėn. 28 dien. atkartojo Concilii Kongregacija[41]). Čion pridėtinos net įsakytos dalinės vyskupijos šventės.

Per Kalėdas ir į sekmadienį įpuolusiomis šventėmis užtnka atlaikyti vienerias mišias.

---

37) Art. Vermeersch et J. Creusen, Epitome iuris canonici, I nr. 322; Claeys Bouuaert et G. Simenon, Manuale iuris canonici², n. 482; Fr. Wernz-Vidal P., Ius canonicum, II n. 603; F. M. Cappello, Summa iuris canonici, I n. 377; G. Cocchi, Commentarium in Codicem Iuris Canonici, III³ n. 260.

38) Žr. Žyd. 5, 1; conc. Trident., sess. XXIII, *de ref.*, 1; Leo XIII, litt. ap. „In suprema", 10 ian. 1882.

39) S. C. de Prop. Fide, 9 dec. 1920.

40) Pontificia Commissio ad Codicis canones authentice interpretandos, 17 febr. 1918.

41) Taigi, mišių pro populo dienos yra šios: sekmadieniai, kan. 1247, § 1 visuotiniai įsakyti šventadieniai, Šv. P. Marijos Apvalijimas, Apreiškimas ir Gimimas, Šv. Kryžiaus Atradimas, Šv. Jono Krikštytojo Gimimas, visų apaštalų dienos, Šv. Mykolas, Šv. Laurinas, Šv. Silvestras, Šv. Ona ir Antroji ir Trečioji Kalėdų, Velykų ir Sekminių dienos. Iš viso — 88 dien.

Jei šventė juridiškai, arba su priederme švęsti, iškelta į kitą dieną, tai reikia tą dieną laikyti mišias pro populo. Jei šventė tik liturgiškai arba tik iškilmės teperkeliamos į kitą dieną, tai mišios pro populo laikytinos senąją arba a quo dieną. Pavyzdžiu gali eiti Šv. P. Marijos Apreiškimas, įpuolęs į Didįjį Ketvirtadienį ir iškeltas po Velykų. Jei šventė įpuola į neliturginę dieną, arba draudžiamą laikyti mišias, tai visai nėra priedermės laikyti mišių pro populo. Tai šventės, įpuolusios į Didįjį Penktadienį.

Jei vyskupas valdo dvi ar kelias vyskupijas, lygiai principališkai sujungtas, ar, be savo vyskupijos, administruoja antrą ar kitas vyskupijas, tai užtenka vienerių mišių už visų vyskupijų žmones.

Mišių pro populo laikymo priedermė yra štai kokia:

1) Asmeninė. Vadinasi, vyskupas mišias pro populo turi laikyti pats. Išimtis — teisėta priežastis. Tai liga ir apytikriai priedermė laikyti mišias determinuota kuria intencija ir laidotuvių ir sutuoktuvių mišios. Paskutiniojo dalyko pamatas yra tas, kad vyskupas kan. 466, § 3 gali dėl teisingos priežasties leisti klebonui kitą dieną laikyti mišias pro populo. Konsekvenčiai jis gali reikale pats sau padaryti tą išimtį[42]).

2) Realinė, atsieit, vyskupas, net teisėtai negalėdamas atlaikyti mišių pro populo, visai nepaleidžiamas nuo priedermės jas laikyti, bet tai padaryti turi per kitą.

3) Susieta su tam tikra diena: mišias pro populo reikia laikyti tą pačią dieną.

4) Ad adimplendum. Vadinasi, vyskupas kaltai ir net nekaltai praleistas mišias pro populo turi pats ar per kitą ko greičiausiai atlaikyti ir ta priedermė saisto, iki mišios atlaikomos. Tik dėl didžiausios ar bent didelės priežasties, pagal apleistų mišių skaičių, galima kreiptis sanacijos į Apaštališkąjį Sostą, būtent, sąžinės srityje į Šv. Penitencijariją ir išorinėje srityje į Konsistorinę Kongregaciją.

5) Didelė. Pamatas — šių mišių objektas didelis ir tikslas svarbus. Todėl net vienerių mišių apleidimas yra didelė nuodėmė. Ta priedermė, be to, yra teisingumo.

Vyskupo priedermė laikyti mišias pro populo vis dėlto nėra vietinė. Todėl vyskupas mišias pro populo gali laikyti taip savo, taip svetimoje vyskupijoje.

Kan. 348, § 2: „Nėra priedermės, tik iš meilės pritinka, kad jie (tituliniai vyskupai) kada-ne-kada atlaikytų mišias už savo vyskupiją".

4. Rezidenciniai vyskupai turi pranešinėti Apaštališkajam Sostui apie savo vyskupiją. Apie tai kan. 340, § 1 štai kas pasakyta: „Visi

---

42) G. Cocchi, Commentarium in Codicem Iuris Canonici, II[3], n. 261.

vyskupai turi kas penkeri metai pranešti šv. tėvui savo vyskupijos padėtį pagal Apaštališkojo Sosto formuliarą".

To įsakymo pamatas yra tas, kad šv. tėvas, Bažnyčios galva, turi žinoti visą Bažnyčios padėtį ir visi vyskupai priklauso šv. tėvo.

Kan. 340, § 1 minėtąjį formuliarą išleido Konsistorinė Kongregacija[43]).

Vyskupo pranešimą pirmąjį kartą aiškiai ir visur įsakė šv. tėvas B e n e d i k t a s XIV, const. „Quod Sancta", 1740 m. lapkr. mėn. 23 dien.

Kan. 340, § 2: „Penkmečiai yra stabilizuoti ir bendri, ir eina nuo 1911 m. saus. mėn. 1 dien.; pirmąjį penkmetį pranešti turi Italijos, Korsikos, Sardinijos, Sicilijos, Melitos ir kitų mažesnių gretimų salų vyskupai; antrąjį — Ispanijos, Portugalijos, Prancūzijos, Belgijos, Olandijos, Anglijos, Škotijos, Irlandijos ir prie jų prieinančių salų vyskupai; tretįjį — kiti Europos ir prie tų kraštų prieinančių salų vyskupai; ketvirtąjį — visos Amerikos ir jų salų vyskupai; penktąjį — Afrikos, Azijos, Australijos ir prie tų pasaulio dalių prieinančių salų vyskupai".

Kan. 340, § 3: „Jei pranešimo metas visai ar iš dalies supuola su pirmais dvejais vyskupo diecezijos valdymo metais, tai vyskupas tą kartą gali nepranešti".

5. Rezidenciniai vyskupai turi lankyti šv. Petro ir Povilo karstą. Taip, kan. 341: „§ 1. Visi vyskupai pranešimo metais teatvyksta į Romą pagerbti šv. apaštalų Petro ir Povilo karsto, ir teaplanko šv. tėvą. — § 2. Bet ne Europos vyskupams leidžiama kas dešimts metų teatvykti į Romą". Kan. 342: „Kalbamąją priedermę įvykdyti vyskupas turi pats ar per savo bendradarbį ar dėl teisingų ir Šv. Sosto patikrintų priežasčių per tinkamą tos pačios vyskupijos kunigą". B e n d r a d a r b i s — vyskupas bendradarbis, vyskupas padėjėjas ir generalinis vikaras.

Aplankymas šv. Petro ir Povilo karsto arba „Visitatio Sanctorum Liminum" įsakyta jau V-VIII amž. Italijos vyskupams. XIII amž. ji įsakyta visiems vyskupams kasmet patiems ar per kitus aplankyti šv. Petro ir Povilo karstą[44]). Ilgainiui daugelis vyskupų gavo indultus nevizituoti apaštalų karsto. Šv. tėvas S i k s t u s V atnaujino kalbamąją priedermę ir nustatė įvairius terminus[45]).

Šv. tėvo aplankymo pamatas yra šis: 1) kai kuriuos vyskupijos dalykus išaiškinti šv. tėvui tegalima žodžiu, šiaip jau ką geriau žodžiu paaiškinti ir kartais ką raštu pranešti pavojinga ir 2) šv. tėvas turi progos gyvu žodžiu kai ką pasakyti vyskupams.

---

[43]) Decr. „De relationibus dioecesanis", 4 nov. 1918.

[44]) Plg. c. 4, X, *de iureiurando,* II, 24.

[45]) Const. „Romanus Pontifex", 20 dec. 1585.

6. Rezidenciniai vyskupai turi vizituoti savo vyskupiją (kan. 343).

Vyskupijos vizitacija yra pirmųjų krikščionių amžių kilmės ir ją pirmasis kasmet daryti raštiškai įsakė Tarragonos sinodas (516), c. 8[46]). Ilgainiui vyskupijos vizitacija plačiau detalizuota.

Seniau vyskupiją vizituoti dažnai buvo pavedama arkidijakonui. Tridento susirinkimas vyskupijas vizituoti įsakė patiems vyskupams ir tik dėl teisingos priežasties leista įgalioti generalinį vikarą ir didesnėse vyskupijose paskirti kitą vizitatorių[47]). Tai iš esmės įdėta ir Kodekse I. C.

Vyskupijos vizitacijos tikslas kan. 343, § 1 yra: „Saugoti nesuterštą ir ortodoksinį mokslą, saugoti gerus ir taisyti blogus įpročius, stiprinti žmonių ir dvasiškių santaiką, skaistumą, pamaldumą ir drausmę, ir, pagal aplinkybes, daryti visa tai, kas reikalinga tikybos naudai".

Priedermė vizituoti vyskupiją yra t e r m i n u o t a ir a s m e n i n ė (kan. 343, § § 1-3). Taip, reikia kasmet vizituoti visą vyskupiją ar bent dalį jos. Paskutiniuoju atveju reikia per penkeris metus išvizituoti visą vyskupiją. Be to, vyskupas vizituoti vyskupiją turi pats. Tik teisėtai negalėdamas, jis gali įgalioti savo generalinį vikarą ar paskirti kitą vizitatorių vizituoti.

Vyskupas, vizituodamas vyskupiją, gali pasiimti du dvasiškių palydovus ar padėjėjus. Juos gali pasirinkti savo nuožiūra, net iš katedros ir kolegines kapitulos. Priešingas įprotis ir priešinga privilegija pasmerkta.

Jei vyskupas per daug laužo priedermę vizituoti vyskupiją, tai arkivyskupas metropolitas turi pranešti šv. tėvui. Tada Apaštališkasis Sostas ištiria dalyką ir vizituoti vyskupiją gali pavesti ir reikale paveda arkivyskupui metropolitui (kan. 343, § 3, plg. 274, nr. 4-5).

Vyskupijos vizitacijos objektas yra (344):

1) Klebonai, filijalistai, bažnyčių rektoriai, vikarai ir kiti dvisiškiai, vienuoliai, kaipo sielų ganytojai, vienuolės, tikintieji juridiniai bažnytiniai asmenys, bažnytinės bei religinės draugijos, tikinčiųjų draugijos ir brolijos, katalikiškos mokyklos ir t. t.

2) Šventi daiktai, drabužiai ir indai, šventos relikvijos, paveikslai ir statulos, mišių stipendijos ir palikimai, krikščioniškos labdarybės fundacijos, bažnytiniai turtai ir t. t.

3) Šventos ir pamaldžios vietos, k. a. bažnyčios, koplyčios, šventorius, kapinės ir t. t.

Atbulai, vyskupas negali vizituoti Apaštališkojo Sosto iš vyskupo vizitacijos specijaliai išimtų asmenų, daiktų ir vietų (kan. 344, § 1). Be

46) Plg. c. 10, C. X, q. 1.

47) Sess. XXIV, *de ref.*, c. 3.

to, nepriklausomus vienuolius vyskupas tegali vizituoti teisių numatytais atvejais, pvz., kan. 512, § 2; 618, 631, § 1; 1261, § 2 (kan. 344, § 2).

Vyskupija vizituotina tam tikromis normomis. Ir tai:

1) Kan. 345: „Tuose dalykuose, kurie liečia vizitacijos objektą ir tikslą, vizitatorius turi tėviškai elgtis ir dėl jo įsakymų ar dekretų tegalima kreiptis in devolutivo". Todėl čia vizitatorius reikale tegali įspėti, papeikti ir t. t. Atbulai, vizitatorius negali teisti nusikaltėlių ir bausti tikromis bausmėmis. Tai reikale jis turi dalyką atiduoti teismui ir t. t.

2) Kan. 345: „... O kituose dalykuose (kas neliečia vizitacijos objekto ir tikslo) vyskupas net per vizitaciją turi laikytis teisių normos".

3) Kan. 346: „Vyskupai tesirūpina tikrai atsidėję (debita cum diligentia) ir be nereikalingo delsimo atlikti vizitaciją: tesisaugoja nieko neapsunkinti nereikalingomis išlaidomis ir vizitacijos proga teneprašo bei tenepriima patys ar bet kuris vizitacijos dalyvis sau ar saviesiems kurios nors rūšies dovanų, pasmerkus bet kokį priešingą įprotį".

4) Kan. 346: „... Maisto tiekimo sau ir kitiems, ir savo bei kitų asmenų kelionės priemonių bei išlaidų (procurationes et expensae itineris) klausime tebūna laikomasi teisėto vietinio įpročio". Tik kalbamųjų dalykų net visai negalima reikalauti iš privatinių koplyčių ir tikrai neturtingų bažnyčių.

Telšių diecezinis sinodas (1935):

Str. 41: „Ut fides firmetur, mores corrigantur, pax afferatur, disciplina restauretur et ut Sacramentum Confirmationis administretur, visitandi quatannis Dioecesim et Praelaturam Klaipėdensem, ita ut quolibet quinquennio visitatio totius dioeceseos et Praelaturae compleatur, grave onus Nobis SS. Concilia et Codex Iuris Canonici imponunt".

Str. 42: „Parochi et curati, imo et omnes sacerdotes, visitationem iuxta spiritum Ecclesiae recipiant, ne, mens et sollicitudo Ecclesiae pessumdentur. Propterea tempestive quaestionibus a Nobis propositis et diligenter et complete respondeant; documenta, inventaria, prospectus statisticos, uti dicuntur, praebeant, ita ut de iis rebus, quae Nobis cognoscendae sunt et de quibus praesertim S. Sedem edocere obligatio urget, facile et sinė tėmporis mora certiores reddi possimus. — Quidquid ad Ecclesiam pertinet ex supellectili, vestibus etc., Episcopo ostendant".

Str. 43: „Signa publica honoris ostendere et obsequii erga Episcopum res laudabilis est, dummodo digne et modeste id fiat, sine gravibus pro exteriori apparatu expensis".

Str. 44: „Pro comestionibus frugalitatem et simplicitatem praecipimus".

P a s t e b ė j i m a s. — Telšių diecezinis sinodas (1935), str. 45: „Nos ad audientiam in aedibus Nostris omnes libenter admittimus, Praesertim Clericos cuiuscumque gradus, omnibus diebus ab hora nona ad meridiem, et etiam posterioribus horis, si causa urgens occurrat".

7. *Kadencija*

1. Vyskupų šventimų valdžia yra nepašalinama, neatimama. Tik gali būti sustabdytas ar susiaurintas nedraudžiamas jos vartojimas.

2. Vyskupų jurisdikcijos galima nustoti. Tai įvyksta:

1) Atsisakant vyskupijos arba dignitatės ir vyskupijos drauge, pvz., įstojant į vienuoliją. Vyskupijos galima atsisakyti įsakmiai ir net įsaistytai, kaip ir kitų bažnytinių pareigų bei beneficijų kan. 184-191.

2) Perkeliant į kitą vyskupiją. Bet tai daryti tegalima dėl Bažnyčios reikalo ar didelės naudos.

3) Pašalinant už nusikaltimus.

4) Deponuojant ir degraduojant. Tai padaryti tegali šv. tėvas už teisėse įsakmiai pažymėtus nusikaltimus (kan. 2303, § 3; 2305, § 2).

8. *Vyskupų padėjėjai*

1. Vyskupo padėjėjas vadinasi vyskupas bendradarbis ir vyskupas padėjėjas. Jie yra tituliniai vyskupai.

2. Vyskupą bendradarbį ir vyskupą padėjėją skiria šv. tėvas (kan. 350, § 1). Tai pasakytina net tuose kraštuose, kuriuose yra ne visai laisvo skyrimo sistemos. Bet iš tiesų šv. tėvas, skirdamas vyskupą bendradarbį su įpėdinio teise, įprastai laikosi rezidencinių vyskupų skyrimo normų. Be to, skiriant vyskupus bendradarbius ir padėjėjus, laikomasi specijalinių vietinių teisių.

Lietuvos konkordato str. XI, skiriant vyskupą bendradarbį su įpėdinio teise, atsiklaustinas respublikos prezidentas, ar neturįs politinio pobūdžio priekaišto prieš kandidatą.

3. Vyskupo bendradarbio ir vyskupo padėjėjo kvalifikacijos reikalaujamos tokios pat, kurių reikia ir rezidenciniams vyskupams.

4. Vyskupo padėjėjo teisės determinuojamos apaštališkuoju paskyrimo raštu. Taigi šis vyskupas teturi tas teises, kurias šv. tėvas jam paskirdamas suteikia (kan. 351, § 1).

Jei vyskupas padėjėjas paskirtas negalingam vyskupui ir paskyrime nieko kito nepasakyta, tai turi visas rezidencinio vyskupo teises. Tai

paprastoji valdžia. Be to, jis turi atlikti ir visas kalbamojo vyskupo priedermes. Jei vyskupas galingas ir paskyrimo rašte nieko kito nepasakyta, tai vyskupas padėjėjas tegali daryti, kuo rezidencinis vyskupas jį įgalioja (kan. 351, § 2).

Rezidencinis vyskupas negali kito asmens habitualiai įgalioti tuo, ką vyskupas padėjėjas gali ir sutinka daryti. Tais dalykais reikią asmeninį bendradarbį įgalioti (kan. 351, § 3).

Rezidencinis vyskupas visados gali vyskupui padėjėjui pavesti laikyti bei atlikti įsakytas pontifikalines ir kitas liturgines funkcijas. Tai vyskupas padėjėjas turi padaryti. Išimtis — jei jis teisingai negalėtų (kan. 351, § 4). Tas pat pasakytina apie kitas rezidencinio vyskupo priedermes. Tai savaime išplaukia iš pačių vyskupo padėjėjo pareigų. Jei vyskupas padėjėjas yra drauge generalinis vikaras, tai gali laiminti žmones bažnyčiose ir kitur (kan. 370, § 2, plg. 349, § 1; 239, § 1 nr. 12[48]).

5. Vyskupas bendradarbis savaime tegali paskirtoje vyskupijoje atlikti vyskupo šventimų dalykus, t. y. pontifikalines funkcijas. Išimtis — suteikimas dvasiškių šventimų. Tam dalykui reikia rezidencinio vyskupo bent įsaistyto leidimo. Atbulai, jurisdikcijos dalykus atlikti jis tegali tuos, kuriais jį yra įgaliojęs Apaštališkasis Sostas ar rezidencinis vyskupas (kan. 352).

Jei atskiras yra vyskupas bendradarbis ir atskiras generalinis vikaras, tai, įprastai, pirmasis atlikinėja šventimų funkcijas, o antrasis jurisdikcijos veiksmus.

Vyskupai bendradarbiai turi titulinių vyskupų garbės teises ir privilegijas (žr. kan. 349) ir precedenciją prieš visus kitus žemesnius asmenis tuoj po rezidencinio vyskupo.

6. Vyskupas bendradarbis ir padėjėjas turi apimti savo pareigas.

Vyskupas padėjėjas savo pareigas apima, parodydamas apaštališkąjį paskyrimo raštą rezidenciniam vyskupui (kan. 353, § 1, plg. § 2).

Vyskupas bendradarbis savo pareigas apima, parodydamas apaštališkąjį paskyrimo raštą rezidenciniam vyskupui ir katedros kapitulai tokiu pat būdu, kaip ir rezidencinis vyskupas, t. y. kan. 334, § 3 norma (kan. 353, §§ 1-2). Jei rezidencinis vyskupas yra nesąmoningas, tai vyskupo bendradarbio pareigoms apimti užtenka paskyrimo raštą parodyti katedros kapitulai, kaip aukščiau (kan. 353, § 3).

7. Vyskupas bendradarbis ir padėjėjas turi reziduoti paskirtoje vyskupijoje taip pat, kaip ir rezidencinis vyskupas. Iš vyskupijos tegalima pasišalinti tris vakacijų mėnesius pagal kan. 338 normas ir, leidus rezidenciniam vyskupui, kurį trumpą laiką (kan. 354).

---

48) S. R. C., 26 dec. 1919.

Vyskupo bendradarbio ir padėjėjo išlaikymas determinuojamas Apaštališkojo Sosto ar rašytinėmis ir nerašytinėmis vietinėmis teisėmis.

8. Užvakavus vyskupo sostui, vyskupas bendradarbis su įpėdinio teise tuoj tampa paskirtos vyskupijos ordinaru. Sąlyga — jei pirma teisėtai arba aukščiau kalbėto kan. 353 norma yra apėmęs vyskupiją. Jei pirmiau to dalyko nepadaryta, tai reikia atlikti, ir tada pačiu įvykiu tampama vietiniu ordinaru (kan. 355, § 1).

Vyskupo padėjėjo pareigos baigiasi, pasibaigus rezidencinio vyskupo pareigoms. Išimtis — jei kas kita pasakyta paskyrimo rašte (kan. 355, § 2).

Jei vyskupas bendradarbis paskirtas vyskupo vietai, tai jo pareigos visados tveria — tveria, net užvakavus sostui. Tik paskutiniuoju atveju šis vyskupas priklauso vyskupijos valdytojo, atsieit, katedros kapitulos ir respektyviai kapitulinio vikaro.

Summarium. — 1. Notio et divisio, 2. Historia, 3. Origo, natura, dependentia a. S. Papa etc., 4. Provisio canonica, 5. Jura, 6. Obligationes, 7. Cadentia et 8. De coadiutoribus et auxiliaribus episcoporum.

Prof. St. Šalkauskis

Pilnutinio religinio ugdymo pagrindai

(Bases de l'éducation religieuse intégrale)

I. Religinė pedagogika ir jos objektas. — II. Religinis lavinimas. — III. Auklėjimas religinei akcijai. — IV. Liturginis auklėjimas.

PRATARTIS

Susipažįstant su religine pedagogika pastebima, kad joje mažai tepasireiškia platesnio sisteminimo pastangos. Todėl joje nepakankamai aiškiai ir pilnai statomas religinio ugdymo sistemos klausimas. Dažniausiai į jį žiūrima pro religijos mokymo, arba atitinkamai suprantamos katechetikos akinius. Tuo tarpu religinis ugdymas taip pat neišsemiamas religijos mokymu, kaip kad kultūrinis ugdymas — protinimu. Jame religijos mokymas tesudaro vieną tik sudedamąją dalį, kuri sąmoningai ir sistematingai turi būti papildyta kitomis esminėmis jo dalimis.

Nepilnas religinio ugdymo supratimas susidarė tikriausiai ryšium su tuo vienašališku intelektualizmu, kuris iki nesenų dar laikų viešpatavo pedagoginėje teorijoje ir praktikoje. Tiesa, pastoracinis Bažnyčios darbas, kiek jis lietė vaikus ir jaunuomenę, bent iš dalies praktikoje atpildydavo religinės pedagogikos ir pedagogijos trūkumus, bet tai dar nereiškė, kad religinio ugdymo sistemingumo reikalas buvo kada nors pakankamai patenkinamas.

Šio straipsnio autorius kaip tik statosi uždavinį iškelti aikštėn šitą reikalą ir bandyti užbrėžti bendriausius religinio ugdymo sistemos pagrindus. Autorius yra įsitikinęs, kad šitas uždavinys lengviausiai yra išsprendžiamas ryšium su visa pilnutinio ugdymo sistema, kurioje religinis ugdymas turi rasti pilną savo išsivystymą ir garbingą vietą. Savaime juk aišku, kad religinis ugdymas turi užimti pilnutinio ugdymo sistemoje tokią vietą, kokią kad religija užima pilnutiniame žmogaus gyvenime.

Nebūdamas teologas specialistas, autorius stengiasi, kiek galėdamas, pasilikti pedagoginės sistematizacijos plotmėje; bet, žinoma, jis neapsieina nepalietęs ir visos eilės religinių dalykų. Tokiais atvejais, kiekvienu atskiru klausimu, jis stengiasi turėti savo pusėje kokį nors autoritetingą religinį rašytoją. Tik pedagoginės sistematizacijos klausimuose jis jaučiasi drąsiau; bet ir čia jis nepretenduoja į nekritišką pripažinimą.

RELIGINĖ PEDAGOGIJA IR JOS OBJEKTAS

1. Religinės pedagogikos supratimas. — 2. Religinės pedagogikos padedamieji mokslai. — 3. Religinio ugdymo supratimas. — 4. Religinio ugdymo vieta pilnutinio ugdymo sistemoje. — 5. Atrinktoji religinės pedagogikos bibliografija.

1. *Religinės pedagogikos supratimas.* — Religinis ugdymas yra objektas tai pedagogikos daliai, kuri gali būti vadinama religine pedagogika. Vokiečiai ją vadina *Religionspädagogik,* o prancūzai — *pédagogie religieuse.* Taigi religinė pedagogika yra ne kas kita, kaip religinio ugdymo teorija, arba mokslas. Šitas pedagoginis mokslas įgauna vis daugiau pripažinimo ir vis sparčiau ima plėtotis sulig tuo, kaip augą supratimas, kad naujais laikais ir naujose aplinkybėse žmonių religinimas turi būti pastatytas ant naujų psichologinių ir pedagoginių pagrindų.

Einant šitam vyksmui, turėtų nusistatyti aiškūs religinės pedagogikos santykiai su katechetika, kuri religinio ugdymo srityje turi ilgaamžių tradicijų ir todėl negali nejausti religinėje pedagogikoje tam tikros konkurentės. Tuo tarpu iki šiolei nėra griežtai nustatyti santykiai tarp šitų dviejų disciplinų. Tokia padėtis yra susidariusi dėl to, kad nei religinė pedagogika nei katechetika nėra visų vienodai suprantama.

Neabejotina, kad katechetika yra katechezės teorija arba mokslas; bet kaip reikia suprasti pačią katechezę, — štai klausimas, nuo kurio priklauso ir katechetikos supartimas. Katechezė įvairiais amžiais buvo įvairiai suprantama ryšium su laiko dvasia. Bet ir dabar yra labai didelių skirtybių jos supratime. Pav., L. Boppui katechezė yra „auklėjamasis religijos mokymas, į liturgiją ir sielovadą nukreiptas ir Bažnyčios teikiamas religiškai nesubrendusiems žmonėms (vaikams ir jaunuomenei)“[1]). Kitas taip pat žymios katechetikos autorius M. Gattereris apibrėžia katechezę, kaipo „religinę jaunuomenės globą nuo gležniausio amžiaus iki jos religinio gyvenimo susiformavimo, žodžiu tariant, kaipo vaikų sielovadą (Kinderseelsorge)“[2]).

Kaip matome, Gattereris supranta katechezę žymiai plačiau, negu Boppas: pirmajam ji apima visą sielos vadovavimo plotą ,tuo tarpu antrajam jinai yra vien religijos mokymas, nors šitas mokymas yra nukreiptas į liturgijos ir sielovados dalykus. Atitinkamai ir katechetikos supratimas pas Gattererį yra platesnis, negu pas Boppą: jo katechetika apima ne tik katechetinį mokymą, bet dar auklėjimą liturginiam gyvenimui ir religi-

---

1) Linus Bopp, Katechetik (Geist und Form des katholischen Religionsunterrichts), München 1935, 9.

2) Michael Gatterer, Katechetik oder Anleitung zur Kinderseelsorge,[4] Innsburg 1931, 6.

niam darbui. Jis pasilieka pastoracijos plotmėje ir nestato klausimo apie katechetikos ir religinės pedagogikos santykiavimą.

L. Boppas katechetiką stato viduryje tarp religinės pedagogikos ir sielovados mokslo. Jo supratimu, katechetika iš vienos pusės tėra viena religinės pedagogikos dalis, nes ji atstovauja šiai tik auklėjamosios mokyklos rėmuose, o iš kitos pusės jinai yra daugiau, negu religinė pedagogika, nes ji siekia sielovados mokslo sritį.

J. Göttleris sutinka organiškai susieti religinę pedagogiką, kurią jis laiko visos pedagogikos viena dalimi, su sielovados mokslu, arba pastoraline teologija siaurąja prasme, su sąlyga, kad šita pedagogika būtų pagrįsta krikščioniškąja katalikiškąja pasaulėžiūra ir panaudotų, kaipo šaltinius, pedagoginius krikščioniškojo Apreiškimo principus ir taip pat Bažnyčios aiškinimus bei nurodymus. „Tada, sako Göttleris, religinės pedagogikos, kaip vaikų ir jaunuomenės sielovados teorijos, įjungimui į nustatytą pagal dabarties reikalavimus pastoralinę teologiją nėra jokių principialių kliūčių".[3])

Tas pats autorius leidžia net identifikuoti religinę pedagogiką su katechetika, bet tik tuo atveju, jei ši pastaroji yra suprantama, kaipo *visos* katechezės teorija, t. y. jei ji apima šalia religijos mokymo taip pat religinį dorinį vadovavimą ir jei, be to, ji yra paremta psichologiniais ir pedagoginiais patyrimais bei pažiūromis.[4])

Taigi Göttleris, laikąs religinę pedagogiką visos pedagogikos dalimi, yra linkęs matyti joje sykiu specialiąją pritaikytos laiko reikalavimams pastoralinės teologijos dalį, kurią galima būtų vadinti plačiai suprantama katechetika. Jis pats visai griežtai nenustato šitokio religinės pedagogikos, pastoralinės teologijos ir katechetikos santykiavimo, tačiau jo pažiūra gali rasti atramą, be kita ko, pedagogikos santykiavime su savo padedamaisiais mokslais.

2. *Religinės pedagogikos padedamieji mokslai.* — Pedagogika tam tikra prasme yra pritaikomasis mokslas: ji, būtent, remiasi ir pritaiko savo reikalams plačiai suprantamos pasaulėžiūros ir plačiai suprantamos antropologijos mokslų davinius, kuriuos skolinasi iš šitų padedamųjų mokslų, nesikišdama į jų kompetencijos sritį. Kadangi šitie daviniai gali būti įvairūs pagal skirtingas pasaulėžiūrines ir antropologines koncepcijas, tai tokios ar kitokios koncepcijos pasirinkimas priklauso nuo pačių pedagogų, teoretikų ir praktikų. Formaliniu pedagogikos požiūriu kiek-

---

3) Dr. Joseph Göttler, Religions — und Moralpädagogik (Gundriss einer zeitgemässen Katechetik), Münster i. W. 1931, 3.

4) Plg. J. Göttler, Religionspädagogik u. religiöse Erziehung: „Lexikon der Pädagogik der Gegenwart", I 704.

vienas toks pasirinkimas yra lygiai pateisinamas, bet materialiai jo vertingumas priklausys nuo pasirinktosios pasaulėžiūros ir antropologijos objektyvinio bei universalinio vertingumo.

Suprantama savaime, kad katalikai pedagogai tegali imti pedagogikai padedamaisiais mokslais tik katalikiškąją pasaulėžiūrą ir antropologiją. Tuo būdu ir pati pedagogika, kuri nuosekliai pritaiko savo reikalams tokios pasaulėžiūros ir tokios antropologijos davinius, turi būti savo pobūdžiu katalikiška. Panašiai protestantų pedagogika bus protestantiška dėl to, kad turės remtis protestantiškai suprantama pasaulėžiūra ir antropologija. Žodžiu tariant, faktas yra tai, kad pedagogika savo pobūdžiu yra tokia, kokių pažiūrų prisilaiko patys pedagogai, jos kūrėjai. Tai visai neišvengiama, nes faktiškai ir principialiai negali būti pedagogikos mokslo, materialiai nepriklausomo nuo pasaulėžiūros ir antropologijos mokslų. Užtat pedagogika yra formaliai nepriklausomas, arba autonomingas, mokslas ta prasme, kad ji turi savo objektą, savo metodą, apskritai tariant, savo dėsningumą, nuo kurio negali būti atpalaiduota pašalinėmis intervenrijomis.

Padedamieji pedagogikos mokslai yra dvejopos rūšies: vedamieji ir grindžiamieji. Vedamosios reikšmės jai turi pasaulėžiūros mokslai (teologija ir filosofija), nes jie, rodydami gyvenimo tikslus, teikia jai pagrindinės linkmės. Grindžiamosios reikšmės turi jai plačiai suprantamosios antropologijos mokslai (somatologija, psichofizika, psichologija), nes jie, teikdami žmogaus ir tuo pačiu ugdytinio pažinimą, pagrindžia ugdymo teorijos realumą ir praktikos sėkmingumą.

Netiesioginiu būdu religinei pedagogikai eina padedamaisiais mokslais visi tie mokslai, kurie turi padedamosios reikšmės pedagogikai apskritai; tiesioginiu būdu padedamaisiais mokslais jai eina tik tie mokslai, kurie turi tiesioginių santykių su religija. Čion visų pirma priklauso religinės pasaulėžiūros mokslai, būtent, teodicėja, religijos filosofija ir teologija, kurios nustato religiniam gyvenimui tikslus, uždavinius, priemones ir šiaip visa, kas turi vedamosios reikšmės religiniam doriniam žmogaus gyvenimui. Iš teologijos disciplinų religinei pedagogikai turi ypatingos reikšmės pastoralinė teologija, kaipo sielovados mokslas, moralinė teologija, kaipo apreikštosios doros doktrina, ir katechetika, kaipo dorinio tobulinimosi teorija.

Iš grindžiamųjų mokslų religinei pedagogikai turi ypatingos reikšmės religinė psichologija, kuri pagrindžia religinio ugdymo teoriją. Bet sykiu reikia pažymėti, kad padedamieji religinės pedagogikos mokslai, turį jai specialesnės reikšmės, dar jos neatpalaiduoja, savaime suprantama, nuo reikalo naudotis bendresniais pasaulėžiūros ir antropologijos nuro-

dymais, turinčiais reikšmės visai pedagogikai. Pvz., religinei pedagogikai negalima pasitenkinti viena tik religine psichologija, neatsižvelgiant į bendrąją psichologiją.

Padedamųjų religinės pedagogikos mokslų akivaizdoje lengvai kyla klausimas, koks iš tikrųjų yra jos santykiavimas su katechetika, suprantama specialiąja pastoralinės teologijos dalimi. Atsakymas visų pirma priklausys nuo to, kaip plačiai suprantama iš pradžios katechezė, o paskui ir pati katechetika. Tas dalykas, kaip jau žinome, nėra dar galutinai nustatytas. Galima tik pastebėti tarp paskutinių laikų katechetų palinkimą suprasti katechezę ir katechetiką taip plačiai, kad jos apimtų ne tik religijos mokymą, bet ir visą religinį jaunosios kartos formavimą. Pagal šitą palinkimą išeitų, kad religinė pedagogika ir katechetika yra lygios apimties. Skirtumas gi tarp jųdviejų būtų šitokis: katechetika, išeidama iš pastoralinės teologijos pagrindų, naudotųsi, kaipo padedamaisiais mokslais, psichologija ir pedagogika; o iš kitos pusės religinė pedagogika, išeidama iš pedagogikos pagrindų, turėtų savo padedamaisiais mokslais teologiją apskritai ir pastoralinę teologiją specialiai.

Tuo būdu tarp religinės pedagogikos ir katechetikos būtų linkmės skirtumas, nes pirmą kartą būtų einama nuo pedagogikos prie teologijos (a+b), o antrą kartą — nuo teologijos prie pedagogikos (b+a); bet iš esmės tarp šitų disciplinų negalėtų būti principialaus skirtumo, nors kiekvienu atskiru atveju galėtų faktiškai reikštis didesnis palinkimas ar į pedagogiką ar į pastoralinę teologiją. Kitaip tariant, vienu atveju pedagogika galėtų būti papildoma pastoralinės teologijos teorija, o kitu atveju pastoralinė teologija — pedagogikos mokslu. Tačiau tai, kas galėtų būti, dar nereiškia, kad tai jau dabar yra.

3. *Religinio ugdymo supratimas.* — Religinis ugdymas yra plati sąvoka, kuri apima savimi ir religinį mokymą, ir religinį lavinimą, ir religinį auginimą - globojimą, ir religinį auklėjimą, ir religinį vadovavimą, ir kitas panašias religinio formavimo sąvokas. Bet esant tokiam gausumui sąvokų, šiaip ar taip susijusių su religiniu ugdymu, kyla klausimas, kaip turi būti racionaliai susistemintas jo turinys.

Grynai pedagoginiu atžvilgiu religinį ugdymą galima būtų skirstyti pagal funkcionalinius aspektus, t. y. pagal ugdomojo veikimo rūšis. Šituo atžvilgiu galima kalbėti apie religinį auginimą - globojimą, religinį lavinimą ir religinį auklėjimą. Religinis auginimas - globojimas stengiasi sudaryti palankių sąlygų religiniams nusiteikimams auklėtinyje atsirasti ir jiems išsaugoti drauge su teikiama dieviškąja malone. Šitas religinio ugdymo aspektas dar nereiškia auklėtinio aktyvinio formavimo. Toks formavimas vykdomas religiniu lavinimu ir religiniu auklėjimu, iš

kurių pirmasis formuoja ugdytinį pagal ir su pagalba religinių gėrybių, o antrasis padeda susidaryti jame religinei dorinei asmenybei.

Religinio ugdymo suskirstymas pagal funkcionalinius aspektus turi tą nepatogumą, kad jo narius sunku išskirti vienus iš kitų ne tik praktikoje, bet ir teorijoje. Sakysime auginimas - globojimas sunkiai duodasi išskiriamas iš lavinimo ir auklėjimo. Todėl daug patogiau skirstyti religinį ugdymą pagal žmogaus gyvenimo ruožus, bet reikia žinoti, kad religinis ugdymas savo pobūdžiu yra daug vieningesnis, negu kultūrinis ugdymas. Kultūriniame ugdyme neretai pasitaiko, kad protinis lavinimas ir dorinis auklėjimas yra nesuderinti ir neatitinka vienas antro. Jei ir čia toks dviejų kultūrinio ugdymo šakų yra smerktinas, tai religiniame ugdyme teorinio ir praktinio momento išsiskyrimas yra jau tiesiog nepakenčiamas.

Religinio ugdymo tikslas yra religinga asmenybė, arba religiškai suformuotas žmogus, aktyviai nusistatęs į dieviškąjį gyvenimo centrą ir jungiąs su juo visą savo pažinimą, veikimą ir darymą. Aukščiausias tokio žmogaus idealas yra šventumas, kaipo viso gyvenimo persunkimas dieviškuoju pradu. Toli gražu ne kiekviena religinga asmenybė yra šventa, bet kiekvienai asmenybei šventumo linkmė yra aukštesnio pašaukimo dalykas. Tačiau religiniu ugdymu siekiamas ne šventumas, bet tik religingumas. Be abejo, religingumas patarnauja šventumui, vis dėlto šventumas negali būti tiesioginiu būdu siekiamas religiniu ugdymu, nes jis yra šiam pastarajam netiesioginis, arba tolimesnis tikslas. Be to, kaip sako A. Rademacheris, „nėra *jokių šablonų*, pagal kuriuos turėtų prasidėti švento žmogaus formavimas, ir pagal kuriuos jį reikėtų vertinti“ [5]).

Nors religingas žmogus yra vieningesnis, negu bet kuris kitas žmogus, vis dėlto pagal įvairius gyvenimo ruožus teoriškai galima jame skirti religinių tiesų išpažinimą, dorinį veikimą ir pietetinį kultą. Šitas religinio gyvenimo suskirstymas atskirais ruožais lengvai įžvelgiamas net paprastame katekizme, kuris trumpai atvaizduoja visą jo turinį. „Katekizmai, sako G. Lefebvre, O. S. B., paprastai susiskirsto į tris dalis, kur nagrinėjamos: 1° tikėtinos tiesos, kurios sudaro dogmas, 2° vykdytinos pareigos, kurios kyla iš doros, 3° pašventinimo priemonės, kurios savo visumoje sudaro kultą. Pirmojoje dalyje dėstomos Apaštalų tikėjimo formulos, antrojoje — Dievo ir Bažnyčios įsakymai, trečiojoje — liturgija“ [6]).

---

5) Dr. Arnold Rademacher, Religion und Bildung (Eine kulturphilosophische Betrachtung), Bonn 1935, 161.

6) Cituojama pagal Centre Documentaire Catéchétique, Où en est l'enseignement religieux? Casterman — Paris — Tournai 1937, 128.

Šitokis katekizmo turinio suskirstymas nėra atsitiktinis dalykas. Jame faktiškai atsispindi žmogaus gyvenimo ruožai, kurie susidaro pagal jo prigimties savybes. Jau Aristotelis skyrė tris žmogiškojo aktyvumo funkcijas: *theorein, práttein, poicen*, o scholastikai atitinkamai skyrė tris žmogaus pajėgas (ne galias!): *ratio, appetitus, sensibilitas.* Pagal tai žmogaus gyvenime gaunami trys ruožai: teorinis, praktinis ir estetinis. Tačiau, norint išlaikyti aristoteliškąjį nuoseklumą, būtų tiksliau kalbėti apie teorinį, praktinį ir pojetinį ruožą, t. y. apie pažinimo, dorinio veikimo ir kūrybinio darymo ruožą. Pojetinis ruožas yra estetinis ta prasme, kad išviršinėms jos apraiškoms turi būti statoma grožio norma.

Tie patys gyvenimo ruožai šiaip ar taip pasireiškia taip pat ir religijos srityje, nes ir čia galima skirti religinį pažinimą, religinį veikimą ir religinį darymą. Religinis pažinimas pasireiškia religine doktrina, pagrįsta Apreiškimu, išvystoma protu ir formuluojama dogmomis. Religinis veikimas yra ne kas kita, kaip religinė akcija, nukreipta į religinių dorinių tikslų siekimą. Religinis darymas pasireiškia religinių dalykų apipavidalinimu išviršinėmis lytimis, kurios sudaro būtiną kulto ir liturgijos žymę. Žodžiu tariant ir religijoje yra savo teorinis, praktinis ir estetinis, arba pojetinis, ruožas, kuriuose šiaip ar taip realizuojama tiesa, gėris ir grožis. Galima tikėtis, kad trys dieviškosios dorybės neatsitiktinai atitinka šituos tris religijos ruožus: Dieviškoji Tiesa tikima, Dieviškasis Gėris mylimas, Dieviškojo Grožio atspindžiai sužadina tobulesnio gyvenimo viltį.

Čia betgi svarbiau yra pažymėti, kad atitinkamos religinio gyvenimo ruožų apraiškos yra religinė doktrina, religinė dora ir kultūrinė liturgija. Jokia tobulesnė religija ne tik neapsieina be šitų apraiškų, bet dar stengiasi sudaryti savo tikinčiuosiuose atitinkamus nusiteikimus, kurie ypatingai turi rūpėti religiniam ugdymui. Tokie nusiteikimai yra religinis susipratimas, religinis veiklumas ir religinis įsigyvenimas, arba įsijautimas. Su religinio susipratimo pagalba tinkamai nusistatoma teoriniame religijos ruože, arba religinėje pasaulėžiūroje. Jis taip pat yra nusiteikimas, reikalingas tikėjimui. Religiniu veikimu realizuojama religinės doros reikalavimai. Religiniu įsigyvenimu, arba įsijautimu, prideramai pergyvenama giliausioji liturgijos prasmė ir geriausiai nusiteikiama dovanai gaunamoms malonėms.

Žinant pagrindinius atskirų religijos ruožų nusiteikimus, kuriuos privalu sudaryti ugdytinyje, galima jau nustatyti atskiras religinio ugdymo dalis. Būtent, religinis susipratimas siekiamas religiniu lavinimu, religinis veiklumas — auklėjimu religinei akcijai, religinis įsijautimas — litur-

giniu auklėjimu. Relignis lavinimas suima į save religijos mokymą, bet jis yra žymiai daugiau, negu paprastas mokymas. Vieno mokymo nepakanka, kad galima būtų pasiekti religinio lavinimo tikslą, t. y. religinį išsilavinimą. Kaip ir kultūrinis išsilavinimas, taip ir religinis išsilavinimas, O. Willmanno žodžiais tariant, išsyk yra „gyvasis žinojimas, įdvasintasis sugebėjimas ir nušviestasis norėjimas"[7]). — Auklėjimas religinei akcijai yra ne kas kita, kaip religinis aktyvumas, arba veikdinimas. Pagaliau liturginis auklėjimas yra sykiu ir auklėjimas liturgijos priemonėmis ir auklėjimas liturgijos reikalams.

Sudedamosios religinio ugdymo dalys padeda suskirstyti atskiromis dalimis ir religinę pedagogiką, kuriai jos yra atitinkami objektai. Religinis lavinimas yra objektas religinio lavinimo teorijai, arba katechetikai, imamai siaurąja prasme. Auklėjimas religinei akcijai gali eiti objektu religinio veikdinimo teorijai. Pagaliau, liturginio auklėjimo klausimai palieka objektu liturginio auklėjimo teorijai.

Nusakytuosius religinio ugdymo dalykus galima suvesti į šitokią schemą:

ruožai: / atžvilgiai:	teorinis ruožas	praktinis ruožas	estetinis ruožas
religinės srities apraiškos	religinė doktrina	religinė dora	kultas-liturgija
atskirų ruožų nusiteikimai	religinis susipratimas	religinis dorinis veiklumas	religinis įsijautimas
religinio ugdymo dalys	religinis lavinimas	auklėjimas religinei akcijai	liturginis auklėjimas
religinės pedagogikos dalys	religinio lavinimo teorija	religinio veikdinimo teorija	liturginio auklėjimo teorija

Kad šita schema nėra vien atsajaus proto padaras ir kad, atvirkščiai, ji randa pagrindą praktiniame katechetų darbe, parodo minėto jau Innsbrucko Universiteto profesoriaus M. Gattererio *„Katechetik oder Anleitung zur Kinderseelsorge"*. Būtent, šita katechetika yra suskirstyta analoginiu būdu, nors ir kitokia tvarka: pirmąją jos dalį sudaro *„Liturgie"*, antrąją — *Mündliche Katechese"*, trečiąją — *„Arbeit"*. Gattereris neduoda

---

7) Otto Willmann; Didaktik als Bildungslehre nach ihren Beziehungen zur Sozialforschung und zur Geschichte der Bildung, [5]Braunschweig 1923, 320: *„Lebendinges Wissen* und *durchgeistigtes Können* sind Erscheinungsformen gebildeten Wesens; aber die Erscheinung bleibt blosser Schein, wenn sich jene nicht in *geläutertem Wollen zusammenfinden"*.

šitam savo suskirstymui teorinio pagrindo, bet faktiškai šis suskirstymas atitinka suteiktą aukščiau schemą: pirmoji katechetikos dalis yra ne kas kita, kaip liturginio auklėjimo teorija, antroji — religinio mokymo teorija, trečioji — religinio veikdinimo teorija. Tvarka čia neturi principialios reikšmės.

Reikšminga, be kita ko, yra ir tai, kad Prancūzų Katalikiškosios Jaunuomenės Sąjunga *(Association Catholique de la Jeunesse Française)* savo religinės saviugdos programoje turi tris skyrius: *étude — action — piété* (studijos — akcija — dievotumas). Studijos priklauso religiniam lavinimui, akcija — religiniam veikdinimui, dievotumas — liturginiam auklėjimui. Reikia spėti, kad ir čia atitikimas nėra atsitiktinis: jis glūdi paties dalyko esmėje.

4. *Religinio ugdymo vieta ugdymo sistemoje.* — Ugdymas ruošia naująją kartą gyvenimui, todėl tam tikra prasme ugdymo sistema atitinka gyvenimo sistemą. Kitaip tariant, ugdymas yra rikiuojamas pagal gyvenimą. Iš kitos pusės pedagogika rikiuojama pagal ugdymą, nes pedagogikos sistema turi atitikti ugdymo sistemą. Iš čia gaunamas taip pat šitokis santykiavimas: kokią vietą religija užima gyvenime, tokią panašiai užima religinis ugdymas ir religinė pedagogika ugdymo ir pedagogikos sistemoje. Žodžiu tariant, religijos vaidmuo žmogaus gyvenime yra reikšmingas ir religiniam ugdymui ir religinei pedagogikai.

Savaime suprantama, kad čia būtų visai ne vietoje gilintis į tyrinėjimą klausimo, kas yra religija. Mūsų reikalui gali pakakti kad ir tokio religijos supratimo, kurį ryšium su ugdymo problema teikia žinomas teologos A. Rademacheris savo veikale *„Religion und Bildung“*. Rademacherio supratimu, religija yra sąmoningas ir aktyvinis žmogaus santykiavimas su Dievu. Kalbant apie tikrąją religiją suponuojama, kad iš vienos pusės Dievas šiaip ar taip žmogui apsireiškia ir teikia jam malonės, ir kad iš antros pusės žmogus savo aktyviniu nusistatymu į Dievą pasitinka Dievo teikiamą jam Apreiškimą ir malonę. Rademacheris ypatingai pabrėžia, kad religija nėra pasyvinis žmogaus nusistatymas į Dievą, ir kad religijoje žmogus dalyvauja ne viena kuria savo puse, bet visa savo būtybe. Be to, jis primygtinai kelia aikštėn gyvenimišką religijos pobūdį: „Religija, sako jisai, nėra kažkas, kas stovi šalia gyvenimo, bet yra gyvenimo siela; ji veikia, kur tik jinai yra gyva, visus gyvenimo santykius. Ji pagrindžia gyvenimo stilių ir įstengia padaryti iš žmogaus tikrai vieningą padarą. Religija yra gyvenimas“[8]).

---

[8]) Dr. Arnold Rademacher, Religion und Bildung, 131.

Remiantis šitais Rademacherio pasakymais galima būtų pasakyti, kad religija yra ta žmogaus gyvenimo sritis, kuri jungia visą gyvenimą vienu dieviškuoju pradu. Tačiau būtų klaidinga pasakius, kad visas žmogaus gyvenimas yra religija. Rademacheris skiria nuo jos kultūrą, teigdamas, kad „religija nėra visuotinės kultūros padaras ir ji netaps taip pat kultūrinio išsivystymo auka"[9]). Kitaip tariant, religija nėra viena kultūros rūšis. Šalia dieviškosios religijos žmogiškoji kultūra yra atskira gyvenimo sritis, šalia kurios yra dar viena gyvenimo sritis, būtent, fizinė prigimtis. Tuo būdu pilnutinis žmogaus gyvenimas turi tris sritis: fizinę prigimtį, žmogiškąją kultūrą ir dieviškąją religiją. Gyvenime visos šios trys sritys sudaro organiškąją visumą, kurioje tik mūsų protinė analizė skiria jas vieną nuo kitos. Tai tačiau nekliudo kalbėti apie savitarpinį jų santykiavimą.

Fizinė prigimtis eina materialiniu objektu žmogiškajai kultūrai, nors gyvenime ir gali reikštis nepriklausomai nuo kultūros. Ši pastaroji, kultyvuodama fizinę prigimtį ir, be to, pasireikšdama teoriniame, praktiniame ir estetiniame ruože pažinimu, doriniu veikimu ir kūrybiniu darymu, išvysto žmogaus sielos galias. Normaliai ir teigiamai kultivuojama fizinė ir dvasinė žmogaus prigimtis yra palanki dirva dieviškajai malonei reikštis ir religijai klestėti. Guardinio pasakymu, „religija privalo kultūros": nors „kultūra neįstengia jokios religijos sukurti, vis dėlto ji teikia šiai pastarajai priemonių, kad jinai galėtų pilnai išvystyti savo palaimingą veiklumą"[10]). Šita prasme Guardinis yra linkęs net pasakyti, kad *„cultura est ancilla religiae"*. Tokio pasakymo šviesoje gali paaiškėti reikšmingas faktas, kad mažai kultūringose krikščioniškosiose tautose maža tepasireiškia šventųjų, kurių yra žymiai daugiau ten, kur gerai suprantama kultūra stovi tinkamoje aukštumoje.

J. Maritaino formulavimu, dieviškoji religija yra kultūrai vienu laiku ir imanentinė ir transcendentinė: ji yra imanentinė kultūrai ta prasme, kaip kad Dievas yra imanentinis savo kūriniui (kaipo priežastis — išdavai), ir ji yra kultūrai transcendentinė dieviškąja savo esme, kaip kad Dievo būtis yra transcendentinė kūrinio būčiai[11]). Taigi religija nėra svetima nei prigimčiai, kurią ji patobulina, nei kultūrai, kuriai ji teikia aukštesnės reikšmės bei vertės. Bet vis dėlto religija netelpa kultūroje, tarsi viena, kad ir aukščiausioji, jos dalis, nes dieviškoji jos esmė, būda-

---

9) Op. cit., 136.

10) Dr. Romanas Guardini, Vom Geist der Liturgie[12], Freiburg i. Br. 1922, 20—21.

11) Jaques Maritain, Religion et Culture, Paris, 25—26.

ma kultūrai transcendentinė, yra kažkas visai skirtingo kultūros atžvilgiu[12]).

Pagal tai, kaip žmogaus gyvenimas kyla į viršų fizinės prigimties, žmogiškosios kultūros ir dieviškosios religijos laiptais, taip ir ugdymas rikiuojasi atskiromis savo dalimis. Fizinis ugdymas stengiasi laiduoti naujajai kartai sveikatą, stiprybę ir fizinį grožį ir išvysto joje tuos nusiteikimus, kurie eina būtinomis sąlygomis kultūriniam gyvenimui, būtent: normalų juslių funkcionavimą, kūno klusnumą valios įsakymams ir nusiteikimą savaimingai kūrybai. Kitaip tariant, fiziniame ugdyme kultūrinis gyvenimas gauna pagrindą savo teoriniam, praktiniam ir estetiniam ruožui.

Kultūrinis ugdymas, kuris pagal atskirus ruožus susiskirsto į protinį lavinimą, dorinį auklėjimą ir estetinį lavinimą, stengiasi laiduoti mokslo, dorovės ir meno klestėjimą visuomenėje ir tuo tikslu sudaro naujoje kartoje protinį išsilavinimą, dorinį išsiauklėjimą ir estetinį išsilavinimą. Tikrai išsilavinęs ir išsiauklėjęs kultūringas žmogus negali dar rasti kultūros srityje pilno patenkinimo giliausių savo dvasios troškimų, kurie siekia į nelygstamąją religinių idealų sritį. Iš čia atsiranda reikalas religiniu ugdymu paruošti naująją kartą šitiems aukščiausiems idealams realizuoti savo gyvenime.

Religinis ugdymas tam tikra prasme randa sau atramą kultūriniame ugdyme, kuris išvysto naujoje kartoje pažinimo, veikimo ir kūrimo sugebėjimus. Kaip religija ne tik remiasi kultūra, bet ir ją atbaigia ir jai teikia naujos reikšmės bei vertės, panašiai religinis ugdymas, remdamasis kultūriniu ugdymu, jį atbaigia ir įjungia į platesnę religinę ugdymo sistemą: mokslas randa atbaigimą ir papildymą religinėje doktrinoje, prigimtoji dorovė — antgamtinėje doroje ir menas — religiniame kulte; štai kokia prasme visas kultūrinis ugdymas yra atbaigiamas ir papildomas religiniu ugdymu. Tokios pat reikšmės religinis susipratimas turi protiniam

---

12) Šita pažiūra rado pas mus karštų priešininkų, kurie, be kita ko, remiasi Mausbachu. Šis žymus teologas iš tikro laiko religiją aukščiausia kultūros rūšimi, bet, matyti, jausdamas savo pažiūros tam tikrą nepatogumą, griežtai neatmeta ir priešingos pažiūros. „Jei kultūra, sako jisai, yra žmogaus laisvo ir gyvenimiško veikimo visuma, tai jos kilniausią dalį ir aukščiausią viršūnę sudaro dvasios atsidėjimas Dievui, t. y. religinis gyvenimas. Bet, jei panorėsime suprasti kultūrą, kaipo žemiškojo buvimo apipavidalinimą ir praturtinimą, tai religija yra iš tikro skirtingas jos atžvilgiu dalykas, tačiau jai giliai giminingas, kuris tampa kultūrinei išdavai ir kultūriniam pergyvenimui pašventinimo ir pakilninimo (Weihe und Würze) pradu" (Prof. Dr. Joseph Mausbach, Die Kirche und die moderne Kultur: „Religion — Christentum — Kirche", Kempten 1921, III 106/272).

išsilavinimui, religinis dorinis veiklumas — doriniam išsiauklėjimui ir religinis įsijautimas — estetiniam išsilavinimui.

A. Rademacheris šitaip pagrindžia atitikimą tarp kultūrinio ir religinio ugdymo ruožų: „Religija ir religinis ugdymas išeina į naudą visiems dvasinio ugdymo ruožams. Religiniame į Dievą judėjime, kuris yra viso žmogaus judėjimas, glūdi jau įvystyti pažinimo, valios ir jausmo pradmens. Religinio akto analizė parodo, kad jame Dievas yra pažįstamas, kaipo aukščiausia Tiesa, mylimas, kaipo aukščiausias Gėris, ir pergyvenamas, kaipo aukščiausias Grožis. Religija betgi nušviečia taip pat esančias šalia jos intelektualines, etines ir estetines vertybes, gėrybes ir aktus“[13]). Šiuose Rademacherio pasakymuose galima matyti neišvystytą užuomazgą minties, kad religinis ugdymas šiaip ar taip atbaigia ir papildo visus kultūrinio ugdymo ruožus.

Pagaliau, tą pat reikia pasakyti ir apie pedagoginę teoriją. Religinio ugdymo teorija sykiu ir remiasi ir atbaigia kultūrinio ugdymo teoriją, panašiai, kaip ši pastaroji sykiu ir remiasi ir atbaigia fizinio ugdymo teoriją. Pvz., katechetika negali apsieiti be didaktikos pagalbos, bet šalia didaktikos priemonių paiso taip pat antgamtinių malonės priemonių, kurios pirmąsias sustiprina ir papildo. Panašiai didaktika atsižvelgia į fiziologinius pažinimo nusiteikimus, bet jais vienais nesitenkina ir, remdamasi jais, juos papildo protiniais nusiteikimais.

Čia bus dar ne pro šalį pažymėjus, kad ugdymas gali būti religinis dvejopa prasme: tiesiogine ir netiesiogine. Apskritai dalykas gali būti religinis ar ta prasme, kad jis, kaipo toks, priklauso religinei gyvenimo sričiai, ar ta prasme, kad jis, tiesiogiai nepriklausydamas religijai, yra intencionaliu būdu su ja jungiamas. Pvz., dogma tiesioginiu būdu priklauso religijos sričiai ir todėl yra religinis dalykas tiesiogine prasme. Atvirkščiai, meno kūrinys, nepriklausydamas religijos sričiai, gali būti religinis giliausiomis savo intencijomis, t. y. savo linkme į religinį gyvenimo centrą. Toks kūrinys yra religinis intencionaline prasme. Šita prasme religinis gali būti bet kuris žmogaus gyvenimo bei veikimo dalykas, jei tik jis yra šiaip ar taip jungiamas religinėmis intencijomis su dieviškuoju gyvenimo centru.

Panašiai ir ugdymas yra religinis tiesiogine prasme, kai jis yra tiesiogiai susijęs su religinės srities dalykais, t. y. kai jis ruošia tiesioginiu būdu religijos reikalams. Bet iš kitos pusės religinė gali būti visa ugdymo sistema, kai visos jos dalys šiaip ar taip siejamos su religiniais tikslais ir joje visoje išlaikomas religinis intencionalumas. Kai, pvz.,

13) Religion und Bildung, 193.

kalbama apie katalikiškąjį ugdymą katalikiškoje mokykloje turima galvoje religinį ugdymą ne tik tiesiogine, bet ir šita antrąja intencionaline prasme.

Lengva įsitikinti, kad religinis ugdymas, suprantamas tiesiogine prasme, tegali būti tinkamai pastatytas mokykloje tik tada, jei visa ugdymo sistema yra persunkta religine dvasia, t. y. jei jis yra įstatomas į intencionaliai suprantamo religinio ugdymo sistemos rėmus. Tik tada religinis auklėjimas tikrai paruošiamas žemesniuose ugdymo laipsniuose ir tik tada jis atbaigia ir papildo šiuos pastaruosius. Pedagoginis vieningumas ir tikslingumas kaip tik reikalauja organiškai sujungti mokykloje tiesioginį ir netiesioginį religinį ugdymą nurodyta prasme, t. y. dalykinį religinį ugdymą ir intencionalinį.

Religinio ugdymo vieta pilnutinio ugdymo sistemoje gali būti pavaizduota šitokia schema, kurioje suvedami krūvon ugdomieji atskirų sričių ir ruožų nusiteikimai (iš apačios) ir jais siekiami gyvenimo tikslai (iš viršaus):

ruožai: / sritys:	teorinis ruožas	praktinis ruožas	estetinis ruožas
religija	religinė doktrina	religinė dora	kultas liturgija
	religinis susipratimas	religinis dorinis veiklumas	religinis įsijautimas
kultūra	mokslas	dorovė	menas
	intelektualin. išsilaisvinimas	dorinis išsiauklėjimas	estetinis išsilaisvinimas
fizinė prigimtis	sveikata	fizinė galybė	kūno grožis
	tikslus juslių funkcionavimas	kūno klusnumas valiai	savaimingas kūrybiškumas

5. *Atrinktoji religinės pedagogikos bibliografija.* — Žemiau paduodama atrinktoji klausimo bibliografija pagal šio straipsnio skyrius. Mažiausiai tiesioginės bibliografijos galima nurodyti religinio veikdinimo teorijai. Šita religinės pedagogikos dalis galima sakyti yra dar *in statu nascendi,* nors visi jos elementai jau randami įvairiuose aktyviniuose sąjūdžiuose su katalikiškosios akcijos sąjūdžiu priešakyje. Pažymėtina dar čia, kad prie bendresnio turinio veikalų priskirti taip pat ir tie, kuriuose suvestos krūvon visos religinio ugdymo dalys, kaip kad, pvz., padaryta Gattererio veikale.

a) *Bendresnio turinio veikalai:*

1. J. Bernberg, Umriss der katholischen Pädagogik, [2]München — Regensburg 1923.
2. J. Blouet, La sanctification des enfants (Indications pastorales), [3]Paris 1930.
3. L. Bopp, Die erzieherischen Eigenwerte der katholischen Kirche, Paderborn 1928.
4. Centre Documentaire Catéchétique, Où en est l'Enseignement Religieux? (Livres et methodes de divers pays), Casterman — Paris — Tournai, 1937.
5. M. Gatterer, Katechetik oder Anleitung zur Kinderseelsorge, [4]Innsbruck 1931.
6. J. Göttler, Religions — und Moralpädagogik (Grundriss einer zeitgemässen Katechetik),[2] Münster i. W. 1921.
7. H. Kautz, Neubau des katholischen Religionsunterrichtes, II. Bd.: Ein System der katholischen Religionspädagogik,[2] Kevelaer 1926.
8. M. Pfliegler, Heilige Bildung (Gedanken über Wesen und Weg christlicher Vollendung),[4] Salzburg 1934.
9. V. Redlich, Religiöse Lebensgestaltung, Salzburg 1934.

b) *Religinis lavinimas:*

10. L. Bopp, Katechetik (Geist und Form des katholischen Religionsunterrichts), München 1935.
11. O. Etl, Katechetische Didaktik und Pädagogik (Eine erste Einführung in das katechetische Wirken). Graz 1931.
12. M-me M. Fargues, Les méthodes actives dans l'enseignement religieux, Juvisy 1934.
13. L. Gillet et R. Béringer, Méthodologie religieuse,[2] Namur 1931.
14. H. Kautz, Neubau des katholischen Religionsunterrichtes, I. Bd.: Jesus, das göttliche Kind,[2] Kevelaer 1923; Bd.: Jeus, der Erlöser der Welt, Kevelaer 1926.
15. H. Mayer, Katechetik (Theorie des Religionsunterrichtes für Volks-, Fortbildungs- und höhere Schulen),[2] Freiburg i. Br. 1928.
16. M. Pfliegler, Der Religionsunterricht (Seine Besinnung auf die psychologischen, pädagogischen und didaktischen Erkentnisse seit der Bildungslehre Otto Willmanns): I. Die Teleologie der religiösen Bildung. — II. Die Psychologie der religiösen Bil-

dung. — III. Die Methodik der religiösen Bildung, Innsbruck 1935.
17. A. Rademacher, Religion and Bildung (Eine kulturphilosophische Betrachtung), Bonn 1932.
18. D. Schäfer, Liturgischer Religionsunterricht, Einsiedeln 1934.

c) *Auklėjimas religinei akcijai:*

19. L' Apostolat Missionaire: Précis de doctrine catholique, Gand 1935.
20. A. Auffray, La pédagogie d'un saint, Lyon-Paris 1930.
21. P. Bayart, L' Action Catholique specialisée, Bruxelles 1935.
22. F. Charmot, L' Amour humain: De l'enfance au mariage, Paris 1936.
23. P. Dabin, L'Apostolat laïque, Paris 1931.
24. E. Dibildos, Une éducation chrétienne en pleine vie, Paris 1927.
25. Eclaircissements sur notre Croisade Eucharistique, 6 vol.: I. Statuts pontificaux et documents officiels. — II. Apostolat de la Prière et Croisade Eucharistiqu. — La Croisade, école de vie. — IV. Les lendemains de Croisade. — V. La Croisade et les autres oeuvres pies. — VI. La Croisade et l'Action Catholique, Toulouse 1934—1935.
26. V. Honnay, Les cercles sociaux de doctrine catholique (Méthode de formation sociale),[2] Louvain — Paris 1926.
27. G. Hoornaert, Le combat de la pureté, Paris — Bruxelles 1931.
28. R. Kothen, La direction spirituelle des jeunes ouvriers, Bruxelles.
29. E. Poppe, La méthode eucharistique,[2] Averbode 1923.
30. P. Ramière, L' Apostolat le la prière,[8] Toulouse.
31. M. Rigaux, Le scout est fier de sa foi, Paris 1933.
32. J. Sevin, Le scoutisme,[3] Paris 1933.

d. *Liturginis auklėjimas:*

33. J. Adrian, Die Erziehung zur Frömmigkeit, Mengentheim 1927.
34. L. Bopp, Liturgische Erziehung, Freiburg i. Br. 1929.
35. O. Etl, Gebeterziehung und Religionsunterricht, Graz 1929.
36. M. Flad, L' Education par la Liturgie, Lille — Paris — Bruxelles 1914.
37. R. Guardini, Vom Geist der Liturgie, Freiburg i. Br. 1918.
38. E. Przywara, Eucharistie und Arbeit,[4] Freiburg i. Br. 1921.

II. RELIGINIS LAVINIMAS.

1. Religinio lavinimo supratimas. — 2. Religinio lavinimo sritys. — 3. Religinio lavinimo tikslai. — 4. Religinio lavinimo uždaviniai. — Metodologiniai religinio lavinimo principai.

1. *Religinio lavinimo supratimas.* — Pedagogikoje visai teisingai daromas didelis skirtumas tarp lavinimo ir mokymo. Lavinimas neapseina be mokymo, bet ne kiekvienas mokymas yra jau lavinimas. Lavinimas sudaro ugdytinyje tą pastovų nusiteikimą, kuris yra vadinamas išsilavinimu ir kuris yra neprarandama jo vertybė. Išmoktas dalykas dar nesudaro pastovaus nusiteikimo ir gali būti prarastas pamiršimu. Panašiai yra didelio skirtumo tarp religinio lavinimo ir religijos mokymo.

Religijos mokymas eina labai svarbia priemone religiniam lavinimui, bet jis vienas šio pastarojo dar nesudaro. Žmogus gali išmokti visas svarbesniąsias religijos tiesas, gali gerai susipažinti su dogmomis, religine dora, Bažnyčios istorija, liturginiu gyvenimu, gali net įsigilinti į apologetikos dialektiką, bet vis dėlto gali nebūti religiškai išsilavinęs žmogus, jei jam stoksta tos religinės nuovokos, kuri įgalina žmogų matyti visus gyvenimo bei veikimo dalykus religinės tiesos šviesoje, kitaip tariant jungti juos su pirmutine tiesa ir galutiniu tikslu, t. y. su Dievu.[14])

Religija papildomai atbaigia, giliau įprasmina ir savo intencionalumu persunkia kultūrą. Tokią pat rolę ji vaidina ir pažinimo srityje: be religinės pasaulėžiūros žmogaus pasaulėžiūra negali būti nei pilna, nei atbaigta, nei tikrai įprasminta, nei tikrai vieninga. Todėl taip pat tik religiškai išsilavinęs žmogus tegali turėti pasaulėžiūrą, pasižyminčią visomis šitomis žymėmis. Religinis išsilavinimas kaip tik leidžia pravesti savo pasaulėžiūroje vieningą koncentraciją aplink vieną dieviškąją Tiesą ir su ja organiškai suderinti visas kitas tiesas. Šito sugebėjimo pramokti negalima, nors mokslas ir gali būti čia naudingas. Tik lavinamasis mokymas tikrai padeda įsigyti išsilavinimo. Todėl taip pat religinis lavinimas, bet ne religijos mokymas tikrai veda prie religinio išsilavinimo.

Taigi religinis yra toks lavinimas, kuris ne tik moko jaunąją kartą religijos, bet ir jai padeda susidaryti vieningą pasaulėžiūrą, organiškai suderintą su centrine dieviškąja Tiesa. Religinis išsilavinimas padeda matyti visus dalykus dieviškojoje šviesoje, kuri papildo paprastą žmogaus pažinimą, taip sakant, grįžtamuoju būdu: žmogus nuo pasaulio daiktų kyla savo pažinimu prie jų pirmutinio šaltinio, t. y. prie Dievo, o paskui grįžta vėl prie pasaulio ir mato jį naujoje turtingesnėje šviesoje. Re-

---

14) Plg. Arnold Rademacher, Religion und Bildung, 141-142.

liginė šviesa čia teikia žmogaus pažinimui tai, ką apskritai religija teikia visam žmogaus gyvenimui. Ji papildo, atbaigia ir teikia linkmės į Dievą visam žmogaus pažinimui.

Lavinimas apskritai yra formavimas pagal ir su pagalba ugdomųjų gėrybių. Toks yra protinis lavinimas, kuris formuoja mokinius pagal intelektualines gėrybes; toks yra ir estetinis lavinimas, kuris formuoja naująją kartą pagal gamtos bei meno dailenybes. Panašiai religinis lavinimas turi formuoti naująją kartą pagal plačiai suprantamo religijos mokslo gėrybes. Šitų gėrybių yra daug ir įvairių. Vienos iš jų liečia dogminį religijos turinį, kitos — religinę dorą, trečios — kulto liturgiją. Kitaip tariant, religijos mokslas apima visus religijos dalykus pažinimo atžvilgiu. Šitas mokslas nėra dar pati religija, bet jis visada sudaro vieną jos pusę, ir, būtent, tą, pro kurią išeina aikštėn visas religijos turinys. Dėl šitos priežasties religinis lavinimas su pagalba religijos mokslo gėrybių turi jau būti ruošimas visam religiniam gyvenimui. Gal būti, todėl taip dažnai pasitenkinama religijos mokymu ten, kur turi rasti vietos visas religinis ugdymas.

Tarp intelektualinio ir estetinio lavinimo iš vienos pusės ir religinio lavinimo iš kitos yra dar to skirtumo, kad religinis lavinimas veikia lavinamąjį ugdytinį daug plačiau, negu pirmosios dvi lavinimo rūšys. Nei protinis nei estetinis lavinimas taip giliai ir taip plačiai nepagauna ugdytinio, kaip religinis lavinimas, jei šis, žinoma, yra pastatytas tinkamoje aukštumoje. Nežiūrint to, kad auklėjimas religinei akcijai ir liturginis auklėjimas specialiau veikia žmogaus valią ir jausmus, vis dėlto jau religinis lavinimas nepasitenkina vienu tik religiniu žmogaus proto formavimu: sykiu jis labai stipriai veikia ir žmogaus valią ir jo jausmus, kurie tikėjimo dalykuose yra taip pat užangažuoti, kaip ir protas. Žodžiu tariant, jei kiekvienas lavinimas šiaip ar taip veikia žmogų giliai ir plačiai, tai religinis lavinimas veikia jį dar giliau ir dar plačiau. Tiesa, gal, būtų čia teisingiau pasakius, kad religinis lavinimas turi šitaip veikti žmogų, jei jis stovi savo uždavinių aukštumoje.

2. *Religinio lavinimo sritys.* — Tasai mokomasis lobis, kuris yra platus religinio lavinimo dalykas, yra ne kas kita, kaip religinė pasaulėžiūra, objektyviai suprantama. Kiekviena religija turi savo mažiau ar daugiau išvystytą pasaulėžiūrą, kuri remiasi centrinėmis jos tiesomis ir yra ilgų amžių ir daugybės žmonių padaras. Katalikų Bažnyčios religinė pasaulėžiūra remiasi dieviškuoju Apreiškimu, kuris, tarsi amžinas ir nepajudinamas branduolys, koncentruoja aplink save juoju pasirėmusią teologinę doktriną, o toliau į periferiją — taip pat laisvesnes žmogaus proto teorijas. Šita pasaulėžiūra ir savo turiniu ir savo forma yra tiek turtingas

ir platus dalykas, jog negali būti nė kalbos apie tai, kad paprastame religiniame lavinime ji turėtų būti dėstoma mažiau ar daugiau pilnu būdu. Pedagogika reikalauja daryti tokiu atveju ugdomųjų gėrybių atranką.

Tačiau ugdomųjų gėrybių atranka dar anaiptol nereiškia fragmentarinio religinės pasaulėžiūros mokymo. Jos turi būti taip parinktos, kad galėtų iškelti aikštėn organiškąjį tos pasaulėžiūros vieningumą ir santvarką. Šitos žymės turi ypatingai sugestyvios reikšmės ugdytiniams ir juos tikrai lavina. Žodžiu tariant, objektyviai suprasta religinė pasaulėžiūra turi būti dėstoma, kaipo tam tikra sistema, nors ji ir negali būti dėstoma išsamiai. Be tokios sistemos ugdytiniai negalės susidaryti religinės pasaulėžiūros, suprantamos subjektyvine prasme, t. y. sudarančios sudedamąją jų išsilavinimo dalį.

Taigi, jei iš vienos pusės mokomasis religinio lavinimo lobis turi sudaryti sistemingą visumą, tai iš kitos pusės jis turi būti atrinktas iš labai plačios ir turtingos religinės žinijos. Šita mokomosios medžiagos atranka daroma čia, kaip ir kitose lavinimo šakose, pagal tam tikrus principus, iš kurių svarbesniuosius bus ne pro šalį čia pažymėjus. — Visų pirma *psichologinis* atrankos principas reikalauja kiekvienam amžiui parinkti tokių lavinamųjų gėrybių, kurios atitiktų jo pajėgumą ir naturaliuosius interesus. *Pedagoginis* atrankos principas reikalauja parinkti iš religinės žinijos tas lavinamąsias gėrybes, kurios savo ypatybėmis įstengia sėkmingiausiai veikti ugdytinių išsilavinimą. *Teologinis* atrankos principas reikalauja parinkti tinkamu laiku tas lavinamąsias gėrybes, kurios turi ugdytiniui išganomosios reikšmės pačios per save ar dėl dieviškojo įsakymo. *Aktualinis* atrankos principas reikalauja rinktis tokių lavinamųjų gėrybių, kurios geriausiai atitinka tautybę, vietą (tėviškę), laiką (laiko dvasią) ir kitas aplinkybes. [15])

Vis dėlto mokomasis religinio lavinimo lobis, kuris turi sudaryti sisteminę religinės pasaulėžiūros atranką, šiaip ar taip turi apimti visas religinio gyvenimo sritis. Čia turi rasti vietos ir religinė doktrina, ir religinė dora, ir liturgijos mokslas; kitaip tariant, religijos mokslas turi apimti, pažinimo atžvilgiu, teorinį, praktinį ir estetinį religijos ruožą. Vadinasi, ugdytinis turi gauti pakankamą supratimą apie doktrinos, doros ir liturgijos dalykus. Be to, susipažinimas su šitais dalykais turi sykiu eiti dviem gretimomis linkmėmis: sistematine ir genetine. Ugdytinis tik tada gali būti religiškai tikrai susipratęs, kai jo yra lygiai pasisavintas ir istorinis relginės pasaulėžiūros išsivystymas ir sisteminė jo pusė.

Nors religijos mokomasis lobis gali būti skirstomas ir analizuojamas

---

15) Plačiau apie lavinamųjų gėrybių atrankos principus ž. J. Göttler, Religions — und Moralpädagogik, 94—95 ir L. Bopp, Katechetik, 112—118.

įvairiais atžvilgiais, tai betgi dar nereiškia, kad pačiame religijos mokyme visi šitie atžvilgiai gali ir turi būti skyrium nagrinėjami ir einami. Religinė doktrina yra labiau vieninga, negu bet kuri žmogiškojo žinojimo sistema. Joje dora yra organiškai susijusi su dogma, o liturgija su jomis abiem. Čia yra tobula darna tarp visų šitų trijų sričių. Be to, religinė doktrina išsyk kreipiasi ir į protą, ir į valią, ir į jausmus. Todėl religiniame lavinime labiau, negu kur kitur, yra pageidaujamas vadinamasis vieningas mokymas *(Gesamtunterricht)*; kitaip tariant, religijos mokymas kuo mažiausiai turi būti skirstomas atskirais dalykais, organiškai nejungiamais į vieną mokomąją visumą. Katekizmas, kaipo elementarinė religijos mokymo lytis, kaip tik sudaro tokią vieningą didaktinę visumą.

Tačiau norint, kad šita mokomoji religijos visuma būtų kuo sistemingiausia ir kuo vieningiausia, tenka religijos mokymo teorijoje ją analizuoti atskirais atžvilgiais. Teorinis religijos atžvilgis, nekalbant dabar apie katekizmą, kuris teikia bendro visiems atžvilgiams vieningo religijos mokymo, randa nušvietimą dogmatikoje ir apologetikoje. Pirmoji teikia ugdytiniams dogmų sistemą, pagrįstą Apreiškimu; antroji šitą sistemą pagrindžia protiniais ir istoriniais argumentais. Iš pirmosios jie turi gauti dogminės doktrinos supratimą, iš antrosios — reikalingą jos pagrindimą ir apsiginklavimą prieš klaidingas laiko koncepcijas. Būtų tačiau netikslu manyti, kad religijos mokymo rėmuose dėstoma mokiniams dogmatika ir apologetika turi būti suprantamos dogmatinės ir fundamentalinės teologijos prasme. Religijos mokymas nėra dar anaiptol teologijos dėstymas; dar labiau nuo šio pastarojo skiriasi religinis lavinimas, kuris turi veikti žmogaus protą, valią ir jausmus ir jį formuoti ne vienu tik intelektualiniu atžvilgiu. [16])

Panašiai religinis doros mokslas neturi būti moralinės teologijos, o liturgijos mokymas — liturgikos mokslo dėstymas. Ir čia privaloma didaktinė atranka ir metodologinis mokomųjų gėrybių apdirbimas, kuris galėtų turėti maksimumą lavinamojo pajėgumo religinio formavimo prasme.

Šalia sisteminio atžvilgio, kuris visada yra lydimas aktualumo reikalavimų, mokomasis religijos lobis turi savo istorinį atžvilgį, kuris pagrindinius religijos objektus ima genetinio išsivystymo šviesoje. Šventoji, arba biblinė, istorija ir Bažnyčios istorija nušviečia Apreiškimo faktus ir dogminio lobyno išsivystymą. Pranašų, apaštalų, Bažnyčios tėvų,

16) Apie skirtumą tarp religijos mokymo ir teologjos ž. M. Pfliegler, Religionsunterricht, III Die Methodik der religiösen Bildung, 30—31, 39 ir A. Rademacher, Religion und Bildung, 142—145.

mokytojų ir apskritai religingų ir ypač šventųjų žmonių gyvenimas pavaizduoja ir sustiprina religinės doros nuovoką. Apeigų ir kulto istorija pagilina liturginio gyvenimo supratimą. Visi šitie istoriniai dalykai gali būti šiaip ar taip dėstomi organiškoje vienybėje su visa religijos mokymo sistema.

Jei religijos mokymas turi būti vieningas vardan jau vieno tik religijos vieningumo, tai visai teisėtai gali kilti klausimas, kas jame turi eiti koncentracijos dalyku, arba telkiamąja medžiaga. Šiais laikais į šį klausimą vis dažniau atsakoma, kad toks koncentracijos dalykas religijos mokyme turi būti liturgija. Tai ypatingai pabrėžia L. B o p p a s, kuris, pvz., teigia tokius dalykus: „Liturgija tinka būti centriniu mokomuoju lobiu, nes ji viską taip *konkrečiai, apčiuopiamai, juntamai* pavaizduoja... Liturgija iš tikrųjų yra religinių vertybių realizavimo židinys... Todėl katalikas, kuris pažįsta savo liturgiją, ne tik įstengia savo gyvenimą apvilkti *grožiu* ir džiaugsmingai apipavidalinti, bet dar pramoksta joje pažinti savo *tikybą*, savo *pareigas* ir net visą išganymo istoriją". [17]) Iš to Boppas daro išvadą, kad religijos mokyme koncentracijos dėsnis reikalauja sutelkti aplink liturgiją visus mokomuosius vyksmus, nes visada iš jos išeinama ir prie jos grįžtama.

Panašiai G. Delcuve, S. J., konstatuoja didelę metodologinę liturgijos reikšmę mūsų laikais. „Noras mokyti gyvuoju būdu, pažadinant visų pajėgų bendradarbiavimą, verčia, sako jisai, daugelį auklėtojų matyti liturgijoje vertingiausią ir sėkmingiausią auklėjimo priemonę".[18]) O G. Lefebvre, O. S. B., paaiškina telkiamąją liturgijos reikšmę šitokiu jos santykiavimu su dogma ir dora: „Užuot dėstę dogmą, dorą ir kultą, mes kalbėsime šiame katekizme apie dogmą ir dorą *kulte*" [19]. Kalbėdamas apie kultą Lefebvre turi čia galvoje visų pirma liturgiją.

Viso religinio lavinimo koncentravimas apie liturgiją vis dėlto nepanaikina reikalo tinkamai nušviesti svarbiausias religines idėjas, kurios sudaro pagrindines religines tiesas. Tos idėjos bendrą religinio lavinimo koncentraciją papildo smulkesne atskirų dalių ar net skyrių koncentracija. Pvz., dogmatikos srityje tokios religinės idėjos, aplink kurias telkiamos religinės tiesos, yra: Dievas, Jėzus Kristus, Bažnyčia, žmogus, amžinasis gyvenimas. Tiesos, kurios liečia šitas religines idėjas, tam tikra prasme yra religijos mokyme ugdomosios gėrybės, laimėtos religiniu

---

17) L. B o p p, Katechetik, 109 ir 111.

18) C e n t r e D o c u m e n t a i r e C a t é c h é t i q u e: Où en est l'enseignement religieux? XIV psl.

19) Cituojama pagal „C e n t r e D o c u m e n t a i r e C a t é c h é t i q u e : Où en est l'enseignement religieux?, 128.

žmonijos gyvenimu ir siekiamos, kaipo tam tikri mokymo tikslai. Tokių ugdomųjų gėrybių yra visose religijos mokymo srityse ir jos visos turi būti jame panaudotos sykiu ir kaipo lavinamosios priemonės ir kaipo siekiamieji tikslai.

Mokomasis religinis lavinimo lobis labai bendrai gali būti atvaizduotas šitokia schema:

ruožai: / atžvilgiai:	teorinis ruožas	praktinis ruožas	estetinis ruožas
sisteminis atžvilgis	katekizmas dogmatika apologetika	katekizmas religinis doros mokslas	katekizmas liturgika
istorinis atvilgis	Šventoji istorija Bažnyčios istorija	pranašų, apaštalų, Bažnyčios tėvų, mokytojų ir šventųjų gyvenimas	apeigų istorija
katechezės pagrindinės idėjos	Dievas Jėzus Kristus Bažnyčia žmogus amžinas gyvenimas	Dievo įsakymai askezė šventų jų bendravimas religinė akcija apaštalavimas	malda Šv. Mišios Sakramentai Sakramentalijos šventės liturginiai metai

3. *Religinio lavinimo tikslai.* — Kaip ir kitose ugdymo šakose, taip ir religiniame ugdyme galima skirti netiesioginius, arba tolimesnius, ir tiesioginius, arba artimesnius, tikslus. Pirmieji yra paties religinio gyvenimo tikslai, antrieji — tikri ugdymo tikslai. Pirmieji yra ugdomosios gėrybės, antrieji — ugdomosios vertybės.

Ugdomosios gėrybės religiniam lavinimui yra religinės tiesos ir pažintys, kurios yra atrenkamos iš plačiai suprantamos religinės pasaulėžiūros, kaipo turinčios ypatingos lavinamosios ir auklėjamosios reikšmės. Čion priklauso tikėjimo dogmos, religinės doros principai, šventoji ir bažnytinė istorija, religingų žmonių gyvenimai, liturgijos mokslas ir jos istorija, žodžiu tariant, visa tai, kas mažiau ar daugiau išvysto anksčiau suminėtas pagrindines katechezės idėjas.

Visos ugdomosios religinio lavinimo gėrybės, atrinktos pagal psichologijos, teologijos ir aktualumo reikalavimus, sudaro jo mokomąjį lobį. Šis lobis, kaipo tam tikra visuma, turi šiaip ar taip atvaizduoti religinės pasaulėžiūros sistemą, sutelktą pagal vieningą religijos principą. Tai yra reikalinga tam, kad auklėtinio psichikoje galėtų įvykti religinės pasaulėžiūros koncentracija aplink vieną centrinę dieviškąją idėją.

Mokomasis lobis ne tik yra lavinimo tikslas, bet ir priemonė, žinoma, įvairiais tik atžvilgiais. Mokomuoju lobiu ugdytinis yra lavinamas, bet sykiu tas pats lobis yra siekiamas, kaipo tam tikras tikslas: ugdytinis

stengiasi jį pasisavinti, kaipo tai, kas turi siekiamosios vertės. Tuo tarpu, savindamasis ugdomąją gėrybę, kaipo siekiamąjį tikslą, jis pats pagal ją formuojasi, nes gėrybė, būdama asimiliuojama, pati pagal savo esmę asimiliuoja tą, kas ją savinasi.

Mokomosios gėrybės, kurios sudaro mokomąjį religinio lavinimo lobį, yra šitam lavinimui netiesioginiai, arba tolimesni, tikslai, nes ugdymo atžvilgiu pirmesnės ir svarbesnės yra atitinkančios tas gėrybes ugdomosios vertybės, t. y. tie nusiteikimai, su kurių pagalba ugdomosios gėrybės gali būti sėkmingai siekiamos ir net kuriamos. Šitie nusiteikimai ugdymui yra tiesioginiai arba artimesni tikslai. Čia ir kyla klausimas, kokios yra religinio lavinimo ugdomosios vertybės, arba tie pastovūs nusiteikimai, kurie eina religiniame lavinime tiesioginiais tikslais.

Bendras siekiamas tuo lavinimu nusiteikimas, kaip jau žinome, yra religinis išsilavinimas. Kitaip jis buvo dar vadinamas religiniu susipratimu. Bet ir religinis išsilavinimas ir religinis susipratimas, kaipo bendros sąvokos, maža tepasako apie tiesioginių religinio lavinimo tikslų turinį. Kad šie paaiškėtų, reikia religinį išsilavinimą smulkiau išnagrinėti.

Iš tikrųjų, religinis išsilavinimas yra sudėtingas nusiteikimas, kuriame galima skirti kelis pagrindinius momentus. Kaip jau buvo sakyta anksčiau, O. Willmannas išsilavinime apskritai skyrė gyvąjį žinojimą, įdvasintąjį sugebėjimą ir nušviestąjį norėjimą (*lebendiges Wissen, durchgeistigtes Können und geläutertes Wollen*). Žodžiu tariant, jis matė išsilavinime užangažuotas visas dvasines žmogaus pajėgas. Ne kitaip yra ir su religiniu išsilavinimu, juo labiau kad religija tam tikra prasme pretenduoja į visą žmogaus gyvenimą.

Nėra abejonės, kad į religinį išsilavinimą įeina gyvas religijos dalykų žinojimas. Be pagrindinių religijos dalykų žinojimo negali būti religinio susipratimo ir todėl taip pat religinio išsilavinimo. Šitas žinojimas turi būti ne mechaniškas, bet gyvas, t. y. organiškai susijęs su visa religine asmenybe. Tai reiškia, kad jis turi būti suharmonizuotas asmeninėje sintezėje ir sukoncentruotas pagal vieną dieviškąją idėją. Kitaip tariant, religinis žinojimas turi būti organiškoji religinės pasaulėžiūros dalis.

Tačiau gyvenimiškos reikšmės turi ne tiek religinių tiesų žinojimas, kiek religinis tikėjimas. Gyvas tikėjimas yra tikras gyvenimo vairas ir sykiu akstinas. Jis užangažuoja ne tik protą, bet taip pat valią ir širdį. Tai svarbiausias religinio gyvenimo svartis, be kurio šis gyvenimas iš viso yra neįmanomas. Be kita ko, tikėjimas yra stipriausias religinio aktyvumo veiksnys. Dėl šitų priežasčių religinis lavinimas turi ruošti nau-

jąją kartą ne tik religiniam žinojimui, bet ir religiniam tikėjimui ir net tikėjimui visų pirma.[20]) Tuo būdu šalia religinio žinojimo religinis tikėjimas yra antras nusiteikimas, einąs tiesioginiu tikslu religiniam lavinimui.

Trečias religinis nusiteikimas, kuris čia yra svarbus, kaipo tiesioginis tikslas, yra religinė sąmonė. Ji susiformuoja ryšium su žinojimu bei tikėjimu, bet vis dėlto yra skirtingas nusiteikimas. Religinė sąmonė bene bus svarbiausia ir būdingiausia religinio išsilavinimo arba susipratimo žymė. Žmogus, turįs religinę sąmonę, kiekvienu metu randa savyje galimybę religiškai orientuotis pasaulio ir gyvenimo dalykuose. Religinė sąmonė padeda jam suvokti vertybių hierarchiją, kylančią nuo žemiškų vertybių ir siekiančią patį Dievą. Ji yra tikras pagrindas religinei išminčiai, kuri, A. Rademacherio supratimu, yra „sugebėjimas ir palinkimas visus daiktus ir pergyvenimus matyti aukščiausios priežasties ir vertinti aukščiausio tikslo šviesoje“,[21]). Be to, religinė sąmonė yra tas vienybės veiksnys žmogaus pasaulėžiūroje, kuris į visą žmogaus gyvenimą įneša religinį intencionalumą, viską nukreipiantį religine linkme. Žodžiu tariant, religinė sąmonė yra ne kas kita, kaip potencialinė religinė mąstysena, pasiruošusi kiekvienu metu spręsti apie gyvenimo ir pasaulio dalykus darnioje sutartinėje su Vyriausiąja Tiesa.

Taigi religinis žinojimas, religinis tikėjimas ir religinė sąmonė yra trys pagrindiniai nusiteikimai, kurie yra būdingi religiniam išsilavinimui, arba susipratimui, ir kurie eina tiesioginiais tikslais religiniam lavinimui. Visi sykiu jie sudaro religinę žmogaus pasaulėžiūrą, be kurios negali būti religinės asmenybės, t. y. bendriausio tikslo, viso religinio ugdymo siekiamo.

4. *Religinio lavinimo uždaviniai.* — Religinio lavinimo uždaviniai yra artimoje priklausomybėje nuo jų tikslų. Nustačius šiuos pastaruosius, lengva nustatyti ir pirmuosius. Uždavinys yra tai, kas yra darytina, norint tikslą pasiekti. Sakysime, jei religinis žinojimas yra tikslas, tai religijos mokymas yra atitinkamas uždavinys. Jei, toliau, tikėjimas yra tikslas, tai ruošimas tikėjimui yra uždavinys. Pagaliau, jei religinė sąmonė yra tikslas, tai religinės sąmonės formavimas yra uždavinys. Taigi trys pagrindiniai religinio lavinimo uždaviniai yra: religijos mokymas, ruošimas tikėjimui ir religinės sąmonės formavimas.

Kaip religinio lavinimo uždaviniai turi būti realizuojami, yra religi-

20) Tikėjimo pirmenybę prieš religinį žinojimą ypatingai pabrėžia M. Pfliegler, Religionsunterricht, III. Bd.: Die Methodik der religiösen Bildung. 15, 18, 30, 218, 219.

21) A. Rademacher, Religion und Bildung, 141.

nės metodikos dalykas. Čia bus ne pro šalį padarius bendriausių pastabų apie kiekvieną iš šitų uždavinių.

Religijos mokymas sykiu ir būtinai yra taip pat ir religinės doros mokymas. Mokykloje religijos mokymas yra vienintelis dalykas, kuris tiesioginiu būdu liečia doros klausimus. Jei visi kiti dėstomi mokykloje dalykai gali būti atsitiktinai panaudoti auklėjimui, sumezgant juos su doros klausimais, tai religijos mokymas, neatskiriamas nuo doros mokymo, tarnauja auklėjimui tiesioginiu būdu. Dėl šitų priežasčių religijos mokymas turi ne tik lavinti, bet ir auklėti. Tai yra vienas iš tiesioginių jo uždavinių.

Antras dalykas, kuris čia turi būti pažymėtas, yra tai, kad religinis dorinis mokymas yra visai savotiškas, ir kad todėl jis žymiai skiriasi nuo kitų mokymo rūšių. Religijos ir doros negalima pramokti tokia pat prasme, kaip geografijos ar istorijos. Viso religijos ir doros turinio negalima suimti paprastu patyrimu ir supratimu: tam reikalingas religinis pergyvenimas, kurį galima religijos mokymu tam tikrame laipsnyje paruošti, bet kurio negalima dirbtiniu būdu sužadinti. Tai ypatingai liečia tikėjimą, kuris yra malonės dalykas ir negali būti pasiektas su tuo logišku būtinumu, kuris yra būdingas akivaizdžiam pažinimui.

Kai kalba eina apie ruošimą tikėjimui, tenka jame skirti malonės ir prigimties momentus. Kadangi malonė suponuoja prigimtį, tai reikia prigimtį taip nuteikti, tarsi nuo jos vienos priklausytų visas tikėjimas; bet iš kitos pusės, reikia pasitikėti malone, kuri yra vienintelis tikras tikėjimo veiksnys. Pamokymu, nuteikimu, asmeniniu pavyzdžiu, tvirtu įsitikinimu galima auklėtinyje sudaryti palankių nusiteikimų tikėjimui. O gi nuteikta tikėjimui psichika bus palanki terpė malonei reikštis, nors šiam reiškimuisi nėra jokių prigimtųjų dėsnių.[22])

Religinės sąmonės formavimas yra taip pat labai subtilus uždavinys. Šita sąmonė yra individuali, vieninga, ir viską apimanti, arba universali. Ji yra individuali ta prasme, kad kiekvienas atskiras žmogus turi ją susidaryti sau savo aktyviniu nusistatymu ir sąmoningu apsisprendimu. Kitaip sakant, religinė sąmonė yra asmeninio darbo išdava. Religinė sąmonė yra vieninga tada, kai ji nuosekliai reiškiasi religinio orientavimosi dalykuose. Pagaliau, ji turi apimti visus pasaulio ir gyvenimo dalykus, kad žmogus galėtų spręsti apie bet kurį dalyką religijos šviesoje. Savaime suprantama, kad formuojant religinę sąmonę reikia rūpintis jos individualumu, vieningumu ir universalumu.

---

22) Apie pedagoginį ruošimą tikėjimui principialių sumetimų teikia M. Pfliegler, Religionsunterricht, III. Bd.: Die Methodik der religiösen Bildung, 124—127.

Iki šiolei buvo kalbėta apie pagrindinius religinio lavinimo uždavinius ryšium su jo tikslais, kuriuos jie atitinka. Bet galima taip pat kalbėti apie funkcionalinius religinio lavinimo uždavinius, nagrinėjant juos pagal šito lavinimo funkcijas, t. y. pagal ugdomojo veikimo rūšis. Tokių funkcijų yra trys, būtent: perteikimas, išvystymas ir įjungimas. Perteikimu ugdytiniui yra teikiamos ugdomosios gėrybės, kurios jį formuoja. Išvystymas yra veikdinimas jo pajėgų, kurios turi pasiekti klestėjimo stovį. Pagaliau, įjungimu ugdytinis yra organiškai įglaudžiamas į bendruomenę, kurios ugdomosiomis gėrybėmis jis formuojasi ir kurios kūrybiniam darbui jis yra ruošiamas.

Religinis lavinimas, kaip ir kiekviena kita ugdymo šaka, turi savo perteikiamąjį, išvystomąjį ir įjungiamąjį uždavinį. Palyginant su tiksliniais uždaviniais, šitie funkcionaliniai uždaviniai nėra kažkas visai naujo. Faktiškai šiais pastaraisiais siekiami tie patys tikslai, tik žiūrint į juos labiau iš ugdomojo veikimo atžvilgio.

Klausimas apie tai, kas religiniu lavinimu gali būti perteikiama ir kas išvystoma, nėra taip aiškus, kaip kitose ugdymo šakose: religijos turinys negali būti pasisavintas vienu tik protiniu būdu, bet dar reikalauja tikėjimo ir religinio pergyvenimo, o tai žymiai komplikuoja dalyką. Tačiau šiaip ar taip religijos lobyje yra nemaža dalykų, kurie gali būti perteikiami. Mokomoji medžiaga, kuri pripildo katekizmus, religijos vadovėlius ir Šventąjį Raštą, žinios apie liturgiją, giesmės, maldų formulos ir kiti panašūs dalykai gali būti perteikiami jaunajai kartai. Sunkiau yra su religinių patirčių, jausmų ir pergyvenimų perteikimu, bet ir tai bent tam tikrame laipsnyje yra galima, jei religijos perteikėjas stovi, kaipo religinė asmenybė, religinio gyvenimo aukštumoje. Neperteikiamas yra tikėjimas, nes jis yra malonės dalykas. Auklėjimu jam nebent galima sudaryti palankių aplinkybių, turinčių paruošiamosios reikšmės.

Išvystoma religinė sąmonė; jos perteikti negalima. Iš savo esmės jinai yra formalinio pobūdžio, t. y. jai yra būdingas ne žinojimas, bet nusiteikimas arba net sugebėjimas. Religinė sąmonė išsivysto ir tobulėja palaipsniui visomis savo ypatybėmis, individualumu, vieningumu, universalumu. Jei perteikimu suteikiama auklėtiniui religinė medžiaga, tai išvystymu jame sudaromi sugebėjimai šitą medžiagą pasinaudoti savo religiniam išsilavinimui. Kaip kur kitur, taip ir čia perteikimo sėkmingumui reikalingas kuo didžiausias imlumas, o išvystymo sėkmingumui — kuo didžiausias savaveiksmiškumas.

Pagaliau, įjungiamąja religinio lavinimo funkcija auklėtinis yra ugdomas ideologinės bendruomenės nariu. Kiekviena religinė bendruomenė ir ypač Bažnyčia turi savo ideologinę pusę ir todėl gali būti pavadinta

ideologine bendruomene. Atskiras tokios bendruomenės narys tik tada yra reikiamai religiškai susipratęs, kai jis turi ideologinio solidarumo sąmonę. Jis turi žinoti, kad jo religiniai įsitikinimai yra tikri tik tada, kai jie sutaria su visos ideologinės bendruomenės religiniu patyrimu, einančiu iš gyvenimiškų jos gelmių. Organiškas įaugimas į religinės bendruomenės ideologiją yra, be kita ko, būtinas tikrai religinei sąmonei.

Religijos metodika, norėdama stovėti aukštumoje, turi tinkamai atsižvelgti ne tik į tikslinius, bet ir į labai bendrai čia pajudintus funkcionalinius religinio lavinimo uždavinius. Visų tikslinių uždavinių realizavimas laiduoja religinio lavinimo sistemingumą, o funkcionalinių uždavinių vykdymas — lavinamojo veikimo tikslingumą.

5. *Metodologiniai religinio lavinimo principai.* — Visi metodologiniai principai, reikšmingi intelektualiniam lavinimui, arba protinimui, turi taip pat reikšmės ir religiniam lavinimui. Todėl religinė pedagogika negali pasilikti abejinga visam tam, kas paskutiniais laikais sudaro pozityvius didaktikos laimėjimus. Šioje vietoje nėra galimybės plačiau svarstyti religinio lavinimo metodikos. Bus vien ne pro šalį iškelti aikštėn keletą svarbiausių aktualiųjų principų, kurie šitoje metodikoje turi rasti ypatingą atsižvelgimą. Šiais laikais bene svarbiausi ir aktualiausi yra metodologiniai veizdėjimo, pergyvenimo ir savaveiksmiškumo principai.

Mokomasis religijos lobis susidaro iš dvasinių gėrybių, kurios tiesioginiu būdu negali būti veizdimos ir patiriamos. Daugelis iš jų yra abstraktinės, antjuslinės, antgamtinės. Jei šitos gėrybės būtų perteikiamos vien žodiniu būdu, auklėtinyje negalėtų susidaryti nei tikras jų patyrimas, nei realinis jų supratimas, nei gilesnis jų pergyvenimas. Todėl religiniam lavinimui tenka rūpintis, kad šitos gėrybės pasidarytų šiaip ar taip, tiesioginiu ar netiesioginiu būdu, prieinamos jusliniam patyrimui, arba plačiai suprantamam veizdėjimui. Kitaip žodinis religijos žinojimas niekados negalės būti patikimu religinio išsilavinimo pagrindu.

Pasirodo religijos dalykai gali būti patiriami veizdimuoju būdu jos nešėjuose, jos realizavimuose, jos apraiškose. Tikinčiųjų visuomenėje vaikas auga religinėje aplinkoje, kurią sudaro šeimos religinis gyvenimas, tėviškės bažnyčia, religinė bendruomenė, mokyklos religinė praktika, net gamta, kuri gali būti traktuojama, kaipo Dievo rankų padaras. Šita religinė aplinka gali duoti nemaža medžiagos tiesioginiam religinių dalykų veizdėjimui. Religinis lavinimas iš pat pradžios turi šitą veizdėjimą panaudoti, kaipo pagrindą religiniams dalykams suprasti.

Šalia šito tiesioginio religinių dalykų stebėjimo nemažesnės reikšmės turi ir netiesioginis jų veizdėjimas. Čion priklauso įvairūs pavaizdavimai, taikomi katekizmo, religinės istorijos, dorinio gyvenimo, liturgijos

ir kitų religijos sričių dalykams. Šiais laikais šitam reikalui, be atvaizdų, gali tarnauti ekrano paveikslai, nejudomieji ir judomieji. Religinių dalykų pavaizdavimas atvaizdu stovi viduryje tarp tiesioginio stebėjimo ir vaizdavimo žodžiu, kuris reikalauja iš auklėtinio jau grynai išvidinio vaizdavimosi.

Pavaizdavimas religinių dalykų žodžiu bene dažniausiai įvyksta pasakojimo pavidalu. Biblinės ir bažnytinės istorijos scenos, šventųjų žmonių gyvenimai, dorinio religinio gyvenimo atsitikimai gali būti sėkmngai pavaizduoti vaizdingu pasakojimu, kuris gali labai reikšmingai jungti savyje abstraktinį ir konkretinį pradą. Čion reikia taip pat priskirti ir religinę poeziją, kuri gali labai ryškiai ir įtaigiai traktuoti religines temas. Apskritai religinis menas yra svarbi religinio veizdėjimo priemonė.

Kad religinis lavinimas turėtų patirtinį pagrindą ir suteiktų realinį religinių dalykų supratimą, visos suminėtosios veizdėjimo priemonės turi būti šiaip ar taip panaudotos. Veizdėjimas religiniame lavinime yra svarbus dar tuo, kad jis yra būtinas pagrindas religiniam pergyvenimui. Pergyvenant kurį dalyką žmogaus siela sueina su juo į giliausius santykius: visas jo turinys veikia visą žmogų, kuris, prisiimdamas jį, pagal jį taip pat formuojasi. Pergyvenimas yra ne tik pažinimas, bet ir vertinimas dalyko, kaipo tam tikros gėrybės. Todėl jame dalyvauja ne tik protas, bet ir jausmas ir net valia. Pergyvenimas yra todėl gyvas vertingos tiesos pažinimas. Kiekvieną tikrą pergyvenimą charakterizuoja dalykiškumas, vertingumas ir santykiavimo su objektu pilnumas.

Žinant religinio pergyvenimo reikšmę, negalima jo nevertinti labai aukštai religiniame lavinime. Sakoma net kompetentingų religinės pedagogikos žinovų, kad visas religinis mokymas turi tik tiek vertės, kiek jis sugeba gaivinti mokiniuose religinius pergyvenimus. Labai dažnai visa tai, kas yra pasisavinta be religinių pergyvenimų, yra atmetama, kaipo negyvas dvasios balastas. Suprantama savaime, kokios svarbos gali turėti religinis pergyvenimas gyvajam tikėjimui susidaryti. Žmogus, neperėjęs šiaip ar taip religinio pergyvenimo mokyklos, niekados negali turėti gyvesnio tikėjimo ir gilesnio religino gyvenimo.

M. Pfliegleris, ypatingai aukštai vertinąs religinio pergyvenimo reikšmę, numato šitokius jo šaltinius religiniame lavinime: 1. liturgija, 2. religinis menas, 3. religingų žmonių gyvenimas, 4. religingų žmonių išpažinimai, 5. mistika, 6. didžiųjų maldakurių maldos, 7. Dievo malonė.[23])

Šalia veizdėjimo ir pergyvenimo trečias svarbus religinio lavinimo metodologinis principas yra savaveiksmiškumas. Savaveiksmiškumo,

---

23) Michael Pfliegler, Der Religionsunterricht, III. Bd.: Die Methodik der religiösen Bildung, 243—249.

veiklos, arba net darbo principas reikalauja iš ugdytinio aktyvaus nusistatymo ugdomajame darbe. Šis metodologinis principas nesutinka religinėje pedagogikoje tokio vieningo pritarimo, kaip veizdėjimo arba pergyvenimo principai. Taip yra gal dėl to, kad veiklos, arba savaveiksmiškumo principas yra labai įvairiai suprantamas. Ypač didelis nuomonių sąspyris yra susidaręs aplink darbo mokyklos koncepciją, kuri turėtų suteikti nurodymų apie veiklos principo realizavimą lavinimo darbe. Vis dėlto šiaip ar taip savaveiksmiškumas dabar yra jau pripažįstamas religinės pedagogikos reiškėjų daugumos.

Šito principo šalininkų net nurodoma, kad savaveiksmiškumas yra labai artimas seniems religinio auklėjimo ir auklėjimosi, ir ypač askezės, postulatams, ir kad pagrindinės savaveiksmiško lavinimo tiesos yra senų seniausia mokomoji išmintis[24]). Bet sykiu pripažįstama, kad savaveiksmiškumo principas turi religiniame lavinime savo ribas, taikymo objektus ir būdus, kurie gali skirtis nuo jo pritaikymo pasaulinio lavinimo dalykuose.

Jei ir kitose ugdymo šakose šalia savaveiksmiškumo, reikalaujamas taip pat ir imlumas, tai religiniame lavinime šitokis imlumo ir savaveiksmiškumo derinimas ypač yra privalomas ir svarbus. Religija turi savo kontempliatyvinę ir aktyvinę pusę, ir todėl ugdytinyje turi būti atitinkamai išvystomas imlusis ir veiklusis pajėgumas. Nusiteikimas prisiimti Dievo malonę yra tam tikras imlumo stovis, kuris apskritai yra reikalingas prisiimti giliausiam religijos turiniui ir jam pergyventi. Bet sykiu religija turi savo aktyvinę pusę, kuri reikalauja iš žmogaus aktyvinio nusistatymo. Religinis lavinimas, vedamas pagal savaveiksmiškumo principą, kaip tik tokiam aktyvumui ruošia ugdytinį. Kur ir kaip turi būti realizuojamas šitas principas, yra jau religinės metodikos dalykas.

Žemiau suvedami krūvon vienoje schemoje religinio lavinimo tikslai, uždaviniai ir metodologiniai principai. Dėl pastarųjų reikia pažymėti, kad schemoje jie, nors ir parodyti tam tikrose rubrikose, vis dėlto turi

religinio lavinimo tikslai	religinis žinojimas	religinis tikėjimas	religinė sąmonė
religinio lavinimo uždaviniai	religijos mokymas	ruošimas tikėjimui	religinės sąmonės formavimas
metodologiniai rel. lavinimo principai	veizdėjimas	pergyvenimas	savaveiksmiškumas

24) Plg. Joseph Göttler, Religions — und. Moralpädagogik, 128.; Michael Pfliegler, Der Religionsunterricht, III. Bd.: Die Methodik der religiösen Bildung, 268—269.

būti imami be atitikimo su tikslais ir uždaviniais: jie visi gali turėti reguliatyvinės reikšmės kiekvieno uždavinio vykdyme.

Pagaliau, bus ne pro šalį pažymėti būdingą skirtumą tarp vokiečių ir prancūzų religinio lavinimo metodologų. Tuo laiku, kai vokiečių metodologai yra linkę gilintis į atskirų metodologinių principų analizę, prancūzų metodologai ypatingai pabrėžia gyvenimišką religinės visumos principą. Sutelktiniame veikale *„Où en est l'enseignement religieux?"* apie religinio lavinimo metodą šitaip reikšmingai pasisakyta: „Kalbant apie *metodą*, svarbu visų pirma — ir čia kaip tik yra kapitalinis punktas — neatskirti mokslo nuo akcijos, teorijos nuo praktikos, dogmos nuo dvasios. doktrinos nuo gyvenimo. Dėstymas todėl turi įgauti *sintetinį* ir telkiamąjį pobūdį pagal vieną centrinę didžiąją idėją, iš kur viskas išeina ir kur viskas grįžta. Šita idėja, savaime suprantama, turi būti ‚gyvenimo' idėja, — ‚spinduliuojančio, pilnutinio, sudievinto gyvenimo, kurio norėjo mums Dangiškasis Tėvas"[25]).

Kitoje vietoje ta pati metodologinė idėja išreiškiama šiais žodžiais: „Dabartinė pedagogika sako: vaikas turi iš pat pradžios *gyventi* tiesą. Todėl reikia, kad pirmas kontaktas su tiesa būtų pilnutinis kontaktas, kur sykiu būtų užangažuotos visos pajėgos. Pirmas žmogiškasis vaiko aktas yra pilnutinis aktas; vienu laiku jis yra juslinis ir protinis pažinimas, jausmas, polinkis, pastanga, veiksmas" [26]). Iš tikrųjų ta pačia linkme eina ir vokiečių metodologinė mintis, bet tik jie, kaip pasakyta, ne tiek pabrėžia gyvosios sintezės reikalą.

Jei reikėtų vienu terminu apibūdinti metodologinį sąjūdį, kuris vyksta šiais laikais religinio lavinimo metodikos srityje, galima būtų pasakyti, kad jis eina *gyvosios dvasios metodo* linkme. Ir iš tikro, kas yra šitie veizdėjimo, pergyvenimo, savaveiksmiškumo, pilnutinio gyvenimo principai, kaip ne gyvosios dvasios reikalavimai, kurie rado Evangelijose tokį tobulą realizavimą jau beveik prieš du tūkstančius metų. Dabartinė religinė pedagogika įstengia išaiškinti, kodėl jos jau viena tik žmogiškąja savo puse visada sugebėjo ir sugeba veikti įvairių įvairiausius žmones su nepaprastu pedagoginiu sėkmingumu. Jos buvo tobulai parašytos pagal gyvosios dvasios metodą tada, kai jų autoriai apie tą metodą neturėjo jokio supratimo.

---

25) Op. cit., 31.
26) Op. cit., 213.

RESUMÉ - SOMMAIRE

I. La pédagogie religieuse et son objet. — II. La formation religieuse théorique. — III. L'éducation pour l'action religieuse. IV. L'éducation liturgique.

I. *La pédagogie religieuse et son objet:*

1. Conception de la pédagogie religieuse. — 2. Sciences auxiliaires. — 3. Conception de l'éducation religieuse. — 4. Place de l'éducation religieuse dans le système de l'éducation intégrale. — 5. Bibliographie choisie de la pédagogie religieuse.

II. *La formation religieuse théorique:*

1. La conception. — 2. Les domaines. — 3. Les buts: connassance religieuse, foi, conscience religieuse. — 4. Les devoirs: instruction religieuse, préparation à la foi, formation de la conscience religieuse. — 5. Quelques principes méthodologique de la formation religieuse théorique: intuition concréte, expérience vécue, activité spontanée.

(A suivre).

DR. P. MALAKAUSKIS

Kapitulos

(De capitulis)

1. Apibrėžimas ir padalinimas

1. Kapitula plačiąja prasme vadinasi kurios nors bažnyčios dvasiškių kolegija, korporacija ar draugija, juridiškai įsteigta Dievo kultui ar taip pat kitoms bažnytinėms funkcijoms atlikinėti.

Kapitula griežtąja ir tikrąja prasme, įprastai, vadinasi dignitorių arba paprastąja kalba prelatų ir kanauninkų kolegija, juridiškai įkurta prie katedros ar kolegines bažnyčios. Tai katedros ir kolegine kapitula.

Skyrium katedros kapitulą galima šiaip apibrėžti: katedros kapitula yra prelatų ir kanauninkų kolegija, juridiškai įsteigta prie katedros iškilmingam Dievo kultui atlikinėti ir rezidenciniam vyskupui kanonų normomis padėti valdyti diecezija bei tam tikru metu pačiai vakuojančiai vyskupijai valdyti. Ji yra lyg rezidencinio vyskupo senatas ar taryba (kn. 391, § 1).

Katedros kapitulos funkcijos yra dvi, būtent, iškilmingas Dievo kultas, t. y. brevijoriaus kalbėjimas in choro ir konventinės mišios, ir padėjimas rezidenciniam vyskupui valdyti diecezija, kaip plačiau kalbama žemiau.

Kolegine kapitula yra prelatų ir kanauninkų kolegija, juridiškai įsteigta prie kolegines bažnyčios iškilmingam Dievo kultui atlikinėti. Jos ta viena funkcija ir tėra (kan. 391, § 1). Tokių kapitulų Lietuvoje nėra.[1])

Katedros ir kolegine kapitula yra juridinis bažnytinis asmuo.

Katedros ir kolegines kapitulas steigti, pakeisti ir panaikinti tegali Apaštališkasis Sostas. Tai ne Propagandos Kongregacijos kraštuose daro Konsistorinė Kongregacija (kan. 248, § 2).

---

[1]) Apie savotiškas vienuolių kapitulas čia visai nekalbama — kalbėtina vienuolių teisėse.

2. Kapitulos skirstomos:

1) Katedros (c. cathedrale) ir koleginė (collegiatum)—pagal tai, ar kapitula įsteigta prie katedros ar kitos bažnyčios, kaip aukščiau.

2) Šiaipjau arba pasaulinių kunigų (saeculare) ir reguliarinių vienuolių (regulare) — pagal narius.

3) Nepriklausoma (exemptum) ir priklausoma (non exemptum). Pirmoji betarpiškai priklauso Apaštališkojo Sosto. Antroji betarpiškai priklauso rezidencinio vyskupo.

4) Apribota (numeratum) ir neribota (non numeratum). Pirmoji yra tokia, kurios prelatų ir kanauninkų skaičius nustatytas. Antroji vadinasi tokia kapitula, kurios prelatų ir kanauninkų skaičiaus nenustatyta, ir kapitulos narių gali būti tiek, kiek galima išlaikyti (kan. 394, § 1)[2]).

5) Insigne ir non insigne. Tai koleginės kapitulos padalinimas. O kan. 391, § 2: „Insigne ar perinsigne koleginė kapitula yra ta, kuri tą vardą turi apaštališkąja privilegija ar nuo nebeatmenamų laikų". Kitos koleginės kapitulos vadinasi „non insignia".

2. *Istorija*

Pirmaisiais krikščionių amžiais vyskupo bažnyčiai priskirti dvasiškiai sudarė vad. „presbyterium", kuris padėdavo vyskupui eiti pareigas ir net valdydavo vakuojančią bažnyčią.

Nuo IV amž. miestų dvasiškiai bendrai gyveno su vyskupu ir laikėsi tam tikros regulos, kuri buvo vienuolių regulos imitacija. To gyvenimo autorius yra šv. Eusebijus Vercellensis († 371). Bendrą dvasiškių gyvenimą Afrikoje plačiai išpropagavo šv. Augustinas. Tas gyvenimas dar vadinosi kanoninis.

Ilgainiui bendras dvasiškių gyvenimas prigijo Galijoje, Ispanijoje, Anglijoje ir Italijoje. Tam galui daug padėjo Metos vysk. Chrodegangus († 766), kuris išleido specijalią bendro arba kanoninio dvasiškių gyvenimo regulą.

Bendrą dvasiškių gyvenimą labai rėmė Prancūzijos kar. Pipinus, Karolis Did. ir Liudvikas P. Mielas šis gyvenimas buvo ir Apaštališkajam Sostui. Todėl ilgainiui ne tik prie katedrų, bet ir prie daug kitų bažnyčių įkurtos kapitulos. Iš čia kylo skirtumas tarp katedros ir koleginės kapitulos.

Tai katedros ir koleginės kapitulų pradžia.

---

2) Neribotų katedrų nedaug bėra ir jos nebesutinka su šiandieninio gyvenimo padėtimi. Todėl pageidaujama, kad jos būtų palengva paverstos įprastomis arba apribotomis kapitulomis.

Bendras dvasiškių gyvenimas vis dėlto neilgai tvėrė. Mat, pirma vyskupai ir paskiau kapitulų nariai atsiskyrė iš bendro gyvenimo ar bent atskyrė savo įplaukas, vad. prebendas (praebenda), t. y. beneficijas, ir gyveno savo ar atskiruose namuose.

Bendrą dvasiškių gyvenimą atnaujinti stengėsi P e t r a s D a m i a n u s, I v o C a r n u t e n s i s, šv. N o r b e r t a s ir kt. Jie rūpinosi kapitulų kanauninkus transformuoti į kanauninkus vienuolius arba „canonicos regulares". Vieni iš kanauninkų priėmė vienuolių regulą, o kiti jos nepriėmė. Iš čia kilo pasauliniai ir reguliariniai kanauninkai (canonici saeculares ir canonici regulares).

XII amž. katedrų kapitulos įgyjo daug teisių ir privilegijų. Jos net rinko vyskupus, administravo vakuojančias diecezijas ir t. t., ir apsikrovė dideliais turtais. Drauge su visu tuo į kapitulas ilgainiui įsibrovė neviena blogybė. Į tai nekartą atkreipė akį Apaštališkasis Sostas, bažnytiniai susirinkimai ir labiausiai Tridento susirinkimas, ir taisė kapitulas.

Prancūzų revoliucija nušlavė daug kapitulų. Po jos mažne visur atstatytos kapitulos.

Senovės bendro arba kanoninio dvasiškių gyvenimo nariai ar dalyviai vadinosi kanauninkai, ir kanauninko vardas jau minimas VI amž.[3]) Kalbamojo gyvenimo dalyviai pavadinti kanauninkais dėl to, kad gyveno pagal kanoną arba regulą ir turėjo bendrai kalbėti vad. „horas canonicas" (brevijorių).

Kanauninko vardas atiteko ir kapitulų nariams.

Kapitulų kanauninkai viduriniais amžiais kartais vadinami net kardinolais[4]) ir ordinarais[5]).

Kai kapitulos tebegyveno bendrai, senovės kapitulose buvo: 1) A r k i d i j a k o n a s. Tai pirmoji kapitulos vieta. Jis dažnai būdavo ir kapitulos prepozitas. Bet ilgainiui tiedvi pareigos atskirtos. 2) A r c h i p r e s b y t e r. Jis tvarkydavo šventas apeigas. Kadangi archipresbyter būdavo vyriausio amžiaus ir seniausias šventimais, tai taip pat vadindavosi d e k a n a s. Ilgainiui dekanui atiteko mažne visa valdžia tvarkyti kapitulos gyvenimą. 3) P r i m i c e r i u s. Jo dalykas buvo mokyti ir auklėti jaunuosius dvasiškius. Vėliau jį pakeitė s c h o l a s t i c u s, kuris, be to, tvarkydavo visas diecezijos mokyklas. 4) P r a e c e n t o r ar c a n t o r, kuris rūpindavosi giedojimu ir liturgija. 5) C u s t o s. Jis saugodavo kapitulos bažnyčią, adminis-

---

3) Syn. Aureliana III (538), can. 11, plg. conc. Claromontana seu Arvernen. (535), can. 14.

4) Plg. c. 57, X, *de electione*, I, 6.

5) Plg. c. 11, X, de *praescriptionibus*, II, 26.

truodavo kapitulos turtus ir t. t. 6) Sacrista — tvarkydavo kapitulos zakristiją ir prižiūrėdavo šventus indus, liturginius drabužius ir t. t.

Iširus bendram kapitulos narių gyvenimui, daug ką tik kalbėtojų pareigų pakitėjo, stačiai išnyko, ar atiteko kitoms pareigoms. Bet jų vardai dažnai ir šiandien tebefigūruoja kapitulų statutuose. Pvz., net Kauno metropolijos bazilikos kapituloje yra šie prelatų pavadinimai: archidiaconus, praepositus, decanus, custos ir scholasticus. Tai viena. Antra, išnykus bendram kapitulų gyvenimui, kapitulos kanauninkai arba nariai paskirstyti į „dignitates" „personatus" ir „officia". Pirmieji turėjo precedenciją ir jurisdikciją, antrieji — tik precedenciją ir tretieji ėjo įvairias pareigas.

Senovėje buvo taip pat įvairių įvairiausių kanauninkų pavadinimų, pvz., „in floribus et in fructibus, in pulvere, in herbis" ir t. t.

Kanauninkas teologas gimė XII amž. ir kanauninkas nuodėmklausis (c. poenitentiarius) — XIII amž.

3. *Nariai*

1. Kan. 393, § 1: „Bet kurioje kapitulos bažnyčioje turi būti dignitoriai arba prelatai ir kanauninkai, tarp kurių paskirstytinos įvairios pareigos; gali būti ir kitų žemesnių vienodo ar kelių laipsnių beneficijų".

Tai kapitulų bažnyčių personalas. Bet tai dar ne kapitulų nariai tikrąja prasme. Tik kapitulų bažnyčios personalas labai daug susijęs taip pat su kapitulos nariais. Todėl ne be pamato galima kalbėti ir kalbama šiame skirsnyje ir apie kapitulų bažnyčių personalą.

Ką tik cituotajame kanone pasakyta, jog kapitulų bažnyčių pareigos paskirstytinos yra tarp kapitulos kanauninkų. Tų pareigų pavyzdžiais gali eiti (ir tai labiausia) kanauninko teologo ir kanauninko nuodėmklausio pareigos.

Be to, kalbamosios žemesnės beneficijos nėra kanauninkatai. Tai atskiros beneficinės pareigos, kurių pareigūnai padeda kapitulai dirbti jų darbą. Tai, pvz., vikarai, kapelionai ir t. t.

2. Katedros ir kolegines kapitulą sudaro tik dignitoriai arba prelatai ir kanauninkai. Tokia yra taip pat Lietuvos kapitulų struktūra. Bet kapitulą retkarčiais sudaro vieni kanauninkai. Tai priklauso nuo kapitulos įkūrimo konstitucijos.

Kapitulų dignitoriai šiandien nebeturi jokios jurisdikcijos. Jie beturi garbės titulą ir precedenciją, ir gauna daugiau įplaukų.

Kapitulų kanauninkai suprantami tikrieji kanauninkai. Jie kartais vadinami tituliniais. Atbulai, garbės kanauninkai neįeina į kapitulą. Jie tėra

savotiškai prišlieti prie kapitulos, kaip kalbama žemiau. Juo labiau į kapitulą neįeina kapitulos bažnyčios beneficijatai (kan. 393, § 2). Į katedros kapitulą savaime neįeina nė kapitulinis vikaras, vyskupas padėjėjas ir vyskupas bendradarbis. Jie į katedros kapitulą teįeina, kai iš tiesų ar atskirai yra kapitulos nariai. Į katedros kapitulą neįeina net rezidencinis vyskupas. Jis tėra vyriausia galva kapitulos, kaipo vyskupo senato ar tarybos.

Kapitulos narių vietų turi būti bent trys, nes mažiausia „tres faciunt collegium". Bet tikrąjį skaičių kapitulos prelatų ir kanauninkų nutaria kapitulos steigėjas ir įsteigimo konstitucija ar raštas.

Negalima steigti kanauninkatų be savų įplaukų. Tam dalykui reikia Apaštališkojo Sosto leidimo (kan. 393, § 3).

Apribotų kapitulų narių tiek tegali būti, kiek yra prebendų. Atbulai, neribotų kapitulos narių gali būti tiek, kiek jų iš kapitulos įplaukų galima tinkamai išlaikyti. Tai nutaria rezidencinis vyskupas, atsiklausęs kapitulą (kan. 394, § 1).

3. Kapitulos dignitates arba prelatūras steigti tegali Apaštališkasis Sostas (kan. 394, § 2). Atbulai, kapitulos dignitacių steigti negali vyskupas. Jis tik gali atnaujinti seniau buvusias bei išnykusias kapitulos prelatūras ir prie jau esančių prelatūrų prijungti kitas kanauninkatų ar beneficines prebendas. Bet tam dalykui reikia, kad kapitula sutiktų (kan. 394, § 2).

Kapitulos kanauninkatus steigti gali Apaštališkasis Sostas ir rezidencinis vyskupas. Paskutinysis kanauninkatų tenegali steigti, jei Apaštališkasis Sostas yra absoliučiai determinavęs skaičių kapitulos kanauninkų ir uždraudęs tą skaičių padidinti.[6])

Kan. 394, § 3: „Katedrų ir koleginėse insignis bažnyčiose, kuriose taip mažos tėra prebendos, jog jų drauge su padienėmis distribucijomis visai neužtenka kanauninkams tinkamai išlaikyti, rezidenciniai vyskupai, atsiklausę kapitulą ir gavę Šventojo Sosto leidimą, turi sujungti kelias paprastas beneficijas su prebendomis ar, tuo būdu negalint patenkinti reikalo, turi panaikinti kai kurias prebendas, sutikus globėjams, jei prebendos yra pasaulininkų globėjų teisių, ir jų įplaukas turi paversti kitų prebendų padienėmis distribucijomis ir tuo būdu jas (menkas prebendas) suredukuoti į mažesnį skaičių; tik jų (prebendų) likti turi tiek, kiek reikia tinkamam Dievo kultui".

4. Katedros ir koleginės kapitulos dignitorius arba prelatus skiria Apaštališkasis Sostas (kan. 396, § 1, plg. kan. 1435, § 1). Tai pasakytina net apie tas prelatūras, kurios neturi jokių prebendų, jokių įplaukų ar teturi

---

6) Fr. Wernz-Vidal P., Ius canonicum, II n. 659.

labai mažas prebendas, maža įplaukų[7]). Kas kitas skirti kapitulos prelatus tegali apaštališkąja privilegija, dažniausiai pokodeksine.

Katedros bei kolegines kapitulos kanauninkus ir tų kapitulų bažnyčių beneficijatus skiria rezidencinis vyskupas, atsiklausęs respektyviai katedros ar koleginę kapitulą. Bet koks priešingas įprotis pasmerktas ir bet kurios priešingos privilegijos atšauktos. Viena išimtis — priešingas fundacijos dekretas. Antra išimtis — kan. 1435, kuriame įvardyti Apaštališkojo Sosto rezervatų atvejai (kan. 403)[8]).

Draudžiama katedros ir kolegines kapitulos prelatų ir kanauninkų opcija. Priešingas įprotis pasmerktas ir priešinga privilegija bei specijalus indultas atšauktas. Kapitulų prelatų ir kanauninkų opcija beturi galią iš fundacijos dekreto (kan. 396, § 2; 403, plg. kan. 422, § 3).[9]) Be to, nedraudžiama opcija plačiąja prasme, būtent, į butą, žemę ir kitus panašius dalykus[10]).

5. Kapitulų prelatais ir kanauninkais skirti tegalima tam tikrų kvalifikacijų asmenis.

Visų pirma, bent vyriausias katedros ir kolegines kapitulos dignitorius arba prelatas, kiek galima ir ceteris paribus, turi būti teologijos ar bažnytinių teisių daktaras (kan. 396, § 3).

Toliau, katedros ir kolegines kapitulos kanauninkų ir a fortiori prelatų kandidatai turi turėti šias kvalifikacijas (kan. 404):

1) Turi būti kunigas, ir jis turi būti pasižymėjęs mokslu ir dora.

2) Turi būti teologijos ar bažnytinių teisių daktaras, ar pagirtinai ėjęs bažnytines pareigas. Bet tai nėra griežtai įsakyta: teliepiama į tai kreipti akį, tokį kandidatą statyti pirmesnėje vietoje, ceteris paribus. Tas pat pasakytina apie trimečius egzaminus: ceteris paribus, kreiptina akis ir į tų egzaminų laipsnį.

Galop, kapitulų prelatai ir kanauninkai turi turėti dalinių teisių, pvz., konkordato, kvalifikacijas.[11])

6. Paskirti katedros bei kolegines kapitulos prelatai, kanauninkai ir

---

7) Pontificia Commissio ad Codicis canones authentice interpretandos, 1 iul. 1922.

8) Pontificia Commissio ad Codicis canones authentice interpretandos, 24 nov. 1925; plg. S. C. C., *Barulen.*, 10 iun. 1922; *Utinen.*, 10 febr. 1923; *Ratisbonen.*, 4 mart. 1933.

9) Pontificia Commissio ad Codicis canones authentice interpretandos, 16 oct. 1919; 24 nov. 1920; 17 febr. 1930; S. C. C., *Nicosien.*, 9 iun. 1923.

10) Pontificia Commissio ad Codicis canones authentice interpretandos, 17 febr. 1930; plg. S. C. C., *Tarvisina*, 10 dec. 1932.

11) Plg. kan. 3, 1435, § 3; Pontificia Commissio ad Codicis canones authentice intepretandos, 26 nov. 1922; S. C. C., *Panormitana*, 16 maii 1925.

tų kapitulų bažnyčių beneficijatai turi kanoniškai apimti savo pareigas (kan. 405, § 1). Jų pareigų apėmimas vadinasi instaliacija.

Instaliacija turi būti padaryta kan. 1443-1445 normomis, kapitulų statutu ir teisėtu įpročiu (kan. 405, § 1).

Prieš instaliaciją reikia padaryti tikėjimo išpažinimą kan. 1406 - 1408 (kan. 405, § 2).

Nuo instaliacijos momento kapitulos prelatas ir kanauninkas įgyja savo insignijas ir privilegijas, sėdynę in choro, teisę gauti įplaukas bei distribucijas ir balsą kapituloje kan. 411, § 3 (kan. 405, § 1), ir nuo to laiko saisto tam tikros jų priedermės.

7. Telšių diecezinis sinodas (1935), str. 67: „In Capitulo Cathedrali quattuor sunt dignitates, qui et Praelati appellantur, ipsisque non auctoritas, sed praecedentia adiuncta est. Prima dignitas regimini Capituli praeest. Dignitates vero sunt: Praepositus, Decanus, Archipresbyter et Scholasticus..."; str. 68: „Collatio dignitatum S. Sedi reservatur (can. 369); alios vero canonicatus, audito Capitulo, confferre ad Nos pertinet".

4. Turtas

Katedros ir koleginė kapitula gali turėti ir, įprastai, turi savo turtų. Tai žemė, namai, kapitalas ir t. t.

Kapitulos turtas skirstomas bendras (massa communis), prebendos (praebendae), padienės distribucijos (distributiones quotidianae) ir t. t.

Iš bendrų kapitulos turtų išlaikoma kapitulos bažnyčia, mokamos Dievo kulto išlaidos, mokama prelatams ir kanauninkams už kai kurias pareigas ir t. t.

Prebendos — atskiros dignitačių, kanauninkatų ir pareigų beneficijos bei beneficinės įplaukos. Jos skirstomos prelatūrų, kanauninkatų ir beneficijatų.

Kai kur kapitulų atskirų prebendų nėra. Tada prelatai ir kanauninkai įplaukas gauna iš bendrų kapitulos turtų kas mėnuo ar metų gale, pagal statutą.

Padienės distribucijos vadinasi atlyginimas, mokamas iš atskiros kapitulos bei jos bažnyčios kasos ar turtų dalies prelatams, kanauninkams ir beneficijatams, dalyviams in choro. Jų autorius yra Ivo Carnutensis (XII amž.).

Padienės distribucijos skirstomos stačiai padienės ir inter praesentes. Pirmosios yra tos, kurios duodamos atskirą dieną fiziškai ar teisių fikcija dalyvaujantiems in choro, ir be restrikcijos suprantamos šios

distribucijos. Antrosios vadinasi tos, kurios temokamos fiziniams dalyviams in choro. Jos nustatytos yra fundacijos dekretu, įsteigimo konstitucija, kapitulos statutu ar aukotojo.

Padienės distribucijos turi būti atskiros nuo kitų kapitulos turtų ar kasos.

Padienės distribucijos dažniausiai yra bendros prelatų ir kanauninkų, o kartais yra atskiros prelatų ir kanauninkų.

Padienės distribucijos sudaromos iš specijalių palikimų, aukų, dovanų ir t. t.

Padienės distribucijos turi būti tokios, kad apytikriai galėtų masinti jų gavėjus. Tokiomis paprastose aplinkybėse bendrai laikomos nemažesnės už trečdalį prebendos[12]) ir, mano galva, turi būti proporcingos atskirai prebendai.

Jei kurioje katedros ar koleginėje kapitulos bažnyčioje padienių distribucijų visai nėra ar jos tėra menkos bei neužtektinos, tai rezidencinis vyskupas turi jas tinkamas sudaryti.

Pirmutinis ir paprasčiausias būdas tinkamoms padienėms distribucijoms sudaryti: rezidencinis vyskupas paima ar atskiria trečiąją dalį kapitulos prelatūrų, kanauninkatų ir kt. beneficijų bet kurių įplaukų, ir paverčia padienėmis distribucijomis (kan. 395, § 1).[13]) Jei padienių distribucijų kalbamuoju ar kitu būdu negalima sudaryti, tai rezidencinis vyskupas turi paskirti piniginę baudą kapitulos prelatams, kanauninkams ir beneficijatams už nedalyvavimą in choro. Ši bauda turi būti tinkamų distribucijų kiekio ir atstoti pačias distribucijas (kan. 395, § 2).

Padienes distribucijas tegauna uolūs dalyviai in choro (kan. 395, § 3). U o l ū s d a l y v i a i čia suprantami tie katedros ar koleginės kapitulos prelatai, kanauninkai ir tų kapitulų, bažnyčių beneficijatai, kurie turi dalyvauti ir prideramai dalyvauja in choro, t. y. visame brevijoriaus kalbėjime ir koleginėse mišiose. Tik šiaipjau distribucijas gauna ir tie, kurie laikomi dalyviais teisių fikcija. Jei visai nedalyvaujama ar ne per visą brevijoriaus kalbėjimą ir mišias tedalyvaujama, tai nustojama tos dienos visų distribucijų.[14]) Čia negali būti bet kurio susitarimo (collusio) nežymėti nedalyvavusių in choro ir jokio dovanojimo nustotų distribucijų (kan. 395, § 3).

---

12) D. B o u i x, Tractatus de capitulis, Parisiis 1852, 172; Fr. W e r n z-V i d a l P., Ius canonicum, II n. 671; plg. S. C. C., *Romana et aliarum,* 16 maii et 4 iul. 1925.

13) Pontificia Commissio ad Codicis canones authentice interpretandos, 16 oct. 1919.

14) Plg. S. C. C.,*Romana,* 4 febr. 1933; I. C h e l o d i, Ius de personis, n. 206.

Uolūs dalyviai in choro kasdien gauna savo ir neteisėtai nedalyvavusių in choro padienes distribucijas. Tik jei prelatai turi nuo bendrų kanauninkų įplaukų atskiras ir skirtingas įplaukas, tai jų nustotos padienės distribucijos tenka tik kitiems prelatams, uoliems dalyviams. Jei kurią dieną nė vienas prelatas neteisėtai nedalyvauja in choro, tai tos dienos visos jų padienės distribucijos tenka kapitulos bažnyčios kasai. Jei ši kasa nereikalinga pinigų, tai kalbamosios distribucijos atiduodamos bet kuriai pamaldžiai įstaigai (pio loco), rezidencinio vyskupo nuožiūra (kan. 395, § 3). A sensu contrario, šiuo atveju prelatai negauna kanauninkų nustotų padienių distribucijų. Priešingas, net šimtmetinis ir nebeatmenamas įprotis neturi galios, nes Apaštališkasis Sostas kartkartėmis pasmerkė tokį įprotį[15]) ir nėra jokio pamato jo toleruoti.

In choro neteisėtai nedalyvavusių dalyvių pavardes reikia kasdien pažymėti. Tą dalyką atlieka specijalūs kapitulos cenzoriai ar punktatoriai (censores seu punctatores). Jei kurią dieną nėra cenzoriaus, tai turi padaryti seniausias kanauninkas dalyvis (kan. 395, § 4).[16])

Minėteiji cenzoriai turi būti kiekvienoje kapituloje. Jų gali būti vienas ar keli, pagal kapitulos statutą. Cenzorius kasmet (įprasta ir pridera) renka kapitula iš kapitulos narių, išskyrus kanauninką teologą ir kanauninką nuodėmklausį. Rezidencinis vyskupas prie kapitulos cenzorių gali pridėti savo punktatorių (kan. 395, §4).

Kapitulos cenzoriai prieš savo pareigas turi kapitulai ar jos pirmininkui ir rezidencinio vyskupo punktatorius vyskupui[17]) ar jo įgaliotiniui prisiekti ištikimai eiti savo pareigas (kan. 395, § 4).

5. Statutas ir susirinkimai

1. Katedros ir koleginė kapitula turi turėti savo statutą.

Kapitulos statutą sudaro kapitula pati pagal visuotines ir dalines bažnytines teises, ir jį tvirtina rezidencinis vyskupas (kan. 410, § 2).

Rezidencinio vyskupo patvirtinto statuto atšaukti ar pakeisti kapitula negali be rezidencinio vyskupo sutikimo (kan. 410, § 2).

Kapitulai sudaryti ir pakeisti statutą reikale gali įsakyti rezidencinis vyskupas. Jei kapitula vyskupo įsakymo įvykdyti apsileidžia, tai po šešių mėnesių nuo įsakymo rezidencinis vyskupas turi sudaryti kapitulos statutą ir įsakyti kapitulai jo laikytis (kan. 410, § 3).

---

15) Pvz., S. C. C., 18 mart. 1905; 20 ian. 1906.

16) Distribucijų reikalu plg. S. C. C., *Maioricen.*, 15 ian. 1921; *Romana et aliarum*, 16 maii et 4 iul.; *Tergestina*, 18 iun. 1932.

17) F. M. Cappello, Summa iuris canonici, I n. 423.

Kapitulos statuto objektas — kapitulos gyvenimo ir veikimo tvarka, pvz., brevijoriaus kalbėjimas, konventinės mišios, narių pareigos, susirinkimai ir turtų administravimas.

Kapitula pati ir visi jos prelatai, kanauninkai ir beneficijatai turi šventai laikytis kapitulos statuto (kan. 410, § 1).

Pastebėjimas. - S. C. Concilii 1923 m. liep. mėn. 25 dien. pranešė vyskupams, kad jie įsakytų savo kapituloms per šešis mėnesius sudaryti bei pataisyti savo statutus pagal Kodeksą I. C. ir kad nepaklausius po šio termino patys sudarytų ir įsakytų statutus kapituloms. Po metų vyskupai turėjo pranešti Kongregacijai Concilii apie sudarytus ar pataisytus kapitulų statutus ir jų laikymąsi.

2. Kapitula daro ir turi daryti susirinkimus arba posėdžius. Juose nagrinėjami ir nutariami kapitulos pačios ir jos bažnyčios reikalai (kan. 411, § 1).

Kapitulos posėdžiai skirstomi į paprastuosius (ordinarios) ir nepaprastuosius (extraordinarios). Pirmieji yra tie, kurie daromi kapitulos statutu nustatytu metu ir paskirtoje vietoje. Antrieji — kiti kapitplos susirinkimai. Jie daromi tada, kai rezidencinio vyskupo, kapitulos pirmininko ar didžiosios pusės kapitulos narių randami reikalingi ar bent naudingi (kan. 411, § 1).

Paprastiesiems kapitulos susirinkimams nereikia specijalaus kvietimo. Atbulai, nepaprastiesiems kapitulos susirinkimams reikalinga specijalaus kvietimo (kan. 411, § 2). Tuos posėdžius šaukia kapitulos pirmininkas. Išimtys — specijalinės teisės[18]) ir posėdžiai kapitulos, kaipo vyskupo senato ar tarybos. Paskutiniuosius posėdžius kviečia rezidencinis vyskupas ar generalinis vikaras[19]).

Kapitulų susirinkimai daromi pagal statutą (kan. 411, § 2).

Kan. 411, § 3: „Kapitulose balsą turi kanauninkai, išskyrus garbės kanauninkus, ir prelatai, kurie kapitulą sudaro drauge su kanauninkais kan. 393, § 2 norma". Atbulai, kapitulos susirinkimuose balso neturi beneficijatai ir mansijonieriai.[20]) Išimtys — fundacijos dekretas ir Apaštališkojo Sosto privilegija ar indultas. Be to, kapitulos susirinkimuose balso neturi net rezidencinis vyskupas. Išimtys — specijalinės teisės, katedros bažny-

---

18) Fr. Wernz-Vidal P., Ius canonicum, II n. 675.

19) Fr. Wernz-Vidal P., t. p.; F. Claeys-Boutaert et G. Simenon, Manuale iuris canonici², n. 531; G. Cocchi, Commentarium in Codicem Iuris Canonici, III³ n. 307.

20) Pontificia Commissio ad Codicis canones authentice interpretandos, 24 nov. 1920.

čios svarbesnių reikalų nagrinėjimas ir susirinkimai kapitulos, kaipo vyskupo senato ar tarybos.[21]) Bet rezidencinis vyskupas visados gali reikalauti, kad kapitula praneštų jam savo nutarimus, ir reaguoti prieš neteisėtas decezijas bei veiksmus.[22])

3. Telšių diecezinis sinodas (1935), str. 74: „Capitulum Cathedrale statutum prioprium, a Nobis die 9 Maii 1931 an. approbatum habet,... quo iura, obligationes et privilegia Canonicorum determinantur"; str. 75: „Secretarius Capituli acta capitularia, in proximiore conventu, nisi urgentia rei aliter postulet, perlegenda et a Praeposito vel a digniore Canonico subscribenda, fideliter in librum referat"; str. 77: „Bis in anno vel quoties Nobis expedire videbitur, aut etiam optante notabili parte Canonicorum, Comitia Capituli coadunentur, quibus omnes Canonici Cathedrales interesse debent nec cuiquam, nisi ex causa a praeside approbata, discedere, liceat, ante quam negotium absolutum fuerit."

6. Teisės ir pareigos

Kapitulų prelatai ir kanauninkai turi tam tikrų teisių ir pareigų. Taip:

1) Kapitula turi teisę pagaminti ir pakeisti savo statutą, kaip aukščiau.

2) Kapitula turi teisę įgyti, turėti ir administruoti savo turtus, kaip aukščiau. Ji net gali skirti savo turtų administratorius ir kt. pareigūnus statuto normomis.[23])

3) Kapitula turi teisę ir jos dalykas yra patarti ar pareikšti savo sutikimą rezidenciniam vyskupui, kai šis į ją kreipiasi teisių normomis.

4) Kapitulos dalykas yra valdyti vakuojančią dieceziją ir per aštuonias dienas išrinkti kapitulinį vikarą kan. 431-432.

5) Kapitula turi teisę siųsti du atstovus į provincinį susirinkimą (kan. 286).

6) Kapitulos prelatų ir kanauninkų dalykas yra dalyvauti diecezinia-me sinode (kan. 358).

7) Kapitulos nariai turi balsą kapituloje.

8) Visi kapitulos prelatai ir kanauninkai turi sėdynę in choro.

9) Kapitulos nariai turi teisę į prebendas ar įplaukas ir padienes distribucijas, kaip aukščiau.

---

21) D. B o u i x, Tractatus de capitulis, 284-285; C. B a d i i, Institutiones juris canonici², II n. 254.

22) F r. W e r n z-V i d a l P., Ius canonicum, II n. 675.

23) F r. W e r n z-V i d a l P., t. p.

10) Kan. 397: „Jei ko kita nėra pasakyta kapitulos statute, prelatai ir kanauninkai pagal precedenciją turi teisę ir pareigas:

1°. Vyskupo vietoje laikyti šventas funkcijas iškilmingomis metų šventėmis;

2°. Paduoti krapylą vyskupui, įeinant į bažnyčią laikyti pontifikalinių ceremonijų, ir eiti kunigo asistento pareigas;

3°. Administruoti jam (rezidenciniam vyskupui) sergančiam paskutiniuosius sakramentus (nešti vijatiką ir suteikti paskutinio patepimo sakramentą) ir mirusiam atlaikyti prideramas laidotuvių pamaldas;

4°. Šaukti kapitulą ir jai pirmininkauti, ir įsakyti bei tvarkyti tai, kas priklauso prie tvarkos in choro, jei tik dignitorius yra iš kapitulos tarpo." Tai pirmiausia atlieka kapitulos pirmininkas. Jo nesant ar jam negalint, tai atlieka kitas vyresnis kapitulos narys ir t. t.

Kalbamosios teisės ir pareigos priklauso taip pat generaliniam ir respektyviai kapituliniam vikarui, kapitulos nariui. Atbulai, tos teisės ir pareigos jiemdviem nepriklauso iš pačių pareigų arba „vi muneris".[21])

11) Kan. 408, § 1: „Katedros kapitula turi precedenciją prieš koleginę kapitulą, net insigne ir pačioje koleginėje bažnyčioje; insigne kapitula turi precedenciją prieš non insigne kapitulą; neliečiant specijalinių statutų ar teisėto įpročio, toje pačioje kapituloje prelatai, neliečiant jų precedencijos tarpusavyje, turi precedenciją prieš kanauninkus; senesni, t. y. pirmiau paskirti, kanauninkai turi precedenciją prieš vėlesnius kanauninkus; tituliniai (tikrieji) kanauninkai turi precedenciją prieš garbės kanauninkus; garbės kanauninkai turi precedenciją prieš beneficijatus; o prelatai bei kanauninkai vyskupai turi precedenciją prieš visus prelatus ir kanauninkus kunigus."

Generalinis vikaras, net ne kapitulos narys, turi precedenciją prieš visus kapitulos narius.[25]) Tas pat pasakytina apie kapitulinį vikarą.

Kan. 408, § 2: „Tose kapitulose, kuriose yra skirtingos kunigų dijakonų ir subdijakonų prebendos, laikytinasi ordino precedencijos, ir to paties ordino arba rūšies asmenys turi laikytis tos rūšies vietos gavimo meto, bet ne įėjimo į kapitulą".

12) Kiekvienos katedros ir koleginės kapitulos nariai vyskupai in choro turi dėvėti vyskupo drabužiais. Kiti kapitulos nariai, būtent, prelatai ir kanauninkai, ir kapitulos bažnyčios beneficijatai turi in choro dėvėti tais drabužiais, kurie yra pažymėti kapitulos įsteigimo rašte ar suteikti apaštališkuoju indultu bei privilegija. Kitaip jie nelaikomi dalyviais in

---

24) S. C. C., *S. Iacobi de Venecuela et aliarum*, 10 maii 1931.

25) S. C. C., *Cuneen. et Utinen.*, 17 maii 1919; *Lucerina*, 15 dec. 1923.

choro (kan. 409, § 1).[26]) Tai labiausiai pasakytina apie kapitulos narių biretą ir mozetą. Kas kita pasakytina apie kryžių ir bene žiedą.[27])

13) Kapitulos prelatai ir kanauninkai choraliniais drabužiais ir tam tikromis insignijomis, pvz., žiedu, kryžiumi ir fijoletais išpuošta sutana, gali dėvėti visoje kapitulos diecezijoje. Atbulai, to daryti jie negali kitoje vyskupijoje. Net priešingas įprotis įsakmiai pasmerktas. Išimtys — jei prelatas ar kanauninkas svetimoje diecezijoje lydi rezidencinį savo vyskupą ar atstovauja rezidenciniam savo vyskupui ar savo kapitulai bažnytiniuose susirinkimuose bei kitose iškilmėse (kan. 409, § 2).

Telšių diecezinis sinodas, (1935) str. 69: „Canonici titulares stalla in choro, insignibus aliisque privilegiis Canonicorum gremialium gaudent".

7. *Priedermės*

Taip katedros, taip koleginės kapitulos ir jų prelatai, kanauninkai, beneficijatai ir pareigūnai turi savų priedermių. Svarbiausios jų priedermių yra šios:

1) Katedros ir koleginės kapitulos kaunauninkai, pakviesti rezidencinio vyskupo, turi jam asistuoti ir tarnauti per iškilmingas mišias ir kitas pontifikalines pamaldas kapitulos bažnyčioje ir kitose bažnyčiose kapitulos mieste ir jo priemiesčiuose. Tik kapitulos bažnyčioje turi likti tiek kanauninkų ir tarnautojų, kiek, vyskupo manymu, reikalinga bažnyčiai. Atbulai, kapitulos bažnyčios kanauninkai neturi priedermės vyskupui asistuoti bei tarnauti kur kitur, kitose vietose. Be to, katedros kapitulos kanauninkai turi rezidencinį vyskupą lydėti į katedros bažnyčią ir atgal Caeremonialis Episcoporum normomis (kan. 412, § 1)[28]).

2) Namie esantieji katedros bažnyčios kanauninkai pakviesti turi dalyvauti bendruose dvasiškių šventimuose katedroje (kan. 1009, § 1).

3) Kan. 412, § 2: „Rezidencinis vyskupas gali paimti du katedros ar koleginės kapitulos kanauninkus padėti jam eiti bažnytines pareigas ir tvarkyti diecezijąׅ".[29]) Be to, rezidencinis vyskupas gali katedros ar koleginės kapitulos kaunauninkus paimti diecezijos vizitacijos palydovais ir padėjėjais (kan. 343, § 2).

4) Katedros ir koleginė kapitula turi kasdien tinkamai atlikti „divina officia in choro" arba „servitium chorale". Nuo tos priedermės tepateisinama iš fundacijos dekreto (kan. 413, § 1) ir pokodeksinio specijalaus

---

[26]) Plg. S. C. C., *Olomucen.*, 13 iun. 1925.

[27]) Plg. S. C. C., 14 nov. 1928.

[28]) Plg. S. C. C., *Monopolitana*, 9 febr. 1924.

[29]) Plg. S. C. C., *Monopolitana*, 9 febr. 1924.

Apaštališkojo Sosto indulto. Atbulai, nuo jos nepateisina priešingas įprotis ir kapitulos statutas.

Į „divina officia in choro" įeina brevijoriaus kalbėjimas ir konventinės bei, pagal mišolo rubrikas ar iš pamaldaus palikimo, kitos mišios (kan. 413, § 2).

Kapitula brevijorių kalbėti turi ne paprastai, bet giedotinai ar balsu recituotinai.

Brevijorių kalbėti reikia kapitulos bažnyčioje ir in choro (plg. kan. 414). Atbulai, kapitula savaime negali brevijoriaus kalbėti koplyčioje, zakristijoje ir t.t. Tai daryti tegali dėl teisingos priežasties leisti rezidencinis vyskupas[30]).

Brevijorius kalbėtinas liturgijos įstatymais įsakytu metu ir t.t.

Konventinės mišios laikytinos kasdien, liturgijos įstatymais įsakytu metu ir t. t.

Konventinės mišios turi būti giedotinės. Jas skaitytines laikyti tegalima tą dieną, kurią kapitulos bažnyčioje laiko pontifikalines mišias rezidencinis vyskupas ar jo vietoje kas kitas (kan. 413, § 3).

Konventinės mišios laikomos už visus kapitulos geradarius (kan. 417, § 1). Už jas negaunama ir negalima imti jokios stipendijos. Išimtis — įprotis, kuriuo už konventines mišias duodama stipendija iš distribucijų kasos ar visų prebendų atskalos (kan. 417, § 3).

Konventines mišias turi laikyti visi kapitulos prelatai ir kanauninkai paeiliui po savaitę. Dėl paskutiniosios priežasties konventinių mišių laikytojas ir vadinasi hebdomadaras (hebdomades — savaitė).

Jei hebdomadaras teisingai negali kurią dieną laikyti konventinių mišių, tai jį turi pavaduoti kitas kapitulos narys, pagal kupitulos statutą. Šiuo atveju hebdomadaras ligonis neturi priedermės duoti stipendijos savo pavaduotojui. Išimtis — kitoks kapitulos statuto nuostatas ar dalinis įprotis (kan. 417, § 2). A sensu contrario, kitais atvejais reikia duoti stipendiją už mišias.[31])

Jei hebdomadaras tą pačią dieną turi laikyti taip pat „missam pro populo", tai turi konventines mišias atlaikyti pats, o antrosios mišios atlaikytinos kito ar pirmąją laisvą dieną paties (kan. 419, § 2, plg. kan. 339, § 4 ir 406).

Visi kapitulos prelatai, kanauninkai ir beneficijatai turi kasdien kalbėti brevijorių in choro ir išklausyti konventines mišias (kan. 414). Jie

---

30) I. D'Annibale, Summula theologiae moralis, Reate 1874, III n. 561; I. Chelodi, Ius de personis, n. 209; Fr. Wernz-Vidal P., Ius canonicum, II n. 686; F. M. Cappello„ Summa iuris canonici, I n. 452.

31) Plg. S. C. C., *Ripana,* 13 ian. 1923.

turi dalyvauti visame „divinum officium in choro". Kas neteisėtai praleidžia konventines mišias ar brevijorių in choro, tas laikomas nedalyvavusiu visame „servitium chorale" tą dieną. Tas pat pasakytina apie tą, kuris neteisėtai praleidžia net vieną brevijoriaus dalį, pvz., mišparus ar kompletą.[32])

Kapitulų prelatai, kanauninkai ir beneficijatai nedalyvauti in choro tegali teisių nustatytais atvejais. Svarbiausias toks atvejas yra „servitium per turnum" — kai kuriose kapitulose in choro tedalyvaujama atskiromis dalimis dalyvių, būtent, po pusę, trečdalį ir t.t. Šiuo atveju kiti dalyviai yra laisvi. Tik dalyvauti dalimis (per turnum) turi būti leista Apaštališkojo Sosto ar fundacijos dekretu (kan. 414). Atbulai, neužtenka įpročio ir kapitulos statuto.[33])

Dalyvauti in choro reikia pačiam ir negalima pasivaduoti kitu dalyviu. Tai pasakytina net apie tas kapitulas, kurių ne visi dalyviai in choro turi dalyvauti kartu. Paskutiniojo atvejo išimtis — atskirais atvejais dėl teisingos in protingos priežasties galima pasivaduoti tos pačios bažnyčios nariais, tuo metu neturinčiais dalyvauti in choro, būtent, prelatas[34]) gali pasivaduoti prelatu ir bendrose pareigose kanauninku, kanauninkas — kitu kanauninku ir beneficijatas — beneficijatu (kan. 419, § 1). Šiam dalykui nereikia nei Apaštališkojo Sosto, nei vietinio ordinaro, nei kapitulos leidimo[35]). Be to, neteisėto nebuvimo negalima papildyti laisvu metu[36]).

Kas neteisėtai nedalyvauja in choro, tas nustoja tos dienos distribucijų, kaip aukščiau.

Kas teisėtai nedalyvauja in choro, tas gauna kartais visas prebendos įplaukas ir bet kurias distribucijas, kartais tegauna prebendos įplaukas ir negauna kai kurių distribucijų, kartais tegauna prebendos įplaukas ir t. t.

Taip, kan. 420, § 1: „Pateisinami nuo choro, bet gauna prebendos įplaukas ir distribucijas:

1°. Kapitulos nariai ir jubiliatai kan. 422 § 2 norma;

2°. Kanauninkas teologas tomis dienomis, kuriomis eina savo pareigas;

3°. Kanauninkas nuodėmklausis, kai servitii choralis metu klauso iš-

---

32) I. Chelodi, Ius de personis, n. 309; plg. S. C. C., *Toletana et aliarum*, 10 iul. 1920; *Abulen.*, 15 mart. 1924; *Romana et aliarum*, 23 apr. 1927.

33) S. C. C., *Romana et aliarum*, 23 apr. 1927.

34) S. C. C., *Surrentina*, 9 apr. 1932.

35) Pontificia Commissio ad Codicis canones authentice intepretandos, 25 iul. 1926.

36) S. C. C., *Romana et aliarum*, 23 apr. 1927.

pažinčių". A sensu contrario, kiti kapitulos nariai tuo titulu nepateisinami nuo dalyvavimo in choro.

„4°. Parapinis vikaras ir kiti kapitulos nariai paskirti rezidencinio vyskupo klebonu ar klebono bendradarbiu, kai atlikinėja parapines pareigas;

5°. Ligonys ir kaip nors negalį fiziškai dalyvauti in choro;

6°. Kurie kitur eina šv. tėvo įgaliotinių pareigas ar iš tiesų tarnauja jo asmeniui;[37])

7°. Kurie atlieka rekolekcijas kan. 126 norma; tik šiuo indultu tepaleidžiama nuo priedermės dalyvauti in choro vieną kartą per metus;

8°. Kurie drauge su rezidenciniu vyskupu ar jo vietoje išvyko aplankyti šv. Petro ir Povilo karsto;

9°. Kuriuos rezidencinis vyskupas ar kapitula yra pasiuntę į visuotinį, plenarinį ir provincinį susirinkimą ar diecezinį sinodą;

10°. Kurie, sutinkant kapitulai ir neprieštaraujant rezidenciniam vyskupui, nedalyvauja in choro dėl kapitulos ar savo bažnyčios naudos;

11°. Kurie asistuoja rezidencinio vyskupo šventoms apeigoms kan. 412, § 1 norma;

12°. Kurie lydi rezidencinį vyskupą per diecezijos vizitaciją ar patys vizituoja dieceziją rezidencinio vyskupo vardu ir mandatu;

13°. Kurie dalyvauja kan. 1999 seqq. bylų (kanonizacijos ar beatifikacijos) procese ar į šias bylas yra pakviesti liudytojais — tomis dienomis ir valandomis, kuriomis eina šias pareigas;

14°. Klebonai tarėjai, egzaminatoriai ir sinodiniai (a pari, ir prosinodiniai) teisėjai, kai eina savo pareigas".[38])

Kan. 420, § 2: „Distribucijas inter praesentes vis dėlto tegauna § 1 nr. 1, 7, 11 ir 13 įvardintieji asmenys, nebent kitokia yra įsakmi fundatoriaus valia". Distribucijų „inter praesentes" negauna nė tie, kurie iš tiesų tarnauja šv. tėvo asmeniui.[39])

Be to, kan. 421, § 1: „Pateisinami nuo dalyvavimo in choro, bet tegauna prebendos įplaukas ir negauna distribucijų:

1°. Kurie, leidus vietiniam ordinarui, viešai dėsto teologiją ar bažnytines teises Bažnyčios pripažintose mokyklose", nors už tai gauna atlyginimą.[40])

---

[37]) Plg. Pontificia Commissio ad Codicis canones authentice intepretandos, 20 maii 1923.

[38]) Žr. dar S. C. C., *Maioricen.*, 15 ian. 1921.

[39]) Pontificia Commissio ad Codicis canones authentice interpretandos, 20 maii 1923.

[40]) Pontificia Commissio ad Codicis canones authentice interpretandos, 24 nov. 1920; plg. S. C. C., *Oxomen.*, 9 iun. 1923.

B a ž n y č i o s p r i p a ž i n t o s m o k y k l o s — kunigų seminarijos, katalikiškos mokyklos, katalikiški universitetai bei fakultetai ir net tos valstybinės mokyklos, dėl kurių Bažnyčios susitarta su valstybe. T e o l o g i j a ir b a ž n y t i n ė s t e i s ė s suprantamos plačia prasme, būtent, čion įeina ne tik teologija ir bažnytinės teisės griežtąja prasme, bet taip pat tos disciplinos, kurios dėstomos kunigų seminarijoje ar teologijos ir bažnytinių teisių fakultetuose,[41]) pvz., Bažnyčios istorija, hebrajų kalba ir prigimtinė teisė. V i e š a i dėstyti reiškia eiti tikro mokyklos dėstytojo pareigas. Atbulai, čion neįeina tie dėstytojai, kurie privačiai dėsto vienam kitam asmeniui.

Kalbamieji dėstytojai vis dėlto nepateisinami nuo priedermės dalyvauti in choro šventadieniais, per vakacijas ir tomis dienomis, kuriomis nedėsto.[42]) Tik tą laiką galima įskaityti į metines kapitulos narių vakacijas. Be to, iš čia, mano galva, galima išimti tuos dėstytojus, kurie kur kitur gyvena ir dėsto, nes jiems sunku atvykti.[43])

„2°. Kurie studijuoja teologiją ar bažnytines teises viešose Bažnyčios patvirtintose mokyklose, leidus ordinarui". T e o l o g i j a ir b a ž n y t i n ė s t e i s ė s suprastinos taip pat plačia prasme, kaip aukščiau.[44])

„3°. Kapitulinis vikaras, generalinis vikaras, oficijolas ir kancleris, kaipo kapitulos nariai, kai eina savo pareigas;

4°. Kanauninkai, kurie tarnauja rezidenciniam vyskupui kan. 412, § 2 norma"[45]).

Galop, jei visų prebendų įplaukas sudaro distribucijos, tai visi kan. 412, § 1 minėtieji asmenys tegauna du trečdalius distribucijų. Jei prebendos yra tiek mažos, jog nepasiekia trečiosios dalies distribucijų, tai jie gauna du trečdalius prebendos įplaukų ir distribucijų drauge (kan. 421, § 1).

5) Kapitulų kanauninkai ir beneficijatai paeiliui arba „per turnum" turi tarnauti altoriui (plg. kan. 416). Paskutinysis dalykas čia reiškia celebruoti pamaldas ir tarnauti dijakonu bei subdijakonu per rezidencinio vyskupo ir konventines mišias.

Pamaldas celebruoti kapitulos bažnyčioje turi visi kapitulos prelatai,

---

[41]) Pontificia Commissio ad Codicis canones authentice interpretandos, 24 nov. 1920.

[42]) Plg. S. C. C., *Ripana,* 13 ian. 1923; F r. W e r n z-V i d a l P., Ius canonicum, II n. 693; I. C h e l o d i, Ius de personis, n. 212; G. C o c c h i, Commentarium in Codicem Iuris Canonici, II³ n. 310; F. M. C a p p e l l o, Summa iuris canonici, I n. 465.

[43]) Plg. F. M. C a p p e l l o, t. p.

[44]) Pontificia Commissio ad Codicis canones authentice interpretandos, 24 nov. 1920.

[45]) S. C. C., *Malacitana,* 15 nov. 1930.

kanauninkai ir beneficijatai. Atbulai, dijakonu ir subdijakonu tarnauti neturi priedermės prelatai, kanauninkas teologas, kanauninkas nuodėmklausis ir atskirų prebendų kunigų ordino kanauninkai (kan. 416). Išimtis — kanauninkas teologas ir kanauninkas nuodėmklausis vis dėlto turi dijakonu ir subdijakonu tarnauti per rezidencinio vyskupo pontifikalines pamaldas[46]).

Altoriaus tarnybos normos teisingai nustatytinos kapitulos statutu (kan. 416).

6) Jei prie kapitulos prišlietas yra sielų ganymas, tam darbui dirbti turi būti parapinis vikaras, arba klebonas kan. 471 norma (kan. 402).

Kan. 415: „§ 1. Jei katedros ar koleginė bažnyčia yra drauge parapinė, tai tarp kapitulos ir klebono santykiai reguliuojami tuoj kalbamomis normomis, nebent kas kitaip sutvarkyta Apaštališkojo Sosto indultu ar daline konvencija, sudaryta, įkuriant parapiją, ir teisėtai patvirtina vietinio ordinaro.

§ 2. Klebono dalykas yra:

1⁰. Laikyti mišias pro populo ir įsakytu metu sakyti pamokslus bei tikinčiuosius mokyti krikščioniškos doktrinos;

2⁰. Saugoti parapines knygas ir iš jų duoti ištraukas;

3⁰. Atlikinėti parapines funkcijas, apie kurias kalbama kan. 462. Tik kapitulos dalykas yra laikyti bet kurio prelato, kanauninko, net garbės, ir beneficijato laidotuvių pamaldas, kurios teisių normomis laikytinos bažnyčioje;

4⁰. Atlikti kitas negriežtai parapines funkcijas, kurios, įprastai, atliekamos parapijose, jei tik nesukliudomas servitium chorale ir tų funkcijų neatlieka kapitula;

5°. Rinkti aukas parapijos naudai ir priimti, administruoti ir pagal aukotojų valią disponuoti tiesiog ar netiesiog duotas tas aukas.

§ 3. Kapitulos dalykas yra:

1⁰. Saugoti Šv. Sakramentą; tik antrąjį ciborijos raktą turi klebonas pas save laikyti;

2°. Prižiūrėti, kad klebonas laikytųsi liturgijos įstatymų per kapitulos bažnyčioje laikytinas funkcijas;

3°. Tvarkyti bažnyčią ir administruoti jos turtus drauge su pamaldžiais palikimais.

§ 4. Klebonas tenekliudo kapitulos nariams ir kapitula tenekliudo atlikinėti parapines funkcijas ir pareigas; o iškilus konfliktui, kivirčą teišsprendžia vietinis ordinaras, kuris pirmiausia turi rūpintis, kad moky-

---

46) S. C. C., *Boianen.*, 14 febr. 1920; plg. *Conchen.*, 10 mart. 1923.

mas katekizmo ir aiškinimas evangelijos visados būtų daromas tikintiesiems patogiausiu metu.

§ 5. Kapitula ne tik negali kliudyti klebonui dirbti parapinio darbo, bet dar težino, kad jos nariai iš meilės turi, labiausiai nesant paskirtų bendradarbių, jam padėti vietinio ordinaro determinuotu būdu".

7) Kapitulos prelatai, kanauninkai ir beneficijatai turi reziduoti prie savo katedros, katedros vietoje, netoli katedros.

Rezidencija turi būti materijalinė ir formalinė.

Priešingas įprotis pasmerktas (kan. 418, § 1). Nuo priedermės reziduoti kapitulos narius ir beneficijatus tepaleidžia Apaštališkojo Sosto indultas ar dispensa.

Kapitulos prelatai, kanauninkai ir beneficijatai nereziduoti tegali tada, kai kartais neturi priedermės dalyvauti in choro (kan. 419, § 1).

Katedros ir koleginės kapitulos kanauninkai, beneficijatai ir a pari (ir labiausiai) prelatai kasmet turi trijų mėnesių vakacijas. Jos gali būti be pertraukų ir su pertraukomis (kan. 418, § 1), ir apskaičiuojamos ne valandomis, bet dienomis[47]). Bet šios vakacijos suprastinos tik tų, kurie kasdien turi dalyvauti in choro. Atbulai, jokių vakacijų neturi tie, kurie in choro tedalyvauja „per turnum",[48]) nes čia sunku ir įsivaizduoti vakacijų reikalą — jų laisvasis metas su kaupu atstoja poilsio metą.

Kapitulų narių ir beneficijatų trijų mėnesių vakacijų išimtis — jei kapitulos statutas ar teisėtas įprotis teleidžia trumpesnes vakacijas (kan. 418, § 1). Ilgesnėms už tris mėnesius vakacijoms reikia Apaštališkojo Sosto indulto.[49])

Kapitulos prelatų, kanauninkų ir beneficijatų vakacijos vis dėlto draudžiamos Gavėnioje, Advente ir per tas šventes, per kurias ir rezidencinis vyskupas turi reziduoti kan. 338, § 3, t. y. per Kalėdas, Velykas, Sekmines ir Dievo Kūną. Tuo metu vakacijų ir šiaip jau kur išvykti tegali leisti rezidencinis vyskupas dėl teisėtos priežasties. Tas pat pasakytina apie tą atveją, kai tuo pačiu metu namie nepalieka ar namie nėra nė vieno trečdalio kapitulos narių ar beneficijatų (kan. 418, § 2).

Per vakacijas tegaunamos prebendos įplaukos. Atbulai, negaunama bet kurių distribucijų. Nieko nereiškia net kitų kapitulos narių priešingas sutikimas. Jei visas prebendas sudaro distribucijos, tai vakacijų metu gaunami du trečdaliai distribucijų (kan. 418, § 3).

---

47) S. C. C., *Toletana et aliarum,* 19 iul. 1920; *Abulen.,* 15 mart. 1924.

48) I. Chelodi, Ius de personis, n. 212; Fr. Wernz-Vidal P., Ius canonicum, II n. 489; G. Cocchi, Commentarium in Codicem Iuris Canonici, II[3] n. 310; F. M. Cappello, Summa iuris canonici, I n. 457.

49) Plg. S. C. C., *Abulen. et aliarum,* 15 mart. 1924.

Jei kapitulos prelatai, kanauninkai ir beneficijatai neteisėtai nerezıduoja, tai nustoja proporcingos dalies prebendos įplaukų (kan. 2381, pgl. 2168-2175).

Jei kas nesinaudoja vakacijomis, tai gauna visas įplaukas ir distribucijas. Išimtis — jei kas kita pasakyta fundacijos dekrete ar kapitulos įsteigimo konstitucijoje.

8. Telšių diecezinis sinodas (1935), str. 67: „Curam actualen in Ecclesia Cathedrali Capitulum gerit ope Vicarii Curati"; str. 71: „Vicarius Curatus in Ecclesia Cathedrali munia huic Ecclesiae propria fideliter obeat: Missam statuta hora celebret, doctrinam christianam tradat, verbum Dei annuntiet, sacramenta administret, aliasque, quae hic fieri solent functiones, peragat"; str. 73: „Monemus capitulares, curiales et moderatores Seminarii, ut in exercenda animarum cura in Eccl. Cathedrali libenter se adiutores praebeant"; str. 76: „Capitulum in choro divina officia, seu psalmodiam horarum canonicarum persolvere tenetur. (c. 413) bis in anno ad mentem privilegii pontificii in bulla erectionis 27 Maii 1927 a. expressi. Dies huiusce congressus a Nobis designantur festum S. Iustini M. Patroni totius Dioecesis die 14 Aprilis, et Dominica intra Octavam Dedicationis Eccl. Cathedralis".

8. Kanauninkas teologas, kanauninkas nuodėmklausis, jubiliatas ir garbės kanauninkai

1. Kiekvienoje katedros bažnyčioje turi būti kanauninkas teologas ir galint kanauninkas nuodėmklausis (kan. 398, § 1). Net koleginėse bažnyčiose, labiausiai „insignis", jiedu gali būti (kan. 398, § 2). Tai atskiros kapitulų kanauninkų pareigos — kuris nors kapitulos kanauninkas paskiriamas kalbamuoju teologu ar nuodėmklausiu.

Kanauninku teologu ir kanauninku nuodėmklausiu rinktini tinkamiausi kapitulos kanauninkai. Tik, ceteris paribus, pirmesnėje vietoje kanauninku teologu statytinas teologijos daktaras ir kanauninku nuodėmklausiu — teologijos ar bažnytinių teisių daktaras. Be to, pritinka, kad kanauninkas nuodėmklausis būtų baigęs tris dešimtis metų amžiaus (kan. 399, § 1).

Kanauninko teologo ir kanauninko nuodėmklausio prebendas suteikti tegalima, pirma visai ištyrus kandidatų gyvenimą, dorą ir mokslą. Taip pat laikytinasi vietinio konkurso (kan. 399, § 2).

Kanauninkui nuodėmklausiui draudžiama diecezijoje eiti drauge kitas pareigas, susijusias su jurisdikcija išorinėje srityje (kan. 399, § 3), pvz., būti generaliniu vikaru (kan. 367, § 3). Draudimo pamatas yra tas, kad nebūtų įtarimo, jog kanauninkas nuodėmklausis išorinėje srityje naudojasi sąžinės srities žiniomis.

Kanauninko tetologo pareigos yra viešai kapitulos bažnyčioje dėstyti bei aiškinti Šv. Raštą. To dalyko dienas ir valandas paskiria rezidencinis vyskupas, atsiklausęs kapitulą. Bet rezidencinis vyskupas didesnei naudai gali kanauninkui teologui pavesti kapitulos bažnyčioje aiškinti kitą Bažnyčios mokslą ar kitas doktrinas, (kan. 400, § 1), pvz., dogmatinius ir moralinius objektus. Mano manymu, kanauninką teologą vertėtų paversti kapitulos bažnyčios pamokslininku. Tik, žinomai, reikėtų parinkti tikrą ar gerą oratorių. Tuo būdu būtų galima kartu nušauti du kiškius: įvykdyti kanauninko teologo įsakymą ir tinkamai sutvarkyti kapitulų bažnyčių pamokslų sakymą.

Kanauninkas teologas turi pats eiti savo pareigas. Tik jei per šešis mėnesius negali atlikti savo pareigų, tai rezidencinis vyskupas jo pareigoms eiti laikinai paskiria kitą kunigą, net ne kapitulos narį. Už pareigas šiam kunigui turi atsiteisti kanauninkas teologas (kan. 400, § 2).

Be to, rezidencinis vyskupas kanauninkui teologui kalbamųjų konferencijų ar pamokslų vietoje dėl didelės priežasties gali pavesti dėstyti religines doktrinas kunigų seminarijoje (kan. 400, § 3) ar teologijos bei bažnytinių teisių fakultete.

Katedros ir kolegines bažnyčios kanauninkas nuodėmklausis pačiomis teisėmis turi jurisdikciją klausyti išpažinčių. Tik jis negali savo jurisdikcijos įgalioti kito.

Kanauninkas nuodėmklausis gali atleisti net rezidenciniam vyskupui rezervuotas nuodėmes ir cenzūras.

Kanauninkas nuodėmklausis jurisdikciją turi savo diecezijoje į visus ir kitur į savo diecezijos gyventojus ir ateivius (kan. 401, § 1).

Katedros ir kolegines bažnyčios kanauninkas nuodėmklausis turi, rezidencinio vyskupo manymu, tikintiesiems patogesniu metu būti kapitulos bažnyčioje, geriausia konfesijonale, ir klausyti išpažinties, net per „divina officia" (kan. 401, § 2).

2. Kapitulos ir kolegines kapitulos prelatai kanauninkai ir beneficijatai gali būti pakelti jubiliatais arba emeritais. Tai padaryti gali Apaštališkasis Sostas, būtent, Kongregacija Concilii (kan. 422, § 1).

Jubiliatais ar emeritais pakelti galima tuos kapitulos prelatus, kanauninkus ir beneficijatus, kurie keturias dešimtis metų be pertraukos ir pagirtinai ėjo „servitium chori" toje pačioje ar keliose kapitulos miesto ar bent diecezijos bažnyčiose (kan. 422, § 2).

Kapitulos prelatas, kanauninkas ir beneficijatas jubiliatas neturi jokių kapitulos priedermių, pvz., reziduoti, kalbėti brevijorių in choro ir būti

hebdomadaras[50]). Atbulai, jie turi visas pirmesnes savo privilegijas ir teises. Pvz., gali balsuoti ir gauna prebendos įplaukas bei distribucijas, net „inter praesentes“. Tik dėl prebendų ir distribucijų reikia žiūrėti, ar nėra kitokia įsakmi fundatorių bei aukotojų dispozicija, kitoks bažnyčios statutas ar įprotis (kan. 422, § 3). Be to, kapitulos jubiliatui nėra opcijos, nors ji būtų kapituloje iš fundacijos dekreto (kan. 422, § 3).

3. Garbės kanauninkas (canonicus ad honorem, honorarius) vadinasi toks kanauninkas, kuris tegauna kanauninko vardą ir insignijas, kai kurias privilegijas ir kai kurias teises. Jis priskiriamas prie kurios katedros ar koleginės kapitulos, bet nepriklauso prie pačios kapitulos, neįeina į kapitulos narius.

Garbės kanauninkų insignijos ir privilegijos nustatomos kapitulos įkūrimo raštu ir kapitulos statutu.

Romos kurios nors bazilikos ar koleginės bažnyčios garbės kanauninkai savo privilegijomis naudotis ir insignijomis dėvėti tegali tos bazilikos ar koleginės bažnyčios ir jų filijų srityje. O kitų ne Romos bažnyčių garbės kanauninkai savo privilegijomis ir insignijomis naudotis bei jas vartoti tegali toje diecezijoje, kurios vyskupas juos nominavo. Kitur tai daryti tegali kan. 409, § 2 norma, būtent, lydėdami rezidencinį vyskupą paskyrėją ar reprezentuodami rezidencinį vyskupą paskyrėją ar kapitulą (prie kurios priskirtas) bažnytiniuose susirinkimuose ir kitose iškilmėse (kan. 407, § 1).

Be to, garbės kanauninkai gauna sėdynę in choro kapitulos bažnyčioje po tikrųjų kanauninkų (kan. 407, § 2), ir turi precedenciją prieš kapitulos beneficijatus ir kitus paprastus dvasiškius (kan. 408, § 1).

Atbulai, garbės kanauninkai negauna prebendos, jokių prebendos įplaukų ir jokių distribucijų, ir neturi balso kapituloje (kan. 411, § 3).

Garbės kanauninkai užtat neturi jokių priedermių, pvz., rezidencijos ir „servitii in choro“. Išimtis — jei fundacijos dekretu, įsteigimo aktu ar teisėtu įpročiu reikia ką nors atlikti, kurias nors religines funkcijas eiti.

Taip katedros kapitulos, taip koleginės kapitulos garbės kanauninkus nominuoja rezidencinis vyskupas. Atbulai, garbės kanauninko negali paskirti generalinis vikaras ir kapitulinis vikaras (kan. 406, § 1).

Rezidencinis vyskupas, skirdamas garbės kanauninką, turi atsiklausti tą kapitulą, prie kurios priskiriamas kanauninkas (kan. 406, § 1). Jei vyskupas garbės kanauninku skiria svetimos diecezijos kunigą, tai, be to, turi nominacijos tikrumui gauti kandidato ordinaro sutikimą ir paskyrimo

---

50) Plg. kan. 422, § 2 ir Pontificia Commissio ad Codicis canones authentice interpretandos, 16 oct. 1919.

leistinumui turi pranešti tam ordinarui garbės kanauninko privilegijas bei insignijas (kan. 406, § 2).

Garbės kanauninkų kandidatų jokių kažkokių kvalifikacijų nereikalaujama visuotinėmis bažnytinėmis teisėmis. Bet pati garbės kanauninko prigimtis suponuoja kandidato bažnytinius nuopelnus. Toks yra taip pat „usus" (įprotis).

Garbės kanauninkus nominuoti kan. 406, § 1 įsakyta atsargiai (caute) ir retai (raro). Atsargiai — garbės kanauninku teskirtinas tikrai geras kunigas ir už tikrus bei nemažus nuopelnus. Retai — ne per daug priskirtina garbės kanauninkų. Kitaip jie nustoja savo vertės ir Bažnyčios „decus" vietoje gali pasidaryti „dedecus". Svetimų vyskupijų garbės kanauninkų tegali būti trečdalis titulinių arba tikrųjų kapitulos kanauninkų (kan. 406, § 3). Kiek gali būti savos vyskupijos garbės kanauninkų, Kodekse I. C. matematiškai nepasakyta. Mano galva, nevertėtų jų priskirti du kartus daugiau už tikruosius kapitulos kanauninkus.

4. Telšių diecezijos sinodas, (1935) str. 70: „In Capitulo Cathedrali duo sunt ex iure officia: canonicus theologus et poenitentiarius (c. 398)"; str. 72: „ E gremio canonicorum unus a Capitulo eligitur, ut a Nobis approbatus custodiam Ecclesiae Cathedralis gerat. Huius canonici, qui Custodis nomine veniet, officium est: — a) invigilare bono statui aedificii Ecclesiae Cathedralis, — b) admittere et dimittere administros templi: organorum moderatorem, sacristam eiusque coadiutorem, campanarios aliosque eidem Ecclesiae addictos, — c) invigilare missarum celebrationi in Ecclesia diebus praesertim Dominicis et festivis, iuxta ordinem a Nobis approbatum et clero residentiali commendatum, — d) concionatorum elenchum iusto tempore in utroque sacrario exponere, subsequentes mutationes, si quae fieri contingant, admittere, — e) reditus et expensas Ecclesiae Cathedralis administrare"; str. 78: „Honoris causa, nec non ut cultus decor augeatur, Capitulo aggregantur Canonici honorarii ex praestantioribus viris ecclesiasticis, qui aetate, doctrina, moribus atque meritis excellunt. Hi omnibus honorificis iuribus Canonicorum gremialium gaudent; quique eorum in Telšiai resident, veste piana utuntur, choro interesse solemnioribus saltem festis, quibus Episcopus praeest, et maxime quando functiones pontificales peragit, tenentur parati cappa magna seu toga. Horum caetera iura et privilegia in statuto Capituli exarata sunt".

9. Diecezniniai tarėjai

1. Diecezniniais tarėjais (consultores dioecesani) vadinami kunigai, kurie atstoja katedros kapitulą, kaipo rezidencinio vyskupo senatą ar tarybą (kan. 423, 427).

Diecezinìai tarėjai sudaro kolegiją ir yra juridinis koleginis asmuo.

Diecezinìai tarėjai įsakyti yra tose diecezijose, kuriose dėl kurios nors priežasties negalima įsteigti ar atnaujinti katedros kapitulos. Išimtis — specijali Apaštališkojo Sosto dispozicija (kan. 423).

Diecezinìai tarėjai labiausiai paplitę yra Š. Amerikos J. Valstybėse ir Propagandos Kongregacijos kraštuose.

Diecezinių tarėjų turi būti bent šeši. Jei kurioje diecezijoje tėra maža kunigų, tai diecezinių tarėjų užtenka bent keturių (kan. 425, § 1).

2. Diecezinius tarėjus skiria rezidencinis vyskupas ir reikale kapitulinis vikaras (kan. 424, 426, § 5).

Diecezinìais tarėjais tegalima skirti pasaulinius kunigus. Atbulai, diecezinìais tarėjais negalima skirti vienuolių, net sekuliarizuotų[51]). Be to, diecezinių tarėjų kandidatai turi būti pasižymėję pamaldumu (pietate), dora, mokslu ir išmintimi (kan. 423).

Diecezinìai tarėjai, prieš pradėdami eiti pareigas, turi atlikti tikėjimo išpažinimą (kan. 1406, § 1, nr. 6) ir prisiekti ištikimai bei teisingai eiti pareigas (kan. 425, § 2).

Diecezinìai tarėjai turi gyventi vyskupo rezidencijoje ar kame nors arti (kan. 425, § 1), nes kitaip negalima ar bent sunku eiti pareigas.

3. Diecezinių tarėjų pareigų ilgis—treji metai (kan. 426, § 1). Praslinkus trejiems metams, rezidencinis vyskupas paskiria naujus ar patvirtina tuos pačius tarėjus kitiems trejiems metams. Tai daroma ir dar paskiau (kan. 426, § 2).

Jei dar nepasibaigus diecezinių tarėjų kadencijai, kuris tarėjas dėl kurios nors priežasties nustoja pareigų, pvz., atsisako ar miršta, tai rezidencinis vyskupas, atsiklausęs kitus tarėjus, turi paskirti jo vietoje kitą tarėją. Naujas tarėjas pareigas eina iki kitų tarėjų kadencijos galo (kan. 426, § 3).

Jei diecezinių tarėjų kadencija įvyksta, vakuojant rezidencinio vyskupo vietai, tai tarėjai pareigas eina iki naujo rezidencinio vyskupo. Naujas vyskupas per šešis mėnesius nuo apėmimo pareigų turi dalyką iš naujo sutvarkyti Kodekso I. C. kanonų normomis (kan. 426, § 4).

Jei vakuojant rezidencinio vyskupo vietai, kuris diecezinis tarėjas miršta ar atsisako, tai kapitulinis vikaras, sutikus kitiems tarėjams, turi paskirti kitą tarėją. Paskutinysis savo pareigas eina iki naujo vyskupo, kuris gali jį patvirtinti paprastu tarėju (kan. 426, § 5).

Diecezinį tarėją pašalinti tegalima dėl teisingos priežasties, pvz., nusikaltus, ir atsiklausus kitus tarėjus (kan. 428).

---

[51]) Pontificia Commissio ad Codicis canones authentice interpretandos, 29 ian. 1931.

4. Kadangi diecezinai tarėjai atstoja katedros kapitulą, kaipo rezidencinio vyskupo senatą ar tarybą ,tai diecezinių tarėjų kolegija turi visas katedros kapitulos diecezijos tvarkymo bei valdymo teises ir priedermes. Šiuo reikalu diecezinams tarėjams taikytini visi katedros kapitulos diecezijos tvarkymo bei valdymo Kodekso I. C. kanonai, taip nevakuojant, taip vakuojant rezidencinio vyskupo vietai ar esant sukliudytoms jo pareigoms (kan. 427). Pvz., mirus rezidenciniam vyskupui, diecezinai tarėjai valdo vyskupiją ir per aštuonias dienas turi išrinkti kapitulinį vikarą.

Atbulai, diecezinai tarėjai neina kapitulos Dievo kulto pareigų.

Pastebėjimas. — Diecezinai tarėjai yra geri tuo, kad lengviau išlaikomi, yra gana lankstūs ir išvengiama nereikalingos perdidelės dvasiškių diferencijacijos.

10. Rezidencinio vyskupo pareigų sukliudymas ir vietos vakavimas, kapitulinis vikaras ir ekonomas

1. Rezidencinio vyskupo pareigos juridiškai sukliudomos (sedes impedita) tada, kai rezidencinis vyskupas fiziškai ar juridiškai negali atlikinėti savo jurisdikcijos veiksmų.

Kan. 429, § 1 rezidencinio vyskupo pareigų sukliudymo fizinės kliūtys yra šios: nelaisvė (captivitas), išsiuntimas į kurią vietą (relegatio), ištrėmimas iš krašto (exsilium) ir negalingumas (inhabilitas) valdyti diecezija, pvz., dėl senatvės ar nustojimo proto, kai nė laišku negalima susisiekti su diecezečiais.

Rezidencinio vyskupo pareigų sukliudymo juridinės kliūtys yra ekskomunika, asmeninis interdiktas ir dispensa.

Jei rezidencinio vyskupo pareigos fiziškai sukliudomos aukščiau kalbėtuoju kuriuo būdu, tai, Apaštališkajam Sostui kitaip nesutvarkius dalyko, diecezijos tvarkymas pačiu įvykiu atitenka vyskupo generaliniam vikarui ar kitam rezidencinio vyskupo įgaliotam dvasiškiui (kan. 429, § 4). Šiuo atveju rezidencinis vyskupas dėl didelės priežasties gali įgalioti net nevieną ar daug dvasiškių, kurie po kits kito eina pareigas (kan. 429, § 2). Jei nėra nei generalio vikaro, nei vyskupo įgaliotinio ar jei generalinis vikaras ar vyskupo įgaliotiniai tuo pačiu būdu sukliudomi, tai diecezijos valdžia atitenka katedros bažnyčios kapitulai. Tai tvirtinu iš rezidencinio vyskupo vietos vakavimo analogijos. Kapitulą turi per aštuonias dienas išrinkti savo vikarą, kuris turi kapitulinio vikaro valdžią. Aštuonių dienų terminą taip pat išvedu iš ką tik minėtosios analogijos.

Generalinis vikaras, vyskupo įgaliotinis ar kapitulos vikaras ko greičiausiai turi Šv. Sostui pranešti apie rezidencinio vyskupo pareigų sukliudymą ir savo pareigas (kan. 429, § 4).

Dar pažymėtina, kad kalbamuoju atveju rezidencinis vyskupas vis dėlto nenustoja savo valdžios ir net nesustabdoma jo jurisdikcija.

Kodekse I. C. nieko nepasakyta apie atvejį, kai rezidencinis vyskupas kur toli išvyksta ir tuo metu miršta generalinis vikaras. Šiuo atveju, žinomai, geriausia paskirti kitą generalinį vikarą ar įgaliotinį. Bet to dalyko negalint padaryti, iš anagolijos taikytinos yra rezidencinio vyskupo pareigų fizinio sukliudymo atvejo normos[52]).

Jei rezidencinis vyskupas įkrinta į ekskomuniką, interdiktą ar suspensą, tai arkivyskupas metropolitas ir, jo nesant arba šiai nelaimei ištikus patį arkivyskupą metropolitą, seniausiai paskirtas vyskupas sufraganas tuoj turi kreiptis į Apaštališkąjį Sostą, kad jis sutvarkytų dalyką. Dėl nepriklausomų vyskupų, abatų bei prelatų nullius ir arkivyskupų į Apaštališkąjį Sostą kreiptis turi tas arkivyskupas metropolitas, kuris teisėtai pasirinktas provinciniams susirinkimams (kan. 429, § 5).

Šiuo antruoju atveju sustoja rezidencinio vyskupo ir jo generalinio vikaro valdžia. Išimtys — įvairūs specijalūs atvejai, pvz., kan. 2261 ir 2264.

2. Rezidencinio vyskupo vieta vakuoja (sedes vacans), kai rezidencinis vyskupas visai nustoja savo valdžios į diecezijią. Tai yra tada, kai rezidencinis vyskupas miršta, atsisako (atsisakymą priėmus šv. tėvui), perkeliamas į kitą diecezįją ar vietą ir atimama diecezija ir tai oficijaliai pranešama vyskupui (kan. 430, § 1).

Jei rezidencinis vyskupas miršta, tai turi juridinę galią visi generalinio vikaro veiksmai, iki generalinis vikaras tikrai sužino vyskupo mirtį. Išimtis — bažnytinių beneficijų ir pareigų paskyrimas (kan. 430, § 2).

Jei rezidencinio vyskupo vietą vakuoja kitu kuriuo būdu, tai turi juridinę galią rezidencinio vyskupo ir generalinio vikaro veiksmai, iki jiedu tikrai sužino Apaštališkojo Sosto priėmimą vyskupo atsisakymo ar perkėlimą vyskupo ar atėmimą diecezijos. Išimtis — bažnytinių beneficijų ir pareigų paskyrimas, kaip aukščiau (kan. 430, § 2).

Tik savotiškas dalykas yra rezidencinio vyskupo perkėlimas. Mat, tikrai sužinojus vyskupo perkėlimą, visai baigiasi generalinio vikaro valdžia. Atbulai, rezidencinio vyskupo valdžia transformuojasi ir visa valdžia tepasibaigia bei vieta visai užvakuoja tik tada, kai rezidencinis vyskupas kanoniškai apima naują dieceziją, ką turi padaryti per keturis mėnesius. Tuo tarpu rezidencinis vyskupas dieceziją valdo kapitulinio vikaro valdžia, ir jį saisto kapitulinio vikaro priedermės. Tai viena. Antra vyskupas tebeturi rezidencinių vyskupų garbės privilegijas. Trečia, vysku-

---

52) Fr. Wernz-Vidal P., Ius canonicum, II n. 706.

pas po senovei gauna rezidencinio vyskupo įplaukas kan. 194, § 2 norma (kan. 430, § 3).

Pirmaisiais krikščionių amžiais vakuojančią diecezijį administruodavo bažnyčios našlaitės „presbyterium." Nuo IV amž. metropolitas skirdavo vizitatorių (visitator, intercessor, interventor), kuris turėjo vakuojančią diecezijį administruoti drauge su bažnyčios dvasiškių kolegija ir t. t. Nuo VIII amž. vakuojančią diecezijį valdo katedros kapitula. Tai ji darė įvairiai: kai kur visa kapitula, kai kur „per turnum" ir kai kur išrinkdavo savo vikarą. Paskutinysis teturėdavo tiek valdžios, kiek jam kapitula duodavo, ir buvo kapitulos laisvai atšaukiamas. Tridento sus. nustatė kapitulinių vikarų valdžią ir kapituloms įsakė kapitulinį vikarą rinkti neatšaukiamą.[53])

Šiandien visai vakuojančią diecezijį valdo ar administruoja štai kas (kn. 431):

1) Specijalinėmis Apaštališkojo Sosto teisėmis:[54])

a) Apaštališkasis administratorius, pagal paskyrimo raštą. Jis paskiriamas iš anksto ateičiai, mūsų atvejui ar vakuosiančiai rezidencinio vyskupo vietai.

b) Apaštališkasis generalinis vikaras, t. y. Šv. Sosto paskirtas rezidencinio vyskupo generalinis vikaras — jo pareigos nesibaigia.[55])

c) Diecezijos administratorius, vakuojančiai diecezijai apaštališkąja privilegija paskirtas arkivyskupo metropolito ar kito rezidencinio vyskupo.[56]) Jis diecezijį valdo kapitulinio vikaro teisėmis ir turi kapitulinio vikaro priedermes, ir jį liečia šio vikaro bausmės.

d) Vyskupas bendradarbis su įpėdinio teise. Jis pačiu įvykiu tampa rezidenciniu vyskupu, ir tuo atveju nebėra nė vakuojančios rezidencinio vyskupo vietos. Todėl šį dalyką čia tik pusiau atviromis lūpomis ir tegalima priminti.

2) Paprastosiomis teisėmis visais kitais atvejais visa diecezijos valdymo valdžia pačiomis teisėmis atitenka katedros kapitulai.

Katedros kapitula, vakuojant rezidencinio vyskupo vietai, per aštuonias dienas nuo sužinojimo vakavimo turi išrinkti kapitulinį vikarą jos vietoje diecezijai valdyti. Ji, rinkdama kapitulinį vikarą, negali pasilikti nė dalelės jurisdikcijos, nustatyti pareigų termino ir daryti kitų restrikcijų (kan. 437). Be to, jei reikia administruoti vyskupo turtus, tai katedros

---

53) Sess. XXIV., *de ref.*, c. 16.

54) Plg. S. C. Ep. et Reg., 28 aug. 1873.

55) Plenarinio ir provincinio susirinkimo dispozicijos neturi juridinės galios: Pontificia Commissio ad Codicis canones authentice interpretandos, 24 nov. 1918.

56) Plg. S. C. Consist., decr. 22 febr. et 8 maii 1919.

kapitula turi per tą patį laiką išrinkti vieną ar kelis teisingus ir uolius ekonomus (kan. 432, § 1). Bet tą patį asmenį galima išrinkti kapituliniu vikaru ir ekonomu drauge (kan. 433, § 3).

Jei katedros kapitula dėl bet kurios priežasties, pvz., negalėdama, įsakytu metu neišrenka kapitulinio vikaro ar ekonomo, tai kapitulinį vikarą ir reikale ekonomą paskirti turi arkivyskupas metropolitas. Jei metropolito bažnyčia pati vakuoja ar, dar blogiau, kartu vakuoja metropolito ir sufragano bažnyčia, tai generalinį vikarą ir ekonomą šiuo atveju paskirti turi seniausiai paskirtas provincijos vyskupas arba sufraganas (kan. 432, § 2).

Jei vakuojančios nepriklausomos vyskupijos ar abatijos bei prelatūros nullius kapitula per aštuonias dienas sužinojusi neišrenka kapitulinio vikaro ar ekonomo, tai kapitulinį vikarą ir reikale ekonomą turi paskirti provinciniams susirinkimams teisėtai pasirinktas arkivyskupas metropolitas. Išimtis — jei vienuolių abatija ar prelatūra nullius kitaip šį reikalą tvarko, pagal savo konstitucijų normas (kan. 432, § 3).

Kapitula turi Apaštališkajam Sostui ko greičiausiai pranešti rezidencinio vyskupo mirtį ir paskiau kapitulinis vikaras savo išrinkimą (kan. 432, § 4).

Vieną kapitulinį vikarą tegalima rinkti. Priešingas įprotis pasmerktas. Kitaip išrinkimas yra joksai (kan. 433, § 1).

Rinkimai kapitulinio vikaro ir ekonomo turi būti kanoniniai, t. y. kan. 160 - 182, kuriuose kalbama apie rinkimus ir postuliaciją. Be to, laikytinasi specijalinių kanonų. Be kitko, reikia absoliutinės balsų daugumos, atmetus netikrus balsus. Tai įsakyta rinkimų tikrumui (kan. 433, § 2).

Kapituliniu vikaru tikrai išrinkti tegalima bent kunigą, bent trijų dešimčių metų amžiaus ir neišrinktą, nemominuotą bei nepristatytą tos vakuojančios vietos vyskupu (kan. 434, § 1). Be to, kapitulinis vikaras turi būti teologijos ar bažnytinių teisių daktaras ar licencijatininkas, ar bent tikras tų mokslų žinovas, nesutepto gyvenimo, pamaldus, sveiko mokslo ir pagirtinai išmintingas (kan. 434, § 2). Tai leistinumui.

Atbulai, kapituliniu vikaru galima rinkti net šiaipjau kunigą, nekanauninką, neprelatą. Juo galima ir gal pridera rinkti generalinį vikarą, vyskupą bendradarbį ir vyskupą padėjėją.

Pažymėtina dar tai, kad kapitulinį vikarą galima išrinkti ar paskirti rezidenciniu vyskupu, ir jis savo pareigas gali eiti iki galutinai taps vyskupu ir kanoniškai apims dieceziją (plg. kan. 334, § 2).

Jei katedros kapitula išrenka juridiškai netinkamą, arba be aukščiau kalbėtųjų išrinkimo tikrumui reikalaujamų kvalifikacijų kapitulinį vikarą, ar dėl kurios nors juridinės priežasties visi rinkėjai nustoja teisės rinkti

ar tą kartą perrinkti netikrai išrinktą generalinį vikarą, tai rinkimai yra netikri ir konsekvenčiai tokio kapitulinio vikaro veiksmai taip pat yra juridiškai jokie. Be to, šiuo atveju katedros kapitula nustoja teisės rinkti kitą kapitulinį vikarą, ir jį turi paskirti arkivyskupas metropolitas ar, vakuojant metropolijos bažnyčiai ir dalykui liečiant pačią metropolijos kapitulą, seniausiai paskirtas bažnytinės provincijos vyskupas, sužinojęs ir ištyręs ar bent patikrinęs tiesą (kan. 434, § 3).

Jei rinkimai kapitulinio vikaro yra netikri dėl rinkimų formos trūkumo, tai išrinktojo veiksmai yra jokie ir po kapitulos rinkimų aštuonių dienų termino teisė paskirti kapitulinį vikarą atitenka ką tik kalbėtiesiems dignitoriams. Bet prieš aštuonias dienas katedros kapitula gali iš naujo rinkti kapitulinį vikarą. Tas pat pasakytina apie tuos rinkimus, kurie dėl formos trūkumo teisėtai panaikinami. Skirtumas tėra tas, kad tokio vikaro veiksmai yra tikri, bet panaikinami. Tų dalykų, tiesa, įsakmiai nėra įvardyta Kodekse I. C. Bet tai vis dėl to išplaukia iš rinkimų bendrų normų.[57])

Kapitulinis vikaras išrinktas turi padaryti tikėjimo išpažinimą kan. 1406 - 1408 prie kapitulos, ir, tai atlikęs, tuoj įgyja jurisdikciją ir nereikia niekam jo tvirtinti (kan. 438). Tuo pačiu metu baigiasi katedros kapitulos jurisdikcija valdyti dieceziją.

3. Vakuojant rezidencinio vyskupo vietai, katedros kapitula ir paskiau vikaras turi jurisdikciją į visus dvasinius ir pasaulinius diecezijos reikalus, išskyrus kai kuriuos dalykus. Jųdviejų valdžia yra paprastoji rezidencinio vyskupo ir jiedu yra tikri vietiniai ordinarai (kan. 435, § 1, pgl. 198, §1).

Katedros kapitula ir kapitulinis vikaras bendrai turi štai kurią valdžią:

1) Įstatymų leidybą. Tik ji yra šiek tiek ribota, kaip žemiau kalbama.

2) Teisiamąją valdžią. Tik reikia turėti atskirą oficijolą. Tai senasis rezidencinio vyskupo paskirtas oficijolas, nes jo pareigos, užvakavus rezidencinio vyskupo vietai, nepasibaigia ir jo negali pašalinti kapitulinis vikaras ar a fortiori katedros kapitula (plg. kan. 1573, § 5). Tik jei oficijolas išrenkamas kapituliniu vikaru, tai paskutinysis gali ir turi paskirti naują oficijolą (kan. 1573, § 7). Tas pat a pari pasakytina apie tą atveją, kai prie kapitulinio vikaro vakuoja oficijolo pareigos.

3) Vykdomąją valdžią, į kurią įeina taip pat valdomoji, administratyvinė ir verčiamoji valdžia.

Vakuojančios diecezijos katedros kapitula ir paskiau kapitulinis vikaras gali ar net turi daryti štai ką:

1) Gali įvykdyti Apaštališkojo Sosto reskriptus, kurie buvo pavesti

57) F. M. Cappello, Summa iuris canonici, I n. 401.

rezidenciniam vyskupui ar pirmesniam diecezijos valdytojui vykdyti, nors juos jau pradėta vykdyti. Išimtis — jei būtų buvusi „electa industria personae" pirmatako ar kas kita įsakmiai pasakyta (kan. 435, § 2, plg. kan. 368, § 1 ir 60).

2) Turi nuolatines galias, suteiktas Apaštališkojo Sosto vietiniam ordinarui. Išimtis, kaip aukščiau, — jei būtų „electa industria personae" pirmatako ar kas kita įsakmiai pasakyta (kan. 435, § 2, plg. kan. 368, § 1 ir 66).

3) Gali leisti bet kuriam vyskupui ir kapitulinis vikaras vyskupas pats laikyti diecezijoje pontifikalines pamaldas ir atlikti pontifikalines funkcijas, pvz., suteikti aukštuosius šventimus. Tik negali nei pats naudotis, nei kam kitam leisti vartoti rezidencinio vyskupo sosto su baldakimu (kan. 435, § 2).

4) Gali aprobuoti nuodėmklausius, suteikti galią atleisti galimus rezervatus, dispensuoti nuo bažnytinių įstatymų ir t. t., kaip ir rezidencinis vyskupas.

Vakuojančios vyskupijos katedros kapitulos ir paskiau kapitulinio vikaro valdžios apribojimai yra šie:

1) Kan. 436: „Vakuojant vietai, tenebūna nieko pakeičiama". Pamatas — katedros kapitulos ir kapitulinio vikaro valdžia tėra laikinė. Išimtis — tikras reikalas. Juo labiau negalima daryti to, kas gali neigiamai atsiliepti diecezijai ar rezidencinio vyskupo teisėms (kan. 435, § 3).

2) Kan. 435, § 3: „Draudžiama kapituliniam vikarui, kapitulos nariams ir kitiems dvasiškiams ar pasaulininkams patiems ar per kitus išnešti, sunaikinti, paslėpti ar pakeisti bet kuriuos vyskupo kūrijos dokumentus." Kitaip net nusikalstama, ir pačiu įvykiu įkrintama į Apaštališkojam Sostui paprastai rezervuotą ekskomuniką ir nubaustina kitomis kan. 2405 bausmėmis.[58])

Po metų nuo rezidencinio vyskupo vietos vakavimo kapitulinis vikaras gali:

1) Sutikus katedros kapitulai, duoti „litteras dimissorias" suteikti šventimus dvasiškiams „arctatis" (kan. 958, § 1, nr. 3).

2) Skirti klebonus (kan. 455, § 2, nr. 3).

3) Sutikus katedros kapitulai, inkardinuoti ir iškardinuoti dvasiškius (kan. 113).

Atbulai, kapitulinis vikaras negali:

1) Nepraslinkus ištisiems metams nuo diecezijos vakavimo, inkardinuoti ir ekskardinuoti dvasiškių (kan. 113).

---

58) P. Malakauskis, Baudžiamosios teisės², nr. 236.

2) Šaukti diecezinio sinodo (kan. 375, § 1).

3) Nominuoti garbės kanauninkų (kan. 406, § 1).

4) Nepašalinamų parapijų paversti pašalinamomis (kan. 454, § 3).

5) Nepraslinkus ištisiems metams nuo diecezijos vakavimo, skirti klebonų (kan. 455, § 2, nr. 3).

6) Steigti vienuolių kongregacijų (kan. 492, § 1).

7) Kurti pamaldžių draugijų bei pareikšti sutikimo joms įsteigti ar agreguoti (kan. 686, § 4).

8) Sau rezervuoti nuodėmių (kan. 893, § 1).

9) Be metų nuo diecezijos vakavimo duoti „litteras dimissorias" suteikti dvasiškių šventimus „non arctatis" (kan. 958, § 1, nr. 3).

10) Duoti „litteras dimissorias" šventinti rezidencinio vyskupo atmestus asmenis (kan. 956, § 2).

11) Paskirti mokesčio bažnyčioms už mišių laikymą (kan. 1303, § 3).

12) Sujungti parapijų tarpusavyje ar su kita kuria beneficija (kan. 1423, § 1).

13) Pakeisti beneficijų (kan. 1487, § 1).

14) Pašalinti oficijolo, teisingumo gynėjo ir ryšio gynėjo (kan. 1573, § 5; 1590, §1) ir t. t.

Kapitulinio vikaro teisės:

1) Kiekvienas kapitulinis vikaras turi precedenciją viešai ir privačiai prieš visus diecezijos dvasiškius ir katedros kapitulą. Išimtis — prieš kapitulinį vikarą nevyskupą precedenciją vis dėlto turi vyskupas (kan. 439, plg. kan. 370).

2) Kapitulinis vikaras vyskupas turi titulinio vyskupo visas garbės privilegijas. Atbulai, kapitulinis vikaras nevyskupas turi apaštališkojo titulinio protonotaro privilegijas ir insignijas (kan. 439, plg. kan. 370).

3) Kapitulinis vikaras turi teisę gauti tinkamą atlyginimą, nutartą provincinio susirinkimo ar įsigyvenusiu įpročiu. Atlyginimas imtinas yra iš rezidencinio vyskupo ar kitų įplaukų. Viso šio dalyko išimtis — dalinės bažnytinės rašytinės ar nerašytinės teisės (kan. 441, nr. 1). Be to, kapitulinis vikaras turi teisę imti tas įplaukas, kurios priklauso kapituliniam vikarui pačiam, arba kurių nebūtų gavęs rezidencinis vyskupas. Atbulai, visos kitos įplaukos, dar atskyrus ekonomo atlyginimą, kaip žemiau, priklauso būsiančiam rezidenciniam vyskupui, kuris jas ima ne sau, bet apversti diecezijos reikalams. Kalbamųjų dalykų išimtis — dalinės rašytinės ar nerašytinės teisės, kaip ir aukščiau (kan. 441, nr. 2).

Kapitulinio vikaro priedermės yra šios:

1) Kapitulinis vikaras turi reziduoti savo vyskupijoje taip pat, kaip ir rezidencinis vyskupas (kan. 440, plg. kan. 338).

2) Kapitulinis vikaras turi laikyti mišias „pro populo" irgi taip pat, kaip rezidencinis vyskupas (kan. 440, plg. kan. 339). Atbulai, jis neturi priedermės atlikinėti šventų funkcijų iškilmingomis šventėmis kan. 397 nr. 1 rezidencinio vyskupo vietoje[59]).

3) Kapitulinis vikaras turi dalyvauti plenariniame ir provinciniame susirinkime (kan. 282, § 1; 286, § 1).

Kan. 442: „Ekonomas turi rūpintis bažnytiniais turtais bei įplaukomis (rezidencinio vyskupo) ir juos administruoti, prižiūrint kapituliniam vikarui".

Ekonomas turi teisę gauti tinkamą atlyginimą. Čia pasakytina tas pat, kas pasakyta apie kapitulinio vikaro rekompensatą (kan. 441).

4. Kapitulinio vikaro ir ekonomo valdžia baigiasi (kan. 443):

1) Pašalinus Apaštališkajam Sostui, būtent, Konsistorinei Kongregacijai (plg. kan. 248, § 2). Atbulai, kapitulinio vikaro ir ekonomo negali pašalinti katedros kapitula ir kt.

2) Autentine forma arba oficijaliai atsisakius katedros kapitulai. Bet nereikia, kad katedros kapitula priimtų atsisakymą. Nesvarbu net, jei kapitula pozityviai atmeta ar nepripažįsta atsisakymo.

3) Mirus.

4) Kanoniškai apėmus diecezija naujam rezidenciniam vyskupui kan. 334, § 3 norma.

Pirmaisiais trimis būdais pasibaigus kapitulinio vikaro valdžiai, diecezijos valdžia vėl atitenka katedros kapitulai. Paskutinioji turi per aštuonias dienas nuo sužinojimo išrinkti naują kapitulinį vikarą kan. 334, § 3, kaip aukščiau. Jei tuo būdu baigiasi tik ekonomo valdžia, tai katedros kapitula per aštuonias dienas nuo sužinojimo stačiai išrenka kitą ekonomą.

Naujas rezidencinis vyskupas turi reikalauti, kad katedros kapitula, kapitulinis vikaras, ekonomas ir kiti vakavusios diecezijos valdytojai bei administratoriai atsiskaitytų iš savo eitų pareigų, jurisdikcijos ir administracijos. Be to, naujas rezidencinis vyskupas turi nubausti tuos, kurie nusikalto kalbamosioms savo pareigoms ar administravimui. Tai turi daryti net tada, kai nusiklatėliams, pirmiau kaip nors atsiskaičiusiems, kapitula ar jos įgaliotiniai atleido ar dovanojo bausmes (kan. 444, § 1). Galop, visi kalbamieji asmenys turi naujam rezidenciniam vyskupui atsiskaityti iš gautų bet kurių raštų, priklausančių Bažnyčiai (kan. 444, § 2).

Atbulai, kapituliniai vikarai ir ekonomai neturi priedermės atsiskaityti katedros kapitulai.

---

59) Plg. S. C. C., S. *Iacobi de Venezuela et aliarum,* 10 maii 1931.

Summarium. — Hic tractatur: I. Notio et divisio, II. Historia, III. Membra, IV. Bona saecularia, V. Statuta et conventiones, VI. Iura et officia, VII. Obligationes, VIII. Canonicus theologus, canonicus poenitentiarius, iubilatus et canonicus honorarius, IX. Consultores dioecesani et X. Sede impedita nec non sede vacante, vicarius capitularis et oeconomus.

PROF. ST. KOLUPAILA

Įdomus Nemuno praeities dokumentas

Mokslui turi nepaprastos reikšmės seniausi literatūriniai veikalai, kurie dažnai pasiekia mus ne tiesiogiai, bet kitų autorių cituoti ar panaudoti, kartais net iškreipti. Ypatingai vertiname XVI ir XVII amž. kūrinius, nes jų maža tebuvo ir nedaug beišliko.

Man labai rūpėjo rasti vieną iš seniausių mūsų Nemuną liečiančių darbų, nurodytą M. Balińskio veikale „Starożytna Polska", Warszawa 1846, III 110. Šis autorius rašo, kad Žigimanto Augusto laikais Mikalojus Tarla iš Ščekaževičių, Peremyšlio karuža ir karaliaus dvariškis, išvalė Nemuną tarp Gardino ir Prūsų sienos bent iš didžiausių akmenų; už tai dėkingi tautiečiai pastatę jam Nemuno krante akmeninį paminklą, o jaunas poetas silezietis Schroether tą darbą įamžino lotynišku eilėraščiu. Citatoje nurodytas to eilėraščio pavadinimas: „De Fluvio Memela Lithuaniae etc. carmen elegiacum".

Daugiau žinių apie tą veikalą radau įdomioje XVIII amž. enciklopedijoje, Varmijos vyskupo kunigaikščio Igno Krasickio parašytoje ir išleistoje 1781 metais Varšuvoje - Lvove. (Zbior potrzebnieyszych wiadomości, porządkiem alfabetu ułożonych), I — II tom. II tomo 233 — 235 psl. plačiai aprašytas Nemunas. Ten skaitome, kad karalius Žigimantas Augustas, norėdamas Lietuvai suteikti saugesnę laivybą Nemunu, įsakė Mikalojui Tarlai, Peremyšlio karužai, išvalyti tos upės stambiausias uolas. Tarla ne be didelių sunkumų atliko karaliaus įsakymą. Bet dar pasiliko daugybė iškeltinų akmenų. Toliau minimas Szreterio eilėraštis, išspausdintas pirmąjį kartą Krokuvoje 1555 m. (tikrai: 1553 m.) ir antrąjį kartą W. Mitzler'io rinkinyje Varšuvoje 1761 m. Enciklopedijoje įdėta minimojo veikalo 20 eilučių, kuriose atvaizduota, kiek Tarla pataisė Nemuno vagą.

Toliau tame pačiame Enciklopedijos straipsnyje randame kitą labai įdomią informaciją, kurią kartoja ir M. Baliński (Polska Starożytna, III 424):

Du šimtai keliolika metų po Žigimanto Augusto karalius Stanislavas Augustas nusistatė visai baigti savo pirmatako pradėtąjį darbą. Tuo rūpintis jis pavedė Lietuvos iždo komisijai, kuri tam darbui vykdyti pa-

kvietė jėzujitą Pranciškų N o r v a i š ą ir Nemuno dalį išvalė nuo rėvų. Savo kraštui naudingam darbui pažymėti karalius įsakė padėti tokį užrašą iš išimtų akmenų sukrautoje piramidoje:

Illa ego tot saeclis latitans sub flumine rupes,
Explosa artificis cerno labore diem.
Quaeque modò ingenti lacerabam strage carinas,
Illudor, siccō, nil nocitura solō.
Perge triumphali tranquillus navita remo,
Divitias genti ferque, referque tuae;
Sisque memor semper: durum nihil esse, quod unquam
Non verus patriae vincere possit amor.

Išvertus, tos eilės skamba maždaug taip:

Aš, ši uola, tiek amžių pasislėpusi upėje,
susprogdinta menininko darbu, matau šviesą,
ir, kuri, sudraskydavau su didžiausiu nuostoliu laivus,
esu išjuokiama, nieko negalėdama pakenkti sausai žemei.
Ramiai plauk toliau, jūrininke, su pergalės irklu,
savo tautai nešk ir parnešk turtus;
ir visados atsimink, kad nėra nieko tokio,
ko nepajėgtų pergalėti tikroji tėvynės meilė*).

Politiniai įvykiai (valstybės suskaldymas, nepriklausomybės praradimas) sutrukdė darbų pabaigą, ir paminklo, matyti, nebuvo pastatyta.

Šia proga galima priminti dar vieną romantišką mūsų literatūroje dar nežinomą mėginimą pataisyti Nemuną. Tą žinią mini W u t z k e žurnale „Beiträge zur Kunde Preussens“ (Karaliaučiuje 1819, III t., III sąs.: Zweiter Beitrag zur Kenntniss des Memel - Stroms, als Kommerzial - Wasserstrasse von Russland nach Preussen und zwar von Grodno nach Schmalleningken, pusl. 229):

Rusų caras Aleksandras važiavo 1802 m. birž. mėn. 15 dien. Dvareliškio apylinkėmis, kur didysis vieškelis eina dešiniuoju Nemuno krantu; čia jis pats įsitikino, kiek rėvos kliudo dideliam prekybos vandens keliui, jungiančiam Juodąją jūrą su Baltijos jūra. Carui pravažiuojant akmeninę rėvą ties Dvareliškiais (vad. Bičėnėtų rėva) šlaito apačioje, sudūžo vytinė ir vienas žmogus buvo sunkiai sužeistas. Kilnus ir jautrus caras liepė sustoti, ištraukti sužeistąjį iš vandens; caro gydytojas aptvarstė ne-

*) Nemuno tyrinėjimų istorijos bruožai: „Židinys“, 7 (1934).

laimingąjį, o caras davė tam reikalui savo nosinaitę, duosniai jį apdovanojo ir nuvyko toliau į Gardiną. Ši scena buvo atvaizduota paveiksle, kad toks garbingas elgesys nebūtų pamirštas. Gardine carui buvo pristatyti Prūsų komisarai. Caras juos maloniai priėmė ir paragino, kiek galima, skubiau pradėti reguliuoti Nemuną tarp Gardino ir Smalininkų, kur tuomet ėjo Prūsų-Rusijos valstybių siena.

Batoro universiteto biblijotekoje Vilniuje radau senų dokumentų rinkinį, kuriuo vėliau, V. D. Un-to Biblijotekai tarpininkaujant, gavau pasinaudoti Kaune. Tai didelė knyga (34,5×21,3 cm) I — II tom., pavadinta:

Historiarum Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae *Scriptorum* quotquot ab initio Reipublicae Polonae ad nostra usque tempora extant omnium *Collectio Magna* ordine chronologico digesta ob exemplarium raritatem iterumque typis exsriptorum suppeditante celeberrima Bibliotheca Zalusciana edidit varias annotationes adiecit ac praefatus est Laur. Mizlerus de Kolof Regni Poloniae historiographus, in sereniss. Regis Polon. aula Consiliarius et Medicus. I tom. išleistas Varšuvoj 1761 m., o II tom. 1769 m.

I tomo 767-774 psl. atspausdintas Schroeter'io eiliuotas darbas apie Nemuną. Palyginus su vėliau gautu originalu, šiame leidinyje yra kelios nedidelės klaidos, pvz., titule vietoje „navibus" išspausdinta „manibus". Tekste ištaisyta rašyba:

originale (1553)	*II leidime (1761)*
ã	am, an
ẽ	en, em
õ	on, om
ũ	um, un
ę	ae
o (e above)	oe
q₃	que

Abiejuose leidiniuose neskiriama raidžių „v" ir „u": de flvvio, nauibus, uoluit aquas ir t. t. II leidime ištaisytos kelios I leidimo aiškios korektūros klaidos, bet įsibrovė ir naujų klaidų:

orginale:	*II leidime*
oibus	omnibus
multum	multorum
qdquid	quidquid
addidit	addit
qãlibet	quamlibet
Kotkowitz	Chotkiewitz
laudate	laudare

Schroeter'io darbo originalą pavyko rasti Jogailonų universiteto biblijotekoje Krokuvoje. Ši biblijoteka maloniai paskolino kalbamąją brangią knygutę mūsų V. D. Universiteto Biblijotekai, leido pasigaminti klišes ir atspausdinti originalą su vertimu.

Originalo titulas: De Fluvio Memela Lithuaniae, qui cura et industria Generosi ac Clariss. viri Domini Nicolai Tarło, navibus permeabilis factus est. Carmen elegiacum. Authore Adamo Schröthero Silesio. Cracoviae Lazarus Andreae excudebat. MDL III.

Tai reiškia: Apie Lietuvos upę Nemuną, kuris rūpesčiu ir priemonėmis garbingo ir šviesiausio vyro, pono Mikalojaus Tarlos, padarytas prieinamas laivams. Elegine giesmė. Išleido Krokuvoje 1553 m. Lozorius, sūnus Andriaus, Knygutė turi 15 psl. smulkaus (19,5x15 cm) formato, pilkame rankų darbo popieriuje.

Schröter'io veikalėlis parašytas pentametru, gražiu stiliumi; jis gali būti laikomas tipiniu pseudo-klasikinės kūrybos pavyzdžiu.

Čia įdedama tos brangios knygos kopija.

ŽINIOS APIE MIKALOJŲ TARLĄ

Apie aukštai iškeltą ir plačiai išgarsintą Schröter'io veikale Mikalojų Tarlą tepavyko surinkti labai maža žinių.

Kilniųjų lenkų didikų genealogijos rinkiniuose (pvz. K. Niesieckio Herbarz Polski, Leipzig 1842, IX) randame, kad Lvovo karuža Andrius Tarla (Tarło) turėjo 4 sūnus. Iš jų vienas buvo Mikalojus, vėliau Peremyšlio karuža (chorąży Przemyski), kuris paveldėjo Laškių ir kitus Peremyšlio žemėje dvarus. Pasak dvarininko Górnicki'o, M. Tarla buvo mokytas ir iškalbus — lygios tarenos — vyras (mąż uczony i wymowy gładkiej). 1575 m. žmonės jį vadino „Hlava". Tai ukrainiškai reiškia galvą.

Schröter Tarlą taip apibūdina:

„Multorum mores, multas quod vidit et urbes,
Et didicit linguis quattuor ille loqui". —

...pažino daugelio tautų įpročius ir matė daug miestų, išmoko kalbėti net keturiomis kalbomis... Tos kalbos buvo, matyti, lenkų, lotynų, vokiečių ir ukrainiečių.

Jonas Czermiński 1571. VI. 5 rašė iš Krokuvos istorikui Martinui Kromer'iui, Varmijos vyskupijos padėjėjui: „Ponas Mikalojus Tarla, Peremyšlio karuža, prašė Bavarijos kunigaikštį išleisti į jo ūkį 400 amatininkų su šeimomis; tie žmonės jau nuvažiavo per Krokuvą".

Daugiau jokių žinių apie M. Tarlą, nei gimimo, nei mirties datų, nepavyko rasti. Apie atliktus Nemune „didvyrių" darbus visai neužsimena

XVI amž. istorikai. Reikia sutikti su Schröter'io nuomone, pareikšta jo mecenatui skirtoje įžangoje: „Daug buvo didvyrių, kurie tiek pasižymėjo savo dorybėmis, išmintimi, dideliais sielos ir kūno gabumais, kad galėjo pralenkti didįjį Achillą. Bet mes jų nebeatmename vien dėl to, kad niekas jų neįamžino raštais ar dainomis".

ŽINIOS APIE ADOMĄ SCHRÖTER'Į

Apie autorių pavyko rasti daugiau žinių.

Adomas Schroether gimė Nissoje, Silezijoje, 1525 m. Jis baigė mokslus Krokuvos akademijoje ir galutinai apsigyveno Lenkijoje. Visą gyvenimą jis pašventė jaunimui mokyti ir kūrti poeziją. Savo veikaluose iškeldavo krašto pozityvines žymes ir jo įžymius asmenis. Mirė 1572 m., jau pripažintas ir laurais pagerbtas poetas.

Svarbiausi Schröter'io darbai, rašyti lotyniškomis eilėmis:

1) Elegiarum Liber I item epigrammatum Liber I;

2) De Fluvio Memela Lithuaniae, Krokuva 1553;

3) De Natali Jesu Christi Salvatoris nostri (Carmen saphicum), Krokuva 1555, ir

4) Regni Poloniae Salinarum Vieliciensium iucunda ac vera descriptio, Carmine elegiaco, Krokuva 1565 (Apie druskos kasyklas Veličkoje).

Iš Schröter'io veikalų matyti, kad jis gyveno didikų dvaruose, kaip jų „dvaro dainius". Nors pats jis pasirašo „poëta laureatus et philosophus", apie save rašo labai kukliai ir iškeldamas kitus, savo mecenatus.

Ir elegija apie Nemuną parašyta ne Nemunui, bet jo tvarkytojui M. Tarlai išgarsinti. Tą veikalą rašydamas, autorius buvo 28 metų amžiaus, tačiau save laiko neprityrusiu jaunikliu: „Quamvis mei iuvenilis ingenii vires tantae non sunt, ut animi tui magnitudinem aeternae memoriae satis sufficienter commendare possint". Todėl jis prašo mecenato malonės, kad apgintų jį nuo blogos valios žmonių (matyti, literatūros kritikų) rūgojimų ir puolimų.

Kad Schröter buvo silezietis, matyti net iš jo vartojamojo Nemuno vardo — Memela, moteriškos giminės, kaip ir vokiečių — die Memel. Matyti, autorius nežinojo senovės romėnų vardo: „Cronus, Chronus, Curuntius, Cronon"; tik vėliau, XVII amž., iškilo Nemenus ir Memenus. Taip pat miestų vardai — Cauna ir Grodna — vadinami taip, kaip juos mini visi lotynų kalba rašyti XVI ir XVII amž. aprašymai.

Ištikimas pseudo-klasikinės kūrybos tradicijoms, Schröter savo veikalą papuošė mitologiniais vardais: Driados, Satirai, Nimfos, Napejos, Pallada, Panas, Aretusa, Ksanto, Lysis, Opis, Efiras, Drimo.... Aegle (gal Eg-

lė — vienintelis vardas iš lietuvių tautosakos?). Su dideliu pasisekimu autorius galėjo pasinaudoti savo eilėse gausingais senovės lietuvių legendariniais dievaičiais.

NEMUNO REGULIAVIMAS XVI AMŽ.

Nemunas nuo senų laikų buvo svarbiausias Lietuvos vandens kelias, kuriuo ėjo prekyba su Wisby miestu Gotlando saloje, vėliau su Lübecku ir kitais Hansos miestais. Kryžiuočių kronikos jau nuo 1253 metų mini Nemuną:

„... per quod (flumen), Memole vulgariter appelatum, arma, vestes et sal, ac multa vitae necessaria paganis illarum partium in discrimen Christi fidelium navigio ferebantur".

1323 metais D. L. K. Gediminas leido laisvai naudotis Nemunu pirkliams ir keliautojams, Vytautas Didysis tvarkė prekybą keliomis sutartimis su Ordenu — 1398, 1404 ir 1424 metais[1]).

1418 metais Vladislovas Jogaila plaukė laivais iš Gardino į Veliuoną tartis su Vytautu Didžiuoju ir kryžiuočiais — tas istorinis faktas rodo, kad Nemunas buvo naudojamas ir šiaip susisiekimui.

Jau XIV amž. lietuviai ėmė tvarkyti savo upes, valyti sutinkamas kliūtis. J. I. Kraševskis mini[2]) kažkokią Ryviaus 1380 metų kroniką, kurioje aprašomas plukdomų upių valymas prekybos tikslams.

Prekyba Nemunu pagyvėjo, kada karalius Žigimantas Augustas valdė Dancigą bei Rygą ir laikė protektorate Prūsus. Nemuno sutvarkymas laivybai pasidarė labai aktualus; tuo galima paaiškinti Tarlos paskyrimą atlikti svarbų reguliavimo darbą.

Kaip galime suprasti iš Schröter'io darbo, Nemunas žemiau Gardino buvo labai vingiuotas ir akmeningas. Jame dėl rėvų ir gausių uolų upės vagoje nebuvo tinkamo laivams kelio. Nemuno vagą mėgino valyti daug asmenų (Heroum maximus ordo). Bet jis nepasidavė nuveikiamas jokiomis priemonėmis.

Ir štai, galingasis Tarla, lyg mitologinis didvyris, apmąsto visus sunkumus ir įtemptu darbu mėgina pažaboti milžiniškas gamtos kliūtis. Kiti abejoja, ar tai jam pavyks. Tarla laimi. Jau Nemunas teka laisvesne vaga: išimtos uolos ir patogiu vandens keliu plaukia visokios gėrybės. Tas darbas — labai naudingas visam kraštui, ypač lietuviams: „Et quantum Litauos utilitate iuvet".

---

1) J. Remeika. Der Handel auf der Memel von Anfang des 14. Jahrhunderts bis 1430. Kaunas 1927, Tauta ir Žodis V.

2) Wilno od początków jego do roku 1750, III 340.

Tarlai, istoriniam herojui, rūpėjo ne tik pelnas: jam buvo brangesnė garbė. Įvertindami didelį jo darbą, pirkliai, ėmę plačiai naudotis Nemunu, stato jam paminklą, kuris neišnyks per amžius: „Laudantque virum, statuuntque trophaea, Signa per aeternos non abolenda dies".

Neturime žinių, koks buvo tas paminklas. Tikriausia tai buvo iš Nemuno išimtų akmenų sukrauta piramida kur nors ties Rumšiškėmis. Bet apie tokį paminklą nieko neteko girdėti. Kitur prie kanalų, šliūzų, užtvankų tokie paminklai tikrai buvo pastatyti. Nemuno krante, galima spėti, paminklo visai nepastatyta ar jis seniai išnyko. Granito uola buvo persilpna... Tuo tarpu toks menkutis paminklas, kukli „eleginė giesmė", kuklaus poeto parašyta, ne tik neišnyko, bet kaipo „monumentum, aere perennius" pateko į mūsų rankas.

Tuo būdu išsipildė sileziečio pranašavimas: „Tarla daug nusipelnė, jo vardas vertas būti minimas per visus būsiančius laikus. Nepamirškit jo tie, kurie gyvensite Nemuno krantuose!" Ir mes nepamiršome jo vardo. Bet nepamiršome ne tiek dėl jo didelių darbų, kiek dėl mažytės, kuklios knygutės, jauno poeto parašytos. Literatūrinis darbas — amžinas paminklas!

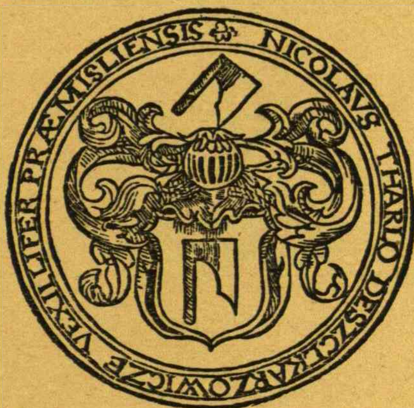
Išversti Schroeter'io veikalą man padėjo prof. T. Šulcas, lotynų kalbos mėgėjas. Už malonią pagalbą nuoširdžiai jam dėkoju.

1939. II. 20 dieną padariau pranešimą apie šį įdomų Nemuno praeities dokumentą III Lietuvių Katalikų Mokslininkų ir Mokslo Mėgėjų suvažiavime. Įvertindamas jo reikšmę, V. D. Universiteto Teologijos-Filosofijos fakultetas sutiko reprodukuoti jį ištisai savo organe.

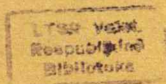
DE FLVVIO MEMELA LITHVANIÆ, QVI CVRA ET INDVSTRIA Generosi ac Clariss. uiri Domini Nicolai Tarko, nauibus permeabilis factus est.

Carmen elegiacum.

AVTHORE
ADAMO Schröthero Silesio.

CRACOVIÆ
Lazarus Andreæ excudebat.
M D L III.

GENEROSO AC CLARISSIMO VIRO

Domino Nicolao Tarło de Sczekarzowice, Signifero Præmislień. S. M. R. Aulico hæredi in Arce Laski. &c. Domino suo obseruandissimo,

ADAMVS Schrötherus Silesius.

NVLLI DVBIVM ESSE POTEST, *Magnificè ac Generose Domine Tarło, eam demum ueram, perfectam, & solidam esse laudem, quæ à uiris laudatis proficiscitur. Cum igitur omnium ore, à uiris magnis, excellentibus, ac omnino laudatis, ob singulares & animi & corporis tui dotes, ob singularem prudentiam, eruditionem, & doctrinam, plurimarum rerum usum, & experientiam, animiq; magnitudinem, uirtutem, & industriam, cum alijs plurimis & arduis in rebus, tum præsertim maximeq; quod iam fortißimo animo, infracta, & insuperanda uirtute, singulari consilio, & prudentia, & laboris constantia fluuium Memelam, qui prius scopulis eminentioribus innauigabilis, permeabilem & nauigationibus aptum perfœceris, te magnis & eximijs laudibus euehi, prædicari, & in cœlum usq; extolli audias: Propterea quod ex ea re, magna commoda, & infinitæ utilitates, non tam populis Lithuaniæ, & negotiatoribus, quam toti Regno, regioq; ærario prouenturæ sint: iure tibi gratulari debes, diuinitus uirtutis tuæ tam graues testes tibi contigisse. Quantam enim uoluptatem, optimum & sapientiß. huius Regni Principem SIGISM. AVGV. ex his tuis meritis cœpisse existimas? Qui cum pro sua singulari sapientia intelligat, quibus in rebus uera gloria posita sit, haud dubiè fœlici euentu harum rerum mirificè commotus est. Et quamuis semper plurima præclari ingenij ac uoluntatis optimæ, signa in te perspexerit anteà, tamen postq̃ tua uirtus, iam quasi ex umbra in Solem, ac quodammodo in aciem producta, multo illustrior facta sit, longè maiori studio te complexurus est. Ego igitur cum non solum S. R. M. tuam uirtutem admi-*

tutem admirari, sed & omnes bonos magnifacere & laudare uideam, ueluti unus de populo, te propter has uirtutes, & admiror & amo: meq; non exiguum operæpretium facturum uideor, si et meo suffragio, pro qualicunq; ingenij mei tenuitate, præclaram tuam famam celebrem: Indignum uidelicet existimans, istam tuam egregiam laudem non ad omnem posteritatem propagari debere. Nam hic honor debetur uirtuti, ne patiamur eam obliuione obrui. Et quamuis bona fama ad aliquod tempus durat, tamen nisi hæc eadem literis consecrata posteritati commendetur, temporis diuturnitate & iniuria tandem intermoritur. Quæ uero literis & Poëtarũ monumentis mandãtur, multò stabiliora sunt, neq; ullo æuo obliterari possunt. Quis enim Alexandrum illum magnum, eiusq; præclára & ingentia facta, qui in breuiß. temporis spatio, totum terrarum orbem suo subiecit imperio, nosset? Quis diuum Iulium, non minori uirtute et fortuna præditum? quis Hectora & Achillem? quis prætereà multos excellentes uiros? quorum Catalogum hic recensere, perlongum foret, quorum aliqui pro salute patriæ, & Reipub. maxima subire pericula non dubitarunt, qui exilia & plurima infortunia, pro iuuanda, amplificanda & liberanda patria sustinuerunt. Quis inquam, tot tamq; præstantes uiros nosceret? quæ nam esset horum per tot sæcula memoria? nisi doctorum hominum studio, perpetuæ memoriæ consecrati essent. Sunt enim multi et magni uiri, qui multum uirtute, prudentia, magnisq; animi & corporis dotibus ualuerunt, ut uel magnum etiam præstent Achillem, quorum memoria, ob hanc unicam saltem causam, quod literis & sacro Musarum preconio non comprehensa est, omnino intercidit. Quod & Horat. libr. 4. Od. testatur inquiens. Vixêre fortes ante Agamemnona Multi, sed omnes illachrymabiles Vrgentur, ignotiq; longa Nocte, carent quia Vate sacro. Cum itaq; & ego uideam, tuam Mag. omni studio, industria, animiq; uiribus, omni deniq; conatu, in hoc unicum incumbere, huic unico deditam esse, ut uirtute & magnanimitate tua, & singulari animi corporisq; fortitudine, commoda & utilitates totius ampliß. Regni Sarmatiæ amplificare, dilatare, augere, & promouere indies magis magisq; poßis, idq; nullam aliam ob causam, quàm ut honestam & nunquam intermorituram famam (quæ omnibus diuitijs alijsq; rebus pulcherrimis præstat, cuiusq; maxima est habenda ratio) tibi compares: hoc breui & exiguo Carmine, tuas laudes extollere,

& memoriæ prodere uolui. Et quamuis mei iuuenilis ingenij uires tantæ non sunt, ut animi tui magnitudinem æternæ memoriæ, satis sufficienter commendare poßint, malimq; ego ipse ex alijs tali quippiam, quod sit operæpretium, audire, quàm meum sermonem ingerere: tamen Mag. tuam Vir generosißimè maiorem in modum, pro singulari tua humanitate, oro, ut hoc meum iuuenile ludicrum, pro tua excellenti humanitate, grato animo suscipere, approbare, defendere, & à maleuolorum calumnia, tuo patrocinio uindicare non dedigneris. Sunt enim hæc tempora iniquißima nostris studijs, quibus magnanimos uiros, qualis & tu es, fauere decet. Omnis & honestarum artium tutela ipsis commissa est. Ad tuam igitur fidem atq; humanitatem, licet anteà prorsus ignotus, nulloq; familiaritatis usu tibi deuinctus, sed sola egregiæ tuæ uirtutis fama, quæ omnium ore celebratur, adductus & impulsus, confugio, speroq; neq; tibi, neq; alijs honestis, & candidè iudicaturis uiris, hoc meum studium (quo primam officiorum meorum significationem exhibere uolui) ingratum, sed omnino acceptum fore. Quod si à tua Mag. fieri perspexero, posthac, ceu stimulis impulsus, ea quæ maius laudis & gloriæ incrementum, non tam tuæ Mag. quàm toti Sarmatiæ Regno allatura sunt, aggrediar. Postremo me meaq; studia, tibi alijsq; bonis & honestis uiris, quibus omne meum studium, & industriam animi defero, humiliter commendo. Deumq; Opt. Max. uotis ardentibus oro, ut Mag. tua Nestoreos fœliciter annos ualeat, uirtutisq; tuæ egregia laus & gloria, apud omnes, uberiore cum incremento, et gratiarum actione dilatetur, & innotescat.

Datum Cracouiæ 6. Calend. Augusti.

Anno M D L III.

DE FLVVIO

MEMELA LITHVANIAE QVI CVRA & induſtria Generoſi ac Clariſsimi uiri Domini Nicolai Tarſo, nauibus permeabilis factus eſt. Carmen Elegiacum.

AVTHORE ADAMO SCHRO-
THERO SILESIO.

ESt locus umbroſis circumdatus undiq; ſyluis,
Hic ubi littoreas Iſtula uoluit aquas.
Quo nullus Grachi iucundior extat ad urbem,
Auxiliare liquet numen ineſſe loco.
Sæpius hic celebres, clariſsima turba, Poetæ
Fingunt tranquillæ Carmina mentis opus.
Dum pius hic chari laudes meditatur Iolæ,
Complacet & Domino qualibet arte ſuo.
Dum cupidus teneræ formam canit alter amicæ,
Optat & ut placito poſsit amore frui.
Hic quoq; me Vatum ueſtigia prima ſequentem
Delectat uaria conditione locus.
Cuius ad arcanos, uiridi ſub fronde, receſſus,
Mouimus heſterno muſica plectra die.
Dum'q; Sigismundi famam'q; decus'q; potentis,
Qui regit imperio, Sarmata regna, cano,
Dum'q; laboro Ducum mihi cōciliare fauorem,
Quemlibet & ſtudiis demeruiſſe meis,

 Dum'q;

Dumq́ꝫ precor triplici trinũ modulamine numẽ,
Vt Regni, maneant candida fata, statum.
Dulcibus impletur subitò concentibus aër,
Gratius humana uoce sonatq́ꝫ melos.
Audio festiuis mulcentem plausibus auras,
Et dare nescio quem, Carmina læta, chorũ.
Quidquid id est, inquam, cœlo descendit ab ipso,
Humanæ superat quodlibet artis opus.
Progredior, rerum succensus amore nouarum,
Quis precor his præsens (si queat) esse neget?
Progredior, sonitumq́ꝫ sequor, sonitũq́ꝫ sequẽdo,
Ad ripas uenio lenè fluentis aquæ.
Hic Arethusa choros, hic Xantho, Lysis & Opis
Ducit, & ad numerum cõmouet apta pedes.
Hic Ephyre, Drymo, fontanaq́ꝫ numina circum
Saltant, his etiam cærula Doris adest.
Plurima Nerèidum ludebat in amne Dearum,
Mirificis aliæ dum cecinêre modis.
Præterea niueæ circum caua littora Nymphæ
Nectebant facili, Laurea serta, manu.
Cumq́ꝫ salutarent te fluminis Istula regem,
Edidit harmonicas Callianassa notas.
Ipsa sed, ô aliis quantum formosior, Ægle
Nescio quos læto protulit ore sonos.
Adde quod & Dryades aderant, hilaresq́ꝫ Napææ,
Nec Pan, cum Satyris, saltibus aptus, abest.
Hæc ego conspiciens, propius uestigia uerto,
Nobile concipiens, aure patente, melos.

Cumq́ꝫ

Cumq́ꝫ ſuſurrantes dubius ſpatiarer ad undas,
Hæc noua lætitiæ quid ſibi ſigna uelint,
Nympharumq́ꝫ chorus tantũ cur gaudeat,& quæ
Excitet æquoreas undiqꝫ cauſa Deas.
Ecce caput raucis udum pater exerit undis
Iſtula, conſpicuum reddit & ore uadum.
Et quamuis urnam manibus,ſceptrumq́ꝫ tenebat,
Ob maieſtatem plusq́ꝫ uerendus erat.
Attamen ut dubium me circum littora uidit
Humida,ſolertes ferre,referre pedes.
Talibus ipſe meas implet ſermonibus aures.
Optime Pierii cultor Adame chori,
Accipe quæ noua ſint feſtiui gaudia plauſus,
Accipe cur reſonant, carmina læta,Deæ.
Non abit ulla dies quin huc mea gaudia Nymphę,
Et ueniat quidquid numinis unda fouet.
Illa Sigismundi,tali mihi Principe dignas
Enumerat dotes,ingeniiq́ꝫ decus.
Omnibus hæc narrat quàm iuſtus et q̃ibus æquus
Regnet,& in miſeros quam pius eſſe ſolet.
Tertia commendat ſtudium uirtutis auitæ,
Et ueram pura cum pietate fidem.
Præterea memorat quàm ſacras Palladis artes
Sedulus aſsidua ſedulitate, colat.
Et quanto ſemper doctos dignetur honore,
Quorum mens rerum cognitione nitet.
Principis unde ſibi nomen ſapientis adeptus,
Et palmam ſummæ nobilitatis habet.

Altera

Altera Sarmatici canit aurea ſæcula Regni,
Rege ſub hoc nullis interitura malis.
Commemorant aliæ curã quàm ſtrennuus omnẽ,
Pectoris & ſtudium concitet omne ſui.
Inclyta ne Regni Reſpub. corruat unquam,
Salua ſed ut ſtabili ſit, maneatq; pede.
Vt ſua, Poſteritas olim, ſeriq; nepotes,
Pectoris infracti Regia facta ſciant.
Hæcq; Polonorũ dum proſpera tempora laudat,
Lithuaniæ clarum prædicat illa ſtatum.
Nam quæcunq; prius Litauis incognita terris;
Priuabant ſummos utilitate uiros.
Vel quæ tractandis ſemper nimis ardua rebus
Viſa, uel humana non ſuperanda manu.
Hæc modo iam partim lucem produxit in ipſam
Cura Sigiſmundi, conſiliumq; Ducis.

Ioanes Luthomirski S. R. M. curiæ theſaurarius.

Suntq; Luthomirski ſtudio, uigiliq; labore,
Commoda per uarios multa parata locos.
Ille uir Æmonium uirtutibus æquat Achillem,
Æquat & egregios nobilitate uiros,
Hic ut tergeminum Regis dilatet honorem
Nititur, & Regni ſedulus auget opes.

Petrus Chwalicowski magnus Procurator Magni Ducatus Lituaniæ.

Alter & eximiæ Petrus uirtutis alumnus
Id ſtudet, ut Regni promoueantur opes.
Namq; Sigismundo dum uult placuiſſe potenti,
Nullum curarum ferre grauatur onus.
Nõ abit ulla dies quin huc mea gaudia Nymphæ,
Et ueniat quidquid numinis unda fouet.

Hæc &

Hæc & plura mihi dum quælibet ore recenſet,
Sarmatiæq; rogant, candida fata, Duci.
Nunc at habent alias ad dulcia iubila cauſas,
Cum Nymphis Dryades, Nereidesq; Deæ.
Nunc & habẽt homines cur dulcia iubila cantẽt,
Et reddant Domino, carmina læta, Deo.
Inter ego claros non ultimus Iſtula Diuos
Gaudeo, res fructu non caret illa ſuo.
Et tu ſi Superos tantum Schrötere uereris,
Ede profecturo gaudia noſtra ſtylo.
Ortus apud Grodnæ ſinuoſus Memela fines,
Saxoſo Litauas perluit amne plagas.
Præterit & Caunæ loca mercatoribus apta
Vrbis, & inde tuos Pruſsia ſtringit agros.
Inuius hic ſemper, nec nauibus utilis ullis
Et propter rupes & fera ſaxa, fuit.
Hunc aggreſsus erat Heroum maximus ordo,
Tentauit durum quiſq; laboris onus.
Peruius at poſtquam nullaq; meabilis arte
Viſus, opus fortes deſtituère manus.
Regales uerò cum poſſet reddere fructus,
Si foret excultis, nauibus aptus, aquis.
Ecce, potens quo ſe gens fert Tarłouia claram, Nicolaus
Tarło, ſui ſtudium pectoris omne parat. Tarło.
Pectoris omne parat ſtudium, uigiliq; labore,
Naturæ ſolidum frangere tentat opus.
Tentat & infracta rem mente fatigat, ad illam
Euentu multi poſse carere putant.

Dum tamen inuidiam ſpernit uirtute parandam,
Dumq́ꝫ uocat faciles, in ſua uota, Deos,
Vincit & aſsiduo cedit natura labori.
Memela nunc ſpatio liberiore fluit.
Quiqꝫ prius rupes, & inutile pondus alebat,
Nũc uehit omnimodas, nauibus aptus, opes.
Nunc merces uarias plenis uehit amne phaſelis,
Multaq́ꝫ uicinis fert alimenta locis.
Hoc opus attulerit Regni quot commoda gazis,
Et quantum Litauos utilitate iuuet,
Quantumuis Dryadesq́ꝫ uelint, uiridesq́ꝫ Napæę,
Nulla poteſt certis enumerare notis.
Prætereà Tarſo gelidas ubi Memela ripas
Stringit, habet gratis pinguia rura locis.
Hæc poterunt Domino maiores reddere fructus,
Ditabit mira Memela gratus ope.
Quantumuis famam tanta uirtute parãtam
Non ullo pretii tempore uincet honos.
Propterea Schrötere uides, reſonantia plectro
Carmina, cæruleas concelebrare Deas.
Gaudent, ſeq́ꝫ uolunt noſtris æquare Deabus,
Quod uaga iam puro flumine regna colent.
Sæpe quod humanas poterunt & carpere uoces,
Mulcebit quoties nauita lætus aquas.
Adde quod & placidas florentia ſerta per undas
Sæpius à populo prætereunte, ferent.
Hinc etiam Satyri ſylueſtria numina, læti
Ducunt laſciuos per iuga ſumma choros.

Lignorum

Lignorum poterunt plenis excludere ſyluis
Pondera, quæ cupido deferet amne ratis.
Sic uarios hominum genus hæc aptabit ad uſus,
Sic Satyriq; ferent apta theatra iocis.
Omnia iam rerum lætantur, & omnia gaudent,
Turbaq; Nympharum, Naiadumq; chorus.
Nulla dies & erit quin huc mea gaudia Nymphę,
Et ueniet quidquid numinis unda fouet.
Magnificasq; ferent miro modulamine laudes — Nicolaus
Tarlonis, ſummi clara per aſtra Poli. — Tarlo.
Ante licet magnum ſua cognita fama per orbem
Viuit, & ad Solis uergit utranq; domum.
Vel quod magnificis, clarisq; parentibus ortus,
Et genus à ſummis nobile ducit auis.
Vel ſua quod uirtus uarias laudata per oras
Exiſtit, pretio nec caret illa ſuo.
Multorum mores, multas quod uidit & urbes,
Et didicit linguis quattuor ille loqui.
Quod uacat & ſacris, conceſsa per otia, Muſis,
Palladia multum laudis ab arte ferens,
Præbet & hoſpitii depulſis iura Deabus,
Et doctos certa conditione iuuat.
His, aliisq; licet clarus uirtutibus, inter
Magnanimos habeat nomina clara Duces.
Attamen ingentes æterno Carmine grates,
Et ſibi dum Nymphæ, Naiadesq; parant.
Audiet iſta patens conuexi machina cœli,
Quidquid et occaſus qdquid & ortus habet.

Iohannes Kopp. factor Regius. Conrad. knopff. Bernhard9 butner.

Iam mercatores quidam, qui commoda Regni
Tractant, hauſerunt auribus illa ſuis.
Mirantur, quod, quæ nulli ſuperanda putârant,
Tarſonis ſtudio iam ſuperata uident.
Mirantur, laudantq́; uirum, ſtatuuntq́; trophæa,
Signa per æternos non abolenda dies.
Dumq́; ſibi cupidi proſperrima quæq; precātur,
Pocula proq; uiri multa ſalute leuant,
Quid facient alii, quos Regni publica tangit
Cura, Palatini ? magnanimiq́; Duces ?
Quotq́; dabit meritas Maieſtas Regia grates ?
Quo dabit & dignum ſemper honore frui ?
Præmia me certè nam iudice multa meretur,
Dignus ob id tota poſteritate legi.

Nico. Ra-dziwil Dux in Oliká Palatin. Wilneñ.

Quas Radiuillus aget gratanti pectore grates ?
Cuius fœcundos Memela lambit agros;
Qui Radiuillus habet nullum uirtute ſecundum,
Princeps, conſilio, diuitiisq́; potens.
Qui licet à claris titulos proauis atauisq́;
Et genus inuictæ nobilitatis habet.
Vt ſua uel totum ſint nomina nota per orbem,
Stemmatis & clari, dextera fama, ſui.
Nam ſibi nobilitas conceſsit, & inclyta uirtus
Vt tria cum gemino cornua piſce gerat.
Cornua, uenatrix quibus utitur ipſa Diana,
Cum generoſa truces cuſpide figit apros.
Addita cornigeræ ſunt aurea lumina Lunæ,
Ferreus & fortis calceus unus equi.

Heroum

Heroum quæ ſunt inſignia uera potentum,
Magnorum quæ ſunt præmia uera Ducũ.
Non tamen hac fuerat palma contentus auorum
Nec ratus eſt fortes iſta decere uiros.
Sed ſibi cura fuit propria uirtute, manuq́ꝫ
Nobilium uerum poſſe parare decus.
Ergo diuerſi dominator Carolus orbis,
Vidit ut infracti, fortia facta, uiri.
Hunc quantum potuit ſignis ornauit opimis,
Addidit & claro, nobile ſtemma, Duci.
Addidit & titulis Aquilam pernicibus alis,
Qualem Ferdnandus Cæſar in orbe gerit.
Inſuper adiunxit galeas ex ordine trinas,
Quālibet ex meritò, pulchra corona, decet.
De quibus aſcendit mediam Iouis ales, & huius
Erectum præſtans fert diadema caput.
Eſtq́ꝫ leo primæ, rapidum tenet altera Gryphem.
Iſta decent fortes, fortia ſigna, Duces.
Eſte nec immemores uos qui uaga rura tenetis,
Memela qua placidis labitur altus aquis.
Vos duo Slucēſes, claro de ſtemmate, fratres.
Veſter ut æterno tempore duret honor.
Cingite Tarkonis uictrici tempora Lauro,
Signaq́ꝫ gratificæ plurima mentis eant.
Tu quoqꝫ nobilium lumenq́ꝫ decusq́ꝫ uirorum
Virſzyko, quem Litaui, Sauromatæq́ꝫ colũt.
Quem tantis opibus, fœlicia fata, bearunt,
Diuitis ut ſuperes ſplendida quæq́ꝫ Mydæ.

Georgius et Simeon Duces Slucen.

Georgius Wyrßyko Ca=ſtell. Wilnen.

 Profer

Profer amabilibus gratantia carmina uerbis,
Nobile Tarłonis nomen ad aſtra ferens,

Nico. Radziwil Palat. Troceñ.

Et qui Trocenſes rectè Radiuille tueris,
Dum tibi Tarłonis cura laborq́ꝫ placet.

Stanislaus Kyßka Palat. Wytebieñ.

Et tu, quem ſummis uirtus Heroibus æquat,
Qui populi curam Wytebienſis agis.
Edite iam gratam teſtantia iubila mentem,
Edite iam multis iubila læta notis.

Stanislaus Kyßgał. Pocillator Magni ducatus Lituaniæ.

Quiq́ꝫ tuum Kyſzgal caput inter nubila condis
Virtutis certa dexteritate tuæ.
Gaudia multa uelis uariis effundere ſignis,
Materiam plauſus cur mediteris, habes.

Hieronymus Kotkowitz Caſtella. Troce.

Tuq́ꝫ potes dignas, præſtans Hieronyme, laudes
Tarlonis grato concelebrare modo.
Et ſibi pro tali ſtudio, taliq́ꝫ labore,
Grates ſynceris dicere nominibus.

Hieronymus Koryczki, Magiſter equitum S. Regiæ Maieſtatis.

Nil minus egregia clarus uirtute Koryczki
Tarloni grato pectore gratus erit
Vos etiam quibus eſt commiſſa potentia rerum,
Inclyta Sarmatici regna per iſta ſoli.
Si clarum patriæ bene cuſtoditis honorem,
Si quid uos Regni, proſpera fata, mouent.
Vnanimi meritas perſoluite pectore grates,
Et date ſacrificis, thura Sabæa, focis.
Et, qui Tarlonis, ſummum laudate parentem,
Noluit euentu facta carere ſuo.
Dumq́ꝫ uiro fœlix, fauſtumq́ꝫ rogabitis æuum,
Nomina Tarlonis neſcia mortis erunt.

Iſtula

Istula qui fluuios inter sum maximus omnes,
Quos colit aut unquã Sarmatis ora colet?
Tarloni semper fœlicia fata precabor,
Dum mea Sarmaticos unda rigabit agros.
Nulla dies & erit quin huc mea gaudia Nymphę,
Et ueniet quidquid numinis unda fouet
Actaq; magnanimi referent Tarlonis, ut ille
Longæua possit posteritate frui.
Ergo age quod Nymphæ faciũt uiridesq; Napęę,
Istula quod facio, quis sibi turpe putet?
Hos & mansuris mandes Schrôtere libellis,
Quos tibi syncero fudimus ore sonos.
Dixit, & umbrosis subitò caput ingerit undis,
Et sua Nympharum quælibet antra subit.
At postquã calamo, quæ iusserat ille, notâram,
Scripta dedi rapido nostra ferenda noto.
Vt quascunq; notis agitata ferentur ad oras
Nobile Tarlonis nomen in orbe canant.

FINIS.

ZENONAS IVINSKIS

Medžių kultas lietuvių religijoje

(Cultus arborum in antiqua religione lituanorum*)

II. LIETUVIŲ KULTO TURINYS

2. Kulto pobūdis.

Daugiau panašių aprašymų, kaip to žemaičių misionieriaus, nebesutinkame per visą XV amž. Sprendžiant iš per ištisas generacijas besitęsiančių kovų tarp lietuvių ir kryžiuočių, reikėtų manyti, kad vokiečiai gerai pažino Lietuvą. Ordino kronistai galėjo rasti daug progų, dažnai žygiuojant riteriams į pagonių kraštą, jį pamatyti, bet gyventojų papročius ir tikybą pažinti, tarp tų žmonių ilgiau nesustojant gyventi, buvo sunku. O pagaliau patys riteriai, kurie būtų galėję savo pastebėjimus ir žinias raštingiems kronistams ar dvasininkams perduoti, vengdavo minėti pagonių burtus ir prietarus. Užtad vis buvo rūpestingai žymėta, kiek tų „tamsybės ir pražūties padarų“ yra kritę nuo tikėjimą ginančio kardo. Įprastinių žygių metu kryžiuočiai skubiai naikindavo, degindavo ir traukdavosi tolyn, kad priešas negalėtų laiku suskubti puolimui sutelkti savo jėgų. Todėl per šimtą su viršum metų, net uolūs ir kruopštūs „reizų“ Lietuvon registratoriai, kaip antai: heroldas Vygandas Marburgietis (Prūsuose) ir magistro kapelionas Hermanas Vartbergietis (Livonijoje), teduoda atsitiktines žinutes apie šventus miškus, šventus kaimus, šventas upes, šventus laukus, žodžiu, konkrečiai teįvardija tai, ką Dusburgas pirmasis bendrais žodžiais minėjo apie prūsus. Tiedu kronistai kur-ne-kur mini aukojimus, kraujo (gyvulių) aukas ir po keletą kartų aprašo žmonių aukas — sudeginimus kryžiuočių (Mh 120-124). Vygandas dar mini kažkokį šventą vyrą *(„sanctum virum“)* — dvasininką ir šventus namus *(„domos sacras“)* — šventyklas. Bet abu kronistai, dažnai ir smulkmenas minėdami metraščiuose, nė vienu sakiniu atskirai neužsimena apie pagonybės turinį, su kuria kovoti buvo kryžiuočių vyriausias tikslas. Esame minėję, kad, rodos, krikščionims riteriams, kaip didžiausiems pagonių priešams, nederėjo do-

---

*) *Pradžia 2 (1938) 141-176.*

mėtis ta „velnio įkvėpta“ pagonybe. Gal būt, buvo draudžiama apie ją plačiau kalbėti. Bet apie patį pagonių kultą ir jo smulkmenas kryžiuočiai, berods, daug ir žinoti negalėjo. Tik taikinguose santykiuose būtų buvę galima gyventojų papročius geriau pažinti, apčiuopti smulkmenų, ką nors įdomesnio nugirsti. Ir iš tiesų, kai tik prasidėjo taikingos misijos ir uoli pastoracija, ypač jėzuitams į Lietuvą atvykus (XVI amž. gale), apie lietuvių pagonybę sužinota įdomių dalykų. Kryžiuočiai niekur tokių taikingų misijų, išskyrus vieną kitą retą sporadišką atsitikimą[82]), nevykdė. Jie pagonių nekrikštijo, naujos tikybos tiesų nemokė. Kryžiuočių darbas prasidėdavo ir baigdavosi ugnimi ir kardu. Todėl kryžiuočiams neteko betarpiškai susitikti su pagonių prietarais ir tikėjimais, kuriuos krikščionys vadino bendru stabmeldybės — idolatrijos („ydolatria“) vardu. Jos išorinių ženklų kryžiuočiai, — bent sprendžiant iš kronikų —, negalėjo aptikti. Niekur, palyginti, plačiose kronikose neužtinkame nė pėdsako, kad būtų buvę sunaikinti kurie nors pagonių religinio kulto objektai, kaip antai: stabai ir šventyklos. Rodos, tik vieną kartą, kaip sakyta, Vygandas mini „šventus namus“ Vendžiogalos srityje (Mh 124).

Kas čia pasakyta apie Vygando ir Vartbergės metraščius, dar labiau tinka apie kitus vokiečių ordino XV amž. istoriografijos šaltinius, kurie Vytauto epochai duoda tiek daug įdomios medžiagos. Pav., Posilgė, kuris apie Lietuvą žino tiek daug faktų, ypač iš jos politinio gyvenimo, savo plačioje kronikoje iš kulto srities teduoda vos dvi skurdžias žinutes.

Prie tokių šaltinių, kurie charakterizuoja lietuvių senąją tikybą, reikia priskaityti žinomojo lenkų kronisto Jono Dlugošo (1415-80) plačius aprašymus, kuriuose keliais atvejais patiekiama žinių atskirai apie Aukštaičių ir vėliau apie Žemaičių gyventojų tikybą.

Jei Enėjaus Silvijaus Piccolomini iš Jeronimo Pragiečio, (kuris pats buvo matęs Žemaičius ir ten Dievo žodį skelbęs), gautos žinios buvo pavadintos paskutiniu autentiniu pagoniškų tos šalies papročių aprašymu, tai Dlugošo (kuris Lietuvoje nebuvo buvęs), žinios yra gautos iš tą kraštą mačiusių ir jame keliavusių žmonių, pirmoje eilėje, tur būt iš ten krikštijusių ar palydovais buvusių lenkų dvasininkų, kurie kai ką turėjo būti parašę. Su pačiu kronistu dėl amžiaus skirtumo (Dlugošas gyveno 1415-80) jie vargu begalėjo susitikti. Todėl Dlugošo aprašymai yra taip pat verti dėmesio, nors jie ir eina iš antrųjų ar kelintųjų lūpų, kurios mums yra nežinomos.

Nors Dlugošo kronikos šaltiniai nuo veikalo X-sios knygos toliau yra neištirti, tačiau iš visos jo kelių tekstų kompozicijos, liečiančių lietuvių pa-

---

82) *Z. Ivinskis,* Krikščionybės kelias Lietuvon, rink. Krikščionybė Lietuvoje (Praeitis, Dabartis, Ateitis), 1938, 20 p.

gonybę (X ir XI knygos), galima, rodos, iš tiesų daryti išvadą, kad jis turėjo kokį tai rašytą pranešimą apie lietuvius — žemaičius. Lyginant jo kronikos vietą apie Aukštaičių krikštą (1387 m.) su dviem etnografiškais aprašymais ir Žemaičių krikšto atvaizdavimu, matyti, kad atskiri posakiai, ypač apie lietuvių pagonybę k a r t o j a s i. Tas panašumas, žinoma, su kai kuriais redakciniais pakeitimais, ryškėja labiausiai etnografiškame ir Žemaičių krikšto aprašyme. W. Mannhardto spėjimu tokis raštas galėjo būti pagamintas plačiai atvaizduojant Žemaičių oficialų atvertimą (Mh 151). Kadangi jame turėjo būti bendrų žinių apie Lietuvą, Dlugošas jį panaudoja ir anksčiau. Iš čia toji tekstų giminystė.

J. Dlugošas atskirai rašo apie Aukštaičių gyventojų tikybą. Jo išvedžiojimai, kaip sakyta, yra keliose vietose, būtent aprašant Aukštaičių krikštą (1387 m.) ir Žemaičių krikštijimą (1413 m.). Be to, jis, dviejuose platokuose etnografiniuose aprašymuose patiekdamas savo įrodymus, kad lietuviai yra kilę iš Italijos, duoda žinių ir apie jų tikybą.[83]) Trumpai suglaudus tuos keturiose vietose išmėtytus Dlugošo aprašymus, reikia pasakyti, kad kronistas, lietuviams priskiria k e t u r i s skirtingus kultus.

Pirmiausia, Dlugošas akcentuoja u g n į, kuri buvusi laikoma amžina ir nuolat dvasininkų kurstoma bei palaikoma. Vilniuje centrinio židinio dvasininkas buvęs „Znicz".[84]) Dlugošas pirmasis tai mini. Bet, apskritai, apie ugnies kultą yra tai kelintoji žinia, ypač jei čia dar priskaityti bizantinius šaltinius. Konstantinopolio patriarchas lietuvius tiesiog oficialiai vadina „ugnies garbintojais" *(„pyrsolatrai")* Tačiau lietuvių ugnies dievybė, t. y. jos vardas, nė Dlugošui nežinoma, kai tuo tarpu, pav., slavių ugnies dievo „Svarog" kultas labai stipriai pasireiškė, ir jis, kaip ugnies dievas buvo „garbinamas". Bet nuostabu, kad pas tuos ugnį meldžiančius slavius nieko nežinoma apie a m ž i n ą j ą u g n į, kuri lietuvių kulte sudaro vieną iš ryškiausių bruožų, Dlugošo kelis kart užakcentuotų. Todėl A. Brückneris daro aiškią išvadą, kad židiniai buvę kūrenami Perkūno, bet n e p a č i o s ugnies garbei. Šitie vieninteliai Perkūnui skirti „ugnies aukurai"

---

83) *Joannis Dlugossii,* Opera Omnia, XII (1877), 466, 470 sq., 473 p.

84) *„Reluctantibus barbaris et se suaque Numina (erant autem haec praecipua: I g n i s, quem credebant perpetuum, qui per sacerdotes subiectis lignis nocte atque interdiu adolebatur;)... Wladislaus rex ignem, qui perpetuus ab illis putabatur, in Vilnensi civitate, quae caput et metropolis gentis erat, servatum, et a sacerdote qui eorum lingua Z n i c z appellabatur et qui supplicantibus et de futuro rerum eventu Numen consulentibus falsa edebat (quasi haec a Numine accepisset) responsa, custoditum et sedula lignorum adiectione nutritum, barbaris inspectantibus extingui, et templum et aram, in quibus hostiarum fiebat immolatio, disrumpi..."* (Opera Omnia, XII, 466 p.). Plg. ten pat 471, 474 p. (etnografiški aprašymai, kurių tikslas įrodyti, kad lietuviai yra kilę iš romėnų).

(Feueraltäre) ir davė progos sudaryti lietuviams charakteristiką — „pyrsolatrai", nors jie tokie nebuvę.[84a])

Toliau, Dlugošas mini mums pažįstamą medžių kultą ir šventus miškus, kuriuose nei medžiai, nei žvėrys neliečiami. Tokį mišką geležimi paliesti baisu ir nuodėminga. Kronistas pirmasis iškelia žmonių samprotavimą, kad jei kas įžengdavo į tokį mišką, tas būdavo dvasių smaugiamas arba už bausmę nustodavo ar išsisukdavo sąnarį, ranką, koją, netekdavo akies. Tik avinų ar veršių aukomis jis galėdavo vėl susigrąžinti sveikatą.[85])

Tretysis Dlugošo taip pat aiškiai akcentuotas kultas — gerbimas gyvačių bei žalčių, kuriuos kronistas vadina aspides, serpentes ir viperas, atskirai žalčių neišskirdamas. Pirmasis šitą kultą įsakmiai paminėjo Jeronimas Pragietis. Dlugošas apie žalčius išsitaria, kad juose, žmonių manymu, gyvenusios ir slėpusiosios dievybės. Jie buvę, tarsi, penates Dii, namuose laikomi, pienu maitinami, ir jiems buvę aukojami gaidžiai.[86])

Pagaliau Dlugošas mini visai naują dalyką, būtent (mirusiųjų) vėlių kultą ir joms dedamas aukas. Lavonai buvę deginami drauge su arkliu, jaučiu, karve, balnu, kamanomis, ginklais, drabužiais, diržu, žiedu, brangiais indais ir kitais daiktais, nesigailint nei aukso, nei sidabro. Po karo sudegindavę vieną iš žymesnių belaisvių. Labai įdomi yra kronisto pastaba, kuri vėliau padės išaiškinti alkviečių paskirtį, jog tam tikruose miškeliuose, mūsiškai alkuose, būdavę židiniai (ugniavietės), paskirstyti kaimais,

---

84a) *A. Brückner*, Slaven und Litauer, Lehrbuch der Religionsgeschichte, hgg. von Alfr. Bertholet und Edv. Lehmann, II (1925), 233 p.

85) „... *item silvas, quas vocabant sacrosanctas et quas ferro contingere profanum et mortiferum erat; omnes siquidem illas ferro contingentes et violantes Satanae dolositas et versutia, in manu, oculo, pede aut aliquo membrorum, ut cultores suos in fide sacrilega contineret, Deo permittente offendebat et nisi arietum et vitulorum holocaustis placati, simulatam reddebant sanitatem...*" (Opera Omnia, *XII, 471 p.*). Antrame etnografiškame aprašyme yra taip pasakyta: „... *Silvas etiam plerasque non secus quam sacrocanctas colebant, quas et intrare et per detrucationem aut arboris aut frondis violare, capitale fuit: detruncator enim frondium aut silvae ingressor, aut iugulabatur a Daemone, aut in aliqua corporis mutilabatur parte...*" (*O. c. XIII, 473* p.). Plg. ibd. 466 p.

86) Kalbėdamas apie lietuvių krikštą Dlugošas apie gyvates tiek pasako: „... *et Aspides, serpentesque, in quibus Deos habitare et latere credebant...*" (O. c. XII, 466 p.). Antrajame etnografiškame aprašyme yra taip pat trumpai pasakyta: „*Viperas insuper et serpentes fere singulorum hominum continebant domus, quibus et nutrimenta praebebant in lacte, et gallos illis velut hostias placationis immolabant*". (O. c. XIII, 473 p.). Plg. ibd: 471:

šeimomis bei namais, kame lavonai, pasak Dlugošo, su viskuo būdavo sudeginami.[87])

Be šitų keturių kultų Dlugošas mini dar iki tol niekieno neužfiksuotų įdomių dalykų, būtent, kalba apie rudens — spalių mėn. pradžios šventes, tuose miškeliuose atliekamas apeigas nuėmus derlių. Į tas šventes gyventojai atsivesdavo ir savo šeimas. Aukojant jaučius ir avinus, tris dienas buvę puotaujama ir geriama, šokama ir žaidžiama.[88])

Tiesa, Dlugošui gali būti prikišama nemaža tendencijos ir netikslumo, aprašant politinius Lietuvos ir Lenkijos santykius. Apie Vytauto, Jogailos, Kazimiero laikus, ypač kur ginčas eina tarp lietuvių ir lenkų, mūsų kronistas parodo neabejotinai daug šališkumo. Bet religinius pagonių gyventojų papročius tendencingai aprašinėti, ką nors iškreipti ar nutylėti, jis negalėjo turėti jokio intereso. Apie pagonių lietuvių tikybą Dlugošas yra viską sužymėjęs, ką jis žinojo ir girdėjo. Tiesa, tas Krokuvos kapitulos kanauninkas savo aprašymus kreipia viena kryptimi. Kildindamas lietuvius iš romėnų, jis daro skubotus sugretinimus tarp lietuvių ir romėnų religinių kultų.[89]) Dlugošas pirmasis teigia, kad lietuviai, kaip kurios nors lotynų giminės ainiai, atvykę Lietuvon Pompėjaus ar Cezario laikais, atsinešę tuos pačius religinius papročius, tas pačias apeigas,

---

87) *„Mortuos insuper suos, quod non Italis et Latinis tantummodo, sed et caeteris nationibus legimus fuisse solenne, comburebant. Lithuani tamen, cum silvarum et nemorum abundarent multitudine, habebant speciales silvas, in quibus singulae villae et quaelibet domus atque familia, speciales focos, decedentium cadavera soliti erant conflagrare. Adiungebantur autem cremando corpori quaeque patiora, equus, bos, vacca, sella, arma, vestis, cingulus, torques; annulus, et simul una cum cadavere, non habito respectu quod aurea vel argentea forent, cremabantur. In hunc quoque morem Olgerdus filius Gedimini, magnus Dux Lithuaniae et Wladislai Poloniae regis genitor, in gentilitatis errore fatis absumptus in silva Kokiveithus prope castrum et villam Miszeholy* (Maišiogala?), *cum equo optimo, ioppula margaritis et gemmis intexta, veste ostro et auro superba, balteo argenteo deauratoque amictus, exustus erat.. Ex hostilibus quoque terris, triumphum aut praedas referentes reversi, congerie de lignis et pyra exstructa, ad cuius exstructionem unusquisque lignum iacebat, praestantiorem et insigniorem ex captivis iniicere et conflagrare, existimantes Deos suos huiusmodi incenso propano quam maxime et gratificari et placari..."* (O. c. XII, 471-2 p.): Plg: ibd: 474 p:

88) *Erat insuper Lithuanis ex patrio ritu consuetudinarium et caerimoniale, dum illos gentilitatis detinerat caligo, ad silvas, quas sanctas putaverant, collectis frugibus, sub principio mensis Octobris, cum coniugibus pignoribus et familiis venire et Diis patriis boves, arietes et caetera animalia per triduum in holocausta et victimas offerre, et oblatis, sacrificatisque, sub ecdem triduo, vacando comessationibus, ludis et choreis, epulari, convivare et vesci libaminibus: idque inter omnia praecipuum et solenne sacrificium, quod nemini negligere licebat, habebatur..."* (O. c. XII, 471 p.).

89) O. c. XII, 470-71, 473 p.

kurias turėjo romėnai. Matyti, lietuvių kildinimo iš romėnų teorija Dlugošo laikais (mirė jis 1480 m.) buvo jau gerai žinoma ir už Kunigaikštystės ribų, jei šis kronistas ją be rezervų priėmė į savo veikalą. Todėl jis bando ir lietuvių tikyboje rasti panašumo su romėnų religija. Lietuvių Perkūną bei žaibą jis lygina su Romos Jupiteriu, lietuvių ugnies kultą su romėnų Vulkanu, žalčių ir gyvačių kultą su Eskulapiju, medžių įdvasinimą ir gerbimą sieja su Diana bei Silvanu, pamini vestales ir t. t. Šitaip Dlugošas pirmasis jau duoda pradžią tai interpretacijai, kurią, pasigaudami tam tikro išorinio, nors riboto panašumo, ypač mėgo humanistai — XVI amž. rašytojai. Ir toliau dažnai užtinkamas tas pats įvairių rašytojų noras ieškoti lietuvių tikyboje to, kas buvo žinoma apie romėnų religiją.

Aprašydamas Žemaičių krikštą (1413 m.)[90]), Dlugošas dar kalba apie religinius to krašto gyventojų papročius, visai panašiai kaip rašo Aukštaičių krikšto proga (1387 m.). Taigi, mūsų kronistas (po Jeronimo Pragiečio) yra antrasis, kuris atskirai rašo apie Žemaičių tikybą, tuo išskirdamas Aukštaičių ir Žemaičių gyventojų kultus. Bet iš tiesų tai, kas parašyta apie Žemaičius, maža kuo skiriasi nuo aukščiau kalbėtųjų duomenų. Kartojant tas pačias kultų rūšis, tik plačiau pailiustruota.

Kronistas mini vėl u g n į, kuri taip pat laikyta šventa ir amžina; ji deginta, nuolat kurstoma, prie Nevėžio aukštame upės kalne[91]). Apie m i š k u s jis vėl rašo, kad juose buvusios dievų buveinės *(habitacula)*. Tokiuose šventuose miškuose niekas nedrįsęs malkų rinkti ir medžioti, nes ir juose gyvenantieji ar patekusieji paukščiai ir žvėrys buvo laikomi šventi ir neliečiami. O kas tokius miškus ir jų žvėris ar paukščius naikino, tam išsisukdavo rankos ir kojos. Šitaip tikybinės pažiūros saugojo tam tikrus miškus ir jų gyvulius bei paukščius nuo naikinimo. Tai buvo anų laikų savotiški gamtos rezervatai, kurie, rodos, geriau galėjo apsaugoti vietos fauną nuo išnykimo negu dabartiniai įsakymų keliu paskelbti rezervatais plotai. Dlugošas toliau pasakoja, kaip žemaičiai labai nustebę, kad lenkų kareiviams, kurie jų šventą miškelį iškirto, nieko neatsitiko, kai tuo tarpu jiems dažnai kas nors nutikdavo.

Tokių šventų miškų paukščiai ir žvėrys buvę pripratę prie žmogaus

---

90) O. c. XIII, 159 sqq.

91) *„Aras deinde idolorum destruit, lucos succidit et ad praecipuum Samagittarum numen, ignem videlicet, quem sacrosanctum et perpetuum putabant, qui in montis altissimi jugo super fluvium Nyewyaśza sito, lignorum assidua appositione a sacrorum sacerdotibus alebatur, accedens, turrim, in qua consistebat, incendit, et ignem disiecit et extinguit"* (O. c. XIII 159 p.)

ir jo nebijoję[92]). Dlugošas taip pat pamini ir tai, kad tokiuose miškuose buvę ugnies židiniai, kurie buvę šeimomis ir namais paskirstyti. Juose deginta mirusieji šeimos nariai su arkliais, balnais, drabužiais, kailiais[93]). Tame Žemaičių gyventojų tikybinių papročių aprašyme kronistas duoda įdomių ir naujų žinių apie v ė l i ų k u l t ą. Tam tikrose vietose miške, kur lavonai būdavo sudeginami, vėlėms būvęs dedamas valgis ant tam tikrų iš medžio mauknos ar žievės *(ex subere"* — kamščių medžio?) padarytų kėdelių ar padėklų. Jis būdavęs paruoštas iš tešlos *(„pasta")*, sūrio formos *(„in casei modum")*. Gėrimas (midus) buvęs pilamas į patį židinį. Tai žmonės darydavę, tikėdami, kad mirusiųjų vėlės, kurių kūnai tuose židiniuose buvo sudeginti, naktį ateinančios, valgančios ant tų padėklų esantį maistą ir geriančios į pelenus supiltą midų. O iš tikrųjų, pastebi kronistas, tą maistą nuolat sudorodavusios ne vėlės, bet varnos, juodvarniai ir kiti laukiniai paukščiai bei žvėrys[94]). Tokiu būdu savaime pagonys globojo ir maitino miško gyvūniją lyg mūsų laikų gyvulių globotojai.

Žemaičiai taip pat pažįsta ir spalių mėnesio pirmosios dienos š v e n t e s, labai iškilmingai keliamas minėtuose miškeliuose. Į tas šventes susirinkdavę visi apylinkės žmonės, atsinešdavę valgio ir gėrimo. Pasivaišinę,

---

92) *„Succidit deinde per milites suos Polonicos silvas, quas non secus quam sanctas et Deorum suorum habitacula. Samagittae, juxta illud poeticum: „Habitarunt dii quoque silvas", venerabantur, in eam caliginem mentis prolapsi, quod et silvae praefatae et aves, feraeque in illis consistentes, sacrae forent, et quicquid in illas faceret ingressum, ut sanctum deberet censeri. Non ergo Samgittarum aliquis in silvis praefatis ligna audebat concidere, aut alites vel feras venari: violanti enim nemus, feras, vel alites, manus aut pedes daemonum arte curvabantur. Usu itaque longo ferae et alites apud silvas praefatas moratae, ad domesticarum instar, humanos neque horrebant neque vitabant conspectus. Maxima itaque barbaros tenebat admiratio, quod Polonorum milites nemus ritu eorum sanctum excidentes, nulla laesio, qualem ipsi inter se frequentius experti erant, sequeretur".*

93) *„Habebant praeterea in silvis praefatis f o c o s i n f a m i l i a s e t d o m o s distinctos, in quibus omnium charorum et familiarium cadavera cum equis, sellis et vestimentis potioribus incendebant"*

94) *„Locabant etiam ad focos huiusmodi ex subere facta sedilia, in quibus escas ex pasta in casei modum praeparatas deponebant, medonem quoque focis infundebant, ea credulitate illusi, quod mortuorum suorum animae, quorum illic combusta fuerant corpora, nocte venirent, escaque se exsatiarent, ac medonem foco infusum et dudum a cineribus absorptum, biberent: cum non animas, sed corvos, cornices, caeterasque silvestres aves et feras, ex assidua assuefactione cibos depositos constabat absumpsisse".*

savo dievams, ypač Perkūnui, t. y. griaustiniui, aukodavę gėrimus ir valgius[95]).

Tokia, pagal Dlugošą, buvo žemaičių pagonybė, kai 1413 m. į žemaičius atvyko jos naikinti patys valdovai Vytautas ir Jogaila. Krikščionybę įvedant, žinoma, norėta akivaizdžiuosius pagonybės ženklus nors simboliškai sunaikinti. Kaip misijonierius Jeronimas visur, kur tik galėjo, naikino alkus, kirto medžius (ąžuolus), užmušinėjo gyvates, gesino ugnį ir griovė jos aukurus, taip ir Vilniuje, pasak Dlugošo, buvusi sunaikinta pagonių šventykla *(templum)* su jos aukuru *(ara)*, buvę kertami šventieji miškeliai bei alkai, naikinamos namuose užtinkamos gyvatės. Tas pats atsitiko po 26 metų žemaičiuose. Kronistas vėl mini ugnies užgesinimą, alkų, miškų ir „gojų" kirtimą, aukurų ir paveikslų bei stabų *(simulacrorum)* naikinimą. Šitaip buvo padaryta pradžia ir nurodytas kelias kovai su lietuvių pagonybe. Žymiai vėliau, atsiradus daugiau kunigų, dar energingiau ji buvo naikinama. Paprastai, kad žmonės atprastų nuo savo pagoniškų papročių, tose vietose, kurios pagonybės laikais turėjo kokį nors sakralinį charakterį, buvo pastatomos bažnyčios. Tose pat vietose žmonės turėjo rinktis, bet jau melstis vienam Dievui. Ir tokiam nusistatymui pradžią davė 1387 metai. Toje Vilniaus vietoje, kur žyniai *(„Znicz")* nuolat kūreno ugnį, buvo padarytas Vilniaus pilies bažnyčios, Šv. Stanislovo katedros, svarbiausias altorius.

Iš čia trumpai sutrauktų Dlugošo tekstų, apie aukštaičių ir žemaičių pagonybę ir jos naikinimą, yra matyti, kad kronistas apie lietuvių tikybą turėjo nemažai žinių, nors ir negalėjo jų betarpiškai semti, bet tik naudojosi kitų rašytomis reliacijomis arba kai ką girdėjo per antras lūpas iš Lietuvoje buvusių lenkų, daugiausia kunigų. Nors politinėms žinioms, ypač apie lietuvių santykius su kryžiuočiais, Dlugošas panaudojo kitas, pirmoje eilėje Ordino, kronikas, jo aprašymai apie lietuvių pagonybę nėra iš kitų raštų sukompiliuoti. Absoliutinė dauguma to, kas patiekta, yra nauja ir iš ankstyvesnių šaltinių maža žinoma. Kalbėdami apie atskirus tikybos klausimus, dar turėsime progą analizuoti kai kuriuos kronisto aprašymus. Šioje vietoje užteks pažymėti, kad iš Dlugošo kronikos lietuvių senoji religija išeina antropomorfinio charakterio, kurį jai ne vienas tyrinėtojas neigia. Rodos, paskutinis tuo klausimu aiškiai pasisakė A. Brück-

---

95) *Prima insuper mensis Octobris die, maxima per Samagittas in silvis praefates celebritas agebatur, et ex omni regione universus utriusque sexus conveniens illic populus cibos et potum, quilibet iuxta suae conditionis qualificationem, deferebat. Quibus diebus aliquot epulati, Diis suis falsis, praecipue Deo lingua eorum appellato Perkuno, id est Tonitru, ad focos quisque suos offerebant libamina, existimantes celebritate et epulatione illa et placavisse Deos et animas suorum necessariorum cibasse".*

neris. Jis pripažino, kad lietuviai turėjo, per būrimus ir pranašavimus sau autoritetą žmonėse susidariusių ir iškilusių dvasininkų, tačiau stabų ir tikrų šventyklų negalėję būti.[95a]) Mūsų metraštininkas mini šventyklas, aukurus, paveikslus ir, berods, stabus. Plačiau jis apie juos nekalba, tik pavartoja lotyniškus žodžius *(templa, arae, simulacra)*, kurie, įprastai yra suprantami šita savo tiesiogine prasme. Bet ar iš šių žodžių galima išvesti lietuviuose buvus stabus ir šventyklas, paaiškės atitinkamame skyriuje.

Senuosius šaltinius, surašytus anuo metu, kai dar plačiai buvo išsikerojusi pagonybė, šita apžvalga galima baigti. Ji nėra pilna, nes iš XIII — XV amž. laikotarpio yra dar šaltinių, kurie atsitiktinai mini ne vieną kulto dalyką, nors pačios pagonybės visumos nė iš tolo neapima. Pav., popiežius Honorijaus III bulė (1218. VI. 15) ir pop. Grigaliaus bulė (1232. I. 23) kalba tik apie vieną dalyką, būtent, apie žmonių aukas Prūsuose. Yra atsitiktinai pas domininkoną Tomą iš Chamtimpré (1263 m.) patekęs prūsų medžių kulto aprašymas; Dzierzwos resp. Traskos *Annales Polonorum* pasakoja (1279 m.) apie paaukojimą kryžiuočio sudeginant (Lietuvoje). Domininkono Henriko iš Hervordo kronikoje yra žinia apie būrimą iš kraujo („kraujo orakulą") lietuviuose. Du metraščiai *(Chronicon Dubnicense* ir *Henriko iš Diessenhofeno* kronika) rašo apie Kęstučio priesaiką ir kraujo auką (1351 m.). Senųjų šaltinių sąraše liko nepaminėta visa eilė senų aktų ir dokumentų, kuriuose yra minimi šventi miškai, su kultu susiję vandenys, laukai, upės. Įdomios medžiagos apie vėlių maitinimą, gyvačių ir medžių kultą yra rašinyje *„Statuta provincialia concilii Rigensis"* (1428 m.). Kovodamas su tvirtai dar besireiškiančia pagonybe, Sambijos vyskupas Mykolas Junge (1425 - 42) buvo išleidęs mūsų temai įdomius nuostatus, kuriuose yra smulkiai sužymėtos gana griežtos bausmės už sueigas miškuose, vėlių maitinimą, laidojimą ne kapų vietoje, raudas prie mirusiųjų ir t.t. Apie Prūsų krašto pagonybę XV amž. medžiagos duoda Sambijos vyskupo Nikalojaus mandatas (1442 m.), Henriko Beringerio pranešimas (1428 m.), įvairūs Prūsų krašto nuostatai, vad. *„Landesordnungen"* (1408, 1427, 1441, 1445 m.). Nepanaudota čia ir Laurencijaus Blumenau notica apie medžių kultą, Guillebert de Lannoy pastaba apie kuršių tikybą ir Laonicos Chalcocondylas graikiškai parašytas sakinys apie žemaičių tikybą[96]). Dauguma tosios suminėtos ir čia dar neišvardintos me-

---

95a) *A. Brückner*, Slaven und Litauer, Lehrbuch der Religionsgeschichte, hgg. von Alfr. Bertholet und Edv. Lehmann II (1925) 529, 532 p. *A. Brückner*, Dzieje kultury polskiej, II (1931) padaro rezervą: „Były wiec światynie, niskie domki drewniane, obsługiwane przez żinczićw, gdzie wiekuisty ogień Perkuna (pioruna) płonął, odwiedzane przez lud dla wyroczni."

96) Tuos šaltinius žr. MZ I ir II t, Mh, o bibliografinius nurodymus IB Nr. Nr. 25 - 100; Nr. Nr. 1162 - 1205.

džiagos bus sunaudota tam tikruose skyreliuose, nes čia mes turėjome traktuoti ne atsitiktinius, bet daugiau specijalius šaltinius, kuriuose autorių norėta daugelį lietuvių tikybos sričių paliesti ir jas sąmoningai charakterizuoti.

Kokias išvadas galima pasidaryti apie to senojo lietuvių kulto pobūdį iš tų senųjų (XIII - XV amž.) šaltinių? Jie mini daugelį bendrų dalykų, bet kiekvienas šaltinis pasako ir ką nors n a u j o. Volynijos (Ipatjevo) metraštis ir Malalos kompiliatoriaus kronika, pav., mini dievų vardus, kurių nė vieno nežino, palyginti, platūs Jeronimo Pragiečio, En. Silvijaus Piccolomini ir ypač Dlugošo aprašymai. Paskutiniojo kronika, lygiai kaip ir Eilėtoji Livonijos kronika, žino tik Perkūno vardą. Bet užtat Dlugošas ir Jeronimas taip pat mini naujų dalykų, kurių nežino pirmieji du šaltiniai, pav., žalčių kultą, kuris neabejotinai stipriai pasireiškė ir todėl vėliau turi daug pėdsakų raštuose. Jeronimas, be to, žino, kūjo garbinimą (dangaus kūnų kultą), kuris šitoje formoje niekur daugiau nebeužtinkamas, o Dlugošas pirmasis aprašo vėlių maitinimų, rudens šventes ir mini dvasininką *„Znicz“* (viename rankraštyje vad. *„Zincz“).*

Visi tie čia išcituotieji šaltiniai vienas kitą gana papildo, nors daugumas jų yra parašyti kitoje vietoje, skirtingu laiku ir vienas kitu nesinaudojant. Tai, ką apskritai apie baltų gamtos įdvasinimą patiekė patys senieji šaltiniai, būtent, pop. Inocentas III savo bulėje, Oliverus Scholasticus savo kronikoje, Dusburgas savo metraštyje, vis minėdami medžių, vandenų, laukų, kalnų, gyvulių, paukščių ir dangaus kūnų kultą, kiti šaltiniai konkrečiau patvirtina. Įdomu, kad visi šitame skyriuje išskaičiuotieji senojo perijodo šaltiniai mini neliečamus medžius, šventus miškus. Matyti, atskirų medžių ir miškų laikymas neliečiamais, jų garbinimas bei įdvasinimas krikščionims ypač krito į akis. O pirmoje eilėje krikščionys fiksavo tai, kas labiausiai nuo jų pasaulėžiūros skyrėsi, kas ypač, ano meto krikščionio sąvokomis, atrodė egzotiška ir labai „kvaila“. O tas pagonių paikumas, kad jie Dievo vietoje garbino ne patį Kūrėją, bet tik Jo kūrinius, atseit, medžius, gyvates, ugnį ir t.t., kronistų ypač norėta pažymėti. Tačiau nesunku pastebėti, kad lietuvių tikyba nebuvo koks naivus gamtos idealizavimas, primityvus jos garbinimas ar adoravimas krikščioniška prasme. Tas gamtos kultas nebuvo koks grubus fetišizmas, bet reiškėsi atskirų gamtos objektų įdvasinimu, animizmu, savotiškai suprastu panteizmu. Ir medžiai ir kiti daiktai buvo gerbiami ne per se dėl jų kokių gerų ypatybių. Jiems buvo skiriama ypatinga reikšmė todėl, kad jie tarpininkai, kur sėdėjo dvasios, kur buvo „lokalizuotos“ dievybės. Šitas lietuvių tikybos bruožas yra bendras ne tik visiems baltams — aisčiams. Jis turi daug bendra ir su slavių pagoniškąją religiją, kurie taip pat gyveno panašiose klimatinėse ir topografinėse sąlygose. Slavių supratimu, koks nors šaltinis, ypatingas

akmuo ar medis, iš kurio tikėtasi apsaugos nuo pavojaus ar kokios gėrybės (pav., lietaus), buvo tik tam tikra vieta, kur „sėdėjo“ dievybės, žmogaus užtarėjos — dvasios. Krikščionybei atėjus jos paskui įgavo demonų pavidalą. Žinoma, ne kiekvienas šaltinis, ne kiekvienas miškelis ar medis ir t. t. galėjo būti tokiu mediju, per kurį pasireikšdavo dievybė bei dvasia. Todėl ne visi gamtos objektai visuotinai būdavo įdvasinami ir gerbiami. Bet ir tie negyvosios ar gyvosios gamtos daiktai, kurie buvo laikomi dievybių ir dvasių „buveinėmis“, buvo garbinami bei gerbiami tik dėl tos aplinkybės, kad ten gyveno žmogui gera ar bloga galinti padaryti dvasia. Todėl senoji lietuvių religija yra ne kas kita, kaip dvasių tikyba. Vadinasi, krikščionių kronistų posakiai, kad Lietuvos pagonys garbinę gamtą ir jos atskirus objektus, įgauna naujos prasmės. Kronistai, rašydami apie negyvos ar gyvos materijos „garbinimą“, galvojo krikščionių sąvokomis. Bet pagonys tokio „garbinimo“ krikščionių prasme nepažino. Jie ją įdvasino, jos privengė, tikėjo, kad ji laimę ar nelaimę nešanti; jie bandydavo toje materijoje esančių dvasių pyktį nukreipti ir t. t. Toks lietuvių tikybinis požvilgis rėmėsi principu „ do ut des“. Aukos buvo teikiamos tam, kad būtų kas nors gauta. Todėl etinis momentas lietuvių tikyboje vargu stipriai pasireiškė.

Verta atkreipti akis, kad patys pirmieji šaltiniai, kurių autoriai buvo toli už Baltijos krašto ribų, į „garbinamųjų“ objektų skaičių įtraukė daugybę daiktų, beveik visą žmogų apsupančią gamtą. Jeronimas Pragietis ir Dlugošas tą skaičių žymiai susiaurino. Jiedu bemini tik ryškesnius kultus, apie kuriuos turime ir vėlyvesnių pėdsakų, būtent, ugnies, medžių, žalčių ir vėlių kultą. Dlugošas, tiesa, pamini dar ir žaibą bei Perkūną. Šitie motyvai dominavo lietuvių gamtos kulte. Pirmieji kronistai, ypač Oliveras Scholasticus, mini, tiesa, dar laukus, kalnus, slėnius, tarpkalnes, šlaitus, uolas, kaipo „garbinamuosius“ objektus. Bet tokiose vietose turėjo būti medžių, vandenų ar šaltinių, kurie taip pat negalėjo būti tokio garbinimo vyriausias tikslas, ir tegalėjo būti savotiška priemonė, nes pagonys lenkėsi ir su pagarba ar baime žiūrėjo į tokį gamtos objektą, kuriame buvo dvasios ar dievybės buveinė[97]).

Vėlesnieji šaltiniai taip pat nebemini daugiau lietuvių tikybos objektų. Tiesa, J. Lasickis Žemaičių dievų aprašyme išveda, kad anos visuotinės pagonių tikybos deformacijos metu, turėjo būti įdvasinimas ir pirkios kampas, ir pelenas, ir šluotražis. Tai buvo jau dekadentiškasis pagonybės laikotarpis, kuriame vyko tokis didelis suskilimas dvasiniame lietuvių gyvenime. Iš čia tiek daug, dažnai netiksliai užrašytų, lietuvių „dievų“ vardų.

---

97) *H. Bertuleit,* Das Religionswesen der alten Preussen (žr. IB 260), 11 p. Plg. *A. Brückner,* Slaven und Litauer, Lehrbruch der Religionsgeschichte, hgg. von Alfr. Bertholet und Edv. Lehmann, II (1925), 520 p.

Ši senųjų šaltinių apžvalga parodo, kad toji „dievaičių" plejada su populiariąja trijule, kuriuos taip mėgo lenkiškai rašiusieji Lietuvos patrijotai, lygiai kaip ir Krivų - Krivaičių žinioje esanti hierarchija ir t.t., seniesiems šaltiniams yra dar visiškai nežinoma. Neįrodytas nė stabų buvimas! Čia išskaičiuotieji šaltiniai tepažįsta tik šešias dievybes. Žinoma, lietuvių kulto turinys buvo platus, ir tie šeši vardai yra, tur būt, tik dalis tų dievybių, kurios žmogaus psichikoje buvo įsišaknijusios, vienur vienokiais, kitur kitokiais vardais vadinamos. Net Dusburgas, kuris nemini nė vieno prūsų dievybės vardo (o asketiškam dvasininkui minėti pagoniškus demonus gal ir buvo draudžiama ar bent nepatogu), sako, kad prūsai garbinę įvairius dievus (SrPr I 33). Apie sielius Eilėtoji Livonijos kronika rašo, kad jie taip pat turi daug dievų[98]). Todėl tų dievybių skaičius turėjo būti gausesnis. Krikščionims jos išskaičiuoti nebuvo svarbu. Jie galėjo pasitenkinti bendru pasakymu *ydola, daemones, ignominiosa fantasmata* ir t.t. Įdomu, kad čia cituotuose šaltiniuose niekur neužtikome minimų lietuvių psichikoje gana ilgai išsilikusių būtybių, kaip antai Kaukų, Laumių, Aitvarų, apie kuriuos žinome iš vėlyvesnių šaltinių. Nė populiarioji Gabija nepažįstama, nors ugnies kultas daugeliui šaltinių žinomas. Todėl A. Brückneris ir daro išvadą, kad ugnies dievybės Lietuvoje nebuvę, o ugnis buvusi deginama Perkūnui. Tiesa, XVI amž. kreipiamasi į Gabiją, saugojant namų židinį ar džiovinant javus, tačiau ji esanti kilusi iš Šv. Agotos (gudiškai Hafjos), kuri skaitosi ugnies patronas.

Šitoji svetimųjų (vokiečių, rusų, lenkų) šaltinių apžvalga taip pat parodo, kad mums visą laiką tenka remtis atsitiktinėmis versmėmis, kurios tepaduoda atsitiktines žinutes. Be abejo, didesnioji dalis to, kas sudarė žilosios lietuvių pagonybės turinį, mūsų minėtiems šaltiniams yra nežinoma. Vargu kada ir pasiseks iš tų smulkių mozaikinių noticų daugiau ką sužinoti. Žinoma, bus galima visada daryti naujų samprotavimų. Apskritai tose tautose apie jų tikybą ir mitologiją tegalima plačiau ir išsamiau kalbėti, kuriose išsilaikė rašytas epas. Pas., suomių (finų) ir skandinavų mitologija yra nepalyginamai ryškesnė už kitų kaimyninių tautų tikybą vien dėl tos aplinkybės, kad išliko platus nacionalinis epas su padavimais ir mitais apie pagoniškųjų laikų dievus. Lietuviai ir jų giminės (prūsai, latviai) ne tik tokio epo nėra palikę, bet, rodos, nesukūrė savo mitų apie dievus, arba bent jų, galima sakyti, nėra išlikę. Mitai atsiranda paprastai tokiose tautose, kur dievybės yra įgijusios ryškų antropomorfinį pavidalą.

Tos mūsų čia patiektos pirmųjų šaltinių žinios, su mažom išimtim, tinka bet kokiai gamtinei tikybai apibudinti, ypač indoeuropiečių tautose. Pozityvių ir specifiškų duomenų yra nedaug. Ryškiausias lietuvių tikybos

98) Livländische Reimchronik, hgg. von Leo *Meyer*, 1876, eil. 337 - 40.

bruožas — gamtos ir jos atskirų objektų įdvasinimas, yra bendras visiems indoeuropiečiams. Kadangi lietuviai epo nepaliko, tad, kalbėdami apie lietuvių senąją tikybą pagal senuosius XIII — XV amž. šaltinius, turime remtis atsitiktinais dalykais. Todėl reikia senuosius šaltinius papildyti vėlesniais XVI — XVIII amž. šaltiniais.

III. SENOSIOS LIETUVIŲ TIKYBOS DEFORMACIJA
(Pagal XVI amž. ir kitus vėlesnius šaltinius)

Pirmieji šaltiniai padeda šiek tiek nustatyti pagrindinius lietuvių tikybos principus, kurie nesiskiria nuo prūsų ir latvių tikybų ir turi daug panašumo su slavių senąja religija[99]). Bet tai, kas žinoma apie lietuvių dvasinį XIII — XV amž. gyvenimą, negali patenkinamai nušviesti jų pagonybės turinio. Imdami vėlesnius šaltinius, kurių yra žymiai daugiau, nors jie rašo jau apie deformuotą ar slaptai atliekamą kultą, mūsų dėmesio objektu, manome, kad galima retrospektyviniu - genetiniu būdu nemaža naujo laimėti lietuvių tikybai pažinti. Jau buvo aiškiai akcentuota, kad vėlyvąją reformacijos laikų pagonybę reikia skirti nuo ankstyvesnės pagonybės. Toji vėlyvoji pagonybė dažnai būdavo nukeliama į ankstyvesnius laikus ir laikoma pirmykšte lietuvių tikybos faze. Bet ji, žmogaus dvasioje bei psichikoje vykstant evoliucijai, daugeliu atžvilgiu jau yra kitokia, negu pirmykštė pagonybė (žr. Nr. 2, 1938, 161 p.). Toje naujojoje pagonybėje labai ryškiai aptinkamas motyvų keitimasis, apie kurį mes dar plačiau kalbėsime. Tik labai pamažu senasis kultas užleido vietą naujajai religijai. Dažnai simbioziškai gyvos pagonybės reminiscencijos maišėsi su Naujojo Mokslo žmogaus galvoje sukonkretintomis sąvokomis. Šalia naujai įgytų krikščioniškųjų elementų ilgai dar laikėsi pagoniškieji elementai, ir egzistavo vieni kitiems nekliudydami. Toji pagonybė, nors jau ir nebe pirmykštės formos, šalia krikščionybės, yra vienas iš įdomiausių lietuvių dvasinio gyvenimo reiškinių, ypač XVI amž. Livonijos rašytojas, pastorius ir Kuršo superintendentas Paulius Einhornas įdomiai kalba apie latvių *„confusum chaos"*, kai jie kreipdamiesi į Šv. Panelę Mariją ir šventuosius, tai visai suderino su savo kreipimusi į savo dievus ir deives[100]). Jei lenkuose ir

---

[99]) *A. Brückner,* Slaven und Litauer o. c. 506 — 539 p.

[100]) *„Wann sie nu aber vermeinten sie* (jėzuitai) *hetten jhrem dinge genug gethan, vnd jhre Vnteutschen wol vnterrichtet, so befand sichs das ein confusum chaos oder ein vermischter Glaube ausz dem Bäbstischen vnd Heydnischen worden war, denn wie sie dazu gehalten wurden, das sie die Heiligen, sonderlich die Jungfraw Mariam auruffen solten, vnd die sahen das es mit der Anruffung jhrer Götter vnd Göttinen vberein kahm, da rieffen sie beydes die Jungfraw Mariam vnd andere Heiligen, vnd denn auch jhre Götter vnd Göttinen an, vermeineten also, sie waren mit einander einig vnd köndten beydersseyts helffen..." SrL* II, 606 p. Plg. *H. Usener,* Götternamen, 1929, 80 p.

rusuose pagonybė ilgai išliko (ir penktajame — šeštajame amžiuje po jų krikšto (XIII — XIV) vis dar buvo skundžiamasi apie „dvilytę“ tikybą[101]), tai visai panašaus reiškinio būta prūsuose, latviuose ir lietuviuose, ypač žemaičiuose.

Lietuvių liaudžiai krikščionybė buvo iš aukšto didžiųjų kunigaikščių autoritetu įsakyta. Bet svetimi kunigai, trūkstant tikrosios airių - škotų vienuolių — misijonierių pavyzdžiu Evangelijai skelbti dvasios, nė iš tolo nepriėjo prie dvasios pasaulio to žmogaus, kuris buvo gavęs jam nesuprantamą krikštą ir naują vardą. Su valdinio paklusnumu ir perdaug nesipriešindami žmonės tą naująją tikybą priėmė, užleido jai vietą viešajame gyvenime, bet ilgai savo namuose išlaikė savo dvasias. Konservatyvūs ir savo tradicijose užsigrūdinę žemaičiai net parodė ir priešingumo naujajai religijai. Pas Vytautą nuvykusios moterys verkdamos prašiusios išvaryti jų šventų miškų ir medžių naikintoją misijonierių Jeronimą Pragietį. O 1418 m. žemaičiai sukyla, išvaro vyskupą, sudegina bažnyčias ir bando atstatyti senovę. Tiesa, gal būt, šitame sukilime bus daugiau nusvėrę socijaliniai motyvai, negu religiniai, nes įvedant krikščionybę, organizuojant parapijas ir vyskupiją, dalis valstiečių buvo priskirti prie bažnytinių žemių ir suvaržyti[102]). Bet žmonės, apskritai, naujajai tikybai nereiškė aiškios opozicijos, tačiau dėl daug apystovų su ja ilgai nesusigyveno. Pirmosios parapijos, prie kurių buvo priskirtos ir tolimesnių sričių žemės, buvo labai plačios[103]). Pav., nuo Kauno iki Jurbarko, palyginti tirštai gyvenamoje juostoje, ištisus du amžius po krikščionybės įvedimo, dešiniajam Nemuno krante tebuvo vienintelė bažnyčia Veliuonoje. Sustingimas, pastoracinis nejudrumas ir svarbiausia kunigų nemokėjimas vietinės kalbos, vedė prie to, kad nuošalesnių sričių kaimiečiai XVI amž. tikrai buvo atviri pagonys[104]). Apie tai žino ir vietiniai kunigai, ir svetimieji. Reformacija išjudino Bažnyčią ir Lietuvoje. Kai tik prasidėjo misijos, buvo susidurta su tuo kaimo žmogaus savotišku pasauliu, kurio iki tol nepažinta. Atsivėrė tikrasis vaizdas. Pastebėta daugybė „dievaičių“, pamatyta daugybė pagoniškų burtų ir tikėjimų, žodžiu apčiuopta dar daug pagonybės lieka-

---

101) *A. Brückner*, Slaven und Litauer o. c. 507 p.

102) Žemaičių sukilimo eigą ir priežastis plačiai analizuoja *Z. Ivinskis*, Geschichte des Bauernstandes in Litauen. Von den ältesten Zeiten bis zum Anfang des 16. Jahrhunderts. Historische Studien, hgg. von E. Ebering, Heft 236, 1933, 98 - 105 p.

103) Plg. Mh 399. Joseph *Puryckis*, Die Glaubenspaltung in Litauen im XVI Jahrhundert bis zur Ankunft der Jesuiten in Jahre 1569. Dissert. Freiburg (Schweiz) 1919, 68 - 69 p.

104) XVI amž. Lietuvos visuomenės tamsią būklę ir reformacijos priežastis, paduodamas daug šaltinių, išdėsto *J. Puryckis*. Die Glaubenspaltung in Litauen o. c. 18 - 71 p.

nų. Kovojant su jomis ir leidžiant įvairias bažnytines knygeles, buvo atsitiktinai paminimi tie ryškūs pagonybės likučiai. Šitaip nesąmoningai, kovojant su ta pagonybe, buvo sužymėta daug jos pėdsakų. Kadangi rašytojai humanistai, sąmoningai patiekdami traktatus apie pagonis, daug painiojo ir fabrikavo (pav., Stella, Grunau), tos netyčia išlikusios žinios yra ypač brangintinos ir padeda nušviesti vėlybąjį pagonybės laikotarpį.

Visų tų šaltinių panaudoti nėra galima. Yra, tiesa, tokių, kurie beveik stereotypiškai pakartoja jau iki tol gerai žinomus dalykus. Bet, esant dar daugeliui XVI — XVIII amž. šaltinių nespausdintų, geroku medžiagos kiekiu negalima pasinaudoti. W. Mannhardtas tegalėjo surinkti dalį to laikotarpio šaltinių. Mano lietuvių religijos biblijografijoje nurodyta kai kurie nauji šaltiniai; bet toli gražu tas skaičius negali būti laikomas nė apypilniu. Bažnyčių fundacijų aktai, vizitacijų protokolai, misijų reliacijos, rankraščiuose gulį jėzuitų metiniai kalendoriai *(Annuae litterae)* iš Kauno, Kražių, Pašiaušės etc. yra pirmos eilės versmės[105]). Panaudodami iki šiol daugumoje žinomus ir kai kuriuos dar nežinomus šaltinius, atvaizduosime šitą pagonybę, apžvelgdami drauge ir Mažąją Lietuvą, duodami pavyzdžių iš Livonijos (kuršių ir latvių). Ir čia taip pat stengsimės, kiek galima, daugiau respektuoti šaltinius, nes savo samprotavimų gali kiekvienas pasidaryti.

Po žiaurių Ordino karų ir vietinių gyventojų sukilimų išlikusių prūsų ir Mažosios Lietuvos lietuvių religinė padėtis porą amžių buvo nepavydėtina. Tai buvo tas pats pastoracija ir misijomis nesirūpinimas, kuris yra charakteringas aniems laikams visoje Rytų Europoje[106]). Kryžiuočiai gerai įsikūrė senprūsių žemėje, bet jų pastoracija menkai domėjosi. Jau Vytauto skunde Konstancijoje, vad. *„Proposicio Samaytarum"*, figūruoja tarp kitko ordinui griežtas kaltinimas dėl nesirūpinimo prūsų evangelizavimu[107]). Baudžiauninkais paversti gyventojai, kuriems naujoji religija savaime buvo susieta su jų naujais ir svetimais ponais, būtent, vokiečiais, ilgai išlaikė savo senuosius papročius (Mh 160-1, 163 p.). XV ir XVI amž. išleidžiama seimų nutarimai, „Landesordnungen", kurie skelbia kovą pagonybei ir burtams, vadindami ją paprastai bendru *„zowberey"* ir *„ungelow-*

---

105) Vizitacijų aktai čia lieka beveik nepanaudoti, nors juose pasitaiko žinių apie pagonybę (žr. IB 1251). Prof. Dr. *J. Totoraitis* aptiko Vatikano archyve (Romoje) nurodymų apie kai kuriuos pagoniškus papročius Lietuvoje. Ten tos medžiagos yra žymiai daugiau, bet jis nespėjo jos surasti. Olandų jėzuitas *J. Kleijntjens*, gerai pažįstąs Vatikano archyvą rodė man apie lietuvių pagonybę (XVI amž.) įdomų dokumentą, kuriuo čia negaliu naudotis.

106) Plg. Max *Toeppen*, Geschichte des Heidenthums in Preussen, Neue Preussische Provinzial - Blätter I (1846), Heft 4, 297 - 316; Heft, 5, 339 - 353.

107) Codex epistol. Vitoldi, 1020 - 21 p.

be" vardu. Taip vadinam. *„Constitutiones synodales*" (1530 m.) išskaičiuoja dešimtį iki tol daugumoje negirdėtų prūsų dievų vardų, o vėlyvesnieji valstybės ar bažnytinės vyriausybės įsakymai bei draudimai ilgai mini pagarsėjusias „ožio aukas" („Bockheiligung").[107a]). Nė reformacijos sąjūdis čia negalėjo padaryti žymių atmainų. Jonas Bertuleit paduoda Prūsų Lietuvoje ryškių faktų, vis dar liudijančių kaimo žmonių pagonybės papročius. Čia neminėsime plačiau religinio gyvenimo paveikslo Mažojoje Lietuvoje prieš reformaciją ir jos laikais, nors jam pavaizduoti medžiagos yra pakankamai. Rinkdami raštų liekanas apie pagonybę, pirmiausia susitinkame su Mažvydu. Šitas Maž. Lietuvos pastorius, ilgametis Ragainės klebonas, kilęs greičiausiai iš D. Lietuvos, pirmasis lietuviškai išleido *„Catechismvsą prasty Szadei*" (1547 m.). Pažinęs lietuvių pagonybę, lotyniškai rašytoje katekizmo įžangoje jis piktinasi tais, kurių *„daugelis net ir dabar, kas baisiau yra klausyti, viešai laikosi stabmeldybės ir ją skelbia: vieni garbina medžius, kiti upes, dar kiti gyvates, kiti ką kitą, teikdami dievišką pagarbą. Yra tokių, kurie daro įžadų Perkūnui, kai kurių* (žmonių) *javų reikalui yra garbinamas Laukosargas ir gyvulių reikalui — Žemėpatis. Kurie nedoriems darbams yra nukreipę dvasią, laiko savo dievais Aitvarus ir Kaukus.*"[108]) Šitaip trumpai Mažvydas apibudino XVI a., tur būt, Ragainės krašto lietuvių pagonybę. Čia figūruoja mums jau žinomi objektai: medžiai, upės, gyvatės, Perkūnas; bet yra naujų dievybių: Laukosargas ir Žemėpatis, ir Kaukai su Aitvarais. Verta atkreipti dėmesį į Mažvydo išskaičiavimą, kad vieni garbina vienus dalykus, kiti kitus, treti trečius etc. Šitokių atskirų sričių kultų diferenciją (pas atskiras žemaičių gyventojų gimines) yra jau Jeronimas Pragietis pažymėjęs. A. Bezzenbergeris šitą Mažvydo tekstą gretina su Chr. Hartknocho (Dissertationes selectae, prie Dusburgo kronikos teksto, 1679, 143 p.) tvirtinimu, kad atskiros prūsų giminės ir šeimos turėjusios atskiras savo dievybes (Beiträge zur Kunde d. indogerm. Sprachen, 43, pst.2).

107a) Urkundenbuch zur Reformationsgeschichte des Herzogtums Preussen, hgg. v. Paul *Tschakert*, I (1890), 9 – 11, 166 - 8; II (1890), 126, 142, 235, 411. Plg. *M. Toeppen*, Die letzten Spuren des Heidenthums in Preussen, Neue Preuss. Provinzial - B ätter, II (1846), 210 - 228, 294 - 303, 331 - 344, 471 - 2 p.

108) *„Imo, quod auditu horribilius est, multi etiamnum manifestam idolatriam et exercent et profitentur palam: alij arbores, alij flumina, alij serpentes, alij aliud colunt, honorem exibentes diuinum. Sunt qui Percuno uota faciant, quibusdam ob rem frumentariam Laucosargus et propter pecuariam Semepates colitur. Qui ad malas artes adijciunt animum. Eithavaros et Caucos Deos profitentur suos. Cuiusmodi autem adversus haec mala ira Dei exardescat, pauci considerant...*" Mažvydas. Seniausieji lietuvių kalbos paminklai iki 1570 m.. Spaudai parūpino Dr. J. *Gerullis*, 1922, 5 p. *E. Volteris*, Lietuviška chrestomatija, 1904, 4 sk. Mh. 280 p. Liet. vertimas: *M. Biržiška*, Rinktiniai mūsų senovės raštai, 1927, 6 p. Kiti bibliografiniai nurodymai žr. IB 72.

Savo lietuviškai ir eilėmis, surašytame įvade M. Mažvydas vėl mini savo sužymėtas dievų vardus žmones ragindamas:[109]):

„Kaukuß, Szemepatis ir laukasargus pameskiet,
Visas welnuwas deiwes apleiskiet.
Tos deiwes negal iums neka gierra doty
Bet tur wysus amszinai prapuldinty".

Kovodami su pagonybės likučiais, ir kiti protestantų pastoriai juos mini. Panašiai yra pasakyta Jono Bielauko ir Mykolo Sappuno Postiloje, vadinamajame Wolfenbuettelio bibliotekos rankraštyje. Tas *„Ischgvldimas Evangeliv per wisvs metvs..."* iš 1573 m. duoda įdomių žinių, kurios paprastai pamirštamos ar nežinomos. Net W. Mannhardtas neįtraukė jų į savo rinkinį. Gana laisvai versdami Hemmingijaus pamokslų medžiagą, autoriai pridėjo savo išvedžiojimų. Kovodami su liaudies pagonybės liekanomis jiedu pažymi[110]): *„...Nekaraija tų kure regimai tų Balwaphanistę dara, Nekaraia tų kuße regimai paganiszku būdu nussitik ing wissų welnus, ir meldzia ios, jr neka nebaija ape s: szadį pana Diewa, kuris ta draudžia, Tikedami ing szemepaczius, Eitwarius, kaukus, appidemes, kalnus, akmenis, m e d z i u s, g a i u s (kaip ghe vadinna a l k u s) Vpes, perkunų... Tai wissa tadangi te daitkai ių meldzamei a garbinamei welina ira, kaip nesang welnas ira etwaras, teip besas ira szemepatis, teipag czertas ira Apideme, teiegi pikullai ira kaukai, tai wisa kruwai pati welina ira, Tasiegi welinas biesas, czertas, a pikulas, kalnai, Akmeni, m e d i, g a i u i, a l k i e, opei ir kursai ira Eitwarei szemepatei, kaukai ir kurios ghe meldz".* Kitoje vietoje, nurodant, kad Kristus yra vienintelis žmogaus kūno ir dvasios gelbėtojas, yra vėl pasakyta[111]): *„...kagi tada biednasis szmagus turėtų kitų pagalbnikų kaip tai szinų burteninkų, ir kitų manenikų ieschkati, angu kittas Deiwes, welinus, kaip tai szemepaczius, kaukus Apidemes, kalnus A l k u s, upes Akmenis Eitwarius Perkuna melsti a garbinti jeib kakiagi ligai, akių dantų, nagu, ieib kuragi sunara kuna musų".*

Wolfenbuettelio Postilos rankraštis ir Mažvydo katekizmas mini lygiai tuos pačius pagoniškus vardus, būtent, Kaukus, Žempačius, Aitvarus, Perkūną. Postiloje trūksta katekizme minimo Lauksargio, bet užtat yra poroje vietoje minima Apidemė. Šitas vardas tėra pažįstamas tik vienam Lasickiui, kuris *„Apidome"* vadina buto ar namų keitimo dievybę[112]). Tai

---

109) *Mažvydas.* Seniausieji lietuvių kalbos paminklai, 9 p.

110) *Gaigalat,* Die Wolfenbütteler litauische Postillenhandschrift aus dem Jahre 1573. MLLG V (1911) 149 - 150 p. IB 30.

111) *Gaigalat,* Eine litauische Handschrift aus dem Jahre 1573. MLLG IV (1899), 418 p.

112) *„...mutati domicilii deum..."* Mh 357; plg. t. p. 379, 391 p. LE I, 822 sk.

buvo jau blankstąs tikėjimas įvairių žmogui gera ar bloga, nuostolį ar pelną duodančių dvasių, savotiškų demonų. Uolieji reformatoriai šitokį jų tikėjimą, kuris buvo natūralus ir įgimtas senosios pagonybės palikimas, laikė didele kliūtimi naujajai religijai. Todėl jie vis barėsi dėl to.

Nustatyti tarp jų minimų dvasių — dievybių kokį nors priklausomybės ar hierarchinį ryšį yra, rodos, negalima, nors tos dvasios dar ilgai išliko Prūsų lietuvių liaudies sąmonėje. Dar XVIII amžiuje Jokūbas Bradovskis savo žodyne *„Lexicon Germano - Lituanicum et Lithuanico - Germanicum“* sužymėjo visą eilę tokių iš žmonių gautų vardų[113]). Maž. Lietuvos pastorius (Insterburgo srityje) Pilypas Ruhigas (Ruhig) į savo 1747 m. išleistą žodyną įtraukė taip pat daug dievų vardų (Mh. 609, IB 91).

Kiti katekizmo arba Postilos minimieji gamtos objektai, kuriuos dar Prūsų lietuvių liaudis įdvasino, būtent, kalnai, akmens, medžiai, alkai (gojai), upės, mums jau yra gerai pažįstami iš senesniųjų šaltinių apžvalgos. XVI amžiuje Mažojoje Lietuvoje dar buvo likę jų tikėjimo. Kalnai, alkai, upės, akmens dar nebuvo nustoję savo sakralinės reikšmės. Daugelyje tokių vietų ir daiktų dar „gyveno“ tos blėstančios dvasios bei dievybės. Kai kur dar galėjo būti joms aukojama, pirmoje eilėje Perkūnui.

Buvo dar Prūsų Lietuvoje anuo metu daug burtų ir prietarų. Štai 1578 m. išleistame Prūsų hercogo Jurgio Fridricho lietuviškai rašytame dekrete Tilžės apskrities bažnyčioms yra prūsų lietuviams įsakyta krikščioniškai gyventi ir mesti pagoniškus papročius, — vaškinių kūdikių bei sąnarių liejimą, užkalbėjimą, saitų davimą ir t. t. Šitokiais ir kitais dalykais esąs daromas *„didis stabu meldims bei Diewa panekinims“*[114]). Kitame tų pačių metų Jurgio Fridricho įsakyme Ragainės apskrities bažnyčioms yra taip pasakyta: *„Mes priegtam ischtirem jog daug Kurschu ir Lietuwnikų musu scha walschcziaus Ragaines ir Tilszes didi Deiwiu alba stabu garbinaghima dara alba laika a t l a(n)k i d a m i G a i u s, affierawadami bernelius waschka alba sanarius kakius isch waschka padaritus ir paweikslius bandikschczia kakia daranczius ir kitus szalineghimus alba szinavimus bei burtawimus laikantis“*[115]).

113) Žodyne sužymėtas didokas lietuviškų dievybių vardų skaičius yra išrinktas *Aug. Schleicher*, Lituanica- Sitzungsberichte der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien, phil. - hist. Classe, Bd. XI (1853), 84 - 86 p. Plg. I B 4. *Joh. Bertuleit*, Die Reformation unter den preuss. Litauern, (žr. IB 159), 65 p. Mh 609-613.

114) *J. Gerullis*, Senieji lietuvių skaitymai. I (1927) 58 p. (autentiškas tekstas). *J. Yčas*, Mažosios Lietuvos praeitis, „Kovo 20 diena“, 1921, 36 p. Senesniuose rinkiniuose, su kai kuriom klaidom, išspausdintas tekstas žr. IB 85, 1196.

115) *J. Gerullis* ,Senieji lietuvių skaitymai o. c. 62 - 33 p. (autent. tekstas iš A. Bezzenbergerio paskelbto teksto, Altpreuss. Monatsschrift, XIV 462-66, perspausdintas).*Myk. Biržiška*, Rinktiniai mūsų senovės raštai, 1927, 13 p. *E. Volteris*, Lietuviška chrestomatija, 1904, 98 sk. Senesnius rinkinius, kuriuose tas tekstas paskelbtas žr. IB 85.

Vaškinės figūrėlės, kurios vaizdavo susirgusį žmogų, gyvulį ar atskirą jų sąnarį, berods, buvo aukojamos išmelsti sveikatos iš blogų dvasių. Dvasia, kuri buvo užkerėjusi žmogų ar gyvulį po tokios maldos turėjo jį paleisti iš nesveikatos. Tokios vaškinės figūrėlės būdavusios atnešamos ir į bažnyčią ir skiriamos su tam tikra intencija kuriam nors šventajam, kad duotų sveikatą[116]). Toks vaškinių figūrėlių liejimas, matyti, Prūsuose buvo labai praplitęs. 1541 m. išleistuose krašto įstatymuose yra smarkiai draudžiami tos ir kitos rūšies burtai[117]), prietarai ir papročiai. O jų, matyti, dar buvo labai daug Prūsuose ir Maž. Lietuvoje. Tai matyti iš Prūsų luomų seimų (Ständetage Preussens) dar XV amž. (Ordino laikais) eilės nutarimų prieš burtininkus ir burtininkes *(czowberer, czowberinne)*. Bet ta kova (juos teisiant ir baudžiant) negalėjo būti sėkminga, nes dar 1604 m. Insterburgo (Isrutės) apskrities instrukcijoje *(Instrvction der Kauffschultzen und Wilkür des Ampts Insterburg)* figūruoja burtininkai (Börter) ir žyniai *(Szierer)*. Evangeliškuose (liuteriškuose) bažnyčios nuostatuose *(die evangelischen Kirchenordnungen)* taip pat sužymėti įsakymai pastoriams (1541, 1548 m.) kovoti su prietarais ir burtais, uždrausti Prūsų Lietuvoje nešti vaškines statulėles į bažnyčią; o 1638 m. Insterburgo ir kt. lietuviškų apskričių vizitacijoje *(Recessus Generalis der Kirchen — Visitationen Insterburgischen und anderer Littawischen Embter im Herzogtumb Preussen)* yra aprašomi pagoniški lietuvių laidotuvių papročiai. Mirusieji esą apvelkami išeiginiais drabužiais, jiems į grabą dedama pinigų ir t. t. Lietuviuose esą daug burtininkų *(Burtenicker, Wahrsager und Zanteler)*.[118])

Plačiau neanalizuodami šitų bendrais žodžiais padarytų pastabų, galime neabejotinai sakyti, kad Mažosios Lietuvos kaimas XVI amž. dar buvo pilnas pagoniškų prietarų ir burtų. Iš tų pasaulinės ir bažnytinės vyriausybės oficijalinių įsakymų įdomu mums ypač tai, kad XVI amž. antrojoje pusėje Prūsų lietuviai dar uoliai lankydavo „gojus" (alkus), įdvasindavo medžius, kalnus. Apie prūsų pagonybę kalba taip pat 1591 m. Mažosios Lietuvos protestantų kunigas J. Bretkūnas (Bretkė).[119]) Jis savo veikalo „Postilla tatai esti trumpas ir prastas ischguldimas euangeliu..." II-jame tome (101 psl.) prie vienos Evangelijos aiškinimo taip rašo: *„Pameskigi miela Lietuwa melstissi kaukus, Aitwara, Szemepaczius alba kitas Deiwes ir numirusius schwentvpsius, da melskisi wieno Diewo..."* Toliau

---

116) *J. Bertuleit,* Die Reformation unter den preuss. Litauern, o. c. 69 p.

117) *E. Sehling,* Die evangelischen Kirchenordnungen des sechzehnten Jahrhunderts, Bd. 4 (1911) 56; plg. IB 46.

118) Atitinkamus bibliografinius nurodymus žr. IB 27, 38, 46, 59, 86, 96, 1166. Plg. *J. Bertuleit,* Die Reformation unter den preuss. Litauern, o. c. 69 p.

119) Plg. *M. Biržiška,* Rinktiniai mūsų senovės raštai, o. c. 22 - 23 p. Mh 421-24 p.

pastorius kitoje vietoje (180 psl.) sako: *„Pagonis sawa durna prigimima sekdami, daug Diewu tare essanczu, Tuogi ir daug Diewu patis pramane ir garbinoja, kits tare iog Saule butu Diewas, kits iog Menu, kits kita daikta Diewu essant tikeia, kaip ir durnai Lietuwa pirm schu metu meldessi Szemepaczus, Kaukus"*. O trečioje vietoje (390 p.) jis graudena: *„Todelei ius mana mieli brolei ir milimos sesers, wissousu sawa prigadosu tiktai nuo scho wieno Kristaus pagalbos, sweikatos ir wisso gero melskitesi, netikekite szolininkems, netikekite burtininkams, netikekite sziniams, nesa thie ischtiesos nieko gera szmogui negal dariti."*

Be šitų trijų Postilės tekstų yra minėtina dar J. Bretkūno vokiškai rašyta Prūsų krašto kronika. Jos originalas yra nesurastas, tačiau ištraukų (Hennenbergerio, Pretorijaus) yra likę. Iš tų tekstų atrodytų, kad Bretkūnas rinko savo parapijos pagonybės likučius, tačiau, savo veikalo nelaimei, pastorius panaudojo S. Grunau, kurį jis savo diletantiškomis filologinėmis ir kitokiomis konjunktūromis dar labiau praskiedė (Mh 422). Tokiu būdu tai, ką Bretkūnas pats buvo patyręs, sumaišė su daugybe netikslumų, paimtų iš Grunau. Vadinasi, prūsų mitologijoje padaugino jis klaidų skaičių. J. Gerullis yra patiekęs visą eilę Bretkūno kronikos vietų, liečiančių senąją prūsų bei sūduvių tikybą[119a]). Ten yra vokiškai aprašyta sūduvių dievai, dvasininkai, apeigos, papročiai etc. Mums tačiau svarbesnis Bretkūno Postilės tekstas. Jame be Aitvaro, Kauko ir Žempačio, yra minima dar s a u l ė s ir m ė n e s i o kultai.

Į Mažvydo katekizmą, į Wolfenbuettelio ir Bretkūno Postiles, pateko beveik tie patys dievų vardai. Visi pastoriai mini šiuos vardus: Žemėpatį, Kauką ar Kaukus ir Aitvarus. Visų šių trijų vardų iki XVI amž., kaip žinome, šaltiniuose n e u ž t i k t a nė pėdsako; bet šitos dvasių ar dievybių sąvokos, kurios jau, rodos, ėmė išvirsti neaiškiais fantomais, šmėkliškų pavidalų dvasiomis, dar buvo ilgai gyvos žmonių atmintyje. Mažvydo katekizmas ir Wolfenbuettelio Postila mini Perkūną, kuris iš visų žinomų šešių dievybių, buvo bene labiausiai užakcentuotas senuosiuose šaltiniuose. Mažvydo Laukosargo (neskaitant Laukpačio) ir Wolfenbuettelio Postilės Apidemės, neskaitant Lasickio, niekur daugiau nebeužtinkama. Įdomu, kad Didžiosios Lietuvos ano meto šaltiniai (pav., Daukša) visų tų vardų (Laukosargas, Žemėpatis, Aitvaras, Kaukas, Apidemė) visai nepažįsta. Tų dvasių ir dievybių prasmę paaiškinsime kitoje vietoje. Protestantiškieji Maž. Lietuvos šaltiniai mini lietuvių medžius, „gojus" (alkus), kalnus, akmenis, upes, gyvates, saulę, mėnesį, kaipo pagoniškojo kulto objektus. Iš tokio trumpo išskaičiavimo mes visai nesuži-

---

119a) *J. Gerullis*, Bretke als Geschichtsschreiber, Archiv für slavische Philologie, XL (1925) 117 — 127 p. Plg. *Vacl. Biržišką*, Liet. Encikl. IV, 654 sk. IB 33.

nome, kuo pasireiškė tų daiktų kultas. Ar tai buvo išlikęs tas pats jų įdvasinimas ir gerbimas, ar jis krikščionybės poveikyje jau buvo įgijęs naujų formų, lieka neaišku. Galime tik neabejotinai konstatuoti, kad tai yra tie patys negyvosios ir gyvosios gamtos objektai, kurie pagonybės laikais ėjo religinio kulto objektais.

Baigiant minėti Mažosios Lietuvos pastorių pastabas apie jos gyventojų pagonybę XVI amž., reikia sustoti ties M. Danieliaus Kleino, Tilžės pastoriaus, giesmynu (1666 m.), kurio įvadui Vilhelmas Martini, Verdeno pastorius (prie Šilutės) atsiuntė lotyniškas eiles „į lietuvių liaudį“. Jose sužymėti gana įdomūs lietuvių dievų vardai:[120]).

„Pagaliau liaukis išsigalvojęs daugelį dievų,
kurie valdo jūrą, dangų ir žemę. Tegul nebūnie
Perkūno, Lituans, Babilas, Gabartai, Gabjaukurs,
***Bavbe, Žemapati.** Ką tau duos **Laimelė**, ką **Meletettė**?*

D. Kleino bendradarbiui yra žinomi 9 vardai, iš kurių septyni iki šiol nebuvo dar minėti. Kad jie nėra paties Martini fantazijos padaras, parodo kiti šaltiniai.

„Lituans“ arba M. Pretorijaus *„Lietuwanis“* yra, paskutiniojo aiškinimu, toji dievybė, kuri siunčianti (ūkininkų derliui) lietų ir, jai buvusios aukojamos įvariaplunksnės vištos.[121]) *„Babilas“* arba *„Babilos“*, *„Bubilos“*, Lasickio ir M. Strijkovskio minima, yra ne kas kita kaip bičių dievybė, kurių ūkis ano meto Lietuvoje buvo toks svarbus.[122]) *„Gabartai“* lygiai tokia pat forma arba *„Gabwartus et Gabartus“* pažįsta M. Pretorijus kaip derliaus dievybę.[123]) W. Martini *„Gabjaukurs“* galima identifikuoti su T. Šulco gramatikoje minima dievybe *„Gabjaujis“*[124]). M. Pretorijus ją pažįsta, kaip Gabjaują ir charakterizuoja kaip javų ir jų pastato (jaujos) dievybę, kurios garbei XVI amž. Nadruvoje, iškūlus visus javus, buvusi skiriama šventė ir buvę aukojami gaidžiai. *„Gabjaukurs“*, berods, galėjo būti javų kluono dievybė. Gal būt, ryšium su ja apie jau-

---

120) *„Omittas tandem plures effingere Deos*
Qui mare, qui coelum, qui moderentur humum,
Absint Perkunas, Lituans, Babilasque Gabartai,
Nec non Gabjaukurs Baubeque žemepati:
Quid Laimele a tibi praestabit, quid Meletette?“ Mh 513 p.

121) Mh 330, 339 sq. *H. Usener*, Götternamen o. c. 95.

122) Mh 331, 340, 357, 367, 376, 392 sqq., 400 sq.; plg. *(M. Biržiška)* LE II. 583 sk. H. Usener, Götternamen o. c. 87.

123) Mh 541, 543; plg. *Z. Iv(inskis)* LE VIII. *H. Usener*, Götternamen o. c. 90 p.

124) Mh 532, 541, 544, 572-5, 610-11; plg. *Z. Iv(inskis)* LE VIII, 762 sk. *H. Usener*, Götternamen o. c. 90 p.

jos įvairias dvasias yra dar ir dabar žmonėse sumišusių pasakojimų. *„Baube“* identifikuotinas su M. Pretorijaus *„Baubis“*, kuris buvęs jaučių globėjas. Jam artimas *„Jauczbaubis“*.[125]) Žempatį pažįsta mūsų aukščiau cituotieji šaltiniai (Mažvydo katekizmas ir dvi Postilos). *„Laimelė“* arba *„Laima“*, *„Leumelė“* plačiau minima — laimės ir dangaus dievybė. Į *„Leumelę“*, pagal M. Pretorijų buvę šaukiamasi gimdant.[126]) *„Meletette“*, kurią M. Pretorijus taip pat klaidingai užrašė, Brodowskis savo žodyne vadina *„Meletelle“*. Tai buvusi spalvų dievybė.[127]) Mes čia nesvarstome iš esmės klausimo, kaip žiūrėti į tokias įvairių įvairiausių funkcijų dievybes, ir ar čia nėra taip pat tam tikro, nelemto nesusipratimo dėl užrašinėtojų kaltės. Tie tariamieji dievai ar dievybės iš tiesų juk buvo ne kas kita, kaip įkūnyti arba personifikuoti gamtos reiškiniai arba jų priežastys. Didelis klausimas yra, ar tos visos dievybės, kurias, pav., sumini J. Lasickis, Pretorijus, buvo gerbiamos kaip „dievai“. Paprastai liaudies žmogus galvojo ne atitrauktomis sąvokomis, bet konkrečiais vaizdais. Turėdamas naivią, bet gyvą fantaziją, visai eilei nesuprantamų reiškinių savo dvasioje bei sąmonėje toks žmogus sukūrė paveikslus, būtybes.[128]) Iš tikrųjų yra dažnai per greitai sprendžiama visas tokias personifikuotas būtybes, kurių tiek daug surašė Lasickis, Strijkovskis, Pretorijus, laikyti dievybėmis, kurioms buvusios teikiamos aukos. Tokių dievybių skaičius buvo, palyginti, labai mažas. Bet mums svarbu konstatuoti, kad dar XVII amž. visa eilė tokių būtybių, kurių paskirtį taip pat reikia išaiškinti, buvo dar žmonėse gyvos. Nors jos klaidingai suprastos, bet ne vieno užrašytos ir paliudytos. Todėl tokioms atsitiktinoms strofoms, kaip W. Martini eilės, reikia skirti daug daugiau reikšmės, negu platiems XVII-XVIII amž. kompiliaciniu būdu sudarytiems traktatams, a la Christ. Hartknocho daugybė „disertacijų“ (IB 51).

Čia nesustojome ties reformacijos laikotarpio kitais šaltiniais, kurie plačiai aprašinėjo prūsų pagonybę. Praleidžiame Erazmo Stellos išvedžiojimus apie medžių ir kitų objektų kultą, Simono Grunau plačias ir fantastiškas reliacijas; kitoje vietoje taip pat minėsime 1530 m. Prūsų sinodų nuostatų *(Constitutiones Synodales)* platų prūsų dievų sąrašą; Jono ir Jeronimo Malecijaus pranešimai ir kiti raštai apie sūduvių ir sambių pagoniškus papročius ir jų dievus irgi paliekami už mūsų objekto ribų. Kasparo Hennenbergerio žinios apie šventus miškus, Luko Davido ir kitų pastebėjimai, M. Pretorijaus platūs aprašymai patarnaus medžiaga

---

125) Mh 545, 582; Jauczbaubis — Mh 532, 541, 610, 612; plg. LE III, 35 sk.

126) Mh 459, 481 sq., 510, 531, 544, 599 sqq., 611 sq., 620, 622, 624.

127) Mh 541, 545, 611, 613.

128) Plg. *J. Bertuleit,* Die Reformation unter den preuss. Litauern, o. c. 67 p.

atskiriems klausimams, nors šių asmenų žinios daugiausia liečia Prūsus, resp. Mažąją Lietuvą.[129])

Reformacija ne tik Prūsuose, kur ji visai išsilaikė, bet ir Didžiojoje Lietuvoje davė naujų šaltinių lietuvių mitologijai. Nors čia kilo, galima sakyti, tautinė istoriografija, buvo dviejose redakcijose surašytas „Lietuvos metraštis" pagal didž. kunigaikščio dvare įsigalėjusias tendencijas ir aspiracijas, bet senoji lietuvių pagonybė niekur lietuvių metraščiuose nėra atskirai traktuojama. Kalba apie neofitų kraštų ankstyvesnius burtus ir prietarus galėjo atrodyti labai neracionali. Todėl D. Lietuvos XVI amž. ir vėlesnių amžių pagonybės likučius taip pat nušviečia atsitiktinės pastabos daugiausia bažnytinio turinio knygelėse ir pastoracijos bei misijų pranešimuose.

Didžiojoje Lietuvoje dėl aukščiau minėtųjų sąlygų pagonybė iki XVI am. galėjo laikytis labiau, negu Prūsuose. Todėl liudijimų apie ją turime gausiau.

Beveik tą patį, ką randame pirmojo Prūsų krašto kronisto bendrais žodžiais pasakyta, randame po trijų amžių lietuviškame kan. Mikalojaus Daukšos katekizme, išverstame iš lenkiško Ledesmos katekizmo. Į klausimą, kas nusideda pirmajam Dievo įsakymui, kanauninkas Daukša katekizmo 76-77 p. sako:[130]) *„Szitie îpaczei, kurie gárbina vgnį, źęmînąą, giwatés, żalczius, perkûną, m ę d ž i ú s, a l k ú ś, M ę d e i n é s, kaukųs ir kitús biéssus: ir anié kurie zinauia, búrę, nuodiia álwu, yr waszka lâia, ant' pútos ir ant páuto węiździ.*" Kitas nežinomas to paties Ledesmos katekizmo vertėjas lietuvių kalbon 1605 m. taip pat piktinasi tais[131]). *„. . . kurié méldzia vgnį, Giwatés, żałkcius, żeminas, Deywes, Perkunus, m e d z i u s, e ł k v s, ir wel tiê, kuriê, tyki burtomųs, żinemus, nuodinkiemus, waszko, szwīno, ir páuto łeymvy ir kitiemús tokiemús dayktamus. . .*". Vertėjas nepaminėjo Medeinės ir Kaukų ir įrašė deives. Įdomu, kad Ledesmos katekizmo lenkiškame originale yra tik tiek pasakyta:[132]) *„ktorzy się paráią báłwochwalstwem, zabobony, gusły, y czárámi. . .*" Vertėjai pritaikydami tą originalo vietą lietuvių liaudžiai, išskaičiavo tuos kulto objektus, kurie, jųdviejų manymu, dar žmonėse buvo pažįstami. Daukša dar ir savo Posti-

---

129) Žr. Mh. 176—189 (Stella); 190—227 (Grunau); 228—235 (Const. synodales); 281—307 (Malecijai); 311—16 (K. Hennenberger); 316—27 (L. David); 514—606 (M. Pretorijus); IB Nr. Nr. 94 (Stella), 48 (Grunau, 38 (Const. synod.); 70 (Hier. Maletius); 71, 1186 (Joh. Maletius), 54 (K. Hennenberger); 42, 1167, 1195 (L. David); 82 (M. Pretorijus).

130) *E. Sittig,* Der polnische Katechismus des Ledezma und die litauischen Katechismen der Daugscha und des Anonymus vom Jahre 1605, 1929, 73 p. *E. Volter,* Lietuviška chrestomatija, 1904, 58 sk. Žr. IB 40.

131) *E. Sittig,* Der poln. Katechismus o. c. 73 p.

132) *E. Sittig,* Der poln. Katechismus o. c. 73 p.

lės lenkiškoje įžangoje (1599 m.), kurioje su tokiu jautrumu atsiliepia apie lietuvių kalbą, pamini, kad daug žmonių tebegyveną pagoniškuose burtuose iki šiai dienai.[133])

Abu katalikų vertėjai (Daukša ir anonimas) visai nepažįsta tų dievų vardų, kuriuos mini Prūsų Lietuvos protestantų pastoriai, nors jiedu taip pat griežtai pasisako prieš vaško ir švino figūrėlių liejimus ir kitus burtus. Bendras visiems yra tik Perkūnas. Daukša pažįsta dar ir Kauką, minimą Mažvydo ir Wolfenbuettel'io Postilės. Visai naujas dievybės vardas yra Žemina, kuri, kaip matysime, yra tos pačios kilmės, kaip ir Mažvydo ir Wolfenbuettel'io Žempatis; vardas tėra skirtingos giminės. Daukšos Medeinė yra jau pažįstama iš Volynijos kronikos. Ugnies, gyvačių bei žalčių, medžių bei alkų kultai yra jau detaliau pažįstami iš Jeronimo Pragiečio reliacijos ir Dlugošo kronikos. Vadinasi, tai, ką surašė apie lietuvių bei žemaičių pagonybę svetimieji, žinojo ir pastebėjo po pusantro ir daugiau šimtmečių patys lietuviai, jų kunigai ir pastoriai, kurie jau mokėjo žmonių kalbą ir pažino jų papročius. Todėl tos mažos pastabos yra ypač brangintinos. Daugiau žinių katekizmai ir postilės, deja, nebepatiekia. Bet užtat turime kitos rūšies šaltinių, daugiausia Žemaičių kraštui.

Panašių žinių apie lietuvių tikėjimą duoda mums Ingolštato universitete 1580 m. padarytas įrašas, čia atvažiavus studijuoti kunigaikščiui Aleksandrui Olielkavičiui. Kalbant apie to žymaus naujo studento tėvynę, pažymėta, kad lietuviai Dievo vietoje esą garbinę saulę, ugnį, miškus, gyvates ir visokius kitokius dievus ir stabus.[134]) Gal būt, pats Olielkavičius suteikė žinių apie lietuvių pagonybę. Žinoma, tuo norėta pavaizduoti lietuvių pagoniškąjį laikotarpį, bet ne ano meto pagoniškas liekanas. Bet vis tik verta pažymėti, kad beveik po dviejų šimtmečių nuo Lietuvos krikšto buvo minimi dažniausiai šaltiniuose sutinkami kulto objektai, būtent, ugnis, miškai, gyvatės. Analai mini ir saulės kultą, apie kurį težino tik Prūsų Dusburgas ir tarpiškai Jeronimas Pragietis. Rodos, saulės garbinimą mini ir Bretkūnas savo Postilėje.

Žymiai daugiau žinių apie Žemaičių gyventojų pagonybę turime XVI — XVII amž. Tas kraštas gyveno kitoniškose aplinkybėse, negu Aukštaičiai arba tikroji Lietuva, etnografinės Trakų ir Vilniaus karvedijų dalys. Ilgose ir žiauriose kovose užsigrūdinę žemaičiai liko atsparūs ne

---

133) Postilla katolicka... 1599, 9 p. Ištrauką žr. *E. Volter,* Lietuviška chrestomatija, 1904, 29 sk.

134) Annales Ingolstadiensis Academie, pars 2, ed. *I. N. Mederer,* 1782, 59—66: *„Colebant enim eius regionis incolae pro Deo vero varias res, adorabant solem, ignem, sylvas, serpentes et quaedam alia venerabantur numina idolaque...“* Plg. *A. Šapoka,* Kur senovėje lietuviai mokslo ieškojo? „Židinys“, 1935 m. Nr. 10, 317 p. pstb. 4. IB 29.

vien tik prieš kryžiuočius, bet ir prieš jų atstovaujamą tikybą. Aukštaičiai tokias kovas mažiau pažino. Keliasdešimt metų vėliau už aukštaičius, gyvenusius kaimynystėje su stačiatikiais, priėmę krikštą, savo fanatišką prisirišimą jie ir toliau rodė savo tikybinei tradicijai. Ir jie, lygiai kaip ir Aukštaičių kraštas, nepažino tikrųjų misijų, išskyrus vieną kitą sporadišką pastangą. Bažnyčių tinklas Žemaičiuose XVI amž. buvo dar retesnis, negu Vilniaus vyskupijoje.[135]) Kartais religinę padėtį piešiant XVI amž., perdedama, tačiau Žemaičiuose XVI amž. tikrai dar būta daug senojo kulto liekanų. Tai parodys ne vienas šaltinių.

Iš Jeronimo Pragiečio ir Dlugošo aprašymų dar negalima daryti griežtos išvados, kad žemaičių ir aukštaičių tikybos būtų daug skyrusiosis viena nuo antros. Bet jei Žemaičiuose socialiniu atžvilgiu ilgai išsilaikė tam tikrų savybių, kurių nežinojo kitos Lietuvos dalys, tai kulto srityje taip pat turėjo būti savotiškumų, nors principai buvo tie patys. Šiaip ar taip tikyba ir papročiai savo smulkmenose kasdieninio gyvenimo pasireiškimuose skyrėsi, pav., prūsų nuo lietuvių ir lietuvių nuo latvių. Šito skirtumo negalima apčiuopti iš šaltinių bendrų posakių, kad vieni ar kiti garbinę medžius, ugnį, gyvates ir t. t. Bet jis labiau nustatomas iš mums likusių dievybių vardų, kurių kai kurie vieniems gerai pažįstami, o kitiems svetimi. Toms pačioms arba panašioms dievybių sąvokoms ir Žemaičių gyventojai turėjo savo atskirų vardų bei pavadinimų. J. Lasickis net sukūrė atskirų sričių dievus.

XVI amž. apie Aukštaičių gyventojų dievybes teturime nedaug žinių. Daug daugiau žinome apie Žemaičių pagonybę ir jų dievybes.

Jaunas Žygimantas Augustas Mažvydo katekizmo išleidimo metais, t. y. 1547, rašė lenkų kancleriui Samueliui Maciejovskiui:[136]) *„Krikščionių tikėjimas tačiau mūsų D. L. Kunigaikštystėje yra tik naujas diegynas: už Vilniaus miesto, ypatingai tačiau Žemaičiuose, neminint kitų prietarų, paprastoji ir tamsioji liaudis kaip dievus garbina m i š k u s, ą ž u o l u s, l i e p a s, upes, akmenis ir pagaliau gyvates ir tiems (daiktams) viešai ir pas save (namie) gyvulius ir aukas atnašauja.“*

Žygimantas, tur būt, galvoje turėjo ir Aukštaičių kraštą, nors šita žinia nėra jam specifinė, nes medžių, upių, akmenų ir gyvačių gerbimas

135) *J. Puryckis,* Die Glaubenspaltung o. c.

136) Acta Poloniae historica, IV (1879): Hosii epistolae, I, 429 p.: *„Nova enim fidei Christianae plantatio est in hoc M. D. nostro Lithuaniae: nam extra urbem Vilnensem, potissimum vero in Samogitia, ut ceteras superstitionnes taceamus, plebs rudis et inculta s i l v a s, q u e r c u s, t i l i a s, flumina, lapides denique serpentes pro diis colit eisque publice et privatim victimas et holocausta offert“.* To laiško ištrauką žr. *J. Fijałek,* Uchrześcijanienie Litwy przez Polską, Polska i Litwa w dziej. stosunku 1914, 299 pst. 2., *J. Puryckis,* Die Glausbenspaltung o. c. 67 p. *A. Brückner,* Starożytna Litwa (Ludy i bogi) 1904, 74 psl. IB 26.

buvo Lietuvoje pažįstamas. Panašiai kalba apie Žemaičius Tarkvinijaus Pekulo, nuncijaus auditoriaus, 1579 m. Žemaičių vyskupystės vizitacija. Aprašydamas vizitą Kaltinėnuose, jis paduoda klebono atsakymą:[137]) *„Aš girdėjau, kad yra dargi kai kurių stabmeldžių, kurie gerbia gyvates, m e d ž i u s, akmenis ir kitką, bet aš nežinau, kas jie ir kur jie yra.“* Apskritai, nuncijų reliacijos patiekia mums gana įdomių žinių. 1568 m. rašydamas platų traktatą apie Lietuvą—Lenkiją popiežiui Pijuj V, Jul. Ruggieri pastebi, kad Lietuvos žmonėse dar tebesą burtų ir pagoniškų praktikų,[138]) o Venecijos pasiuntinys Jeronimas Lippomano po septynių metų Lenkijos detalioje reliacijoje taip pat rašo, kad kai kurie lietuviai tebesą pagonys, kurie, sekdami savo protėviais, iki šiol garbiną saulę, m i š k u s ir žalčius, kuriuos laiką namuose, maitiną pienu, ir jiems atiduoda pagarbą.[139]) Matyti, Lippomano apie Lietuvą turėjo ne blogų žinių. Žalčių „garbinimą“ mini Žemaičiuose bei Lietuvoje tai pat Romos popiežiaus nuncijus Fulv. Ruggieri savo 1565 m. Lenkijos—Lietuvos detaliame aprašyme.[139a]) Žalčių laikymas namuose ir jiems dėjimas maisto yra taip pat žinomas Jeronimui. O Dlugošas rašo, kad jiems atskirų žmonių namuose buvę dedama maistui pieno ir aukojami gaidžiai. Minimas saulės kultas irgi vertas dėmesio. Apie jį žino XVI amž. dar Bretkūnas, o XV amž. Jeronimas. Nuncijus Torres, pranešdamas apie religijos padėtį Lenkijoje, 1622 m. rašo, kad Žemaičiuose viename užkampyje prie Nemuno pranciškonai atvertę kelis tūkstančius žmonių, kurie iki tol garbinę stabus, medžius, gyvates.[140]) Dar 1621

---

137) Tarkv. Pekulo, nuncijaus auditoriaus vizitacijos tekstai žr. Archivum Philologicum IV (1933) 76 p. (*K. Jablonskis,* Papildomosios žinios apie kan. M. Daukšą).

138) Relacye nuncyuszów apostolskich i innych osób o Polsce, ed. E. *Rykaczewski,* I (1864), 185 p. Visi tekstai šiame rinkinyje iš italų i š v e r s t i lenkiškai. J. Ruggieri rašo: *„Naostatek Litwa i Żmudź wraz z swym wielkim xięciem wezwanym na króla polskiego roku 1386 przyjęły wiarę chrześcianską, lubo podziśdzien dochowują się tam jeszcze zabytki bałwochwalstwa między osobami obojei płci, które na pozór tylko ochrzczone, lecz w rzeczy samej pełne zabobonów i bałwochwalczych praktyk, nie przestają zasyłać potajemnie modłów do swych dawnych bogów“.*

139) *„Są tam jeszcze w małej liczbie poganie, którzy zwyczajem przodków czczą dotąd s ł o ń c e, l a s y i węże, które chowają w domach, karmią mlekiem i pokłon im oddają“.* Relacye nuncyuszów o. c. I, 248 p.

139a) *„Pozostały dotąd zabytki bałwochwalstwa gdzieniegdzie w Litwie, w wielu miejscach na Żmudzi, gdzie po dziś dzień chowają po wsiach węże, które czcili ich przodkowie, nim przyjęli wiarę chrześcianską“.* Relac. nuncyuszów, I 160 p.

140) *„Na Żmudzi, gdzie jest biskupstwo mednickie, liczba Lutrów i Kalwinów przewyższa Katolików.. Mają tam klasztory Franciszkanie, Jezuici, z których pierwsi w pewnym zakątku około Memla nawrócili kilka tysięcy ludzi, którzy dotąd czcili bałwany, d r z e w a, węże, jescсze w roku przesłym wielu pochrzcili“.* Rel. nuncyuszów, II 143—144 p.

m. jų buvę daug pakrikštyta. Nežinome, kaip originalo kalboje yra pasakyta žodis „stabai". Mūsų turimas šaltinis tėra lenkiškas vertimas.

1670-71m., aprašydamas žečpospolitą, nuncijus arkivysk. Galeazzo Marescotti, apie lietuvių senąją tikybą paduoda visą eilę žinių.[140a]) Jie pagarboje laikę žalčius, kuriuos globoję namuose kaip savo naminius dievus ir maitinę juos pienu ir gyvais viščiukais. Gerbę jie taip pat ugnį, laikydami ją šventa, ir nuolat ji buvusi kūrenama šventyklų dvasininkų. Savo švenčių ir šokių metu, dainuodami, šokinėdami ir delnais plodami, mėgę kartoti Ladonos, t. y. Plutono, vardą. Jeigu kas iš jų susirgęs, artimieji kreipęsi į dvasininkus klausdami, ar išgys. Šie naktį ėję prie ugnies, ir jei matę sergančio vėlę prie jos besiartinančią, buvęs ženklas, kad jis pasveiks. Kiti gerbę saulę ir m i š k u s; ir jei medis buvęs didesnis, didesnė jam buvusi atiduodama pagarba. Surinkę visus javus nuo laukų, šventę savo šventes. Grįžę iš karo aukoję karo belaisvį ir grobio, o su mirusiuoju kartu deginę gražiausią arklį, jo brangiausius daiktus ir ant jo pilę pieno ir midaus.

Šitos italo nuncijaus Marescotti žinios yra, rodos, didele dalimi imtos jau iš raštų arba girdėtos iš tų, kurie juos buvo paskaitę. Ladona, pav., daugiau niekur nebeminima, bet tai bus, iš Strijkovskio paimtas „Dzidis Lado", kurio garbei buvo skirta pavasario švetnė. O gal čia turėta galvoje tik J. Lasickio minima lazdynų dvasia — Lasdona (Mh. 357), Žinios apie spėjimą sergančiojo sveikatos ugnies pagalba, yra, atrodo, žodis žodin paimtos iš E. S. Piccolomini raštų, t. y. iš Jeronimo Pragiečio (žr. 36 psl.). Ir kitos žinios apie lietuvių gyvenimą parodo, kad Marescotti, nors ir tarpiškai, bus šitą šaltinį panaudojęs.

Visi italų nuncijų pranešimai yra maž daug vienos rūšies. Išskyrus tą paskutinįjį, kuriame panaudota ankstyvesnieji šaltiniai, kiti savo žinias galėjo semtis iš katalikų dvasininkų girdėtų pasakojimų apie lietuvių pagonybę. Jie visi patvirtina, kad jų laikais dar būta daug jos liekanų.

140a) *„W dawnych wiekach Litwini czcili węże, które chowali w domach jak swych bożków domowych, karmiąc mlekiem i żywemi kurczętami. Czcili także ogień który zwali świętym, i który nigdy nie gasł, ciągle utrzymywany i podniecany przez kapłanów świątyni. W czasie świąt i tańców mieli zwyczaj powtarzać imię Ladona to jest Plutona, śpiewając, wyskakując i klaszcząc w ręce. Kiedy kto z nich zachorował, przyjaciele i krewni udawali sie do kapłanów z zapytaniem czy chory ma wyzdrowieć czy umrzeć. Ci szli w nocy do ognia, i jeżeli rano wrócili z odpowiedzią, że widzieli duszę chorego unoszącą sie nad nim, to miało znaczyć że chory przyjdzie do zdrowia. Inni czcili słońce i lasy, i podług tego jak drzewo było większe, większą mu cześć oddawali. Zebrawszy wszystko zboże z pola, obchodzili swe święta. Wracając z wojny palili na ofiarę łupy zabrane nieprzyjacielowi i jednego z jeńców. Po śmierci wodza lub naczelnika palili wraz z ciałem najdroższe sprzęty, i najppiękniejszego konia, ofiarując miód i mleko na jego mogile. Przed przyjęciem wiary chrześciańskiej lud zwykł był chodzić w skórach dzikich zwierząt".* Relac. nuncyuszów, II, 366—367 p.

Pagoniškojo kulto liekanas žinojo ir minėjo ne tik vietiniai katalikų bei protestantų dvasininkai ir italų kilmės Romos nuncijai. Dar tokią jau iš savo pirmykštės stadijos išėjusią prūsų bei prūsų lietuvių tikybą galėjo plačiai aprašinėti Jonas Malecijus ir jo sūnus Jeronimas Malecijus.[141]) Livonijos latvių vėlybąją pagonybę dar gerai sugebėjo atvaizduoti Aleksandras Einhornas, Saliamonas Henningas.[142]) Lietuva irgi susilaukė aprašymo, būtent, Jonas Lasickis, kaip žinome, pasiremdamas Žemaičiuose matavusio žemę (Žygimanto Augusto laikais) matininko Kalyšo lenko Jokūbo Laskovskio duomenimis, aprašė „Žemaičių dievus." Kiо vertas yra šitas darbas, paaiškės skyriuje apie lietuvių dievus. Nors jam istorijos kritika prikiša daug klaidų, apsirikimų, dėl kalbos nemokėjimo surašytų daug netikslumų ir nesąmonių, nors galima aiškiai apčiuopti evangeliko Lasickio norą, pravedant paralėles tarp daugybės tariamųjų Žemaičių dievaičių ir katalikų šventųjų, pajuokti katalikus, bet Lasickio darbelis neabejotinai parodo, kad pagonybė Žemaičiuose XVI amž. antrojoje pusėje dar buvo labai stipri.[143]) Suprantąs žmonių kalbą ir rūpestingas užrašinėtojas būtų galėjęs patiekti tikslesnių žinių ir daug teisingiau surašyti dievybių vardus. Bet pagonybės liekanų, tur būt, būtų buvę dar daugiau apčiuopta. Taip, Lasickio aprašyme sutinkami Perkūnas *(Perkunos)*, žempatis *(Zemopacios)*, Medeinė *(Modeina)*, Laukpatis *(Lavvkpatimo)*, Apidemė *(Apideme)*, Aitvaras *(Aitvaros)* ir Kaukas *(Kaukie)* yra tik nedidelė dalis to ilgo Lasickio sąrašo, kuris yra žinomas mūsų iki šiol minėtiesiems šaltiniams. Yra pagrindo manyti, kad žymi dalis ir kitų dievybių vardų negalėjo būti iš piršto išlaužta. Tokiu būdu dar XVI—XVII amž. galima kalbėti apie senąjį lietuvių kultą, apie įvairias jų dievybes, viešpatavusias tik apribotose savo (gamtos pasaulio) sferose ir vienu ar kitu būdu gerbiamas, pažįstamas, vengiamas ir bijomas. Netekdamos savo pirmykštės ir ryškios sąvokos, tokios dievybės, kaip, pav., ilgainiui, ir rusuose, virto neaiškiais ir miglotais demonais, piktomis dvasiomis. Tokių dvasių kultas ir liekanos dar gana ilgai gyveno žmonių vaizduotėj, nors jau ir žymiai silpnesnėmis formomis. To likučiai dar XIX amž. atsispindėjo liaudies pasakojimuose, burtuose, prietaruose. Dar ne taip seniai mūsų senyvo kaimo žmogaus fantazija, atsiremdama į tą iš kartos į kartą einantį paveldėjimą, pindavo įvairiausius vaizdus: mirusiųjų vėlės pasirodančios žmonėms ir su jais dažnai bendraujančios, miške pasirodančios įvairios baidyklės ir šmėklos su baužiais, tvartuose naktimis dirbą aitvarai, žmones ir gyvulius tamsos glūdumoje smaugią ir alsiną

---

141) Mh 281—307 psl. IB 70, 71.
142) SrL II 295, 637 p. IB 45.
143) Mh 341—401 p.

slogučiai, kluonuose ir jaujų pirtyse sukinėjąsi vokietukų pavidalo velniukai, baužiai ir kitos dvasios, apie šulinius, šaltinius ir balas vakarais susirenkančios, kleganččios ir skalbiančios laumės ir t. t. Prisiklausęs tokių pasakojimų apie dvasias, šmėklomis išvirtusias ankstyvesnes dievybes, laumes, pamiškės žmogus bijodavo vakare iš namų ir nosį iškišti. Žmogaus vaizduotė asociacijų keliu galėdavo greit sukurti vaidinius, kurie iš tiesų galėjo turėti menkas priežastis. Šitas linkimas į baidymus, į aiškaus pavidalo nebeturinčių šmėklų ir įvairių dvasių, vėlių pasivaidenimą ir krikščioniškame poveikyje atsiradusio velnio pasirodymą, gali būti dar priskirtas senosios pagonybės miglotoms reminiscencijoms, kuri visą žmogaus gyvenimą vaizdavosi apsuptą ir apipintą gerų ir blogų dvasių. Tos dvasios žmogų lydėjo nuo lopšio iki grabo. Klaidingai jos yra paprastai dievais ar dievaičiais vadinamos. Todėl tai, ką Lasickis lotyniškai pavadino „deus" ir lietuviškai buvo išversta „dievas", yra dažnai tik dvasia arba savo aiškaus pavidalo nebetekusi šmėkla. Todėl Lasickio knygoje tiek daug tų namų ir žmogaus gyvenimą apsupusių „dievų" yra tik dvasios. Šitokiu būdu ryšys tarp XVI amž. žmogaus dvasių pasaulio ir XIX—XX amž. aptinkamų jo liekanų yra dar apčiuopiamas. Tai yra tas pats kontinuitetas. Štai kodėl reikėtų dar, kaip sakyta, atsidėjus tirti mūsų folkliorą. Ir jau užrašytoje tautosakoje, giliau patyrinėjus, tur būt, dar būtų galima atsekti, nors ir apgadinta forma, anų senosios pagonybės pėdsakų. Toliau mes turėsime progą pavyzdžiais nurodyti, kad tautosakoje, pav., yra dar nemaža medžiagos lietuvių medžių kultui. Tiesa, A. Brückneris, perdaug kritiškai pažiūrėjo į folkliorą ir neigė vertę tos medžiagos, kurią surinko Basanavičius, Juškevičius, Jucevičius. Bet jų rinkiniuose, kuriais, kaip ir visa tautosaka mitologijai reikia atsargiai naudotis, yra mūsų klausimui medžiagos, ir ji yra dar panaudotina. Taip pat atsitinka, kad uolūs ir siauri rašytojai, visur iešką burtų ir pagoniškų liekanų (pav., rusai Kirkoras, Kukolnikas ir t. t.), nebeatskyrė senosios pagonybės nuo paprasto papročio, kuris yra visose tautose. Vargu mitologinį atspalvį galėjo turėti tie papročiai, kuriuos Žemaičių vysk. Pr. Karpis 1737 m. ganytojiškame laiške uždraudė. Meškininkų ceremonijos, kurias uždraudė vysk. M. Valančius, bus taip pat buvusios dirbtinės ir nieko bendro su senuoju lietuvių kultu neturinčios, panašiai kaip nieko bendra neturi ateities spėjimai, kortų metimas, įvairūs piemenų pokštai ir t. t. Šiaip ar taip tautosaka gali dar patiekti medžiagos, kuri su žinomų šaltinių pagalba gali padėti labiau išryškinti lietuvių pagonybę.

XVI amž. lietuvių, ypač žemaičių, dvasinis pasaulis yra dar gerokai pagonybės apgaubtas. XVII—XVIII amž. žino taip pat dar daug reminiscencijų. Todėl visai natūralu, kad dar ir XIX amžiui išliko nemenkas senosios tikybos liekanų turtas. Tat jo reikia ieškoti, ypač Žemaičiuose.

Iš mūsų turimų šaltinių neabejotinai galima nustatyti, kad pirmasis Žemaičių krikštas (1413-17 m.) gyventojų mases menkai tepalietė. Iš viešojo gyvenimo šiek tiek pasitraukusi pagonybė tvirtai laikėsi kaime. Smūgį jai sudavė XVI amž. gale ir XVII amž. pradžioje Žemaičių vysk. Merkelis Giedraitis ir uolūs pastoracijos darbininkai jėzuitai. Jų pastangos buvo tokios didelės, kad galima kalbėti apie antrąją Žemaičių christianizaciją. Dirbdami savo pastoracinį darbą, jėzuitai paliko mums ir savo darbo apyskaitų, kurių tik dalis tėra spausdinta. Laimingu būdu daug jėzuitų metinių apyskaitų *(„Annuae litterae")* teko naudotis iš fotokopinių nuotraukų.[144]) Iš tų kasmetinių apyskaitų matome ne tik tai, kad dar 1630-40 m. būdavo pakrikštijama daugybė užaugusių asmenų, išklausomos pirmosios išpažintys, bet būdavo sutinkama žmonių, niekados nemačiusių bažnyčios; jėzuitai, tiesa, perdaug neeidami į detales, duoda pastabų ir apie pagonybę, su kuria jie energingai kovojo.

Pirmasis Lietuvos jėzuitų rektorius ir garsusis pamokslininkas Petras Skarga 1573 m. jėzuitų generolui išdėstė liūdną katalikų Bažnyčios padėtį Lietuvoje.[145]) Ten, toje šiaurės Indijoje, reikia veikti ne tikybai palaikyti, bet jai visai iš naujo įžiebti. Lietuvoje beveik nesą kunigų, liaudis tikybos dalykuose nieko nenusimananti. P. Skarga prašo savo generolą skubiai ir iš kitų provincijų atsiųsti tėvų jėzuitų. Apie Žemaičius pasakyta, kad ten esą stabų *(idolorum)* garbintojų. Po 14-kos metų (1587 m.) vėl į jėzuitų generolą kreipėsi Žemaičių energingasis vyskupas, tikrasis jų apaštalas, Merkelis Giedraitis. Jis dar labiau nusiskundžia dėl Žemaičių pagonybės ir prašo gelbėti iš jų tamsybės tuos, kurie dar aukoja perkūnui, gerbia žalčius, ąžuolus laiko šventais. Giedraitis, kuris pats gyveno Žemaičiuose ir pažino jų gyventojus ne tik iš tarpiškų ir miglotų pasakojimų, yra mums svarbus šaltinis. Jis kalba apie atvirą pagonybę. Štai pats tekstas:[146])

---

[144]) Jomis man sudarė galimybę naudotis Lietuvos jėzuitų provincijolas *B. Andriuška S. J.* Šitoje vietoje jam reiškiu padėką.

[145]) Tas laiškas in extenso išspausdintas „Athenaeum" IX (1938), 1 sąs. 98—100 psl.

[146]) *„In maxima (inquit) episcopatus nostri parte, qui sit confessus in vita, invenias nullum; nullum, qui communicaverit unquam; nullum, qui Pater noster, aut signum crucis formare norit; nullum denique, qui aliquam cognitionem mysteriorum fidei habeat; uno hoc illi contenti: Lutherani non sumus:carnes die veneris non comedimus. Communiter sacrificare tonitribus, serpentes colere, quercus ut sacras venerari, manibus mortuorum dapes offerre, et similia multa, ex ignorantia potius quam malitia profecta, portenta in peccatis non numerant".* Cituota iš *St. Rostowski,* Lituanicarum Societatis Jesu libri decem, 1877 (J. Martinovo leidimas), 153 psl. Plg. *E. Volter,* Litovskij Katichizis N. Daukši, 1886, XVI—XVII psl. *A. Brückner,* Beiträge zur lit. Mythologie, Archiv f. slav. Philologie, IV (1886-87), 34—35 p. IB 47, 1170 a.

„Didžiausioje mūsų vyskupijos dalyje nerastum (žmogaus), kuris būtų ėjęs savo gyvenime išpažinties, nerastum nė vieno, kuris kada nors būtų ėjęs prie komunijos, nė vieno, kuris mokėtų Tėve mūsų arba persižegnoti; pagaliau nerastum nė vieno, kuris turėtų, bet kokį supratimą apie tikėjimo paslaptis; jie vienu dalyku patenkinti: nesame liuteronais ir penktadieniais nevalgome mėsos. Jie bendrai aukoja perkūnui, garbina žalčius ir šventais laiko ąžuolus. Mirusiųjų vėlėms aukoja valgį ir daugelį kitų panašių keistų dalykų, kilusių daugiau iš ignorancijos, negu iš blogos valios, nelaiko nuodėmėmis...“

Su šitokia ostentatyvia pagonybe, paklausę Žemaičių vyskupo balso ir atvykę į tą kraštą, ėmė aktyviai kovoti jėzuitai. Todėl jie mums ir paliko ne maža aprašymų. Geroka tų žinių dalis yra sunaudota St. Rostovskio 1768 metais išleistame veikale apie Lietuvos jėzuitus. Pačioje savo darbo pradžioje rašo jis:[147]) *„Tuo tarpu* (t. y. greitai plečiantis reformacijai) *skurdi liaudis, ypač Lietuvoje Žemaičiuose ir Žiemgaloje, arba užmiršusi krikščioniškuosius įstatymus, arba jų nesupratusi, sugrįžo iš savo kaimų į miškus, pagoniškom senolių apeigom melstis savo ąžuolams ir tam žaibasvaidžiui Jupiteriui, kurį tėvų tėvai vadino Perkūnu. Aiškus dalykas, kad sentėvių papročiai atrodė jiems šventesni ir senesni už tuos paprastus ir labai įvairius, atkeliavusių žmonių atneštus, papročius“.*

Dar įdomesnes žinias St. Rostovskis atskirai patiekia apie žemaičių pagonybę. 1583 m. į Žemaičius buvo jėzuitai pirmą kartą su misijomis. Ta proga mūsų autorius, panaudodamas, be abejo, pačių jėzuitų rašytas reliacijas, paduoda žinias, kurių kai kurios pasitvirtina iš jau cituotų šaltinių, o kai kurios yra visai naujos.[148]) Tas tekstas yra toks įdomus, kad mes jį in extenso patiekiame:

„Labai skurdi tada buvo toje diocezijoje žmonių buitis. Tur būt nedaug būtum galėjęs rasti kaimuose žmonių, kurie būtų žinoję patį krikščioničionių vardą. Senovės kaimiečių prietarai — tai žaibuojąs Jupiteris, žmonių vadinamas Perkūnu, seni ąžuolai, Szermukszniss (šermukšnis) *ir kai kur didesni akmens. Tie senieji tautos dievai ir daugelis panašių dievų iki šiol kaimiečių dar tebebuvo garbinami. Poeto žodžiais tariant, tokius die-*

---

147) *„Inter haec plebs misera, in Lituania maxime, Samogitia et Semigallia, legum christianarum vel oblita vel rudis, ex agris in antiquas redibat s y l v a s, q u e r c u b u s suis Jovique illo fulmineo, quem superiores sui Perkunum apellabant, gentili majorum ritu supplicatum. Nimitrum simplicibus antiquiora illa istis peregrinorum hominum inventis, tam multis, tam variis, sanctioraque visa majorum suorum instituta“. St. Rostowski,* o. c. 10 psl. *A. Brückner,* Beiträge zur lit. Mythologie, Archiv f. slav. Philologie, IX, 32 psl.

148) *Miserrima tum erat mortalium in ea dioecesi conditio; ubi videlicet haud multos, qui ipsum nomen homines christiani nossent in agris reperisses. Antique*

vus pasaulyje pirmiausia sukūrė baimė. Vargšai kaimiečiai išsigalvojo, kad tų dievų, tarsi globėjų ir gynėjų, dėka jų buveinės, kaimenės, sodai ir visa kita bus apsaugota. Dėl to tam tikromis apeigomis ir aukomis stengdavosi juos permaldauti. Sekdami romėnų vestalių pavyzdžiu, miškuose jie be pertraukos kūrendavo šventąją ugnį Perkūnui. Žemei aukodavo kiaulaitę. Likusias gyvulių aukos dalis saugodavo namie, nes visą tai turį teigiamos reikšmės sveikatai ir apsaugą namų turtą. Jiems atrodė, kad didelė piktadarybė yra juos išmesti (likučius). *Mūsų* (jėzuitų misijonierių) *liepiami tai padaryti, sakydavo negalį išdrįsti, nes būsią savo dievų sunkiai kokia nors bausme nubausti. Be to, toje pačioje giminėje, šiandien jau išprususioj ir uoliai trokštančioje grynosios religijos, ir gretimosiose tautose papročiai ir apeigos buvo labai juokingi. Be tų dievų, apie kuriuos kalbėjome, pagonys garbino Larją, jų tarnų vadinamą Dimstipan, dūmų ir ugnies globėją. Jam buvo aukojama pora vištų. Po tos aukos giminiečiai ir kaimynai surengdavo puotą, kuria maldaudavo Larą, kad jis palaimintų kiekvieno turtą. Be to, jie stropiai saugodavo, kad nepasiliktų ko nors iš jų puotos sekančiai dienai. Taip pat buvo laikoma prietaringa būtenybė ir vandenį, kuriuo būdavo mazgojamį indai, išpilti ugnin. Metinių dienų proga mirusiems jie nešdavo ant kapų valgio. Pagerbimo apeigos būdavo tokios: ant stalo iš praustuvės būdavo išliejamas vanduo; ant lentos keturiuose kampuose stačiai buvo laikomi* (sustatomi) *šaukštai. Nors ir dienos metu, tačiau prie aplinkui apstatytų žiburių žynys tam tikromis sugalvotomis žodžių formulėmis šaukia mirusiuosius. Paskui paprašęs palaimos mirusiųjų vėlėms, jisai su namiškiais, kaipo svečias, sėdasi prie stalo ir pirmas padeda kąsnį po trikojo. Rusų liaudis, kuri gyvena maišytai, panašiai ant kapų neša maistą. Net patys kaimiečiai, prisiminę visa tai, šiandien nusijuokia,*

---

colonis superstitiones: Jupiter ille fulmineus, vulgo Perkunas: quercus annosae, Szermuksznis sive Sorbus: alibi Akmo, saxum grandius. Veteres illi gentis dii, pluresque ejus ordinis alii, a rusticulis adhuc colebantur; quales in primis, quod canit poeta, primus in orbe deos fecit timor; quibus quasi tutoribus et Averruncis aedes suae, sui greges, horti sui atque alia essent salva; ruricolae miseri fingebant sibi, certisque ritibus et sacrificiis placatum ibant. Perkuno ignem in sylvis sacrum, vestales romanas imitati, perpetuum alebant. Telluri porca faciebant: reliquiasque pecudis e sacrificio domi asservabant: pertinere illud ad salutem suam et incolumitatem rei domesticae rati. Religio itaque erat ipsis ea abjicere; jussi a nostris id facere, negabant se audere posse: alioqui a diis suis gravi aliquo mactandi infortunio. Erant praeterea in hac, exculta hodie sinceraeque studiosissima religionis, gente citimisque populis et mores et ritus oppido ridiculi. Praeter eos, quos diximus, Larem pagani Dimstipam vernis suis dictum, fumi focique dominum colebant; huic oblato gallinaceorum pari litabatur; inde epulum, quo exoratus Lar familiarem suam unicuique rem fortunaret, cognati vicinique celebrabant. Cavebant interim diligenter, ne quid de omni suo convivio in diem insequentem esset reliqui; nam id religioni habebatur: quin aquam etiam, qua lances essent elutae,

Biblijografija

(BIBLIOGRAPHIA)

ŠV. RAŠTAS, S. ĮSTATYMAS

Abel F. - M., Géographie de la palestine (Études bibliques, Géographie politique), Paris 1938, II 540, 150 fr.

Autorius ilgus metus gyveno Palestinoje ir todėl turėjo progos gerai pažinti šį kraštą. Pirmoji jo „Palestinos Geografijos" dalis išleista 1933 m. Tai paskutinių laikų geriausias šios rūšies veikalas.

Allen I. A., Short Introduction to the Old Testameant (A graded course fofr middle forms), London 1937, 193, 2 šil. 6 d.

Veikalas skirtas 11 - 15 metų vaikams. Aprašyta Palestina, patrijarchų istorija ir t. t. Tik pasigendama žmonių pradžios istorijos. Be to, religinės Izraelio idėjas kiek nustelbia tautos politinė istorija. Autorė remiasi žymesniųjų anglikonų mokslininkų, k. a. Robinson, Oesterley, Garstang, Smith ir kt. studijomis.

Allgeier, A., Die Chester Beatty - Papyri zum Pentateuch (Untersuchung zum älteren Überlieferungsgeschichte der Septuaginta), Paderborn 1938, 142, 12 Mk.

Balscheit B., Alter und Aufkommen des Monotheismus in der israelitischen Religion, Berlin 1938, VIII-144, 8 Mk.

Autorius tyrinėja dogmatinio monotejizmo kilmę ir laiką žydų tautoje. Aukščiausią išryškinimo laipsnį šis monotejizmas pasiekęs tik Jozijaus laikais. Studija verta dėmesio.

Bévenot H., Nahum and Habakkuk (The Westminster Version of Sacred Scriptures; A. New Translation from the Original Greek and Hebrew Texts), London 1937, XXXVI-50, 2 šil. 6 d.

„The Westminster Version of Sacred Scriptures" yra anglų katalikų Šv. Rašto vertimas iš originalinių tekstų su platesniais paaiškinimais (anglų papročiu, vertimo gale). Darbas sudėtinis, kuriam vadovauja jėzujitas C. Lattey. Šį Nahumo ir Habakuko knygų komentarą peržiūrėjo, papildė ir užbaigė pats šio kolektyvinio darbo organizatorius C. Lattey, nes autorius mirė.

Bikerman E., Institutions des Séleucides (Tome XXVI de la

Bibliothèque Archéologique et Historique du Service des Antiquités de la Syrie et du Liban), Paris 1938, 268 in 4°, 150 fr.

Veikale kalbama apie įvairias seleukiečių imperijos institucijas: karalių uir jo dvarą, karalystės santvarką, kariuomenę ir t. t. Ši studija paaiškina daug Makabiejų knygose užrašytų dalykų ir paremta archeologiniais daviniais. Tai drauge įrodo ir tų knygų autentiškumą.

B i r d T. E., The Book of Jona (The Westminster Version of Sacred Scriptures), London 1938, XXXIV - 18, 2 šil. 6 d.

Tai anglų katalikų Šv. Rašto vertimas iš originalinio teksto su platesniu komentaru. Knygai autorius pripažįsta istorinį charakterį, bet neneigia, kad ir parabolinis aiškinimas turi pagrindo.

B i r k e l a n d H., Zum hebräischen Traditionswesen: Die Komposition der prophetischen Bücher des Alten Testaments, Oslo 1938, 96.

B ü c k e r s H., Die Unsterblichkeitslehre des Weisheitsbuches, Ihr Ursprung und Ihre Bedeutung (Alttestamentliche Abhandlungen, XIII, 4), Münster i. W. 1938, XII - 193, 9,75 Mk.

Ši studija apie nemirtingumo doktriną Išminties knygose parašyta rūpestingai ir įdomiai.

B u t t e n w i e s e r M., The Psalms, chronologically traced, with a new translation, Chicago 1938, 911, 5 dol.

Autorius neigia makabiejinių psalmių buvimą (prieš Duhm). Svarbiausias argumentas tas, kad jų kalba viršija Sirahiečio hebrajų kalbą. Tvirtinama, kad psalmes pradėta rašyti dar Teisėjų laikais. Tai, pvz., Ps. 68, 8-28. Vertingos autoriaus filologinės pastabos.

C a u s s e A., Du groupe ethnique à la communauté religieuse (Le problème sociologique de la religion d'Israël), Paris 1938, 334, 50 fr.

Autorius socijologiniu metodu tyrinėja Izraelio tautos susiformavimą ir socijalinį bei religinį jos išsivystymą.

C e u p p e n s F., Theologia Biblica, I: De Deo Uno, Romae 1938, XII - 329, 25 lir.

Biblinės teologijos paskaitos katalikų teologijos fakultetuose skaitomos tik prieš keletą dešimčių metų, o pirmiau šį dalyką dėstė tik vieni protestantai savo fakultetuose. Šia katalikų pažanga tenka pasidžiaugti, nes tai studijozams duoda progos susipažinti su Šv. Rašto doktrinos visuma, ko nepasiekiama, komentuojant tik vieną kitą Šv. Rašto knygą. Jau turime šios srities ir rimtų veikalų, kurių paskutinis yra F. Ceuppens'o „De Deo Uno". Tai studija apie vieną Dievą S. ir N. Įstatymo raštuose.

C o o k S. A., The „Truth" of the Bible, London 1938, XIX - 346, 9 šil.

Pasak autoriaus, Šv. Rašte išreikštos tiesos neturinčios absoliutinės vertės; tesanti išreikšta tik reliatyvi tiesa.

C r u v e i l h i e r P., Commentaire du Code d'Hammourabi, Paris 1938, VII - 326 in 4°, 250 fr.

Veikale įdėtas pats kodekso tekstas ir jo vertimas prancūzų kalba. Kodekso nuostatai dažnai sugretinami su Mozės įstatymais. Tai geriausias šiuo klausimu veikalas prancūzų kalba.

D e v i m e u x D., La Bible du Catéchiste, Paris 1937, 741 in 16°,

Veikale įdėtas Pradžios knygos tekstas, padalytas į 37 skaitymus, su paaiškinimais. Veikalas skiriamas Šv. Istorijos dėstytojams.

D u e s b e r g H., Les Scribes Inspirés (Introduction aux livres sapientiaux de la Bible. Le Livre des Proverbes), Paris 1938, 592, 100 fr.

Autorius lengvu stiliumi dėsto didaktinių Šv. Rašto S. Įstatymo knygų mintis ir jas palygina su kitų anų laikų tautų išminčių mintimis, iškeldamas izraelitų išminties pranašumą.

D ü r r L., Die Wertung des göttlichen Wortes im Alten Testament und im antiken Orient (Zugleich ein Beitrag zur Vorgeschichte des neutestamentlichen Logosbegriffs), Leipzig 1938, VIII - 178, 11 Mk.

Labai vertinga šv. Jono Evangelijos „Logoso" kilmės studija. Autorius reiškia mintį, kad šv. Jono Evangelijos „Logos" remiasi Šv. Rašto S. Įstatymo Išminties knygomis, ir nėra skolinys iš Filono ar rabinizmo.

F i c h t n e r J., Weisheit Salomos (Handbuch zum Alten Testament, Reihe 2, 6), Tübingen 1938, 70, 2,90 Mk.

H e m p e l J., Das Ethos des Alten Testamentes, Berlin 1938, VIII - 288.

H e r d e r s L a i e n b i b e l, Zur Einführung ins Bibellesen, Freiburg i. Br., 1938, XXIII - 1035 (Ausgabe A mit einfachem Buchschmuck), 10 Mk.

Veikale išspausdintos ilgesnės ar trumpesnės Šv. Rašto S. ir N. Įstatymo raštų ištraukos. Be bendrojo ir atskirų skyrių įvado, ištraukų gale paaiškinamos sunkiau suprantamos vietos. Tai pasaulininkus geriau supažindinta su Šv. Raštu.

H o s c h a n d e r J., The Priests and Prophets, New York 1938, XVIII - 362.

Veikale aprašoma kunigų luomo ir pranašų charakteristika, vaidmuo, santykiai tarpusavyje ir įtaka visuomenei.

I a n s s e n s - M o r a n d i, Introductio Biblica seu Hermeneutica sacra in omnes libros Veteris et Novi Foederis 7, Taurini 1937, VIII - 429, 14 lir.

Veikalo neigiamybė, kad visai neatkreipta akies į paskutinių laikų

Šv. Rašto mokslo pažangą. Todėl veikalas, kaipo visiškai pasenęs, niekam netikęs.

Junge E., Der Wiederaufbau des Heerwesens des Reiches Juda unter Josia, Stuttgart 1937, 100, 5,70 Mk.

Junker A., Die Zwölf Kleinen Propheten, II Hälfte: Nahum, Habakuk, Sophonias, Aggäus, Zacharias, Malachias (Die Heilige Schrift des Alten Testaments, Bd. VIII), Bonn 1938, XIII - 229, 7 Mk.

Tai vienas iš geresnių „Bonner Bibel“ Šv. Rašto knygų komentarų.

Lepin M., Le Psautier Logique (Les psaumes logiquement distribués, traduits et commentés pour le bréviaire et la piété), Paris 1937, I-II, 442 - 415, 100 fr.

Šis psalmių komentaras skiriamas brevijoriaus maldoms ir t. t. Psalmės komentuojamos ne iš eilės, bet pagal 15 grupių. I tome šalia Vulgatos teksto įdėtas psalmių vertimas iš hebrajų kalbos, II tome komentuojamos pačios psalmės: atskirai patiekiama žodinė, atskirai dvasinė psalmių prasmė ir praktiški pritaikymai.

Lindblom J., Die Jesaia - Apokalypse (Jes. 24 - 27), Lund - Leipzig 1938, 122, 2,60. Mk.

Mowinckel S., The two sources of the predeuteronomic primeval history (JE) in Gen. 1 — 11, Oslo 1937, 84, 5 kron.

Išskyrus A. Dillmann'ą, iki šiol kritikai neigdavo Elohisto buvimą Pradž. 1 — 11 sk. Dabar prie A. Dillmann'o tezės prisideda ir S. Mowinckel.

Noth M., Das Buch Josua (Handbuch zum Alten Testament, herausgegeben von O. Eissfeld, Erste Reihe, Abt. 7), Tübingen 1938, XVI — 122, 2 žemėlapiai, 5,80 Mk.

Šiame Jozuės knygos komentare ypač vertingos autoriaus geografinės, topografinės ir archeologinės pastabos. Veikale griežtai pasisakoma prieš kritikų mėgiamą heksateucho teoriją.

Phythian - Adams W. J., The Fulness of Israel (A Study of the Meaning of Sacred History), London 1938, 226, 8 šil. 6 d.

Rašinys skiriamas platiems visuomenės sluoksniams. Jis skaitytoją supažindina su visais svarbiausiais izraelitų istorijos bruožais ir idėjomis. Tuo norima Biblijos skaitymą padaryti naudingesnį. Remdamasis prof. Garstang'o kasinėjimais Jeriche, autorius išėjimą iš Egipto nukelia į 1440 metus, o Abraomo atvykimą į Chanaaną sieja su huriečių migracija.

Prévost L., (avec collaboration de L. Dennefeld, M. David, D. Gorce et M. Lejeune), Le Sinaï, Hier, Aujourd'hui, Paris 1937, 315 in 4°, 150 paveikslų ir žemėlapių, 50 fr.

Tai kolektyvus Sinajaus pasiasalio kelionės aprašymas. Informacija tiksli, ypač istorijos ir archeologijos srityje.

R u d o l p h W., Der „Elohist" von Exodus bis Josua (Beihefte zur Zeitschrift für alttestamentliche Wissenschafft, 68), Berlin 1938, VIII — 272, 18 Mk.

S c h ü l e r b i b e l, Stuttgart 1938, VIII — 850, 2,20 Mk.

Tai protestantų Württenbergo Šv. Rašto leidyklos leidinys, skirtas mokyklų mokiniams. Veikale įdėti parinkti jaunuolio krikščioniškai formacijai labiau pritaikyti Šv. Rašto (400 psl.) ir N. Įstatymo (450 psl.) Liuterio vertimo tekstai be paaiškinimų. Evangelijos ir Apd. išspausdinti beveik ištisai, o kitos N. Į. knygos apkarpytos.

Dr. V. Padolskis

ŠV. RAŠTAS, N. ĮSTATYMAS

A d l e r N., Das erste christliche Pfingstfest (Sinn und Bedeutung des Pfingstberichtes Apg. II, 1 — 13. Neutestamentliche Abhandlungen, XVIII, 1), Münster i. W. 1938, XIX — 171.

Labai gera studija apie Šv. Dvasios atsiuntimą apaštalams.

A m i o t F r., L'Enseignement de Saint Paul (Études bibliques), Paris 1938, I — II, XV — 337+264 in 16°, 45 fr.

Turinys: šv. Povilo asmuo, jo doktrinos šaltiniai ir šie dalykai: Dievas Tėvas, Kristus, Šv. Dvasia, Trejybė, žmonės prieš Kristų, Atpirkimas, mistinis Kristus, krikščioniškoji moralė ir t.t. Rašoma aiškiai ir gražiai. Veikalas rekomenduotinas net inteligentams pasaulininkams.

B a r l o w C l. W., Epistolae Senecae ad Paulum et Pauli ad Senecam (quae vocantur), Romae 1938, VII — 164 ir 4 rankraščių foto nuotraukos.

Pasak autoriaus, apokrifas parašytas antrojoje IV amžiaus pusėje.

B o n s i r v e n J., Les Juifs et Jésus (Attitudes nouvelles), Paris 1937, 252, 16 fr.

Autorius yra diddelis judajizmo žinovas ir parašė dar penketą kitų judajizmo veikalų, kurių žymiausias „Le Judaïsme Palestinien au temps de Jésus - Christ" (2. t., 1935 m.). Pastaruoju laiku pastebėta žydų susidomėjimas Kristumi ir jo mokslu. Dar neseniai žydai vengė kalbėti apie Kristų. Dabar jau dažnai ir vis palankiau apie Jį atsiliepiama mokslo veikaluose, sinagogose, anketose. Tuos žydų pasisakymus apie Kristų nuo XX amž. kruopščiai surinko autorius šiame veikale. Jis kiek ilgiau sustoja prie J. Klausner'io, iš Vilniaus kilusio žydo, dabar hebrajų Jeruzalės universiteto profesoriaus, veikalo „Jėzus iš Nazareto", hebrajiškai parašyto

1922 m. ir vėliau išversto įvairiomis Europos kalbomis. Veikalas naudingas žydų nuomonei apie Kristų ir jo mokslą pažinti.

Braun F. M., L'Évangile devant les temps présents, Paris 1938, 150, 12 fr.

Busch Fr., Zum Verständnis der synoptischen Eschatologie: Markus XIII neu untersucht (Neutestamentliche Forschungen, IV Reihe, Heft 2), Gütersloh 1938, XIV — 157. 5 Mk.

Ceuppens F., Theologia Biblica, II: De Sanctissima Trinitate, Romae 1938, XI — 262, 25 lir.

Dehn G., Gesetz oder Evangelium? Eine Einführung in der Galaterbrief (Die urchristliche Botschaft, hrg. von O. Smitz, Abt. IX), Berlin, 1938, 204, 3,80 Mk.

Gaechter P., Summa Introductionis in Novum Testamentum, Oeniponte - Lipsiae 1938, VII — 252 — 11.

Giordani I., Il messaggio sociale degli Apostoli, Firenze 1938, 334, 25 lir.

Guglielmo A., Dissertatio exegetica de Reditu Eliae, Jerusalem 1938, VII — 113.

Autorius neigia Elijaus sugrįžimą pasaulio pabaigoje. Apie Elijaus sugrįžimą, tiesa, kalba Mal. 3, 1, 23-23 ir Ekkli. 48, 10. Bet tai dar nereiškia, kad Elijas pats sugrįš. Elijaus vardą čia reikia metaforiškai suprasti. Evangelijų (Lk. 1, 17; Mt. 11, 14; 17, 10 - 13) aiškinimu, tai esąs Jonas Krikštytojas, kuris turėjo ateiti su Elijaus dvasia. Apokalipsės vieno iš dviejų liudytojų, ateisiančių pasaulio pabaigoje, esą negalima identifikuoti su Eliju Tesbiečiu.

Hahn W., Das Mitsterben und Mitauferstehen mit Christus bei Paulus (Ein Beitrag zum Problem der Gleichzeitigkeit des Christen mit Christus), Gütersloh 1937, XII — 184, 5 Mk.

Autorius — protestantas. Jis iš kitų protestantų išsiskiria tuo, kad stovi artokai su katalikų mokslininkų pažiūromis.

Haugg D., Das erste biblische Marienwort (Eine exegetische Studie zu Lukas 1,34), Stuttgart 1938, 76, 1,50 Mk.

Autorius neigia, kad Marijos žodžius „nepažįstu vyro" reikią suprasti apie apžadus ar pasižadėjimą gyventi skaistybėje, kaip, sekant Auugstinu, įprastai tvirtinama.

Hoepfl H., — Gut B., Introductio Specialis in Novum Testamentum[4] (Introductionis in Sacros utriusque Testamenti Libros Compendium, t. 3), Roma 1938, XXII — 570, 36 lir.

Veikalas rekomenduotinas teologams.

Holzmeister U., Historia aetatis Novi Testamenti[2] (Institutio-

nes biblicae, Series altera: Opera subsidiaria), Roma 1938, XII — 307, 35 lir.

Veikalas turi dvi dalis: 1) politinė žydų tautos istorija nuo 37 m. pr. Kr. iki 70 m. po Kr. ir 2) to pačio laikotarpio žydų tautos religinis gyvenimas. Todėl jame kalbama apie Erodų valdžią Palestinoje, prokuratorius, žydų karą su romėnais, vyriausią žydų kunigą, sinedrijų, sektas, sinagogas ir kultą. Surinkta daug biblijografinės medžiagos. Pasigendama tik žinių apie Romos imperijos provincijas ir gyvenimą ir helenistines religijas.

J ü l i c h e r A., Itala (Das Neue Testament in altlateinischer Ueberlieferung. Zum Druck besorgt von W. Matzkow, I: Matthäus - Evangelium), Berlin 1938, 214 in 4°, 40 Mk.

Veikale įdėtas pagal seniausius rankraščius sudarytas senasis lotyniškas priešvulgatinis šv. Mato Evangelijos tekstas.

K u s s O., Die Teologie des Neuen Testamentes[2] (Eine Einführung), Regensburg 1937, 412 in 12°, 4,50 Mk.

Po trumpo atskirų knygų įvado dėstoma tų raštų doktrina. Veikalas labai geras; tinka ir mokytesniems pasaulininkams.

M i c h l J., Die Engelvorstellungen in der Apokalypse des hl. Johannes, I Teil: Die Engel um Gott, München 1937, XXIX - 255, 18 Mk.

N o c k A. D., St. Paul, London 1938, 256 in 32°, 2 šil. 6 d.

Autoriaus pažiūros labai radikalios. Apd. istoriškumas, apskritai, neigiamas. Povilo atsivertimas aiškinamas psichologine krize. Kristaus mirtį Povilas išsiaiškinęs permaldavimo aukos prasme.

P i e p e r K., Die Kirche Palästinas bis zum Jahre 135 (Palästina — Hefte des Deutschen Vereins vom Hl. Lande, 16), Köln 1938, 66, 2 Mk.

Veikalas naudingas pirmykščiai Palestinos Bažnyčiai pažinti.

P i r o t L., La Sainte Bible, XII. A. Médebielle: Épîtres de la Captivité, à Philémon, aux Hébreux. D. Buzy. Épîtres aux Thessaloniciens. — G. Bardy. Épîtres Pastorales. — A. Charus. Épîtres Catholiques. A. Gelin. Apocalypse, Paris 1938, 699.

L. Pirot'o redaguojama Šv. Rašto komentarų serija randa vis daugiau pritarimo mokslininkų egzegetų tarpe. Ypač šis tomas rūpestingai paruoštas. Šioje komentarų serijoj, be egzegetinio ir teologinio komentaro, įdėtas lotyniškas Vulgatos tekstas ir prancūziškas vertimas iš originalinio teksto.

P r e i s k e r H., Neutestamentliche Zeitgeschishte (Hiltfsbücher zum teologischen Studium, Bd. II), Berlin 1937, VIII — 306, 7 Mk.

Tai pirmos rūšies veikalas. Čia sutelkta viskas, kas reikalinga pirmojo amžiaus po Kristaus religinei padėčiai pažinti: helenizmas, graikų filosofija ir religija, sinkretizmas, misterijų religijos, judajizmas ir t.t.

R e n i é J., Manuel d'Écriture Sainte, IV: Les Évangiles[2], Lyon 1938, 701, 32 fr.

Veikalas pasižymi dideliu sistemingumu bei aiškumu, ir, kaipo vadovėlis, turi didelį pasisekimą. Antrasis leidimas yra kiek pataisytas ir papildytas.

R e n i é J., Manuel d'Écriture Sainte, VI: Les Épitres de Saint Paul, Lyon 1938, 541, 32 fr.

Tai paskutinis tomas veikalo „Manuel d'Écriture Sainte". Autoriaus surinkta gausi medžiaga.

S c h ä f e r K. T h., Grundriss der Einleitung in das Neue Testament, Bonn 1938, VIII — 180, 4,30 Mk.

S c h l a t t e r A., Petrus und Paulus nach dem ersten Petrusbrief, Stutgart 1937, 184, 7 Mk.

Pirmojo Petro laiško autentiškumą autorius griežtai palaiko, bet nėra linkęs pritarti, kad šv. Petras buvęs Romoje. Petras galėjęs veikti ir žydų diasporoje Babilonijoje. Iškeliama mintis Petro priklausomumo nuo Povilo laiškų.

S c o t t E. F., The Validity of the Gospel Record, New York 1938, VI — 213, 2 dol.

S i m e o n e L., Resurrectionis Justorum doctrina in epistolis Sancti Pauli (Pontificia Facultas Theologica Fratrum Minorum Conventualium in Urbe, Dissertatio ad Lauream), Roma 1938, 168 in 16°.

S t e i n m e t z e r F r. X., Empfangen vom Heiligen Geiste (Eine Auseinandersetzung mit der Antike), Praha - Leipzig 1938, 74.

Racijonalistai atsidėję ieško panašumų tarp Kristaus stebuklingo prasidėjimo iš Marijos ir pagonių legendų pasakojimų apie herojų gimimą iš dievų, santykiavusių su moterimis. Pasak racijonalistų, Kristaus prasidėjimą iš Šv. Dvasios pirmieji krikščionys išgalvoję kaip tik šių legendų įtakoje. Autorius tačiau tokią įtaką neigia, net tvirtina, kad tokios legendos iš žydų kilusiems krikščionims buvusios visai nežinomos (bet tai nėra visai tikra).

V i g n o n P., Le Saint Suaire de Turin devant la Science, l'Archéologie, l'Histoire, l'Iconographie, la Logique, Paris 1938, 216 in 4°, 11 klišių, 100 fr.

Tai liuksusiniai išleista studija apie Torino Drobulę. Autorius palaiko jos autentiškumą. *Dr. V. Padolskis*

BAŽNYTINĖS TEISĖS

A l f o r d C. B., Ius matrimoniale comparatum (Ius civile matrimoniale in Statibus Foederatis Americae Septentrionalis cum iure canonico comparatum), New York 1938, II 550.

A. Andrieu - Guitrancourt, Les principes sociaux du droit canonique contemporain, Paris 1939, 151, 28 fr.

Benedetti Y., Ordo iudicialis processus canonici super nullitate matrimonii instruendi iuxta instructionem a S. C. de Sacramentis editam in pertraktandis causis de nullitate matrimoniorum cum commentariis et formulis, Taurini 1938, 252, 12 lir.

Su viena kita autoriaus nuomone ne labai galima sutikti. Pavyzdžiu gali eiti tvirtinimas, kad moterystės ryšio gynėjas turįs apeliuoti dėl neigiamo vyskupijos tribunolo moterystės bylos sprendimo.

Beste U., Introductio in Codicem in usum et utilitatem scholae et cleri, Collegeville (Minnesota) 1938, 1000, 5 dol.

Veikalui trūksta materijalinės kongruencijos, nes pavadintas „Introductio", o dėstomas ir bažnytinių teisių įvadas, ir pačios bažnytinės teisės, nors su pragiedruliais, arba daug jų praleidžiant. Metodas egzegetinis. Rašinys pritaikytas J. Š. Amerikos Valstybėms. Mūsų kraštui netinka.

Bernier P., De patrimonio paroeciali (disertacija), Quebeci 1938, 1 dal. 162, 1,50 dol.

Rašinys vidutiniškos vertės.

Biehl L., Das liturgische Gebet für Kaiser und Reich (Ein Beitrag zur Geschichte des Verhaeltnisses von Kirche und Staat), Paderborn 1937, 173, 9,80 Mk.

Įdomi specijali studija.

Binder B., Die Geschichte des feierlichen Ehesegens seit der Entstehung der Ritualien bis zur Gegenwart, Freiburg 1938.

Doktorato disertacija.

Briey R., La conception catholique de l'Etat, Bruxelles 1938, 272.

Brunelli G., Divorzio e nullitã di matrimonio negli Stati d'Europa, Milano 1938, 385, 45 lir.

Cervia A., De professione religiosa, Bologna 1938, 15 lir.

Doktorato disertacija.

Codicis I. C. fontes (cura et studio Card. Seredi), Civitas Vaticana 1938, VIII—620, 65 lir.

Šio veikalo dar bus IX ir paskutinis tomas.

Conolly N. P., The Canonical Erection of Parisches, Washington 1938, 119, 2 dol.

Labai plati monografija. Visiems naudinga.

Dermine I., La doctrine du mariage chrétien (Commentaire de l'encyclique Casti connubii),[5] Louvain 1938, 339 in 12°, 20 fr.

Gennatas H., Eglise et divorse, Paris 1938, 217, 20 fr.

G ü e n e c h e a I., Principia iuris politici, Roma 1938, I 325.

Aktuali tema. Plačiai kalbama apie valstybes. Grigaliaus universiteto Romoje leidinys. Knyga verta įsigyti. Greit išeis II tom.

H a r r i g a n R. I., The Radical Sanation of Invalid Marriage, Washington 1938, 199, 2 dol.

Plati ir gerai parašyta monografija. Tinka platesnėms studijoms.

K a p s I., Das Testament der Geistlichen, 1938, 2 Mk.

Mūsų kraštui netinka.

K i e n i t z E., Die christliche Ehe, Frankfurt a. M. 1938, 440.

Nieko ypatingo.

K u r c z y n s k i P., De natura et observantia poenarum latae sententie, Lublin 1938, 170, 5 zl.

Nieko ypatingo.

L a b a n a u s k a s J., Bažnytinės oficijos ir beneficijos (pagal Šv. Sosto ir Lietuvos Respublikos Konkordatą), Kaunas 1939, 28, 1 lt.

Brošiūra sistemingai parašyta. Tik kai kuriuos terminus buvo galima lietuviškiau sukonstruoti. Pvz., oficija — pareigos. Tai viena. Antra, nepavartota bažnytinių teisių rašinių lietuvių kalba, pvz., P. M a l a k a u s k i s, Konkordatai ir Lietuvos Konkordatas, Kaunas 1928, ir P. M a l a k a u s k i s, Bažnytinės asmeninės teisės, Kaunas 1939.

L e f e f o r e C h., Les pouvoirs du juge en droit canonique, Paris 1938, 339, 75 fr.

L i n d e n P., Der Tod des Benefiziaten in Rom (Eine Studie zu Geschichte und Recht der päpstlichen Reservationen), Bon 1938, 284, 10,50 Mk.

M e t z g e r H., Ehe, Innsbruck 1938, 275, 3,70 Mk.

Nieko ypatingo.

M e y s t o w i c z V., La religion dans les constitution des Etats modernes, Roma 1938, 485.

M o r i a r t y F. E., The Extraordinary Absolution from Censures, Washington 1938, 334, 2 dol.

Bažnytinėse teisėse svarbus dalykas yra cenzūrų atleidimas nepaprastaisiais atvejais, pvz., mirties pavojuje. Autorius labai plačiai nagrinėja šį dalyką. Girtina.

N e d i a n i G., Il vinculo matrimoniale come impedimento dirimente secondo il diritto canonico, Bologna 1938, 128, 10 lir.

S a r t o r i C., Enchiridion canonicum seu Sanctae Sedis responsiones post editum Codicem I. C. datae iuxta canonum Codicis ordinem digestae notulisque ornatae (1917 - 1938)[6], Vicentiae 1938, 416 in 12°, 11 lir.

S a w i c k i P., De missa conventuali in capitulis et apud religiosos, Cracoviae 1938, 162, 4,50 zl.

Kapituloms naudinga knyga.

T a l l a r i c o C. I., De matrimonii convalidatione, Roma 1938, 187.

Doktorato disertacija.

P e t r a s c h e k H., System der Philosophie des Staates und des Völkerrechts, Zürich - Leipzig 1938, 670, 25,80 Mk.

Vertinga knyga. Tik labai brangi.

P i e r a n d A., Précis du divorce e de la séparation de corps, Bruxelles 1938, 200, 20 fr.

R o c h o l l N., Die Ehe als geweihtes Leben[2], Dülmen in Westf. 1939, 176, 2,25 Mk.

R o m a n i S., Summa iuris canonici lineamenta, Romae 1938, 328, 29 lir.

Siauras rašinys.

V i s m a r a G., Episcopalis Audientia (Láttività giurisdizionale del vescovo per la risoluzione delle controversie private tra laici nel diritto romano e nella storia del diritto italiano fino al secolo nono), Milano 1937, 184.

Istorinis particuliarinės vertės rašinys.

V r o m a n t G., De matrimonio[2], Bruxelles 1938, 385, 45 fr.

Misijų teisių leidinys.

W e b e r H., Die Einkommensteuer der Geistlichen[2], Breslau 1938, 90, 1,50 Mk.

Dr. Pr. Malakauskis

FUNDAMENTALINĖ IR DOGMATINĖ TEOLOGIJOS

A r v e d s o n T., Das Mysterium Christi (Eine Studie zu Matth. 11, 25 — 30), Leipzig 1937.

B a r o n i G., E possibile perdere la Fede cattolica senza peccato? (Dottrina dei Teologi dei secoli XVII — XVIII), Roma 1937, 188 in 8°, 15 lir.

Tema aktuali. Veikalas — geras įnašas į šios rūšies literatūrą.

B o y e r G., Tractatus de gratia divina, Roma 1938, 434 in 8°.

B o v y L., Grace et liberté chez saint Augustin, Montreal 1938, 124 in 8°, 0,75 dol.

B r a u n F., L'Évangèle devant les temps présents, Paris 1938, 150 in 8°, 10 fr.

Autorius pataria Šv. Rašto profesoriams perkelti Šv. Rašto idėjos ir

Evangelijos reikšmę į dabartinius laikus — laikus mūsų gyvenamus, ir padaryti iš tų šventų minčių visas moralines, socijalines ir internacijonalines išvadas bei pritaikymus. Bet kadangi tai ne kiekvienam vienodai lengva padaryti, tai galima pasinaudoti tuo, ką duoda ši knyga.

Brinktrine J., Offenbarung und Kirche, I: Einleitung und Begriff der Offenbarung, Paderborn 1938, 96 in 8°, 2,40 Mk.

Geras dalykėlis, nors dėl kai kurių dalykų ne visi apologetai su autorium sutiks.

Carbone C., Circulus philosophicus seu objectionum cumulata Collectio juxta methodum scholasticam, V: Theodicea, Torino 1938, VIII + 663 in 8°, 25 lir.

Veikalo rūšį ir formą parodo pats jo pavadinimas. Veikalas labiausiai taikomas teodicejos studijozams, bet labai naudingas gali būti ir kitiems. Atsakymai į priekaištus yra platūs ir dažnai išsamūs. Autorius, kalbėdamas apie laisvą žmogaus valią, neskelbia „praemotionem physicam".

Ceuppens F., De Deo Uno, Roma 1938, XII+329 in 8°.

Charlier L., Essai sur le problème théologique, Thullies, Ramgal 1938, 189 in 8°, 32 fr.

Autorius kalba apie tai, kas sudaro teologijos objektą; todėl jis kalba apie formaliai ir virtualiai apreikštas tiesas, teologines kokliuzijas, „principia rationis".

Knygoje daug gerų minčių. Tik vis dėlto kai kurios mintys savotiškos ir abejotinos.

Garrigou-Lagrange R., De Deo Uno (Commentarium in I partem Summae theologiae s. Thomae), Paris 1938, 582 in 8°, 115 fr.

Autorius gerai žinomas ir daug jo parašytų veikalų. Ypač žymus jo veikalas „Dieu, son existence, sa nature." Todėl pats autoriaus vardas jau daug pasako apie šio veikalo vertę. Knyga — šv. Tomo Summos pirmosios dalies pirmųjų 26 klausimų (quaestiones) komentaras: parašytas su gilia spekuliacija; pozityvioji dalis palikta antroje vietoje. Autorius plačiai kalba apie galėjimą įrodyti Dievo buvimą, žinomus šv. Tomo penkis kelius Dievo buvimui įrodyti, Dievo regėjimą danguje, tapatybės ir priežastingumo dėsnių vertę ir kt. Kalbėdamas apie Dievo apvaizdą ir žmogaus valią, jis pasisako už „praemotionem" ir konsekvenčiai prieš molinizmą.

Gluschke V., Die Unfehlbarkeit des Paptes bei Leo dem Grossem und seinen Zeitgenossen nach der Korespondenz Leos in Sachen des Monophysitismus, Roma 1938, 36 in 8°.

Hengstenberg H. E., Tod und Vollendung, Regensburg 1938, 272 in 8°, 5,20 Mk.

Hogen A., Die kirchliche Mitgliedschaft, Rottenburg 1938, XV+129 in 8°, 3,50 Mk.

Kaip kas tampa Bažnyčios nariu ir kaip kas atkrinta nuo katalikų ir krikščionių bendruomenės, tai vis klausimai, kurie yra aktualūs ir į kuriuos autorius aiškiai ir tiksliai atsako iš dogmatiškos ir kanonų pusės. Autorius ypatingai uoliai išdėsto, kaip praktiškai sutaikyti žmones su Bažnyčia.

Guillelmi de Occam, Breviloquium de potestate Papae, Paris 1937, 179 in 8°, 40 fr.

Rašinyje įdėtas tekstas, parašytas 1339 — 1340 m. ir neseniai atrastas. Pirmoje knygoje dėstoma, kad leista diskutuoti apie šv. tėvo valdžią ir kad tas klausimas pirmiausia priklausąs teologijai. Antroje knygoje įrodinėjama, kad šv. tėvas neturi „plenitudinem potestatis" pasauliniuose dalykuose ir t.t. Kitose knygose kalbama apie kai kurių valdžių kilmę.

Tekstas yra gerais komentarais aprūpintas. ,

Lieske A., Die Theologie der Logosmystik bei Origines, Münster 1938, XV+230 in 8°, 11,60 Mk.

Lubac H., Catholicisme (Les aspects sociaux du dogme), Paris 1938, 390 in 8°, 40 fr.

Monzel N., Struktursoziologie und Kirchenbegriff, Bonn 1939, XII+292 in 8°, 9,20 Mk.

Gretinamos socijologija ir ekklezijologija. Plačiai paliečiami socijaliniai klausimai. Į Bažnyčią žiūrima, kaip į gyvą organizmą ir t. t. Bažnyčioje ieškomi visi elementai, kurie yra kiekvienoje bendruomenėje; čia parodoma, kad Bažnyčia iš esmės skiriasi nuo kitų bendruomenių. Reikia pastebėti, kad čia Bažnyčia įžvelgiama ne iš visų kerčių; gal per maža paakcentuotas Šv. Dvasios buvimas ir veiksnys Bažnyčioje, sakramentų socijalinė reikšmė ir kt. Bet veikalas vis dėlto tikrai geras ir labai vertingas.

Moreton H. A., Rome et l'Église primitive. La suprématie et l'infaillibilité papales aux premiers siecles, Paris 1938, 206 in 8°, 18 fr.

Mikula F., De essentia seu materia et forma septimi sacramenti, Prag 1937, 112 in 8°.

Dalykėlis vertingas.

Müller G. E., Hegel. Ueber Offenbarung, Kirche und Philosophhie, München 1939, 61 in 12°, 1,80 Mk.

Ši knygutė yra mėginimas religijos filosofiją remti Hegelio filosofijos pamatais. Knygutėje yra aktualių minčių apie Kristų, apreiškimą ir Bažnyčią.

Ortegat P., Philosophie de la religion, Paris 1938, 480 in 8°.

Schmidtz O., Sünde und Gnade nach dem Römerbrief, Witten 1939, 125 in 8°, 0,60 Mk.

Seiler H., Corredemptrix (Theologische Studie zur Lehre der letzten Päpste über die Miterlöserschaft Mariens), Rom 1939, VIII+150.

Pradžioje įdėti sąvokų apibrėžimai ir „status quaestionis“ apie švč. Marijos dalyvavimą atpirkimo darbe. Toliau kalbama apie korredempcijos faktą, korredempcijos supratimą ir jos tikrą turinį. Autorius klausimą sprendžia, remdamasis šv. tėvais Pijumi IX, Leonu XIII, Pijumi X, Benediktu XV ir Pijumi XI. Jis peržvelgia minėtųjų šv. tėvų raštus, ir stengiasi parodyti, koki yra jų doktrina šiuo klausimu.

Veikalas, apskritai, yra labai rimtas; darbas atliktas tikrai rūpestingai. Išimtys — vienas kitas abejotinas dalykas.

Seiterich E., Wege der Glaubensbegründung nach der sogenanten Immanenzapologetik, Freiburg i. Br. 1938, XV+166 in 8°, 4,60 Mk.

Soiron Th., Das Geheimnis des Gebetes, Freiburg i. Br. 1937, 3,20 Mk.

Steinmetzer F. X., Empfangen vom Heiligen Geiste (Eine Auseinandersetzung mit der Antike), Prag 1938, 74 in 8°, 3,20 Mk.

Silic R., Christus und die Kirche (Ihr Verhältnis nach der Lehre des hl. Bonaventura), Breslau 1938, XVI+268 in 8°, 12 Mk.

Simeone L., Resurrectionis Justorum doctrina in epistulis sancti Pauli, Roma 1938, 168 in 16°.

Autorius sako, kad absoliutus ir reliatyvus mirties ir iš numirusių prisikėlimo universališkumo klausimas esąs neišspręstas ir gal neišsprendžiamas. Jis mistinio kūno teorijoje ieško santykių tarp Kristaus ir teisingųjų prisikėlimo, nepagalvodamas, kad Kristaus mistinis kūnas kitai sferai priklauso. Autoriaus darbas — disertacija.

Spindeler A., Cur Verbum caro factum?, Paderborn 1938, 8,60 Mk.

Thiel R., Jesus Christus und die Wissenschaft, Berlin 1938, 372 in 8°, 6 Mk.

Ritzer R., De naturali desiderio beatitudinis supernaturalis ad mentem s. Thomae, Roma 1938, 95 in 8°.

Veikalo pradžioje išdėstyta istorija nuo šv. Tomo Akv. iki mūsų dienų. Antrojoje dalyje aiškinama šv. Tomo doktrina. Autorius nori įrodyti, kad pagal šv. Tomą „in creatura rationali est naturale desiderium beatitudinis supernaturalis, quod (desiderium) nequit esse inane“. Tą troškimą autorius laiko vienu iš reiškinių (casus particularis) visuotinės daiktų tendencijos į savo aukščiausį tobulumą. Ontologinis kalbamojo troškimo pamatas — sukurtųjų daiktų „realis compositio essentiae et existentiae“; ta „compositio“ padaro, kad sukurta būtis nėra tobula; o netobuloje būtyje kyla noras, linkkimas į aukščiausią galutinį tobulumą. Bet tas troškimas negali būti bergždžias; ergo.

Bet čia autoriui galima iškelti vieną kitą sunkenybę. Vieną paminėsime: autorius tvirtina, kad sukurta būtis „ex reali compositione essentiae et existentiae" esanti netobula ir todėl trokšta didesnio tobulumo; bet reikia pasakyti, jog, priėjus išvadą, kad netobula būtis trokšta galutinio tobulumo, dar tuo pačiu neseka, kad tas troškimas siekia jai (būčiai) nepriklausančio tobulumo (perfectionem indebitam, supernaturalem).

Dar reikia pasakyti, jog nemaža yra autorių, kurie tvirtina, kad šv. Tomas tuo klausimu kiek kitaip galvojąs, būtent, kad žmoguje nesą „innatus appetitus naturalis", kuris reikalautų „visionem beatificam"; tik kai žmogus iš apreiškimo sužinąs, kad „visio beatifica" galima, tai „naturale desiderium visionis" galįs žmoguje būti.

Veikalas — disertanto darbas ir tai vykęs darbas.

Périer P. M., Le Transformisme (L'origine de l'homme et le dogme catholique. Étude apologétique), Paris 1938, 328 in 8°.

Weber S., De singulorum hominum daemone impugnatore, Roma 1938, XIII+100 in 8°.

Klausimas, ar kiekvienas žmogus turi savo atskirą piktąją dvasią gundytoją? Klausimas yra nagrinėjamas Šv. Rašto, tradicijos ir teologijos racijų šviesoje. Argumentai nėra nesugriaunami. Tik yra buvę Bažnyčios Tėvų ir Rašytojų, kurie tvirtino, kad žmogus turįs angelą sargą ir atskirą gundytoją, piktąją dvasią. Tai Suarez, Scheeben ir kt. laiko „opinio probabilis". „Rationes theol." nedaugiau įrodo. Knyga — disertanto darbas.

Wenzl A., Philosophie als Weg (Von den Grenzen der Wissenschaft an die Grenzen der Religion), Leipzig 1939, 194 in 8°, 6 Mk.

Wikenhauser A., Die Kirche als der mystische Leib Christi, Münster 1937, 244 in 8°, 3,30 Mk.

Wunderle G., Die gestalstende Kraft der Religion im Seelenleben des Menschen (Ein Beitrag zur rel. Anthropologie), Würzburg 1936, 36, 1 Mk.

Dr. Pr. Venckus

REDAKCIJAI ATSIŲSTOS KNYGOS

Andruška B., Kristus Alyvų darže, Kaunas 1939, 64 in 16°, 50 ct.

Andruška B., Kristus ir Kajipas, Kaunas 1939, 72 in 16°, 60 ct.

Andruška B., Kristus ir Pilotas, Kaunas 1939, 100 in 16°, 70 ct.

Andruška B., Gyvybės šaltinis, Kaunas 1939, 88 in 16°, 50 ct.

Balys J., Griaustinis ir velnias Baltoskandinavijos kraštų tautosakoje (Lyginamoji pasakojamosios tautosakos studija), Kaunas 1939, 220.

Turinys: I. Žmogus nepažadino miegančio velnio ir griaustinis jį užmuša, II. Žmogus išgelbsti velnią nuo griaustinio ir velnias jį apdovanoja,

III. Velnio vagystė — griausmo ir velnio nesantaikos priežastis, IV. Perkūnas medžioja velnią, V. Perkūno persekiojamas velnias ieško žmonėse prieglaudos, VI. Dievo ginčas su velniu, VII. Griaustinis muša ant akmens sėdintį ir siuvantį velnią, VIII. Griaustinis persekioja ir trenkia velnią, IX. Kodėl perkūnas muša velnius, X. Elijas ir Enokas, XI. Perkūnas baudžia už tyčiojimąsi iš jo, XII. Velnias bijo muzikanto griaustinio, XIII. Perkūnas užmuša žmogaus kreditorių ir XIV. Apžvalga ir apibendrinimai. Santrauka vokiečių kalba ir I — VIII žemėlapiai.

Ši knyga nemažas tautosakos mokslo įnašas. Autorius tikrai pagirtinas, kad daug ir atsidėjęs dirba šioje srityje.

Biržiška M., Filomatai, filaretai, filadelfistai (Liet. Enciklopedijos atspaudas), Kaunas 1939, 15.

Daulius J., Siauroji ar pilnutinė katalikybė, Kaunas 1939, 144 in 12°, 2,50 lt.

Yla St., Krikščionybės įvedimas Lietuvoje, Kaunas 1938, 155 in 12°, 2,50 lt.

Labanauskas J., Bažnyčios oficijos ir beneficijos, Kaunas 1939, 28, 1 lt.

Dr. Vl. Lašas - Gabrėnas A., Vitaminai, Kaunas 1939, 147, 2,50 lt.

Prümm K., Christentum als Neuheitserlebnis (Durchblick durch die christlich-antike Begegnung), Freiburg im Br. 1939 (Herder), XVIII-500, in Leinen R. 10,80 (Preise werden nach demAuslland um 25% gesenkt).

Turinys: I Grundkategorien des religiösen Seins: 1. Gott, 2. Kosmos, 3. Mensch, 4. Zeit; II. Der Kern der chrislichen Botschaft: Die Heilsbewirkung: 1. Gottmensch, 2. Erlösungsgrund, 3. Die Erlösungstat, 4. Maria im Heilsplan; III. Die Heilszuwendung: 1. Taufe und chistliche Lebenshaltung, 2. Glaube und Glaubensuwissenschaft, 3. Geist und Leben aus dem Geist, 4. Eucharistie; IV. Das Sein des Christen: 1. Vergöttlichung, 2. In der hierarchischen Kirche, 3. Leib - Christi - Gliedschaft; V. Die christeichen Stände: 1. Priestertum, 2. Das grosse Geheimnis, 3. Die Höhenwege: Martyrium und Jungfräulichkeit; VI. Heilsbwährung und Heilsvollendung: 1. Aeussere Selbstbehauptung, 2. Innere Selbstbehauptung. Die Busse in der alten Kirche, 3. Die Oekonomie der christlichen Sakramente und Mysterien, 4. Das neue Jenseitsbild. — Schlusswort. Verzeichnisse.

Studija nuodugni ir pamatuota. Daug gerų dalykų joje įdėta. Stilius nesunkus. Knyga verta dėmesio.

Raila St., Modernioji katalikė bažnyčioj ir gyvenime, Kaunas 1938, 134 in 16°.

Scharp H., Wie die Kirche regiert wird[2], Freiburg im Br. 1938, 88

(mit einem Titelbild, Lageplan und 63 Abbildungen auf acht doppelseitig bedruckten Tafeln).

Turinys: 1. De Papst und die Kardinäle, 2. Das Konsistorium, 3. Das Konklave, 4. Die Kongregationen, 5. Die Gerichtshöffe, 6. Aemter, 7. Die päpstliche Hofhaltung, 8. Das Tagewerk des Papstes.

Herderio leidinys. Jame įdėta įvairių smulkių Vatikano žinių. Knyga įdomi.

Šablinskas A. (Kan. V. Butvila)), Kūrybinis katalikų veikimas, Kaunas 1939, 354 in 12°.

Kronika

(Chronica)

FRANZ X. STEINMETZER

Jo 60 metų amžiaus sukaktuvių proga

1939 m. sausio mėn. 12 dien. sulaukė 60 metų amžiaus žinomas katalikų teologas, Prahos vokiečių universiteto profesorius Pranas Steinmetzer, pirmoje eilėje žinomas savo darbais iš lyginamosios religijų istorijos. Jis gimė 1879. I. 12 Dauboje, Čekijoje. Baigęs gimnaziją Prahoje - Grabene 1897 — 1901 m. studijavo Prahos vokiečių universitete ir 1901. VII. 14 įšventintas kunigu; 1905 m. gavo teologijos daktaro laipsnį Prahoje; 1905 — 08 m. studijavo Berlyno un-te ir 1909 m. ten gavo filosofijos daktaro laipsnį; 1908 — 1910 m. profesoriavo Litomeriče; 1909 m. habilitavosi privatdocentu Prahos vokiečių un-te, 1910 m. pakeltas ekstraordinariniu ir 1912 m. ordinariniu prof.; 1926 m. kviečiamas į Würzburgą, bet kvietimo nepriėmė ir paliko Prahoje. — Jo darbo sritis parodys čia svarbiausių jo darbų suminėjimas: Neue Untersuchungen über die Geschichtlichkeit der Juditherzählung, 1907; Die Geschichte der Geburt und Kindheit Christi, 1910; Die Schenkungsurkunde des Königs Meli Šipak; Jesus der Jungfrauensohn und die altorientalische Mythe, 1917; Der hl. Petrus; Der Grundbesitz in Babylonien zur Kassitenzeit, 1918; Die babylonischen Grenzsteine als Urkundenform, 1922; Jesus und wir Arier, 1924; Einleitung in die Neue Testament (^{2}1934); Die christliche Mater Dei und die babylonische Mythe, 1938; Empfangen vom Heiligen Geiste. Eine Auseinandersetzung mit der Antike. Be šių, atskirai išleistų darbų, jubiliatas yra dar parašęs apie 200 didesnių ir mažesnių straipsnių. Taigi, jubiliatas parodė didelį savo plunksnos veiklumą, gvildendamas vis pačias aktuliąsias temas. Linkime jam dar ilgai ir toliau tarnauti tiesai. *Plurimos annos!*

Prof. Dr. Pr. Dovydaitis

Turinys - Summarium

Redaguoja *ord. prof. Dr. P. Malakauskis*

Dr. P. Malakauskio rašiniai

1. Kryžiaus Kelias (vertimas iš Antanavičiaus), Kaunas 1912, 95 (nebėra).
2. Rr moteris Joana kadaise buvo papa?, Kaunas 1913; Kaunas ^{2}1930; Kaunas ^{3}1931, 18 in 16°.
3. Krikščionijos laimėjimas 313, Kaunas 1913, 9 in 8°.
4. Vyskupų rinkimai, Kaunas 1919, 16 in 8°.
5. Moterystės teisės^{2}, Kaunas 1932, I — XVI + 511 in 8°.
6. Diecezinis sinodas, Kaunas 1926, 16 in 8°.
7. Civilinės jungtuvės, Kaunas 1926, 32 in 16°.
8. Baudžiamosios teisės, Kaunas 1928, Kaunas ^{2}1934, I — XII + 335 in 8°.
9. Konkordatai ir Lietuvos Konkordatas, Kaunas 1928, 40 in 8°.
10. Katalikiška mokykla, Kaunas 1929, 46 in 8°.
11. Katalikiškos draugijos, Kaunas 1930, 52 in 8°.
12. Bažnytinė cenzūra ir draudžiamosios knygos, Kaunas 1931, 30 in 8°.
13. Viešosios bažnytinės teisės, Kaunas 1931, I — X + 268 in 8°.
14. Dvasiškių teisės, privilegijos ir priedermės, Kaunas 1931, 35 in 8°.
15. Bažnytinių teisių šaltiniai, Kaunas 1931, 117 in 8°.
16. Bažnytinės teisės (įvadas), Kaunas 1932, I — VII + 120 in 8°.
17. Moterystė, Kaunas 1933, 66 in 24°.
18. Prigimtinė teisė, Kaunas 1934; Kaunas ^{2}1936, 168 in 8°.
19. Dvi numirusių vietos — kapinės ir krematorija, Kaunas 1936, 54 in 8°.
20. Laidojimas, Kaunas 1937, 104 in 8°.
21. Bažnytinės asmeninės teisės, Kaunas 1939, I 149 in 8°.